

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

ANUAR

VII.

TÂRGU-MUREȘ
2008

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

ANUAR VII

CONSILIUL JUDEȚEAN MUREȘ
BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ MUREȘ

LIBRARIA

ANUAR VII

STUDII ȘI CERCETĂRI DE BIBLIOLOGIE

Târgu-Mureș
2008

**CONSILIUL
ȘTIINȚIFIC:**

Conf. univ. dr. VICTOR
PETRESCU
SILVIA NESTORESCU
DIMITRIE POPTĂMAȘ
Prof. univ. dr. VASILE
DOBRESCU

**COLEGIUL DE
REDAȚIE:**

Redactor șef
Conf. univ. dr. CORINA
TEODOR
Secretar de redacție
MONICA AVRAM
Redactori:
LILIANA MOLDOVAN
RADU MIHAIL

Prezentare grafică și digitizarea
ALEXANDRU TCACIUC

ISSN 1583 - 4468

Anuarul **LIBRARIA** este editat de Biblioteca Județeană Mureș
540052 Târgu-Mureș, str. George Enescu, nr. 2
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384
E-mail: secretariat@bjmures.ro ; biblio@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro
Adresa web: www.bjmures.ro

Acest volum a fost editat din bugetul alocat de
Consiliul Județean Mureș

Tipografia MEDIAPRINT
Tg.-Mureș, str. Livezeni nr.6
Tel./Fax: 0265 255 382
e-mail: mediaprint@rdslink.ro

Cuprins

Lista autorilor

BIBLIOLOGICA

*Conf. univ. dr. ELENA TÎRZIMAN (Biblioteca Națională a României) -
Bibliotecile în era digitală - provocări, mutații, perspective
(Libraries in Digital Era - Challenges, Changes, Perspectives)*

*Conf. univ. dr. LIDIA KULIKOVSKI (Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”
Chișinău) - Umorul, un remediu de îmbunătățire a comunicării
interpersonale și instituționale (Humour, as a Remedy for Improving
the Interpersonal and Institutional Communication)*

*CSIKI EMESE (Biblioteca Județeană Mureș) -
Politica achiziției și managementul calității (The Policy of
Acquisition and the Management of Quality)*

*ADINA MUREȘAN (Biblioteca Județeană Mureș) -
Aspecte metodologice privind procesele de catalogare și descriere
bibliografică a documentelor (Some Methodological Aspects
Concerning Cataloguing and Bibliographical Description of
Documents)*

*CLAUDIA ILLYES (Biblioteca Județeană Mureș) - Dreptul la a doua șansă
(The Right for a Second Chance)*

*MARIA MAGDALENA FALL (Biblioteca Județeană Mureș) -
Modele contemporane de modernizare a serviciilor oferite de
bibliotecile publice (Zeitgenössischen Vorbilder zur Modernisierung
den Dienstleistungen der Öffentlichen Bibliotheken)*

*LILIANA MOLDOVAN (Biblioteca Județeană Mureș) -
Biblioteca Națională din Malta: scurte dezvăluiri despre istoricul
instituției, structura colecțiilor și specificul serviciilor oferite
publicului cititor (Malta National Library: Short Reveals Concerning*

the History, the Collections Structure and the Specific Services Offered to Readers)

CARTE VECHIE

ELENA-MARIA SCHATZ (*Biblioteca Națională a României*) -

Rarități bibliofile franceze în colecția de incunabule a Bibliotecii Naționale a României (*Des rarités bibliophiles françaises dans la collection d'incunables de la Bibliothèque Nationale de Roumanie*)

ELENA DAMIAN (*Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca*) -

Istoriografia Renașterii franceze. Ediții prezente în bibliotecile transilvănene (*L'historiographie française à l'époque de la Renaissance. Des éditions présentes dans les bibliothèques de Transylvanie*)

ANCA OPAIȚ (*Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca*) -

Filigramele hârtiei utilizată în manuscrisele slavone aflate în Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca (*The Filigrees of the Paper Used for Slavonic Manuscripts from Romanian Academy Library of Cluj-Napoca*)

ELENA MIHU (*Târgu-Mureș*), FLORIN BOGDAN

(*Muzeul Etnografic Reghin*) - **Ceasloave blăjene, 1751-1753**
(*The Books of Hours from Blaj, 1751-1753*)

ITINERARIILIVREȘTI

Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA (*Universitatea „Petru Maior”*

Târgu-Mureș) - **Dosoftei și începuturile poeziei românești**
(*Dosoftei and the Beginnings of Romanian Poetry*)

CARMEN MARIA DORLAN (*Institutul de Cercetări Socio-Umane*

„Gheorghe Șincai” Târgu-Mureș) - **Alteritate și identitate religioasă. Considerații cu privire la reprezentarea „ereticului” în literatura tipărită în Moldova la mijlocul secolului al XVII-lea** (*Religious Identity and Otherness. Considerations Regarding the Representation of the „Heretic” in the Moldavian Printed Works at the Middle of the XVIIth Century*)

Conf. univ. dr. CORINA TEODOR (Biblioteca Județeană Mureș) -
Lectura la feminin. O analiză dinspre societatea românească a secolelor XVII-XVIII (*Reading at the Feminine. An Analysis from the Romanian Society of the XVIIth-XVIIIth Centuries*)

Dr. MIRCEA POPA (Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia) -
O lucrare bărnățiană despre mitropolia blăjeană
(*A Simion Bărnuțiu’ Work About Mitropolia from Blaj*)

LAZOK KLÁRA (Biblioteca Județeană Mureș) -
Cenzura de cărți în anii ’50. Tipologia conținuturilor considerate „periculoase” (*Book Censorship During the 50’s. The Typology of the „Dangerous” Censored Thematics*)

BIOGRAFICA

ANA TODEA (Biblioteca Județeană Mureș) -
Protopopul Reghinului, Ariton M. Popa. Biobibliografie
(*Ariton M. Popa, the Archpriest of Reghin. Biobibliography*)

EMILIA CĂTANĂ, VINTILĂ ANNA (Biblioteca Județeană Mureș) -
Biblioteca Județeană Mureș în presa anilor 2006-2007.
Bibliografie selectivă (*The Activity of Mureș County Library Reflected in Newspapers in 2006-2007. Selective Bibliography*)

MISCELLANEA

WEISZ SZIDÓNIA (Biblioteca Județeană Mureș) -
Armorial transilvăne din epoca lui Sigismund de Luxemburg
(*Grants of Arms Issued by Sigismund of Luxemburg for Transylvanians*)

Prof. univ. dr. GHEORGHE BICHICEAN (Universitatea „Petru Maior”
Târgu-Mureș) - **Principatele Române înaintea Europei: o carte-manifest a principelui Gheorghe Bibescu** (*Romanian Principalities in Front of Europe: A Manifest-Book of Prince Gheorghe Bibescu*)

ALINA DORINA FOKT (Biblioteca Județeană Mureș) -
Congresul studențesc de la Târgu-Mureș din 1936
(Student's Congres from Târgu-Mureș in 1936)

INOCENȚIU DUȘA (Universitatea de Artă Teatrală, Târgu-Mureș) -
Dinamica identitară în cultura teatrală contemporană:
dramaturgia absurdului *(The Identitary Dynamics in Contemporary*
Theatral Culture: The Dramaturgy of the Absurd)

Asist. univ. ROZETA BICI (Universitatea „Aleksander Xhuvnai”, Elbasan) -
Education and Employment in Communist Albania
(Educația și profesiile în Albania comunistă)

NOTE DE LECTURĂ

Jean-Nöel Jeanneney, **Când Google a provocat Europa:**
pledoarie pentru un impuls (Raluca Nuțiu)

Fülöp Géza, **Hol keressem? Hogy keressem? Információkeresés-**
szakirodalomkutatás (Agyagasi Hajnal)

Pierre Bayard, **Cum vorbim despre cărțile pe care nu le-am citit**
(Agyagasi Hajnal)

Ernst Christoph Suttner, **Teologia românească: de la creștinare**
până în prezent (Emilia Cătană)

Henry Corbin, **Istoria filosofiei islamice. De la origini până la moartea**
lui Averroes (595-1198). De la moartea lui Averroes până în
zilele noastre (Alina Dorina Fokt)

Aurelia Felea, **Europa est-centrală în secolele IX-XII** (Corina Teodor)

Grigore Ploeșteanu, **Pavel Vasici. Viața și opera** (Monica Avram)

Carmen Chivu-Duță, **Culte din România între prigonire**
și colaborare (Ramona Dragomir)

Julien Benda, **Trădarea cărturarilor** (Alina Dorina Fokt)

Mircea Zaciu, **Interviuri** (Aurica Cîmpean)

Gabriel Liiceanu, **Despre seducție** (Sabina Cismaș)

Harold Bloom, **Anxietatea influenței. O teorie a poeziei**
(Ramona Dragomir)

Iulian Chivu, **Homo Moralis: mari paradigme etice și
etosul românesc** (Aurica Cîmpean)

Lavinia Betea, Alexandre Dorna (coordonatori), **Psihologia politică,
o disciplină socială** (Raluca Nuțiu)

Valentin-Stelian Bădescu, **Umanizarea dreptului umanitar**
(Mariana Istrate)

Felicia Marinca, **Dimensiunea timp: note de călătorie, mărturii,
cronici** (Aurica Cîmpean)

Joseph O'Connor, Andrea Lages, **Coaching cu NLP: cum să fii
un coach de succes** (Liliana Moldovan)

Tom Rath, **Prieteni esențiali. Cei fără de care nu te poți descurca**
(Ana Todea)

Lista autorilor

Agyagasi Hajnal - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Monica Avram - doctorand în istorie, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, bibliotecar, Secția documentară, Biblioteca Județeană Mureș

Gheorghe Bichicean - doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Rozeta Bici - asistent universitar, Universitatea „Aleksander Xhuvnai,” Elbasan, Albania

Florin Bogdan - doctorand în istoria cărții, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, muzeograf, Muzeul Etnografic Reghin

Iulian Boldea - doctor în filologie, profesor universitar, decan, Facultatea de Științe și Litere, Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Emilia Cătană - bibliotecar, Compartimentul de informare bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Sabina Cismaș - bibliotecar, Sala generală de lectură „Mihai Eminescu”, Biblioteca Județeană Mureș

Aurica Cîmpean - bibliotecar, Compartimentul de achiziții, evidență și prelucrare, Biblioteca Județeană Mureș

Csiki Emese - bibliotecar, șef serviciu Comunicarea colecțiilor, Biblioteca Județeană Mureș

Elena Damian - doctorand în istoria cărții, bibliotecar, Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române

Carmen Maria Dorlan - doctorand în istorie, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, cercetător, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” Târgu-Mureș

Ramona Dragomir - bibliotecar, Secția documentară, Biblioteca Județeană Mureș

Inocențiu Dușa - regizor, doctorand în artele spectacolului, Universitatea de Artă Teatrală, Târgu-Mureș

Maria Magdalena Fall - bibliotecar, Compartimentul de achiziții, evidență și prelucrare, Biblioteca Județeană Mureș

Alina Dorina Fokt - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Claudia Illyes - bibliotecar, Secția „Biblioteca copiilor,” Biblioteca Județeană Mureș

Mariana Istrate - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Lidia Kulikovski - doctor în pedagogie, conferențiar universitar la Universitatea de Stat din Moldova, director, Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” Chișinău

Lázok Klára - bibliotecar, Biblioteca Teleki-Bolyai, Biblioteca Județeană Mureș

Elena Mihu - specialist în carte veche, muzeograf, Târgu-Mureș

Liliana Moldovan - bibliotecar, șef serviciu Evidența, prelucrarea și dezvoltarea colecțiilor, Biblioteca Județeană Mureș

Adina Mureșan - bibliotecar, Compartimentul de achiziții, evidență și prelucrare, Biblioteca Județeană Mureș

Raluca Nuțiu - bibliotecar, Compartimentul Împrumut carte pentru adulți, Biblioteca Județeană Mureș

Anca Opaiț - doctorand în istorie - Institutul de Istorie „George Barițiu” Cluj-Napoca, Biblioteca Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca

Mircea Popa - doctor în filologie, profesor universitar, Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

Elena-Maria Schatz - expert în carte veche, istoria cărții, bibliofilie, Serviciul Colecții speciale, Biblioteca Națională a României, București

Corina Teodor - doctor în istorie, conferențiar universitar la Universitatea „Petru Maior” din Târgu-Mureș, director, Biblioteca Județeană Mureș

Elena Tîrziman - doctor în științele informării și comunicării, doctor în filologie, conferențiar universitar la Universitatea București, director general, Biblioteca Națională a României

Ana Todea - bibliotecar, Compartimentul de informare bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Vintilă Anna - bibliotecar, Compartimentul de informare bibliografică, Biblioteca Județeană Mureș

Weisz Szidónia - bibliotecar, Biblioteca Teleki-Bolyai, Biblioteca Județeană Mureș

BIBLIOLOGICA

Bibliotecile în era digitală - provocări, mutații, perspective -

Conf. univ. dr. ELENA TÎRZIMAN
Biblioteca Națională a României

Abstract

Libraries in Digital Era - Challenges, Changes, Perspectives -

In contemporary society, the libraries are actively involved in the process of acquisition, collections management, communication, preservation and archiving of the information and documentary resources. In order to fulfill their mission, the libraries must find viable solutions and provide pertinent answers related to the new challenges of the electronic environment, thus integrated to the new information and communication technologies. A series of obviously changes are produced insight library as the major infodocumentary structure, at the level of the processes of librarianship, also services and products offered, finally at the level of library and information science practitioners, and regarding the users and their information needs. At the present, we are witnessing a real transformation of the libraries from analog to hybrid, and libraries with important digital collections are becoming leading institutions managing information and knowledge who are developing activities in the new context of Information and Communication Technologies.

Keywords: *digital era, libraries, information, communication, electronic environment.*

Tehnologiile Informației și Comunicării prin noul context informațional și de comunicare pe care îl produc și îl impun relativizează noțiunile de spațiu și timp, adună indivizi și comunități într-un spațiu unitar global, spațiu în care fiecare dintre noi trebuie să-și dezvolte strategii de adaptare, informare și comunicare prin asimilarea de cunoștințe și competențe specifice. Bibliotecile sunt parte componentă a acestui nou context electronic de informare și comunicare și își dezvoltă strategiile specifice în acord cu acesta.

Două caracteristici majore descriu astăzi informația: explozia sa cantitativă și implozia timpului de comunicare.¹

O informație poate fi comunicată în timp generațiilor viitoare și în spațiu la distanțe foarte mari, fără a-i fi alterat conținutul. Explozia informațională la care asistăm reprezintă de fapt, amplificarea fenomenelor de multiplicare și memorizare a maselor de informații, chiar dacă elementele de noutate informațională și științifică nu sunt nici foarte frecvente, nici corespunzătoare unei asemenea creșteri cantitative. Altfel spus, asistăm la o creștere cantitativă a informației fără a fi obligatoriu și o creștere calitativă.

Implozia timpului de comunicare a informației - o a doua caracteristică a informației contemporane, ar însemna că distanța nu mai constituie un obstacol pentru viteza de transmitere. Comunicarea prin Tehnologiile Informației și Comunicării face posibilă transmiterea aproape instantanee a unui mesaj. Sistemele electronice scurtează timpul necesar de realizare a unei sarcini de cercetare și de prelucrare a informației. Îi urmează o contracție rapidă a timpului necesar pentru colectarea informației, prelucrarea și utilizarea pentru luarea deciziilor. Mai mult decât atât, indivizii grupați după anumite criterii în comunități profesionale, științifice sau de orice alt tip, pot comunica și lucra simultan la proiecte comune indiferent de spațiul geografic în care s-ar afla.

De asemenea, pornind de la facilitățile și caracteristicile oferite și impuse de TIC introducem în existența și activitățile noastre noțiunile de *digital* și *virtual*. Vorbim astfel de realitate digitală și/sau virtuală, comunități digitale și/sau virtuale, educație digitală și/sau virtuală, expoziție digitală și/sau virtuală, bibliotecă digitală și/sau virtuală etc. Principiile, conceptele, metodele, modelele, legile din domeniul informării și comunicării sunt, de asemenea, într-o continuă schimbare. Noi tendințe și paradigme schimbă din timp în timp acest ansamblu de reguli și principii. Potrivit lui Y. Le Coadic,² la momentul actual se impun noi paradigme determinate de ciclul de viață al documentelor: *paradigma lucrului colectiv* (substituie *paradigma lucrului individual*); *paradigma dinamicii informaționale* (substituie *paradigma stocului informațional*); *paradigma mediului electronic* (substituie *paradigma mediului hârtie*).

Mediul electronic poate produce mutații majore la nivelul societății, așa cum invenția tiparului a produs mutații care au dus la dezvoltarea societății în forma cunoscută astăzi (Galaxia Gutenberg).

¹ Yves-François Le Coadic, ***La Science de l'Information***. Troisième édition refondue, Paris, Presses Universitaires de France, 2004.

² ***Ibidem***.

Nu întâmplător se vorbește de Societatea Informației. Mediul electronic produce modificări și transformări profunde ale societății pe toate palierele sale.

În aceste condiții, bibliotecile sunt obligate să răspundă la o serie de **provocări**:

- extinderea comunității deservite și exigențe din ce în ce mai ridicate din partea utilizatorilor;
- asimilarea informaticii în conținutul activităților biblioteconomice;
- diversificarea tipologiei documentare;
- diversificarea tipologiei produselor și serviciilor oferite;
- mutarea accentului de la document spre informație;
- mutații în ciclul de viață a unui document (construcția, prelucrarea, comunicarea, utilizarea, arhivarea);
- mutații în conținutul proceselor biblioteconomice în funcție de tipologia documentară și a produselor și serviciilor solicitate (și oferite);
- necesitatea depășirii barierei spațiu-timp în comunicarea și utilizarea informației;
- etc....

Mutații la nivelul bibliotecii ca structură de informare și documentare

Când vorbim de o bibliotecă digitală, se subînțeleg o serie de termeni: baze de date, multimedia, resurse informaționale on-line, noi tehnologii ale informării și comunicării, regăsirea informației, aplicații multimedia, bibliotecă electronică, rețele de calculatoare, Internet, Intranet, World Wide Web (www), WAIS (Wide Area Information Services) etc. Analizând acești termeni, observăm că toți au legătură cu procesele de construcție, prelucrare, comunicare și utilizare a informației. Biblioteca digitală ar trebui să fie, într-o accepțiune simplă, „meta-termenul” care-i reunește. Intuitiv, înțelegem prin bibliotecă digitală conceptul organizatoric care reunește resurse informaționale în formă electronică, structurate în baze de date, produse și aplicații multimedia, accesibile prin intermediul unor tehnologii de informare și comunicare.

În literatura de specialitate întâlnim mai multe definiții pentru „bibliotecă digitală,” în funcție de sensul pe care îl dau autorii acestor construcții informaționale.

În plus, distincția dintre *bibliotecă digitală* și *bibliotecă virtuală* nu este foarte clară. Biblioteca virtuală ar fi doar un concept organizațional sau o bibliotecă digitală fără precise delimitări spațio-temporale. Spațiul Internet ar putea reprezenta astfel o „bibliotecă virtuală.”

C. L. Borgman, analizând mai multe definiții pentru „biblioteca digitală,” consideră că definițiile au în vedere în principal două sensuri:³

- un conținut structurat în funcție de nevoile utilizatorilor și pus la dispoziția acestora;

- în comunitatea profesioniștilor din domeniul biblioteconomic, „biblioteca digitală” este privită ca o *structură instituțională care furnizează o serie de produse și servicii în spațiul digital.*

Majoritatea proiectelor de realizare de biblioteci digitale are în vedere primul sens al conceptului.

Pornind de la biblioteca tradițională și până la biblioteca virtuală, întâlnim biblioteca hibrid, biblioteca electronică, biblioteca digitală. Toate aceste noțiuni au în vedere procesele de organizare și utilizare a unui conținut informațional (existent sau nu într-o structură instituțională) și se întrepătrund și condiționează reciproc. Până la un anumit punct, putem vorbi de un conținut semantic asemănător.

Evoluția termenului de „bibliotecă” poate fi reprezentată linear astfel:

Bibliotecă tradițională → *bibliotecă hibrid* → *bibliotecă electronică*
→ *bibliotecă digitală* → *bibliotecă virtuală.*

În cazul *bibliotecii tradiționale*, accentul cade pe forma tipărită (peste 85%). Vorbim de achiziția de documente, prelucrarea documentelor, comunicarea documentelor, prezervarea și conservarea acestora. Utilizatorul vine la bibliotecă pentru a căuta un document, singur sau îndrumat de personalul de specialitate, urmând să-și găsească resursele informaționale necesare. Biblioteca tradițională îi spune *unde* se găsește informația pe care o caută, în ce document, fără a-i da direct informația.

Biblioteca hibrid este biblioteca în care își fac simțită prezența calculatoarele. Conceptul de bibliotecă hibrid a apărut în literatura anglo-saxonă și desemnează acea structură în care coexistă documentele tradiționale tipărite, documente audio-vizuale, documente multimedia precum și posibilitatea de accesare a resurselor informaționale prin rețele și în principal prin Internet. De asemenea, instrumentele de regăsire a resurselor documentare puse la dispoziția utilizatorilor sunt în format electronic.

Biblioteca electronică este o bibliotecă care are documente text, audio-vizuale, multimedia, *transferate* pe suport electronic, organizate în colecții și impunând condiții specifice de consultare. Biblioteca electronică

³ C. L. Borgman, ***What are digital libraries? Competing vision***, în ***Information Processing and Management***, 35 (3), 1999, p. 227-243.

propune utilizatorilor accesul on-line la catalogul informatizat, precum și la alte documente secundare de informare (ex: bibliografii, incluzând sau nu rezumate, referate) și poate oferi, de asemenea, resurse informaționale electronice existente sau nu în bibliotecă. Mai multe biblioteci electronice legate într-o rețea își pot partaja astfel resursele informaționale.

Prin posibilitatea de a oferi resurse electronice care nu se află în colecțiile proprii, biblioteca electronică constituie germenele *bibliotecii digitale*.

Instituțiile, cercetătorii implicați în realizarea unor proiecte de „bibliotecă digitală” au încercat să definească conceptul, explicând și motivând produsul finit pe care doreau să-l realizeze.

„Association of Research Librarians” a identificat următoarele elemente în definițiile privind „biblioteca digitală”:⁴

- biblioteca digitală nu este o entitate singulară;
- biblioteca digitală necesită o tehnologie compatibilă cu resursele celorlalte biblioteci, o tehnologie care să asigure accesul la resurse informaționale externe;
- legăturile dintre mai multe biblioteci electronice și serviciile de informare sunt transparente pentru utilizatorii finali;
- scopul este asigurarea accesului universal la bibliotecile digitale și la serviciile de informare;
- colecțiile bibliotecilor virtuale nu sunt limitate la documente text, hypertext sau hypermedia, ci se extind la documente digitale, care nu pot fi reprezentate sau distribuite în format tipărit.

Biblioteca digitală se sprijină pe trei piloni importanți: biblioteca electronică, tehnologiile de informare și comunicare, utilizatorul.

Resursele informaționale ale unei biblioteci electronice integrată într-o bibliotecă digitală sunt, după cum am văzut, din cele mai diverse: ansamblul resurselor digitalizate ale unei biblioteci (documente primare, dar și documente secundare în special cataloagele electronice), precum și link-uri către alte resurse electronice aflate într-o oarecare conexiune logică sau organizațională.

Resursele informaționale ale unei biblioteci digitale ar putea fi: cataloagele informatizate care reflectă colectivele proprii; cataloagele informatizate ale altor biblioteci; colecții; full-text digitalizate; resurse și instrumentele de documentare la distanță, indiferent de tipul de format și de organizare, abonamente la publicații electronice și la baze de date, acces la CD-ROM-uri în rețea; resurse informaționale integrate într-un sistem partajat etc.

⁴ Association of Research Libraries (1995). Definition and Purpose of a Digital Library. <http://www.ifla.org/documents/libraries/net/art-dlib.txt>

Tehnologiile de informare și comunicare demonstrează că biblioteca digitală are ca parte integrantă infrastructura tehnologică care condiționează procesele de construcție, prelucrare, comunicare și utilizare a informației. Conectarea obligatorie la rețele și disponibilizarea resurselor informative prin intermediul acestora determină ca bibliotecile digitale să nu fie percepute ca entități singulare.

În acest nou context informațional, utilizatorul este cel care „evaluează” biblioteca digitală. Transparența serviciilor de informare, interfețe familiare, instrumente și programe de informare și comunicare folosite direct de utilizatori arată în ce măsură o asemenea structură și-a atins sau nu scopul.

Integrând resursele informaționale, tehnologiile de informare și comunicare, utilizatorul, într-un concept organizațional putem spune, asemeni lui Paul Duguid, că „biblioteca digitală” reprezintă contextul care include într-o strânsă dependență colecțiile electronice și instrumentele de management al informației⁵: „*concept de bibliotecă digitală nu este echivalent cu cel de colecție digitală și instrumente de management al informației adecvate; reprezintă contextul care reunește colecțiile, serviciile, utilizatorii în scopul asigurării întregului ciclu de viață al informației: crearea, diseminarea, utilizarea, prezervarea, procesul de informare propriu-zisă, cunoașterea.*”

Biblioteca digitală asimilează și dezvoltă o serie de principii din domeniul Biblioteconomiei și Științelor Informării:

- documentele electronice constituie o colecție organizată;
- documentele care constituie colecția sunt create, achiziționate, colectate, semnalate în acord cu principiile de dezvoltare a colecțiilor;
- documentele electronice sunt disponibilizate într-o manieră coerentă direct sau prin produse și servicii specializate, astfel încât să permită utilizatorului folosirea lor asemeni materialelor de bibliotecă obișnuite;
- structura biblioteconomică în ansamblu este abordată potrivit principiului dezvoltării dinamice, adică se are în vedere o evoluție în timp a bibliotecii bazată pe stabilitatea resurselor, actualizarea lor, eliminarea documentelor vechi, inaccesibile sau inadecvate, actualizarea și diversificarea instrumentelor de acces și utilizare a resurselor informaționale.

Biblioteca digitală este în egală măsură un concept organizațional, dar și o structură stabilă.

⁵ Paul Duguid, ***Report of the Santa Fe Planning Waskshop on Distributed Knowhedge Work Guvirouments***

<http://www.si.umich.edu/santaFe/>

Biblioteca virtuală are accepțiuni foarte diverse, toate pornind de la sensurile de virtual, de realitate virtuală. Realitatea virtuală este considerată în acest caz cea definită de contextul electronic. Nu s-a impus în literatura de specialitate o definiție științifică a conceptului de bibliotecă virtuală, sensurile vehiculate fiind cele contextuale, colocviale sau impuse ca o sintagmă șablon.

Biblioteca virtuală rămâne doar un concept organizațional care integrează într-un context unitar resurse electronice, tehnologice de informare și comunicare, utilizatorii fără o precisă delimitare spațio-temporală. Altfel spus, bibliotecă virtuală este o bibliotecă digitală fără delimitări spațio-temporale și am mai adăuga că și fără respectarea riguroasă a principiilor de construcție, structurare, prelucrare, comunicare, utilizare, prezervare a resurselor informaționale exclusiv electronice.

În domeniul științific al Științelor Informării și Comunicării, termenii de bibliotecă digitală și bibliotecă virtuală sunt considerați sinonime parțiale și, de fapt, când se vorbește de bibliotecă virtuală, se are în vedere sensul mult mai concret și mai explicit al bibliotecii digitale.

Mutațiile la nivelul proceselor biblioteconomice, produselor și serviciilor oferite

Mediul electronic influențează realizarea proceselor biblioteconomice atât din perspectiva ameliorării calității realizării lor, cât și din perspectiva modificării conținutului acestora. Luând în considerare procesele tradiționale de bibliotecă, observăm o serie de mutații la nivelul documentelor electronice disponibile în rețele:

Selecția

Identificarea titlurilor selectate de utilizatorii unei biblioteci este într-o anumită măsură o sarcină mult mai ușoară în mediul electronic. Mari edituri,⁶ asociații profesionale, institute de cercetare, universități semnalează, sub formă de liste sau repertorii, producția lor editorială, precum și jurnale electronice, considerate cele mai importante în lumea științifică sau profesională.

Toate criteriile de selecție utilizate în selecția tradițională sunt aplicabile și în cazul documentelor electronice: relevanța față de nevoile utilizatorilor, profilul bibliotecii, continuitatea colecțiilor, statutul și prestigiul editorilor, prețul și, în plus, caracteristicile mediului electronic.

⁶ Judith Edwards, ***Electronic Journals. Problem or panacea?***
<http://www.ariadne.ac.uk/issue10/journals/>

Evidența

Evidența publicațiilor seriale tipărite nu este o operație complicată pentru biblioteci, în special dacă există un sistem integrat de bibliotecă și nu sunt modificări considerabile pentru documentele electronice.

Pentru seriilele electronice însă, problema nu mai rămâne la fel de simplă. Sunt seriale care publică „preprinturi,” adică materiale, articole care nu au obținut încă avizul comitetului științific și despre care nu se știe cu siguranță dacă vor apărea în varianta finală. Mai mult, pot exista pagini Web care în momentul actualizării își schimbă conținutul (chiar dacă nu în totalitate).

În aceste condiții se pune întrebarea: Care este documentul pe care îl semnaleză bibliotecă?

Catalogarea

În prezent, foarte puține biblioteci se ocupă de catalogarea documentelor electronice disponibile în rețele. Metoda cea mai utilizată nu este catalogarea la sursă ci, mai degrabă, preluarea înregistrărilor bibliografice din surse autorizate, precum OCLC.

O altă problemă a catalogării acestor documente este formatul utilizat. Este folosit un format de tip MARC care, prin câmpuri din blocul 8..., permite realizarea unei legături între serialul electronic și catalogul sau baza de date a bibliotecii.

În absența unei interfețe Web cu cea a catalogului de bibliotecă, se utilizează metoda constituirii de liste, pe pagini Web, cu seriale electronice solicitate de utilizatori.

Disponibilizarea

Achiziționarea unui document electronic reprezintă de fapt achiziționarea licențelor de acces.

Cele mai frecvente sunt licențele pentru bazele de date pentru seriilele electronice.

Este vorba practic de licențe cumpărate de instituții (majoritatea biblioteci și instituții de cercetare) pentru utilizatorii lor și, în acest fel, seriale sunt disponibile într-un cadru controlat. Un utilizator obișnuit poate consulta publicațiile seriale electronice negrătuite fie dacă se abonează (abonamentele la publicațiile prestigioase sunt extrem de scumpe), fie dacă apelează la o bibliotecă care a cumpărat licența de acces pentru acestea.

Chiar în cazul în care o bibliotecă sau o instituție a cumpărat dreptul de acces la un serial electronic, pe plan intern prin proceduri de parolare a calculatoarelor, se poate limita accesul pentru unii utilizatori.

Imprimarea unui articol dorit de utilizatori este echivalentul fotocopierii în forma clasică. Problemele legate de imprimare sunt legate de formatul în care se găsește articolul, de construcția paginii Web și de costurile pe care le implică aceasta în operație.

Costurile

Dacă o bibliotecă ia decizia de a achiziționa documente electronice, problemele legate de costuri sunt legate de: costurile achiziției propriuzise, costuri privind pregătirea personalului de bibliotecă pentru a gestiona asemenea documente; costuri legate de instruirea utilizatorilor, costuri pentru tehnologie, alte costuri excepționale (de exemplu costuri legate de imprimarea articolelor sau prelucrarea lor).

Arhivarea

Problema arhivării documentelor electronice rămâne o problemă nerezolvată. Pot exista variante de arhivare centralizată la distanță sau pe plan local prin transpunerea pe CD-ROM sau în format hârtie. În prezent, editorii realizează și arhivarea propriilor seriale electronice (și în multe cazuri percep un alt preț pentru seriarele arhivate). Există opinii care afirmă că arhivarea acestor documente ar trebui să fie responsabilitatea bibliotecilor naționale. În acest caz, se pune întrebarea: Cum acționează legea depozitului legal în cazul publicațiilor electronice?

O altă problemă este legată de împrumutul într-o bibliotecă.

Dacă o bibliotecă se abonează la versiunea electronică a unui serial, legislația copyright-ului și a licențelor nu-i permite să facă copii pentru o altă bibliotecă.

Produsele și serviciile oferite de o bibliotecă prezintă o serie de caracteristici generate de mediul electronic: au la bază, în principal, informația, și nu documentul; se prezintă sub forma resurselor informaționale integrate; au o dinamică deosebită a conținutului informațional; necesită utilizarea de standarde și norme diverse în etapele care constituie ciclul de viață al resurselor informaționale și documentare; se disponibilizează prin rețele; se integrează în procese complexe (vezi de exemplu e-learning) etc.

Resursele documentare din biblioteci s-au diversificat considerabil ca tipologie. Alături de resursele tradiționale, deosebit de utilizate sunt resursele documentare ce traversează rețelele de telecomunicație: bazele de date textuale (mult utilizate sunt cele ce includ presa de activitate și periodicele științifice); fondurile electronice ale bibliotecilor; fonduri electronice de imagini (fototeci specializate, fonduri muzeale); documente în ediție electronică, fără echivalent tipărit; literatură gri (fiind în general exceptată de la regulile copyright este facil de pus în rețea); situri Web tematice, negrupate virtual (o informație slab structurată permițând legături hypertextuale, dar din păcate de calitate inegală)

Mutațiile la nivelul profesiei de bibliotecar

Bibliotecarul este al treilea intermediar al canalului informațional.⁷

Ca și celelalte meserii ale cărți, și meseria de bibliotecar a devenit o meserie care se practică în cea mai mare parte a sa prin intermediul calculatorului.

TIC produc mutații în conținutul tuturor proceselor biblioteconomice: achiziție, evidență, prelucrare, comunicarea documentelor, elaborarea de produse informaționale, activitățile de animație culturală. Activitățile repetitive care pot fi supuse unui algoritm sunt preluate de către calculator, bibliotecarului revenindu-i sarcina de a verifica corectitudinea datelor introduse într-un sistem de calcul, de a le supune unei analize critice și de a realiza produse intelectuale cu valoare adăugată. Sistemele automatizate integrate de bibliotecă au devenit o prezență familiară în aproape toate marile biblioteci. De asemenea, datorită Tehnologiilor Informației și Comunicării, bibliotecile și-au lărgit aria de manifestare și sub aspect fizic, și sub aspectul conținutului. Sub aspect fizic, putem vorbi oarecum exagerând de bibliotecile fără ziduri, de bibliotecile virtuale întrucât, prin intermediul rețelelor, putem accesa colecțiile bibliotecilor renumite din propriul birou sau propria locuință, fără a fi necesară deplasarea la sediul instituției. Din punct de vedere a conținutului, se observă deja că bibliotecile își mută accentul de la document spre informație. Nu mai este suficientă semnalarea existenței unui document în colecțiile bibliotecii; se încearcă să se pună la dispoziția utilizatorului conținutul informațional al aceluși document.

În aceste condiții, bibliotecarilor le revine rolul de manageri ai cunoașterii și de formatori ajutând utilizatorii să-și găsească și să utilizeze eficient resursele informaționale. Spre deosebire de editor și librar, bibliotecarul nu este un simplu intermediar al unui document; bibliotecarul, alături de document, furnizează și o serie de informații privind conținutul informațional al aceluși document, într-o formă cât mai unitară și mai completă cu putință și, în plus, pune la dispoziția utilizatorului o serie de instrumente tradiționale și informatice necesare accesului la informație.

Mutații la nivelul utilizatorului

Atunci când bibliotecile analizează comunitatea deservită remarcă o extindere a acesteia, existența de surse alternative de informare și astfel apar forme de concurență în deservirea informațională a comunității, mutații în comportamentul „clasic” al utilizatorului de bibliotecă,

⁷ Canalul informațional este constituit din: autor, editor, librar, bibliotecar, utilizator.

„presiune” din partea utilizatorului pentru diversificarea tipologiei produselor și serviciilor oferite.

În contextul informațional definit de TIC nu mai putem vorbi de un utilizator, cititor *inocent* care este capabil să acceseze un conținut informațional bazându-se pe un minim de cunoștințe și pe propria intuiție. A controla sau a stăpâni informația presupune un ansamblu de activități de formare care coexistă și se completează reciproc: formarea preuniversitară, formarea universitară, formarea continuă a adulților (diferite modalități de formare și autoformare a utilizatorilor).

Cultura informațională reprezintă un ansamblu de cunoștințe teoretice și competențe practice care permit identificarea unei nevoi informaționale urmată de localizarea, evaluarea și utilizarea informației gândite, într-un demers de rezolvare a unei probleme, de găsim a unui răspuns și comunicarea informației reținute și prelucrate.

Un model clasic de formare a unei culturi informaționale are în vedere următoarele aspecte:

- cunoașterea structurilor de informare și documentare în principal bibliotecile (localizare, organizare, servicii, oferte);
- formarea în cercetarea de bibliotecă (cunoașterea cataloagelor, bibliotecilor, lucrărilor de referință etc.);
- formarea în utilizarea resurselor informaționale (localizarea și exploatarea informației indiferent de sursa de informare);

TIC au schimbat instrumentele de lucru, au dus la crearea de noi servicii și produse, au determinat o nouă abordare a domeniului și a conținutului său informațional. Scopul cercetării rămâne însă același: *construirea de sens*, pornind de la sursele identificate și crearea de produse ce exprimă și comunică eficient acel sens, acea semnificație.

Pentru îndeplinirea acestui scop este nevoie ca fiecare individ să fie capabil :

- să determine și să definească precis nevoia informațională;
- să localizeze eficient sursele de informare;
- să evalueze critic elementele informative și sursele de informare;
- să integreze informațiile selectate în cunoștințele sale de bază;
- să utilizeze efectiv informația pentru realizarea activității propuse;
- să înțeleagă problemele economice, sociale și legale ce însoțesc informațiile și să folosească informația în mod etic și legal.

Este necesar să fie cunoscute metodele de producere, prelucrare și regăsire a informației, la care se adaugă metodele și tehnicile de bază pentru controlul și utilizarea informației.

Concluzii

Este evident că bibliotecile sunt obligate să își desfășoare activitatea într-un nou context informațional și de comunicare, ele fiind, de fapt, acele structuri de informare și documentare care trebuie să capitalizeze, prelucreze, disponibilizeze și să valorifice în forme specifice resurse informaționale și documentare din cele mai diverse. Pentru a-și îndeplini menirea, bibliotecile trebuie să se preocupe de elaborarea și punerea în aplicare a noi **modele de organizare a informației**; să stabilească și să furnizeze **criteriile de regăsire** a informației (criteriile derivate din analiza comunității deservite, din misiunea și obiectivele bibliotecii, din cunoașterea modalităților și formelor de construcție și comunicare a informației); să asigure **selectivitatea** în regăsirea informației (decurge din stabilirea criteriilor, o particularizare a acestora în funcție de solicitarea expresă a utilizatorului... modele de selectivitate care țin de situații informative contextuale); elaborarea de **produse și servicii de informare electronice** accesibile prin Internet; dezvoltarea **cercetării fundamentale și aplicative** în domeniul Științelor Informării și Comunicării.

Umorul, un remediu de îmbunătățire a comunicării interpersonale și instituționale

Conf. univ. dr. LIDIA KULIKOVSKI
Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu”
Chișinău

Abstract

*Humour, as a Remedy for Improving the Interpersonal
and Institutional Communication*

The role of humour in social communication in the librarian field is stated by the author in the following sentence - to communicate with humour, by using humour, in a field where communication is very serious is a great advantage for the institution and for the person that is practicing it. Starting with the theoretical approach of using humour as a remedy for improving the process of communication, the author refers to some examples used in the librarian environment (within the manager-collaborator relation, in the personal and professional relations, and in all the communication activities - debates, dialog, presentations etc). The author identifies several advantages of using humour in communication stressing up the idea that the librarian must develop his humorous skills and the institution must encourage the development and the preservation of these feature by providing models.

Keywords: *humour, interpersonal communication, institutional communication, charisma, libraries.*

*„Oamenii trăiesc în comunitate în virtutea lucrurilor pe care le au în comun,
iar comunicarea este modalitatea prin care ei ajung
să dețină în comun aceste lucruri.
Comunicarea e un mod de a exista al comunității.”*
John Dewey

Raportând, aceste spuse ale lui J. Dewey, la comunitatea noastră profesională, mă întreb: cum comunică/există domeniul nostru profesional? Cum împărtășește gândurile, sentimentele, ideile și experiențele? Pentru că, a comunica înseamnă exact procesul de împărtășire a ceea ce avem în domeniul nostru. A comunica înseamnă a

susține procesul prin care înțelegem și transmitem sensurile propriilor noastre valori și convingeri.

Modul în care ne exprimăm atitudinile față de noi înșine și de meseria pe care o împărtășim, o profesăm, se realizează prin interacțiunea cu ceilalți membri ai acestei profesii și ai membrilor societății. Noi avem în societate un stereotip - de breaslă tăcută, conservatoare, plicticoasă. Aceste caracteristici determină și stereotipia că bibliotecarii sunt proști comunicatori.

Comunicarea eficientă depinde de mulți factori/abilități - abilitatea de a asculta, abilitatea de a exprima constructiv emoțiile, abilitatea (mai rar întâlnită la bibliotecari) de a menține o varietate largă de opțiuni comunicative, abilitatea (tot cam rar întâlnită la noi, bibliotecarii) de a manevra relațiile cu cei cu care comunicăm, abilitatea de a gestiona emoțiile celor cărora te adresezi. Aceste abilități formează competența socială.

Cum s-o îmbunătățim? Cum s-o dezvoltăm? O putem îmbunătăți, dezvolta și anima cu ajutorul umorului. Umorele are o atracție universală, indiferent de categoria profesională din care face parte comunicatorul, sau receptorul spre care este adresat mesajul.

Specialiștii în reclamă afirmă că *reclamele premiate la festivalurile internaționale de publicitate, în proporție de 80% sunt reclamele cu umor, iar restul sunt cele care beneficiază de bugete de execuție foarte mari. De ce? Ei și răspund: Pentru că umorul vinde. Umorele atrage atenția publicului, îl relaxează, îl face să țină minte reclama și să-i fie simpatică. În general, toată lumea cedează, până la urmă, la umor. E o rețetă veche de când lumea. Rar o să refuzi o comedie sau un partener de drum cu umor, așa cum nu poți spune despre o carte că nu-ți place, fiindcă autorul are prea mult umor*, susține Codin Caradimu.

Acest exemplu ar trebui să ne sugereze și nouă, bibliotecarilor, ceva. Reclama este cel mai dezvoltat, abil și eficient instrument de comunicare între o instituție și utilizatorii produselor sale. Într-o lume a stresului, oamenii pledează pentru modul de comunicare amuzant. Exemplul reclamei umoristice demonstrează că o preferă și chiar și plătesc pentru ea.

Umorele este un ingredient important al comunicării sociale. Nu credem că în tagma noastră, a bibliotecarilor, putem găsi vreo situație de comunicare interpersonală sau instituțională în care să nu întâlnim situații vesele, amuzante. Glumele, replicile amuzante, anecdotele, epigramele sunt prezente în interacțiunile sociale susținute de specia umană și au impact mare asupra calității interacțiunilor umane.

În relațiile de comunicare pot apărea, însă, în anumite momente, diverse blocaje (cauza: percepții, gânduri, identități, convingeri, valori, rușine). Ele influențează negativ mesajele pe care le primim sau le transmitem. O comunicare, un dialog cu șeful, sau susținerea unei prezentări, comunicări poate fi o experiență dificilă, atât în fața câtorva oameni, cât și în fața unei săli arhipline. Cum putem depăși sincopete în relațiile interpersonale? Unii specialiști afirmă că umorul ar putea fi, iar după noi chiar este, de o utilitate importantă în diminuarea rușinii. Rușinea este emoție neproductivă, care are influențe paralizante asupra individului. Utilizarea umorului în comunicarea cu rușinoșii asigură un cadru confortabil și eliberant pentru ei. Una dintre teoriile umorului este și teoria - *eliberarea prin umor*, care se referă la energia eliberată prin utilizarea umorului, și la actul de a renunța la bariere și de a râde, care are un efect de eliberare asupra omului. În consecință, râsul ajută la eliberarea emoțiilor acumulate și la descărcarea tensiunii, depășirea stării emoționale de rușine, de neîncredere în sine, de frica de reacția celorlalți.

La fel de eliberant este rolul umorului în managementul delegativ (activitatea de tutoriat sau mentoring) - aria unde poate fi cu succes utilizat umorul - pentru că relația de mentoring se bazează pe o comunicare eficientă între tutore sau mentor și angajat. În această activitate umorul nu trebuie să fie ironic, nici sarcastic și nici batjocoritor. O doză temperată de umor la momentul potrivit, în contextul solicitant, îi poate oferi angajatului o distanțare în raport cu situația ce-l preocupă, sau în raport cu soluția pe care o propune. Umorul salvator, și totodată, productiv nu poate fi planificat de către mentor. El apare în comunicarea cu angajatul, în condiții și contexte propice, spontan, simplu și are rolul de a destinde atmosfera. Umorul poate fi folosit pentru a orienta angajatul spre o nouă perspectivă asupra procesului de muncă sau asupra conținutului pe care-l dezvoltă, percepându-le altfel și conștientizând că nu este singularizat în dificultatea pe care o are.

Umorul spontan - este marele umor, susține Val Panaitescu. Umorul mic sunt glumele, bancurile, anecdotele, comicsurile, epigramele, fabulele, caricaturile - instrumente foarte utile în susținerea unei comunicări eficiente. Oamenii utilizează umorul mic și umorul mare în practica de toate zilele - în relațiile manager-colaborator, în relațiile profesionale și personale, respectiv în toate activitățile de comunicare - dezbatere, dialog, prezentare.

Criteriile care stau la baza evaluării unei dezbateri, a unui discurs sunt: *argumentarea, organizarea, stilul* (maniera de prezentare). Alături de aceste criterii, importanță au și elementele care sporesc persuasiunea discursului. Umorul este unul dintre elementele care influențează și sporește valoarea unui discurs. Chiar dacă utilizarea umorului, ironiei pentru a exemplifica și evidenția greșelile denotă un nivel superior de analiză și argumentare, umorul nu trebuie să țină locul argumentării. Conform *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, umorul are patru funcții: (1) *pune în contrast* două idei neconcordante; (2) *implică superioritate* față de unul din partenerii de dialog; (3) *destinde atmosfera* în rândul celor din public; (4) *modelează mediul* (stabilește legătura de încredere cu publicul). Toate aceste funcții sunt utilizate în dezbateri, discursuri, dialog - mai puțin se recomandă utilizarea umorului ca superioritate față de parteneri.

Alături de aceste patru funcții, utilizate și în procesul instruirii, în prezentări se mai utilizează și alte elemente de finețe care sporesc comunicarea cu cursanții: (1) limbajul nonverbal (mimica, privirea, gesturile) și paraverbal (tonalitatea, ritmul vocii); (2) observarea semnalelor nonverbale ale grupului pentru a detecta acordul sau dezacordul în cadrul audienței; (3) utilizarea într-o manieră pozitivă a glumelor, bancurilor, sau a istorioarelor hazlii; (4) încheierea prezentării prin trucuri elegante și originale, umoristice.

Utilizarea umorului ca instrument al succesului este o abilitate-cheie pentru formatori și aduce multiple beneficii:

- maximizează efectul prezentării;
- adaptează mai repede formatorul la audiență;
- îmbunătățește atitudinea audienței față de mesajele pe care le transmite formatorul;
- motivează și inspiră audiența;
- diversifică și animă metodele folosite;
- amplifică aspectul ludic al prezentării.

Umorele este important și prin alte aspecte: în primul rând, efectul lui - umorul îl face pe receptor să accepte mult mai ușor mesajul; în al doilea rând, umorul face mesajul mai memorabil.

Comunicarea înseamnă mai mult decât ceea ce spunem. Înseamnă și cum spunem acel lucru. Comunicarea constă în a vorbi și a asculta, dar și în acțiunea de a destăinui reciproc gânduri și sentimente interioare (așa-

numitul „feedback”). Un comunicator bun, excelează în toate domeniile de activitate profesională - relații cu publicul, serviciul de referințe, informații la telefon, serviciul personal, relații cu presa.

Comunicarea înseamnă a transmite eficient și conștient un mesaj. Însă comunicatorul mesajului nu are un control asupra modului în care receptorul mesajului va înțelege ce i se transmite. Doar când receptorul înțelege mesajul primit putem vorbi de o comunicare eficientă.

O exemplificare: Ion și Gheorghe ies de la biserică. Ion se întreabă dacă poate să fumeze în timp ce se roagă. Gheorghe răspunde: „De ce nu întrebi preotul?” Și Ion se duce și-l întreabă: „Sfinția ta, pot să fumez când mă rog?” Preotul spune: „Nu, fiule nu se poate. E o lipsă de respect pentru religia noastră.” Ion se întoarce la prietenul lui și-i spune ce i-a răspuns preotul. Gheorghe spune: „Nu mă miră. Ai pus întrebarea greșit. Ia să încerc și eu.” Și Gheorghe se duce la preot și îl întreabă: „Sfinția ta, pot să mă rog în timp ce fumez?” La care preotul răspunde: „Bineînțeles, fiule. Bineînțeles.”

Alt exemplu de cum răspunsul pe care-l primești depinde de întrebarea pe care o pui, sau ce mesaj pui în întrebarea adresată. La Biblioteca Municipală se lucrează la elaborarea unui proiect: zarvă mare, gălăgie, agitație. Elena are nevoie de câteva zile de concediu. Concediu? Acum? Nici în ruptul capului - răspunde șeful. Ești într-un proiect! Tatiana, însă, merge la șef, comunică ce rezultate are până acum, ce trebuie să mai facă și cum se gândește să facă și în încheiere, întreabă șeful: „Pot să lucrez la proiectul ăsta în concediu?” Da, bineînțeles, răspunde șeful, numai vii cu sarcina realizată!

Sau un altul: Un om foarte gras stătea în fața unei biblioteci pentru copii. O bibliotecară îl observă că stă cam mult, se gândește că-și așteaptă copilul, se apropie de el și-l întreabă:

- Nu va supărați, așteptați un copil?

Replica bărbatului gras:

- Nu... așa sunt eu, mai gras!

Umorul, în comunicare, are proprietatea, alături de sporirea atenției, asigurarea memorabilității conținutului, de a mai declanșa emoții pozitive, favorabile comunicatorului, procesului de comunicare în general.

Comunicarea trebuie întotdeauna să țină cont de receptor. Comunicarea umoristică, însă, alături de faptul că trebuie să fie un proces normal și natural, ca orice proces de comunicare, trebuie să depindă de interlocutor, așa cum cer legile comunicării, să depindă și de moment. Un

banc, o poantă, spuse nelalocul lor, face mai mult rău comunicării decât bine - umorul nu poate fi forțat. Dacă conținutul și audiența sau persoana/receptor nu se potrivesc cu umorul, mai bine nu încercăm.

A comunica cu umor, prin umor, într-o branșă în care se comunică doar foarte serios este un avantaj al instituției, al personalității care o practică. Este, însă, și foarte dificil să găsești poanta necesară, adecvată contextului, pe gustul grupului, individului, totdeauna proaspătă și originală. Umorul este un gen dificil, care ridică așteptări destul de mari din partea audienței. Oameni din teatru recunosc că *„e mai greu să faci comedie decât să faci dramă.”* Răzvan Capanescu, arătând că, spre deosebire de dramă - în care este vorba de trăiri intense și care se face cu alte mijloace - *„umorul de calitate, care este memorabil și atinge acele resorturi emoționale pe care vrei să le atingi, este mai greu de făcut, pentru că merge pe acea linie fină pe care există întotdeauna riscul să cazi, cu mare ușurință, în vulgar, în burlesc etc.”*

Lumea crede că la bibliotecă se lucrează după reguli, politici reglementatoare și nu ai cum să fii original. Oricum, când trebuie să vorbești unui grup, exploatezi specificul grupului, vezi cum abordează situația, cum se comportă la o glumă, un banc, astfel îți poți da seama cum poți aborda umorul în relația cu ei. Dificultatea de a aplica umorul reușit este că trebuie să-l faci pe placul publicului căruia i te adresezi, iar pentru aceasta trebuie să-ți cunoști foarte bine segmentul de audiență. Umorul poate fi utilizat cu succes doar dacă îi creezi un stil personal. În domeniul nostru profesional toți recunosc stilul umoristic al directorului Bibliotecii Naționale, Alexe Rău - fin, ușor sarcastic, filosofic, gândit; și al directorului Bibliotecii Municipale „B. P. Hasdeu” - spontan, vesel, ironic, de situație, uneori destul de sarcastic. Doi oameni - două stiluri.

Umorele, oriunde l-ai utiliza, pe scena teatrului sau pe scena vieții, cere un singur lucru - să fie de calitate. Calitatea e măsura în care e receptat, apreciat de receptori. Dacă înțelege, prinde poanta și râde la glumă, ai siguranța că e de calitate. Important e să construiești, pe întregul parcurs al comunicării, puncte de atracție memorabile. Specialiștii spun că cel mai greu este să-i abordezi și să-i faci să râdă pe categoriile de oameni cu venituri scăzute. Dacă raportăm profesiunea noastră la venituri, atunci trebuie s-o înscriem în această categorie. Nu e ușor, spun aceeași specialiști, pentru că ei nu prea au motive de răs și sunt și greu de convinși. Sunt de acord că au prea puține motive de răs, dar nu sunt de acord că bibliotecarii nu râd.

Umoristul rus Mihail Zadornov vine cu un argument forte. El a tras o concluzie din multele observații pe care le analiza după fiecare seară de umor. Zadornov spune următoarele: „*Cel mai bine râd locuitorii orașului Novosibirsk. Pe locul doi se situează cei de la Sankt Petersburg. Cei care nu știu a râde sunt moscoviții.*” El lămurește rezultatele obținute în felul următor: orașul Novosibirsk este creierul academic al Rusiei - adică oameni cu un potențial cognitiv sporit; în orașul Sankt Petersburg, oamenii citesc foarte mult - au un potențial perceptiv, emoțional și cognitiv foarte înalt; aceste caracteristici sunt obligatorii pentru a recunoaște umorul, a practica umorul și a râde de situațiile umoristice. Iar la Moscova, oamenii nu citesc, deci nu știu a râde...

Așa că noi, bibliotecarii, care citim mult, ne putem clasa în categoria oamenilor care râd, care pot utiliza umorul în activitatea lor și în orice proces de comunicare. Studiile au demonstrat că oamenii care au un simț al umorului dezvoltat sunt mai fericiți, mai optimiști, au încredere în forțele proprii, gestionează mai bine problemele cu care se confruntă. Pe deasupra, oamenii cu simțul umorului, prezintă un risc scăzut de a suferi de stres sau depresie. Poate aceasta ne și ține, pe noi, bibliotecarii, pe linia de plutire?

Nu este niciodată prea târziu pentru bibliotecar, ca pentru orice om, să înceapă să-și dezvolte simțul umorului. Este important ca instituția să-i încurajeze, să le cultive această calitate. Simțul umorului este o calitate care se învață. iar instituția îi poate ajuta pe angajați să se deprindă să adopte o atitudine relaxată, optimistă vizavi de viață, de profesie și de situațiile de zi cu zi. Cum? Managerul poate fi un prim model pentru ei:

- făcând glume, amuzându-se împreună, relatându-le povestiri amuzante din experiența proprie, făcând haz de micile incidente și greșeli ale angajaților;
- încurajând orice încercare a angajaților de a fi amuzanți și laudându-i ori de câte ori reușesc;
- utilizând umorul în activitatea de zi cu zi și învățându-i să folosească umorul și în relațiile cu ceilalți, în afara instituției, să împărtășească cu colegii și cu prietenii lucrurile sau situațiile care i se par amuzante.
- creând un mediu care să le faciliteze contactul cu umorul - la bibliotecă este foarte ușor - avem în colecții cărți și reviste umoristice, CD-uri cu filme de comedie etc.; recomandați-le.

Dar, bineînțeles, trebuie să ai acest simț al umorului. Chiar dacă nu toți angajații își vor dezvolta simțul umorului, la nivel de utilizare în procesele de muncă, de comunicare, cel puțin vor fi mai abordabili, mai abili, mai optimiști, mai veseli, vor reacționa pozitiv la orice tentație umoristică.

Se cunoaște că însușirile, caracteristicile native ale persoanei, reprezintă un prim determinant al comunicării interpersonale și instituționale. Prima este *inteligenta*. Inteligența nativă se reflectă în capacitatea de a formula obiective eficace și atractive pentru ceilalți, în capacitatea de a atrage și a convinge pe ceilalți să se implice în derularea proceselor de muncă necesare. Mai recent, s-a demonstrat, prin numeroase studii, că succesul social, adică și cel de a comunica eficient, nu este al celor cu cel mai înalt coeficient de inteligență, dar al celor care au un coeficient de inteligență emoțională ridicat. Inteligența emoțională se reflectă în conștientizarea propriilor emoții și în capacitatea de a le stăpâni, în motivația interioară de a evolua (dublă de inițiativă și optimism), capacitatea de a înțelege emoțiile și sentimentele altora, în capacitatea de a stabili relații pozitive, de a coopera și colabora cu ceilalți, de a rezolva conflicte, de a capta atenția. Acestea sunt și caracteristicile unei persoane cu simțul umorului.

Esențială este considerată și o altă calitate - *charisma* - mai puțin abordată în managementul comunicării. Prin *charismă* se înțelege *abilitatea unei persoane de a inspira sau a amplifica implicarea altor persoane în derularea anumitor acțiuni*. Umorel este una din componentele esențiale ale *charismei*.

Umorel este „o foarte consistentă sursă de toleranță, insuficient însă luată în seamă” susține, într-unul dintre eseurile recent publicate în *Despre bucurie în Est și în Vest*, Andrei Pleșu.

Într-un interviu realizat de Marius Chivu, la întrebarea *Este umorul un dat natural sau poate fi educat?*, A. Pleșu răspunde: „Mă tem că, într-o foarte mare parte, umorul ține de natură, de firea omului. Unii, pur și simplu, nu au umor. În măsura în care se poate spune despre mine că am umor, cred că acesta este o trăsătură a naturii mele. Dar exercitarea umorului este, în cazul meu cel puțin, o strictă formă de politețe. Îmi place să bine-dispun oamenii și mi se pare **esențială pentru dialog și bună-conviețuire** (sublinierea noastră) o anumită formă de bună dispoziție. Într-o atmosferă de bună dispoziție - nu de veselie isterică sau de chicoteală infantilă - omul este și tolerant, și creativ. De aceea cred că **umorul este una din cele mai prețioase**

stări lăuntrice pe care poți să le ai (sublinierea noastră). Din păcate nu reușesc asta tocmai cu cei apropiați. Când ies în lume tind să devin morocănos. Fie din epuizare, fie dintr-o insuficiență interioară... Regret asta. E una din înfrângerile vieții mele private.”

Parafrazându-l pe Andrei Pleșu, cu referire la același interviu, sunt sigură că, dacă umorul ar deveni o virtute obligatorie pentru a deține o funcție în bibliotecă (el se referea la politicieni), lucrurile ar merge mult mai bine în domeniul biblioteconomic, pentru că „umorul este acel combustibil util care te motivează, îți reduce din nesiguranță, din incertitudini, din dubiul de sine pe care orice om normal îl are.”

Deci, noi, bibliotecarii, trebuie să utilizăm umorul și, în virtutea statutului nostru profesional - bibliotecarilor li se cere competență socială ridicată, iar umorul este o componentă a acestei competențe. Această capacitate contribuie la sporirea popularității, la spiritul de conducere și la eficiență în relațiile interpersonale. Cei care excelează în aceste abilități se descurcă bine în tot ceea ce înseamnă interacțiunea pozitivă cu ceilalți, aceștia sunt adevărate vedete pe plan social și profesional.

Așa cum umoristul Mihail Zadornov afirmă că oamenii care citesc mult au simțul umorului și, convinși fiind că anume cartea este principalul mesager al ideilor - consultați, sau chiar citiți următoarele cărți care m-au inspirat în abordarea acestui subiect:

Bibliografie

- Daniel Goleman, *Inteligență emoțională*, București, Editura „Curtea veche,” 2007.
- Maria Constantin, *De ce trebuie luat în serios umorul în publicitate*, www.bizwords.ro/știri/advertising/1636.
- Lidia Kulikovski, *Biblioteca și epigrama. Amuzament cu abonament. Epigrame*. Selecție de Ion Diviza și A. H. Frișcu, ediție îngrijită de Lidia Kulikovski, Chișinău, Editura Epigraf, 2007.
- Lidia Kulikovski, *Caricatura ca test instituțional și individual*, în *Bibliomania*. Caricatură de Alex Dimitrov; ediție îngrijită de Lidia Kulikovski, Chișinău, Editura Epigraf, 2007.
- Harald Hoffding, *Humorul ca sentiment vital*, Iași, Editura Institutului European, 2007.
- Tom Hodgkinson, *Ghidul leneșului: mic tratat pentru leneșii rafinați*, București, Editura Nemira, 2006.

- *Manual de umor alternativ*, București, Editura Nemira, 1999.
- Val Panaitescu, *Humorul. Sintează istorico-teoretică* (2 volume), Iași, Editura Polirom, 2004.
- Soren Kierkegaard, *Opere. Din hârtiile unuia încă viu. Despre conceptul de ironie, cu permanentă referire la Socrate*, București, Editura Humanitas, 2006.
- Andrei Pleșu, *Umorul este, în cazul meu, o strictă formă de politețe*. Interviu realizat de Marius Chivu, în *Dilemateca*, nr. 8, ianuarie 2007.
- *The Internet Encyclopedia of Philosophy*, www.lep.utm.edu/h/H2
- *Different Types of Verbal & Written Humour*, http://library.thinkquest.org/J002226F/types_of_humor.htm

Politica achiziției și managementul calității (I)

CSIKI EMESE
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Policy of Acquisition and the Management of Quality

Considering the library's main purpose of preserving culture, we may say the it is an institution that is permanently adapting to the changes that may be observed on international plane, both on economic, political or social level.

Total Quality Management (TQM), and its basic ideas are trying to elaborate an acquisition policy for libraries, on adequate bases. The acquisitions are dictated by the criteria of completing the collections; but before establishing any acquisition plan, an analysis of the collection, both on qualitatively and quantitatively criteria is absolutely necessary. There are some methods we should use in making this analysis, such as Conspectus Method, SWOT etc. Meanwhile, the readers expectancy may be considered as another main criteria and it may be highlighted by using Delphi Method, NGT Method.

Lately, we may notice some attempts in order to avoid the economic negative problems of acquisitions; among them, we have to mention the libraries close cooperation, the creation of common data bases etc., all of them being prefigured by the Scandia Plan, Farmington Plan, NPAC Program.

All these plans, programmes and tendencies that may be noticed lately are quite necessary, because they emphasise the quality of reading; it is important to read, but we have to pay attention on what we are reading.

Keywords: *acquisition policy, management of quality, collaboration, documentary fund, quality analysis, quantitative analysis, libraries.*

Argument

Cele două lumi antagonice, trecutul și viitorul, vor sta ca un semn de întrebare în fața noastră, la fel cum au stat până acum, la fel va fi și pentru cei care vin după noi.

Instituția, care trebuie să reziste în fața a tot ce înseamnă timp, mediu și provocări, este biblioteca. Am fost aruncați cu toții într-un proces de tranziție interminabil, suprapolitizat, antisocial, iar pe de altă parte, suntem tentați de provocările societății informației, cu

hipertehnologizările sale, cu perspectiva diversității și a globalizării. Primul aspect ne oferă numeroase sincope, al doilea ne somează să tindem spre profesionalism, dar ambele ne impun acțiuni, căutări, viteză.

În această goană, eterna bibliotecă, ca un sistem viabil, acționează și, mai ales, reacționează. Ea trebuie considerată ca un „mecanism,” care are de îndeplinit o sarcină, care va fi coordonat după un plan strategic, influențat de indicatori de performanță, nevoit să corespundă cerințelor etc. Ce înseamnă de fapt politica achiziției? Care este, unde este limita dintre ele?¹ Unde rămâne latura ei umană în această goană? Rămâne doar o iluzie a celor care o frecventează, având o imagine idealistă a lumii cărților, a liniștii, a tihnei, unde se poate recrea oricine, poate savura o carte, plimbându-se printre rafturi... Biblioteca - ca o sinapsă uriașă între culturi. Unde este locul trecutului? Al melancoliei, al tihnei, al trăirilor sufletești, care pot fi savurate până la ultimul detaliu... Încotro alergăm? Chiar dacă este un management cultural, rămâne totuși un management, cu tot ce înseamnă el. Este latura necesară a bibliotecii, ca utilizatorii să poată trăi cu iluzia ei ideală.

Tradițiile din diferitele societăți se schimbă, mai degrabă se transformă sub influența prezentului. În Europa cea „colorată” cultural, obiceiul de a frecventa bibliotecile este deja o tradiție în viața diferitelor națiuni. Poate finlandezii știu ceva ce nouă ne scapă momentan, de vreme ce acolo, 70% din populație merge cu regularitate la bibliotecă. Se pare că acolo, atât adulții, cât și copiii, se delectează cu cititul. Coborând degetul pe hartă la latitudinea Țărilor de Jos, acest procent rămâne încă foarte ridicat, de 60-65%, descrescând din păcate cu fiecare grad. De ce? Ce oferă celelalte biblioteci, ce este străin de obiceiurile noastre? E bine pentru noi așa? De ce nu? Sau cum să schimbăm aceste obiceiuri?

Cu toate că mă voi referi chiar în primul capitol la definiția clasică a bibliotecii, nu pot să nu amintesc aici și acum diferența între biblioteca de azi și cea din trecut. Biblioteca era considerată un nucleu de cunoaștere, unde erau păstrate valorile de neprețuit ale culturii, un nucleu de unde izvorau muzee, și nu invers!

Datorită alienării sociale care se exacerbează din ce în ce mai mult, fiind boala metropolelor în special, biblioteca s-a reorientat. Sesizabil în ultimele decenii, serviciile sunt orientate spre utilizatori, fapt care presupune un *schimb* între cele două părți. Pe baza acestui mediu social,

¹ Vezi anexa 1.

din optica biblioteconomiei, *democratizarea* serviciilor publice a permis stabilirea unor relații de comunicare cu utilizatorii, prin mijloace diverse, punând mai mult accent pe perceperea nevoilor și a expectanței lor. „*Biblioteca [azi] este un loc de socializare, mai ales prin activitatea de animație, prin organizarea unor manifestări care înseamnă reunirea cetățenilor și schimbul de idei și informații. Ea este locul în care se comunică la nivel interpersonal și de grup.*”²

Principala atracție a bibliotecii este reprezentată de fondul ei de documente, iar formarea ei este o provocare; dezvoltarea colecțiilor este doar unul dintre serviciile pe care biblioteca le are, dar de o importanță majoră.

Semnificația profesiei de bibliotecar este supusă permanent modelării, explicată în studii de specialitate, atât biblioteconomice, cât și de sociologie: a fi bibliotecar înseamnă a fi un mediator de comunicare cu problematică specifică.

Calitatea serviciilor și managementul acestei calități sunt ariile de cercetare a managementului calității, care încearcă să exploreze problemele prin prisma TQM-lui (Total Quality Management = Managementul Calității Totale). Criteriul ei de bază, sau chiar motto-ul ei, este: „*O schimbare este o sursă de energie.*”³ În realitate, schimbările sunt neutre, reacția noastră față de ele le face pozitive sau negative. Latura aceea umană, bat-o vina!

Dacă, într-adevăr, dorim să schimbăm ceva, trebuie să punem problemele pe masă. Odată aduse la suprafață, privite din diferite unghiuri, comentate, răscomentate, începe procesul. E doar începutul, căci urmează o muncă titanică de culegere de date, primul pas într-un proces decizional. Iar noi suntem bibliotecari, dar uneori putem fi comparați cu titanii, care se păstrează în memoria colectivă a umanității.

Și acum, iată realitatea așa cum este ea de fapt!

² Gheorghe Buluță, Sultana Craia, Victor Petrescu, *Biblioteca azi. Informare și comunicare*, Târgoviște, Editura Bibliotheca, 2004, p. 8.

³ Ideea a fost lansată în cadrul unei conferințe pe teme de biblioteconomie, organizată la Odorheiul Secuiesc, cu ani în urmă.

I. Locul organizării fondului de documente în sistemul bibliotecii

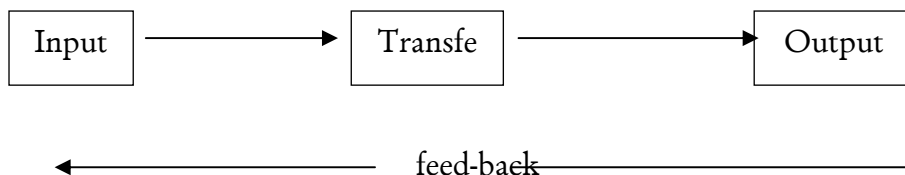
Definiția clasică a bibliotecii: o colecție organizată de documente, dezvoltată corespunzător, oferită spre explorare și pusă la dispoziția utilizatorilor, stă și azi în picioare cu câteva actualizări și acceptări mai noi ale unor termeni consacrați.

Teoria sistemelor, elaborată de matematicieni, atât de vehiculată în toate domeniile, își găsește aplicabilitatea și în viața bibliotecilor.

Macrosistemul universului cultural, unde bibliotecile sunt puncte de reper, se supune legilor *naturale* ale oricărui sistem, fie el oricât de

minuscul, iar structura de bază a oricărui sistem este:

Această structură este extrem de sensibilă, realistă, care (își) poate exprima în fiecare moment diferitele stadii de dezvoltare și neajunsurile.

Orice sistem este conglomeratul părților sale componente, iar sistemul este viabil numai dacă acestea sunt în interacțiune, pot comunica între ele și sunt prezente acele criterii de neînlocuit care-i definesc acest statut: este deschis, se păstrează într-un echilibru dinamic, are o orientare clară și subsistemele lui se grupează într-o formă ierarhică.

Unitatea funcțională a întregului sistem al bibliotecii poate fi despărțită în trei domenii majore:

- formarea fondului: o selectare planificată a documentelor, bazată pe specificul bibliotecii;
- organizarea acestor documente pentru a fi accesibile și explorate;
- oferirea acestor documente spre consultare, punerea lor la dispoziția celor care au nevoie de ele.

Ideea organizării fondului este prezentă, de fapt, în diferitele etape ale muncii de bibliotecă, fiind un proces care se derulează paralel, pe mai multe planuri, ea implicând fiecare pas, de la achiziții, până la menținerea

unui nivel corespunzător prin casările permanente, ceea ce constituie „modelarea” fondului. Această activitate de organizare va defini diferitele servicii, care, ca și un feed-back, va fi permanent modelată de nevoile informaționale ale utilizatorilor.

1. Modelarea fondului documentelor

Fondul de carte este un sistem de sine stătător dar, din punct de vedere ierarhic, este un subsistem al întregii biblioteci. La cercetarea fondului se regăsesc toate caracteristicile unui sistem:

- deschis: fiind dependent de nevoile utilizatorilor, de fondurile materiale existente, de sursele ei de dezvoltare;
- structura sa se bazează pe un echilibru dinamic: crește cu documente noi și își menține actualitatea prin casările planificate;
- în dezvoltarea lui intervin schimbări calitative;
- feed-back-ul este determinantul său de bază, indiferent de unde vine.

Criteriile teoretice ale formării fondului de carte al unei biblioteci sunt definitorii nu numai în privința viabilității bibliotecii în viitor, ci și în întregul sistem educațional național, iar extrapolând acest sistem în afara granițelor unei țări, el își pune amprenta asupra funcționării sistemelor informaționale internaționale. Stabilirea exactă a acestor criterii sunt elementele de bază ale strategiei de dezvoltare a fondului. Este de dorit ca aceste criterii să fie: a) de lungă bătaie, care au o viziune asupra viitorului și pot fi pronosticatoare; b) să fie dinamice, reacționând activ; c) să reprezinte totalitatea punctelor de vedere, care analizează mediul din care fac parte.

Strategia formării fondului de documente este influențată de trei factori:

1. calitățile existente ale fondului, care pot fi evidențiate prin analizarea lui din diferite puncte de vedere;
2. nevoile legate de furnizarea informațiilor se pot stabili exact, prin studiul nevoii de literatură de specialitate, și nu numai;
3. locul bibliotecii respective în sistemul național al bibliotecilor, serviciile oferite, rolul ei de păstrare și conservare, dacă este cazul.

Primul factor oferă o imagine numai despre situația actuală, pe când celelalte două, pe lângă analiza situației actuale, pot fi folosite pentru a obține o imagine de viitor, pentru a alege o cale de urmat.

1.1. Analiza fondului documentelor

Fondul unei biblioteci este organizat după diferite criterii legate de domeniul, circulația, mărimea documentelor etc., aceste criterii fiind grăitoare de multe ori nu numai pentru achiziții, ci și pentru planificarea spațiilor de depozitare pentru ele. Analiza fondului, după criterii prestabilite, poate fi dihotomizată în analiză **cantitativă** și **calitativă**.

În timp ce analiza cantitativă este relevatoare pentru starea actuală a fondului și poate fi extinsă la o comparare în funcție de factorii externi de mediu, cea calitativă poate fi relevatoare numai în condițiile în care calitatea conținutului documentelor se analizează în funcție de un criteriu extern, independent de fond. Criteriile de analiză derivă, bineînțeles, din tipul bibliotecii, mărimea fondului și locul ei din sistemul informațional-bibliotecăresc.

1.1.1. Analiza cantitativă

Această examinare are ca rezultat o imagine clară asupra repartizării fondului, exprimat în număr de unități, în funcție de diferitele criterii. Analiza poate merge simultan pe mai multe planuri, urmărind criteriile care se pot impune paralel:

- domeniul, respectiv subdomeniul;
- datele de publicare;
- limba;
- cronologic: data de publicare;
- tipul documentului: tradițional, electronic, vizual etc.

Caracteristic pentru acești indicatori cantitativi, ca și insuficiențe, este că ei reflectă doar datele „interne” ale fondului, redau o imagine a mărimii fondului și sunt utilizabili doar unidimensional. (Prin acest mod, se poate exprima foarte concret numărul documentelor care tratează chimie organică, de exemplu, dar va fi nevoie de o altă analiză pentru a vedea situația exactă a documentelor cu aceeași temă, publicate în ultimii cinci ani, în raport cu numărul total al documentelor).

Această analiză, în pofida neajunsurilor ei, oferă o imagine clară a conținutului fondului și este un punct extrem de important în vederea stabilirii tendinței de modelare a acestuia. Ea poate fi folosită și pentru a examina o anumită perioadă de timp, după diferite criterii, precum achiziția pe perioada unei decade, cum a variat raportul documentelor: cărți, publicații periodice, materiale AV, sau în raportul dintre beletristică, documente de specialitate etc.

Interesantă poate fi analiza situației cantitative în raport cu producția națională de carte / documente dintr-un domeniu, raportul unui domeniu în întregul fond al unei biblioteci, analiza economică a unui domeniu: valoarea acestui „minifond” urmărind variațiile costurilor de la an la an, rularea unui domeniu față de altul, date care reies din statisticile de solicitare. Ultimele trei analize amintite, cu toate că sunt doar cantitative, constituie o trecere între analiza fondului și strategia de dezvoltare a colecției, care este influențată, bineînțeles, și de nevoile / expectanța utilizatorilor.

1.1.2. Analiza calitativă

Pentru a evidenția calitatea conținutului unui fond, este necesară această cercetare, care analizează și ea mai multe aspecte: nivelul științific, actualitatea conținutului informațional, caracterul primar sau secundar al informațiilor, frecvența cu care apar informații relevante ș.a. Din punctul de vedere al aprecierii calitative, criteriul de bază este valoarea informației, valoare care poate fi stabilită cu ajutorul bibliometriei.

Bibliometria aplică metodele matematicii și ale statisticii pe „mijlocitorii” procesului de comunicare, pe purtătorii de informație. Aceste metode pot avea două direcții de cercetare: **descriptive** și **evaluative**. *Metoda descriptivă* studiază *productivitatea* științifică, din punct de vedere geografic, a duratei de timp și a temei. Mai precis, este măsurat numărul exact al publicațiilor cu scopul de fi comparată *cantitatea* cercetărilor într-o anumită țară, pe o perioadă de timp, într-un anumit domeniu. *Metoda evaluativă* urmărește cantitatea de bibliografie de specialitate utilizată, definind astfel publicațiile cel mai folosite de cercetători în cadrul unui domeniu de cercetare. Tot în acest cadru, se poate analiza și așa-numita *lege de dispersie*, care studiază acea regularitate cu care informații relevante din diverse domenii de cercetare se împart între diferitele puncte de publicare.

Pentru evaluarea continuă a valorii calitative se poate folosi *măsurarea* evoluției cantitative și temporale a *referințelor* cu privire la diferitele documente. E. Garfield, directorul Institute for Science Information din Philadelphia, a editat și publicat, deja în 1963, *Science Citation Index (SCI)* (Indexul Citatelor Științifice), într-o primă variantă, de experiment, referindu-se doar la științele naturii, iar în continuare, cooptând și alte științe. Nu peste mult timp, D. de Solla a subliniat neajunsurile acestei metode, referindu-se la posibila subiectivitate a evaluării.⁴

Un alt aspect, de data asta relevant pentru analiza actualității unui fond, reprezintă „timpul de înjumătățire” ($T_{1/2}$) a informației. În ritmul actual de dezvoltare a diferitelor domenii de cercetare, informațiile devin depășite, învechite foarte repede. Acest timp de înjumătățire poate fi exprimat în funcție de:

- acea perioadă de timp în care au apărut jumătate din referințele evocate de tema cercetată;
- acel moment, până când se reduce la jumătate numărul referințelor legate de un document față de începutul perioadei cercetate;

⁴ D. de Solla Price, *Little science, big science*, New York, London, 1963, p. 119.

- acea perioadă de timp, cercetată din punct de vedere al fondului de documente, în care se reduc cu 50% cererile față de acel document, deci și folosirea sa efectivă.

Metoda Conspectus,⁵ folosită pentru prima dată în 1947 de bibliotecile centrale universitare din Columbia, Harvard, New York și Yale University, reprezintă un instrument fiabil, utilizabil și în sistemul nostru zecimal elaborat de Dewey, pentru a concretiza strategiile de dezvoltare ale unor fonduri de documente. În ce constă această metodă, pe scurt: nivelul calitativ al fondului este evaluat cu coduri de la 0 la 5. (0 = un domeniu nu există deloc în fondul bibliotecii; ... 5 = există un fond cuprinzător, aproape exhaustiv, care se dezvoltă mereu). Lângă acest cod se atribuie și o literă, care este un cod de limbă. Cele patru coduri de limbă semnifică: limba țării cu predominare, existența documentelor într-o limbă de circulație internațională, existența documentelor în mai multe limbi străine și preponderența documentelor în limbi străine. Alegerea acestor coduri alfanumerice se bazează pe măsurători cantitative și evaluări calitative.

Bineînțeles, bibliografiile de specialitate sunt instrumente folosite la aceste evaluări, pe lângă foarte importanta metodă empirică: referentul de specialitate sau bibliotecarul care se ocupă de acel fond are informații de ultimă oră, cu ajutorul cărora poate evalua calitatea / nivelul științific al unui fond.

Momentan, această metodă oferă o evaluare a fondului pe trei secțiuni: în primul rând, oglindește cantitatea și nivelul fondului cercetat (ECS = Existing Collection Strength); în al doilea rând, arată intensitatea dezvoltării fondului (CCI = Current Collecting Intensity); și în al treilea rând, face posibilă stabilirea unei direcții de achiziții (DCI = Desired Collecting Intensity).⁶ Aplicarea acestei metode este răspândită, ea putând fi adaptată la specificul fiecărei țări, biblioteci, fond.

Interferențele dintre științe sunt evidente, dacă sunt comparate metodele lor de cercetare: interviu, sondaj de opinie, chestionare, observare directă, instantanee etc. Analiza **SWOT**,⁷ o metodă folosită pentru a evalua o mare varietate de domenii, în acest caz poate corobora cele trei criterii de formare a fondului, amintite mai sus. Această sintagmă este prescurtarea domeniilor: **S** = forță / tărie (strength), **W** = slăbiciuni

⁵ Vezi www.loc.gov/acq/devpol/cpc.html sau *Könyvtári Figyelő*, nr. 3, 1995, p. 433-441.

⁶ Ferenczy Endréné, *Gyűjteményszervezés*, Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 1998.

⁷ P. Borchardt, *Eine Marketingkonzeption für öffentliche Bibliotheken*, Berlin, 1987 (dbi-Materialen, 71), p. 128.

(weaknesses), O = posibilități (opportunities), T = pericole (threats). Primele două reflectă valențele interne ale unei biblioteci, ultimele pot evalua posibilitățile externe. Ca de fiecare dată, în perioada de pregătire a aplicării uneia sau alteia dintre metode, și în acest caz trebuie decise, încă de la început, criteriile de selectare: totalitatea fondului, compararea cu fonduri similare din alte biblioteci, în funcție de bibliografia exhaustivă a unui domeniu, cititorii existenți și potențiali etc.

Este oarecum paradoxal, dar fondurile de beletristică sunt cele mai dificil de evaluat, criteriile fiind mai puțin obiective. Criteriile de selectare general recomandate iau în considerare următoarele aspecte:

- măsura în care autorul este: cunoscut, de încredere, popular;
- cât este de lizibilă opera și stilul ei;
- actualitatea, valoarea morală, realitatea temei;
- importanța mesajului transmis și efectul lui;
- descrierea informațiilor adiacente, necesare pentru înțelegerea acțiunii;
- modul formării caracterului personajelor;
- recenziile, criticile legate de operă.

Aceste criterii pot fi cuantificate cu cifre de la 1 la 5 (1 = neimportant; 5 = foarte important), introduse într-un tabel sau grafic, iar rezultatul să fie folosit în viitor.⁸

1.2. Analiza expectanței utilizatorilor

Expectanța, este un termen foarte nou folosit în biblioteconomie. Termenul este preluat din limba engleză, unde „expectation, expectance, expectancy” sunt considerate sinonime și au sensul de anticipare, așteptare, probabilitate.⁹ Această nouă viziune a unui sistem de cerințe normale și cunoscute, are un rol determinant în managementul calității, în strategia elaborată de acest tip de management: cel al calității.

În strategia de dezvoltare a fondului, al doilea pilon este analiza nevoilor, dorințelor, așteptărilor utilizatorilor - expectanța lor. Analiza fondului împreună, sau doar prin prisma nevoilor utilizatorilor, este motivată de funcționa(bi)litatea fondului. Diferitele metode ale acestei cercetări se axează pe studiul cercului utilizatorilor pe de o parte, și pe variațiile nevoilor, în funcție de diferite domenii, nu numai de specialitate.

Totalitatea utilizatorilor poate fi separată în categoria utilizatorilor existenți și ai celor potențiali, care este o mulțime mai mare, și se poate lua în calcul datorită funcțiilor bibliotecii.

⁸ J. Cabeceiras, *The multimedia library: materials selection and use*, New York, 1978, p. 210-214.

⁹ Vezi Mihaela Zecheru, *Biblioteca publică în sistemul cunoașterii: Percepție și expectanță*, București, Editura Cartea Universitară, 2005.

Dorințele primei categorii de utilizatori pot fi cercetate pe baza diferitelor statistici zilnice. Aceste date se referă la domeniile cele mai solicitate, la documente în particular, la tipul documentelor etc. Datele acestea pot fi studiate din diferite puncte de vedere și își pun amprenta nu numai asupra strategiei de dezvoltare a colecțiilor, putând fi urmată de o eventuală reorganizare a fondului actual: pentru domeniile foarte solicitate accesul liber la raft să fie mai evident, într-un loc mai larg etc.

Din compararea rulării documentelor cu analiza cantitativă a fondului se poate evidenția:

- în ce măsură corespunde compoziția fondului, din punctul de vedere al domeniilor, tipurilor de documente, al limbii față de cerințele solicitate din aceleași puncte de vedere (ex.: care este diferența sau concordanța dintre cantitatea documentelor referitoare la istoria modernă a Europei față de întregul fond și rularea acestei teme pe o perioadă dată, față de rularea întregului fond);

- evaluarea corectitudinii tendinței de achiziții se poate cerceta prin analiza „investiție - beneficiu” utilizată în economia de piață și adaptată, bineînțeles, pentru bibliotecă. Se poate evidenția astfel raportul dintre valoarea achiziției dintr-un punct de vedere prestabilit și rularea fondului din același punct de vedere, adică „beneficiul” investiției. La cercetările de acest gen din bibliotecile din Germania, s-a evidențiat un „indice de absență,”¹⁰ care compară cantitatea documentelor împrumutate cu numărul total de documente, pe diferite domenii sau tipuri de documente, bineînțeles (raportul ideal fiind 65:35), iar pe de altă parte, așa-numita „listă nulă,” care conține lista documentelor nefolosite, fiind un indicator pentru casări.

Expectanța utilizatorilor legată de compoziția fondului de carte se poate cerceta din părerile lor - prin interviu direct sau chestionare. Redactarea corectă a acestor chestionare are un rezultat mult mai util, ele fiind utilizabile direct, iar eșantioanele să fie independente conform **Metodei Delphi**¹¹ (metodă elaborată de matematicianul Olaf Helmer și T. J. Gordon). Chestionarele pot viza câteva grupuri țintă: profesori, medici, ingineri etc., în funcție de reprezentarea lor în comunitatea cercetată.

¹⁰ K. Umlauf, *Bestandsaufbau in der drigeteilten Bibliothek. Buch und Bibliothek*, tom 44, nr. 9, 1992, p. 800-808.

¹¹ Tadao Miyakawa, *The Science of Public Policy: Essential Readings in Policy Sciences*, II, published by Taylor E. Francis, London, New York, 2000, p. 468. ISBN 9780415195980

Metoda NGT¹² (Nominal Group Techniq) ne oferă o posibilitate de cercetare de aceeași orientare, dar din altă perspectivă: în acest caz, reprezentanții diferitelor eşantioane nu răspund izolat unii față de ceilalți, ci se vor „confrunta” direct, fiind invitați la o discuție de acest gen. Atât Metoda Delphi, cât și Metoda NGT, pot fi utilizate în diferite segmente ale muncii de bibliotecă sau chiar în cadrul problematicii bibliotecilor, în special pentru a elabora pronosticuri cu bătaie lungă.

Tot de domeniul expectanței cititorilor aparține accesibilitatea documentelor: dacă sunt sau nu exemplare suficiente, care este timpul de așteptare, existența sau lipsa împrumuturilor interbibliotecare etc.

Toate aceste analize oferă o imagine destul de clară asupra punctelor forte și a lipsurilor unui fond, mai ales prin informațiile culese de la cititorii existenți. Găsirea unui echilibru între nevoi și existent / lipsă reprezintă de multe ori o decizie economică, unde metoda cea mai convenabilă ar putea fi împrumutul interbibliotecar, care ar fi doar o rezolvare pe moment, totuși.

1.3. Rolul hotărâtor al apartenenței la sisteme de colaborare

Semnificația clasică a termenului de *colaborare* este preluată, în zilele noastre, de definiția *diviziunea surselor de informații* și importanța ei se întărește din ce în ce mai mult în această direcție. Cauza acestei transformări, pe lângă creșterea cerințelor / expectanțelor și a cantității produselor acestei societăți informaționale în care trăim, o constituie diferențierea domeniilor științifice și răspândirea tendințelor interdisciplinare, fenomene cu care nicio bibliotecă nu poate ține pasul de una singură.

Rațiuni economice subliniază utilitatea divizării colecționării. Fondurile bibliotecilor, luate separat, nu pot oferi bază materială suficientă pentru achiziționarea tuturor documentelor de pe piața ofertelor. În același timp, s-au diversificat instrumentele și metodele cu care se pot accesa diferitele baze de date: de la împrumutul interbibliotecar, la diferitele tehnici de copiere, până la schimburile electronice. Numeroase baze de date electronice sunt la dispoziția bibliotecilor și a utilizatorilor. Planificarea acestei diviziuni este condiția premergătoare răspândirii informației într-un cerc cât mai larg posibil, acoperind „petele albe,” dar evitând eventualele surplusuri numerice nejustificate. Din acest punct de vedere, colaborarea dintre biblioteci, în

¹² D. H. Gustafson, R. K. Shikla, A. L. Delbecq, G. W. Walster, *A comparative study of differences in subjective likelihood estimates made by individuals interacting groups, Delphi groups and nominal groups*, în *Organizational Behavior and Human Performance*, 2 April, 1972, nr. 9, p. 280-291; *Journal of Extension*, March 1984, vol. 22, nr. 2.

privața modelării fondului, reprezintă obligații și oportunități în același timp.

Sărim la un nivel mai ridicat, fondul de documente din bibliotecile unei țări poate fi considerat un sistem, unde fondurile mai mici - din diferitele biblioteci - sunt subsistemele lui, această analogie păstrându-se și la nivel internațional. De la nivel la nivel, criteriile de colaborare vor fi diferite: în vreme ce, din perspectivă internațională, unele biblioteci au responsabilitatea de a colecționa și a oferi literatură națională, romanicele - documente care sunt legate de România și români, indiferent de limba lor -, pe plan național, colaborarea se desfășoară pe criterii total diferite.

Colaborările internaționale influențează întregul proces de formare a fondului: standardizarea formelor de descriere, folosirea limbajelor universale standardizate, construirea din diferite părți a unor baze de date internaționale comune, cu o singură *prelucrare* a datelor etc., toate acestea necesită o colaborare continuă. Dar sunt puține exemple de colaborare internațională la modelarea fondurilor, bazată pe divizarea amintită mai sus. Granițele sunt obstacole reale, iar Uniunea Europeană poate va aduce o schimbare și în această direcție. Au fost ocazii de donații internaționale, foarte binevenite, dar sporadice, fără o consultare prealabilă, fără a dori să se umple un gol anume.

Vizând dezvoltarea colaborării, proiectele electronice de bibliotecă ale Uniunii Europene se referă în primul rând la servicii, numite „Telematica în biblioteci.” Era vizată, în special, optimizarea accesibilității utilizatorilor la informații prin dotările electronice.

Au existat diferite planuri, cum ar fi **Planul Scandia**,¹³ **Planul Farmington**,¹⁴ **Programul NPAC (National Programm for Acquisitions and Cataloguing)**,¹⁵ primul referindu-se la țările scandinave, celelalte două inițiate în S.U.A. Ele s-au referit mai mult la baze de date comune, nu și la modelarea acestor baze. Tehnologia mileniului trei nu are nici un impediment în fața bazelor de date comune, totul se rezumă la câteva tastări în fața calculatorului.

Cu atât mai importantă poate fi cooperarea internă în cadrul sistemului bibliotecilor unei țări. În cadrul colaborării orientate spre

¹³ Feimer Ágnes: L. E. Sanner, *A Scandia terv: gyűjtőkori együttműködés a skandináv országok között*, în *Tudományos és műszaki tájékoztatás: könyvtár-és információtudományi szakfolyóirat*, nr. 10, 1981 (28. évf.), p. 440-441.

¹⁴ Ralph D. Wagner, *A History of the Farmington Plan*, Boston, Scarecrow Press, 2002, XII, p. 454.

¹⁵ Sultt Lee, *Emerging Patterns of Collections Development in Expanding Resource Sharing, Electronic Information and Network Environment*, Hawarth Press, 1996, p. 56-57.

modelarea fondului de documente, criteriile de partajare se pot valida în diferite secțiuni și, paralel cu acestea, pe diferite niveluri.

Partajarea cea mai răspândită este pe baza unui **domeniu special**, unde bibliotecile de specialitate sunt primordiale, dar nu exclusive, deoarece pe lângă ele poate lua parte orice tip de bibliotecă, în special bibliotecile central universitare, în colecționarea documentelor aferente unui anumit domeniu. Diversificarea formei fizice a purtătorilor de informații, mai ales în ultimele decenii, a dus la construirea unor fonduri speciale pe **tipuri de documente**. Ambele criterii se pot manifesta atât la nivel național, cât și la nivel regional, sau local, dacă este cazul.

Cerințele de bază ale acestor colaborări, indiferent de nivel, sunt:

- existența unor directive clare ale domeniilor de interes pentru bibliotecile colaborante, detaliate sub aspectul păstrării și al selectării;
- să fie în posesia unor evidențe care să reflecte totalitatea fondurilor existente în domeniile interesate;
- să permită accesul altor biblioteci la fondurile proprii.

Această colaborare are multe avantaje, poate fi o șansă unică pentru anumite fonduri izolate, singurul *pericol* îl poate constitui eventuala „fărămițare” a fondului.

Anexa 1.

<http://doxy.weblog.ro/>

Benoît Tuleu semnează un articol interesant în revista *Vacarme, Sélectionner, proposer, prescrire*.

Am reținut câteva idei utile, consider eu:

- în anii '80, principiul în materie de selecție la achiziții era cel al neutralității politice, religioase, morale; eforturile erau concentrate către arhitectura bibliotecii; apar standardele de construcție ale mediatecii;
- urmează informatizarea, care absoarbe energiile bibliotecarilor;
- după această furtună, și în contextul unor tentative de influențare politică a achizițiilor din biblioteci, la mijlocul anilor '90 se conceptualizează (în Franța) politica documentară și se explicitează opțiunile documentare făcute de bibliotecari, până atunci, în mod tacit;
- contradicția generatoare de criză în materie de achiziții este sintetizată de Tuleu sub forma unei înfruntări între două forme diferite de legitimare, care pot intra în conflict: cine decide: tutela politică a bibliotecii (legitimată democratic) sau profesioniștii bibliotecii (legitimați academic de știința informării)?;
- urmarea a fost că bibliotecarii au realizat un document cu regulile de selecție, o carte documentară, în funcție de publicul și misiunea generală a bibliotecii;

- dar, spune autorul, fondurile mari, de sute de mii de volume, reacționează lent la politicile de achiziție sau de selecție, iar disciplinele diferite au viteze de înnoire documentară foarte variate (cărțile de istorie îmbătrânesc mai lent decât cele de medicină) și masa documentară care satisface suficiente cereri poate fi, de asemenea, foarte diferită de la un domeniu la altul (o colecție de literatură va avea cu certitudine nevoie de mai multe volume pentru a avea un contur acceptabil decât o colecție de drept); pe de altă parte, politica de dezvoltare a colecțiilor rămâne supradeterminată de piața editorială (fluctuațiile intelectuale, economice, organizatorice imprevizibile ale acesteia);

- disputa care animă dezbaterea din ultimii ani este între plierea pe cererea utilizatorilor și constituirea unor colecții compacte și coerente, justificate de ipoteza „lungii trene” (care, în cazul bibliotecilor, ar trebui să postuleze, cred, că lucrările care sunt mai rar solicitate reprezintă, cumulate, mai mult din totalul solicitărilor decât lucrările frecvent solicitate);

- în Franța, bibliotecile funcționează pe baza unui proiect pedagogic republican; dacă ar fi să fac o constatare de acest ordin pentru bibliotecile românești, aș zice că ele au mai curând veleități de locuri consacrate, de spații selective, deoarece ele nu sunt pentru oricine, ci cu precădere pentru cei „chemați”, de unde o anumită solemnitate imperturbabilă și un caracter introvertit, care se adaptează cu greu unei utilizări profane; și, dacă ar fi să duc mai departe comparația masochistă, dar care îmi place, aș zice că unii bibliotecari au tendința să „oficieze” în bibliotecă, și nu să „servească,” cu toate consecințele care rezultă de aici.

Aspecte metodologice privind procesele de catalogare și descriere bibliografică a documentelor

ADINA MUREȘAN
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Some Methodological Aspects Concerning Cataloguing and Bibliographical Description of Documents

Cataloguing is a specific branch of the bibliographical processing documents, that establishes the rules of creating the necessary instruments for finding the documents in a library collection. The use of collocation „management of organizing library’s collection” is due to the complexity of cataloguing - that refers to following of some rigorous rules and it is based on strictly description rules, established both on national and international level. According to effectual standards, each recording is made of three distinctive elements:

- 1. the properly bibliographical description - that includes the particular elements of each document;*
- 2. the establishing of those specified elements that will be the main entrances: headings for alphabetic catalogues and classification index;*
- 3. topographic quota, that will indicate the place of documents in library’ depository.*

Thus, one of the most important jobs a librarian that works on processing documents must do refers to the bibliographical description. We have to clarify a very important aspect from the very beginning: there is no synonymy between the two terms: cataloguing and bibliographical description; it is more like subordinate relation, because each bibliographical description is part of a catalographic registration. Cataloguing registrations are more complex, more extensive as compared bibliographical description and they include some supplementary elements, such as: main and secondary headings, books quota and classification index; each element may be used as a criteria for searching and for the bibliographical card organization. The main headings thus become entrance elements for the systematic-alphabetic catalogue and also for the intern catalogue, while classification index is used for an easier searching for books, according to their content. But it is obvious that the use of on-line catalogues makes easier the searching, according to many criteria.

Each record of a document contains the following documents: a. heading; b. description; c. access elements; d. codification elements.

Cataloguing is only a small part of the process that takes place in a library, more precisely at the cataloguing department. But this domain is so vast, that could hardly be comprised in just one study; in fact, we might consider each stage of the cataloguing process may be the subject for an independent study. Our analysis was not intended to identify each methodological stage of cataloguing; our intention was to present some delicate aspects of this process and we have emphasized some of them:

- bibliographical description of current monographies;
- description in automation system.

The examples offered by this study have proved that the management of organizing collections, that also includes cataloguing and bibliographical description, is a complex process that must be treated with responsibility, because by a proper administration of the documents recently bought by the library, librarians concure to a higher quality of services.

Keywords: *cataloguing, bibliographical description, standards, methodology, documents.*

I. Descrierea bibliografică a documentelor monografice curente: precizări introductive

Introducerea în sfera limbajului biblioteconomic a termenului *managementul organizării colecțiilor de bibliotecă* a pornit de la realitatea nemijlocită că procesul catalogării, datorită caracterului extrem de complex, presupune respectarea unei metodologii stricte de redactare și se bazează pe reguli de descriere precise, stabilite la nivel național și internațional.¹ Din această perspectivă, catalogarea este o secțiune aparte a managementului prelucrării biblioteconomice a documentelor. Catalogarea² este o importantă ramură a biblioteconomiei, care stabilește regulile de creare a instrumentelor necesare regăsirii documentelor într-o bibliotecă.

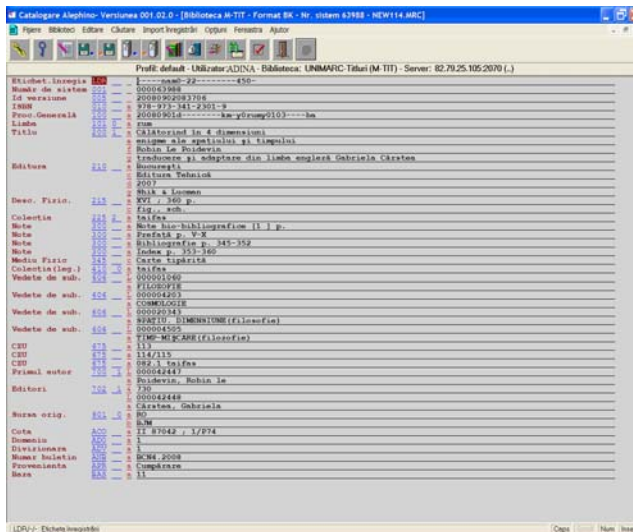
Scopul catalogării este cât se poate de simplu. Rezultatul oricărui proces de catalogare îl constituie realizarea unui sistem de cataloage, care să ofere căi precise și diverse de regăsire a publicațiilor, pornind de la oricare din elementele componente ce alcătuiesc înregistrarea

¹ *Metodologia de aplicare a normelor ISBD (M)*, București, s.l., 1994.

² În practica curentă, se folosesc noțiunile *descriere* și *catalogare*, cu înțeles identic.

catalografică. Pe scurt, o înregistrare catalografică trebuie să cuprindă, toate datele necesare identificării documentului catalogat, pornind de la numele autorilor, titlurile documentelor, subiectele tratate etc. De-a lungul timpului, au fost folosite mai multe tipuri de descriere bibliografică. Acestea diferă în funcție de tipul și mărimea bibliotecii, de specificul colecțiilor puse la dispoziția beneficiarilor. Pot fi întâlnite, prin urmare, fișe cu descrieri prescurtate sau exhaustive, fișe cu descrieri bibliografice a documentelor și fișe cu descrieri analitice. Potrivit standardelor naționale și internaționale, o înregistrare catalografică este constituită din trei părți distincte: 1. *descrierea bibliografică propriu-zisă*, în care sunt redată elementele de individualizare a documentului; 2. *stabilirea elementelor specifice, care dau intrarea în catalog*, respectiv vedetele necesare pentru alcătuirea cataloagelor alfabetice și indicii de clasificare necesari pentru constituirea și organizarea cataloagelor sistematice; 3. *cota topografică*, ce indică locul documentului în depozitele bibliotecii.

În chip evident, întâlnim diferențe specifice între descrierile catalografice realizate manual și cele redactate în format electronic. De exemplu, în sistemele automatizate, care folosesc programul Alephino, ce funcționează și în cadrul Bibliotecii Județene Mureș, o înregistrare catalografică poate să conțină, spre deosebire de catalogarea tradițională, informații suplimentare precum: limba sau limbile textului, locul tipăririi publicației și numele tipografiei, sursa din care provine documentul și altele. (vezi imagine).

Este important să reținem că nu trebuie să existe decât diferențe de nuanță între schema descrierii bibliografice a documentelor monografice curente,

aplicată la prelucrarea documentelor, în sistemele manuale și între schemele realizate în sisteme automatizate. Nu trebuie să uităm că orice descriere bibliografică se înscrie în anumite limite de redactare și

organizare. Astfel, o descriere bibliografică standard se referă la „totalitatea regulilor standardizate care prezintă elementele și succesiunea elementelor descrierii bibliografice a oricărui document, precum și simbolurile grafice care separă aceste elemente.”³

II. Principiile și regulile generale ale descrierii bibliografice a documentelor monografice curente

Înscrierea datelor bibliografice pe fișa de catalog se face după anumite principii și reguli, numite reguli de catalogare. Ele fac parte dintr-o metodologie strictă de aplicare. Cunoașterea acestei metodologii și punerea în practică, în mod diferențiat, în funcție de specificul și conținutul fiecărui document, a acestor reguli, devine o condiție necesară în vederea redactării unor descrieri corect și exhaustiv întocmite. Ca orice metodologie, și metoda redactării descrierilor bibliografice presupune respectarea unor etape specifice.⁴

Se începe, bineînțeles, cu lecturarea paginii de titlu a documentului catalogat. Experiența a demonstrat că debutul unui înregistrări catalografice nu se realizează niciodată pornind de la coperta sau cotorul cărții, ci se întocmește, numai și numai, în funcție de datele înscrise pe pagina de titlu a lucrării respective.

După consultarea paginii de titlu și, în unele cazuri, după parcurgerea rapidă și oarecum integrală a documentului, datele rezultate sunt înscrise, pe fișa de catalog, într-o anumită ordine, mereu aceeași, indiferent de locul și ordinea întâlnite în document. De-a lungul timpului, am observat că există documente a căror pagină de titlu a fost redactată în mod sumar de către editor. Am întâlnit, de pildă, și edituri care nu și-au pus numele pe pagina de titlu a cărții. Altele omit să tipărească anul de apariție al cărții și, destul de des, se întâmplă să nu fie afișat pe carte ISBN-ul.

În cazul unor scriitori mai puțin cunoscuți, spre exemplu, sau a unor autori care scriu în limbi mai puțin folosite, este necesară, în vederea alcătuirii vedetelor de subiect, consultarea unor publicații adiționale cum ar fi: dicționare, lexicoane, enciclopedii.

³ Erich Agnes, Elena Tîrziman, *Catalogarea standardizată a documentelor reguli de aplicare a ISBD(M) și ISBD(S)*, București, Editura Universității, 2003, p. 13.

⁴ STAS 12629/2-88. Descrierea bibliografică a documentelor.

Desigur, indiferent de modelul după care au fost redactate, indiferent la care dintre cele 10 mari domenii ale cunoașterii se referă documentul supus catalogării, există anumite principii de redactare de la care nu ne putem abate și care devin literă de lege pentru orice bibliotecar-catalogator. În această situație, principiile de care trebuie să se țină seama în realizarea unei înregistrări catalografice sunt:

1. *completitudinea* - înregistrarea trebuie să cuprindă toate elementele necesare identificării rapide a documentului descris; unele elemente sunt obligatorii în toate bibliotecile, iar altele, cum este de exemplu trecerea numerelor de inventar pe spatele fișei de catalog, se trec pe fișă în funcție de deciziile stabilite de către catalogatorii și de metodologia de catalogare specifică fiecărei biblioteci în parte;

2. *exactitatea* - înregistrarea trebuie făcută în limba textului documentului, reproducând indicațiile de pe acesta, utilizându-se alfabetul latin; pentru documentele scrise în alte alfabete, trebuie să se facă transliterarea în alfabet latin;

3. *claritatea* - informațiile trebuie să fie inteligibile; se vor utiliza numai prescurtări standard (prescurtările des întâlnite sunt: S.L. - sine loco - pentru loc de publicare necunoscut; S.N. - sine nomine - pentru editură necunoscută; S.A. - sine anno - pentru data publicării necunoscută; vol. - pentru volum; p. - pentru pagină etc.);

4. *uniformitatea* - înregistrarea trebuie să urmeze un cod unitar de reguli de catalogare, să aplice uniform regulile de ortografie, punctuație, transliterare, abreviere a cuvintelor;

5. *standardizarea* - descrierea și elaborarea punctelor de acces ar trebui să fie standardizate, în măsura și la nivelul cele mai ridicate posibil; aceasta ar permite o consecvență sporită care, la rândul ei, ar spori capacitatea de a partaja înregistrările bibliografice și de autoritate;

6. *justificarea* - completările făcute de către catalogator trebuie justificate în note; între elementele descrierii bibliografice și indicii de clasificare trebuie să existe o concordanță deplină.

Descrierea bibliografică este definitivă și completă atunci când conține toate elementele bibliografice, în ordinea și cu punctuația prescrise, sau prescurtată, atunci când conține numai elementele obligatorii, cu punctuația aferentă, evidențiate în schema de specificare a

elementelor în cadrul zonelor.⁵ Cel mai important obiectiv al unei descrieri este satisfacerea utilizatorului.

Multitudinea tipurilor de documente apărute pe piața editorială a impus folosirea mai multor variante de descrieri bibliografice. Fără a avea pretenția unei înșiriri exhaustive, menționăm existența unor descrieri bibliografice specifice pentru documentele monografice moderne și documentele monografice vechi, pentru documentele periodice și pentru documentele muzicale. În funcție de suportul pe care sunt prezentate informațiile, trebuie să facem distincție între descrieri pentru documentele tipărite și descrierile pentru materialele audio-vizuale.

De asemenea, există diferențe specifice și în cazul descrierilor întocmite pentru documentele monografice. Descrierea bibliografică pentru monografii, înțelegând prin document monografic orice carte modernă, se întocmește pe unul sau mai multe niveluri în funcție de caracteristicile fiecărui tip de document. Descrierea bibliografică pe unul sau mai multe niveluri trebuie luată în considerare și în formele de prelucrare automată a datelor, în vederea asigurării transferului de informații bibliografice. Descrierea se face, de regulă, pe fișe model standard internațional, cu dimensiunile de 75 x 125 mm, conținând zece linii orizontale și două verticale, plasate în partea stângă a fișei.

În cazul multiplicării acestora cu ajutorul mijloacelor moderne de imprimare, formatul standard (liniat) nu mai este obligatoriu. Dacă textul descrierii depășește cadrul unei fișe, se va continua descrierea pe fișa a doua sau pe următoarele fișe. Pe ultimul rând al primei fișe se va menționa: „*Vezi f. urm*”. Fișa următoare continuă descrierea exact din locul unde a fost întreruptă. Legătura între fișe se va face prin numerotarea lor, menționându-se cota și vedeta pe fiecare dintre ele.

În activitatea de bibliotecă se întâlnesc trei tipuri de descriere: descrierea principală, auxiliară și analitică, cea mai importantă fiind cea principală.

Descrierea principală conține descrierea completă, cuprinzând toate elementele necesare identificării documentului descris. Aceasta se realizează, în primul rând, pentru catalogul intern al bibliotecii, pentru cataloagele sistematico-alfabetice, dar poate servi orice catalog de bibliotecă, chiar și pe cele colective. Descrierea principală a unui

⁵ Vezi *Metodologia de aplicare a normelor ISID și STAS 12629/2-88*. Descrierea bibliografică a documentelor.

document poate fi multiplicată de mai multe ori, în funcție de tipurile de cataloage în care trebuie să se regăsească, adăugându-se la descrierea principală câteva elemente specifice precum: indicii de clasificare, vedetele de subiect etc.

În funcție de tipul documentului, de trăsăturile editoriale care îl individualizează, descrierea principală se întocmește:

- *la numele autorului*, dacă este indicat în documentul descris sau poate fi identificat din alte surse. Dacă documentul are între un autor și trei autori descrierea se va face la numele primului dintre aceștia. Autorul poate fi o persoană fizică sau o colectivitate (autor colectiv). În acest caz, vom avea o vedetă de autor.

- *la titlu*, atunci când lucrarea nu are autorul indicat și nu poate fi stabilit din izvoarele exterioare lucrării, sau are mai mult de trei autori, sau dacă lucrarea este cunoscută mai ales după titlul ei. În acest caz, vedeta principală va fi o vedetă de titlu.

Informațiile cuprinse în descrierea bibliografică⁶ se obțin din anumite surse, în următoarea ordine de prioritate: pagina de titlu și substituentul ei; surse complementare, cum sunt alte pagini de titlu, versoul fiecărei pagini de titlu, coperta, pagina de gardă, căsuța tipografică; restul documentului; surse exterioare documentului: bibliografii, lucrări de referință etc.

Informațiile obținute din alte surse decât sursa principală de informare se încadrează în paranteze drepte.

III. Structura descrierii bibliografice

Una din cele mai importante sarcini ale bibliotecarilor care lucrează la secțiile de „prelucrare a documentelor” este, desigur, întocmirea descrierilor bibliografice. De la bun început, trebuie spus că nu există un raport de sinonimie între termenii *catalogare* și *descriere bibliografică*. Vorbim, dimpotrivă, de un raport de subordonare, în sensul că, orice descriere bibliografică este parte a unei înregistrării catalografice. Descrierile catalografice au un caracter mai vast și includ, pe lângă descrierile bibliografice, o serie de elemente catalografice suplimentare cum ar fi: vedetele principale și secundare, cota cărții și indicii de clasificare.⁷ Fiecare element de acces joacă rolul unui criteriu de căutare. În

⁶ *Biblioteconomie*: manual, coord. Silvia Nestorescu, Gheorghe Iosif Bercan, București, ANBPR, 1994, p. 24.

⁷ Erich Agnes, Elena Tîrziman, *op. cit.*, p. 32.

funcție de aceste elemente, se realizează organizarea fișelor cu descrierile bibliografice în cataloagele de bibliotecă. Dacă vedetele principale sunt elemente de intrare pentru catalogul sistematico-alfabetic și pentru catalogul intern al bibliotecii, indicii de clasificare înlesnesc regăsirea cărților după conținutul lor. Desigur, în momentul de față, când se folosesc din ce în ce mai mult cataloagele on-line, organizate sub forma unor imense baze de date, elementele auxiliare atașate descrierii bibliografice vin în sprijinul căutării rapide și facilitează căutarea documentelor după multiple criterii.

Prin urmare, indiferent că este rodul unei înregistrări manuscrise ori apare ca înregistrare electronică, orice descriere a unui document monografic curent cuprinde: Vedeta; Corpul descrierii; Elementele de acces (altele decât vedeta); Elementele de codificare.

Vedeta este prima și cea mai importantă parte a descrierii catalogafice; ea constituie elementul principal de care se ține seama la stabilirea ordinii de intrare a fișelor în catalogul alfabetic și la identificarea documentului respectiv. Vedeta devine al doilea element de ordonare în cazul catalogului topografic, în care intrarea în sistem va fi dată de cotă. Pentru redactarea vedetei se utilizează limba originală a autorului sau limba națională a bibliotecii, în cazul lucrărilor a căror limbă originară este mai puțin cunoscută.

Pentru a constitui element de ordine, vedetele trebuie să îmbrace o formă unică, uniformă. În multe din țările europene se folosesc, în acest sens, liste de autoritate pentru vedete de autori persoane fizice sau vedete de autori colectivi. Listele cu vedetele uniforme sunt aplicabile la nivel național și au un caracter standardizat.⁸

Vedeta uniformă este dată de numele sau forma numelui ori de titlul care figurează cel mai des în edițiile operelor antume, în referirile la autor, în enciclopedii etc. Conferința Internațională de Catalogare de la Paris a stabilit principiul vedetei uniforme. Participanții la conferință au căzut de acord asupra faptului că vedeta uniformă are o formă unitară, mereu aceeași pentru același autor, iar pentru lucrările fără autor, trebuie folosit un titlu uniform.

În unele situații, vedeta uniformă este rezultatul muncii creative a bibliotecarului. El trebuie să stabilească, pe baza unei cercetări riguroase a

⁸ *Declarația de Principii Internaționale de Catalogare* - Germania, 2003.

materialelor de referință sau chiar a Internetului, care este forma corectă a vedetelor uniforme pentru autorii mai puțin cunoscuți.

În cele din urmă, *vedeta* poate fi definită ca fiind un cuvânt, un grup de cuvinte, un simbol sau un grup de simboluri scoase în evidență în descriere, pentru a servi la orânduirea acestora, în cataloagele tradiționale sau electronice, după un anumit sistem de indexare.⁹

În funcție de conținutul sau elementele care o compun, vedeta poate fi: vedetă de autor și vedetă de titlu.

Vedeta de autor - persoană fizică este alcătuită în general din *nume*, care poate fi simplu sau compus din două sau mai multe părți, separate sau legate între ele prin liniuță sau particulă gramaticală, și *prenume*, format din unul sau mai multe cuvinte separate sau legate între ele prin liniuță. Vedeta în cazul autorului-persoană fizică poate fi constituită din numele real, sau pseudonimul, ori numele sub care autorul a semnat cel mai frecvent etc. Stabilirea vedetei uniforme va avea în vedere forma numelui în limba de origine a autorului, care se va identifica cu ajutorul enciclopediilor sau al altor instrumente de informare.

Dacă numele unei persoane conține mai multe elemente, de regulă, nume și prenume, elementul de intrare îl constituie numele de familie. Numele se redă în vedetă obligatoriu la cazul nominativ, numele fiind despărțit de prenume prin virgulă. Astfel, numele unui scriitor, de exemplu Liviu Rebreanu, se va trece în vedetă astfel: REBREANU, LIVIU. Excepție fac autorii maghiari, chinezi, coreeni și unii autori africani, al căror nume nu se inversează.

Când avem nume de familie compuse, regulile de bază sunt: intrarea se va face la elementul prin care persoana este mai cunoscută, dar dacă numele sunt legate cu liniuță, intrarea se va face la primul element (de exemplu: Cecil Day-Lewis, devine în vedetă DAY-LEWIS, CECIL). Astfel, în cazul numelor de familie nelegate cu liniuță, nume portugheze, anglo-americane și scandinave, intrarea se va face la ultimul element, pe când în cazul numelor de autori români, francezi, italieni și spanioli, intrarea se va face la primul element, cum sunt de exemplu Linda Lael Miller, va fi în vedetă MILLER LAEL, LINDA. Pentru numele compuse ale femeilor măritate, intrarea se va face la primul element, în cazul numelor cehe, franțuzești, italienești, românești, spaniole și ungurești. În

⁹ Brigitte Richter, *Ghid de biblioteconomie*, București, Editura Grafoart, 1995, p. 67.

celelalte cazuri, intrarea se face la numele soțului ca de exemplu: Anne O'Brian Rice, devine în vedetă RICE, ANNE O'BRIAN.

Când avem nume care includ un articol sau o prepoziție, intrarea se va face conform lucrărilor de referință apărute în limba respectivă. Dacă nu găsim numele respectiv, se ține cont de anumite reguli.¹⁰

Pentru a distinge un autor de alții cu același nume și a evita confuziile ce se pot naște, se va adăuga, la numele scos în vedetă, un element de individualizare, care poate fi inițiala tatălui, titlul științific, anul nașterii, porecla, profesia-exemplu: COSTICĂ, IOAN, medic.

Stabilirea vedetelor uniforme pentru autorii antici greci implică anumite dificultăți cauzate de faptul că aceste nume au cunoscut numeroase traduceri. Regula spune că: vedeta se stabilește la forma latinizată a numelui autorilor greci, ca de exemplu Homerus, pentru bibliotecile științifice, și Homer, pentru celelalte.

Pentru autorii antici latini, vedeta se redactează în forma completă, originală a numelui, intrarea făcându-se la elementul cel mai cunoscut, fie prenume, nume, poreclă sau supranume cum este de exemplu LUCRETIUS CARUS, TITUS.

¹⁰ **Reguli de întocmire a vedetelor uniforme:**

- *la scriitorii de limbă engleză* intrarea se va face la prefix: Du Maurier, Daphne;

- *la scriitorii de limbă franceză*: dacă prefixul constă dintr-un articol sau din contragerea unui articol și o prepoziție, intrarea se va face la prefix: Fourcade, Enrique;

- dacă prefixul este o prepoziție, intrarea se va face la numele ce urmează prepoziției: La Fontaine, Jean de;

- *la scriitorii de limbă germană*: dacă prefixul constă dintr-un articol sau din contragerea unui articol și o prepoziție, intrarea se va face la prefix: Vom Ende, Erich.

- *pentru numele germane*, intrarea se va face la numele ce urmează prefixului: Goethe, Johann Wolfgang von;

- *la scriitorii de limbă italiană*, în general, intrarea se face la prefix: Di Constanzo, Angelo;

- *la scriitorii de limbă spaniolă*, dacă prefixul constă dintr-un articol, intrarea se va face la acesta: Las Heras, Francisco de;

- în celelalte cazuri, intrarea se va face la numele ce urmează prefixului: Rio, Antonio del.

Numele autorilor medievali din Europa sunt alcătuite dintr-un nume personal, urmat de un supranume, derivând din denumirea localității de origine, de la numele tatălui, de la denumirea meseriei etc.

Calificativele (titluri, grade militare...) se vor trece în vedetă după prenume și nume, dacă acest lucru este necesar pentru identificare.

Pseudonimele sub formă de nume și prenume se redau după regulile numelui: ARGHEZI, TUDOR, iar cele alcătuite numai dintr-un nume se dau în vedete astfel: forma întâlnită pe carte (Stendhal): pseudonimul lui Henry Beyle. Pseudonimele formate dintr-un nume personal și un epitet sau calificativ care arată locul de origine se scot în vedetă în forma de pe carte: PÂRVU MUTUL.

În cazul în care autorul este indicat pe carte numai printr-un criptonim, iar identificarea lui nu poate fi determinată ulterior, descrierea se va face la titlu, indicându-se și criptonimul și făcându-se o trimitere de la acesta din urmă la titlul adoptat ca vedetă. Exemplu: *Ploaia de trandafiri* cu trimitere la I.B. vezi *Ploaia de trandafiri*.

Procesul de identificare a vedetelor uniforme pentru autori-persoană fizică implică respectarea principiului uniformității, necesar organizării cataloagelor tradiționale sau a celor electronice. Același principiu trebuie respectat atunci când stabilim vedetele uniforme pentru autorii colectivi.

Prin **vedeta de autor colectiv** se înțelege orice colectivitate (instituție, organizație sau grup de persoane) care este cunoscută sub o denumire colectivă și care își asumă responsabilitatea pentru conținutul unui document, documentul respectiv fiind rezultatul gândirii și activității de studiu sau cercetare comune. În această categorie intră: lucrările cu caracter oficial al instituțiilor legislative, religioase sau guvernamentale; lucrările administrative; tot felul de rapoarte; lucrările unor conferințe sau expoziții.

Schema descrierii bibliografice este identică cu cea pentru autorul-persoană fizică, cu excepția faptului că elementul de intrare va fi prima parte a denumirii autorului colectiv. De exemplu:

*ROMÂNIA. Legi. Decrete. Coduri de legi
Legea privind sistemul public de pensii și alte drepturi de
asigurări sociale. - București : Erc Press, 2004.*

Când colectivitatea este un stat sau o altă autoritate teritorial administrativă, vedeta este denumirea oficială a teritoriului, urmată, unde e

cazul, de denumirea organului respectiv. Exemplu: MUREȘ. Prefectura. În cazul organizațiilor politice, a firmelor, a societăților, vedeta este denumirea oficială a colectivității respective, urmată, unde e cazul, de localitatea unde își are sediul, între paranteze rotunde.

Conferința Internațională asupra Principiilor de Catalogare de la Paris, din 1961, indică folosirea **vedetei de titlu** dacă documentul descris are autor anonim și nu a fost identificat din alte surse, ori când documentul are mai mult de trei autori și el este cunoscut mai ales după titlu.

Și în cazul descrierii la titlu se impune folosirea unei vedete uniforme, respectiv titlul în limba originală în care a fost scrisă, iar dacă aceasta e mai puțin cunoscută, la forma impusă în limba în care se face descrierea. Cuvântul de intrare îl constituie primul cuvânt al titlului. În chip alternativ, pentru acest tip de descriere, se folosește de către specialiștii în catalogare, termenul de descriere suspendată.

După cum s-a menționat în introducerea acestui capitol descrierea bibliografică constituie substanța de bază a unei fișe de catalog. Ca proces complex, catalogarea documentelor se bazează pe întocmirea descrierilor bibliografice dar nu se reduce la acestea.

Corpul descrierii. Descrierea bibliografică a documentelor este standardizată la nivel internațional.¹¹

Elementele descrierii bibliografice sunt sistematizate în șapte zone, ele având o ordine fixă și o punctuație specifică, ce precede fiecare element. Într-o formulare restrânsă, acestea constituie corpul descrierii generale ISBD(G)¹² format din: 1. Zona titlului și a mențiunii de responsabilitate; 2. Zona ediției; 3. Zona datelor de publicare, difuzare și/sau producere fizică; 4. Zona descrierii fizice; 5. Zona colecției (seriei); 6. Zona notelor; 7. Zona ISBN, modalități de procurare, preț.

Descrierea în sistem automatizat a luat locul descrierii manuscrise. În ultimii ani, tot mai multe biblioteci publice și-au propus să renunțe la redactarea cataloagelor în format tradițional. Răspunzând provocărilor secolului 21, în Biblioteca Județeană Mureș s-a trecut, de curând, la folosirea exclusivă a catalogării documentelor pe calculator. În vederea eficientizării

¹¹ ISBD = International Standard Bibliographic Description. Este un set de norme IFLA. Pentru carte curentă se aplică ISBD(M) = International Standard Bibliographic Description (Monographs); acestei norme îi corespunde *STAS 12629/2-88*.

¹² Descriere generală standardizată.

activităților de catalogare automatizată, s-a luat decizia înlocuirii programului de bibliotecă Tinlib, cu noul program, Alephino. Cea ce diferențiază programul Tinlib de softul de bibliotecă Alephino, este folosirea, de către acesta din urmă, a unor machete de descriere în format UNIMARC.

Aceste machete conțin câmpurile cu cea mai mare utilizare pentru categoria de document respectivă. Dacă este necesar, se pot adăuga câmpuri sau subcâmpuri ce nu au fost cuprinse în machetă, sau se pot dubla câmpuri ori subcâmpuri, în funcție de necesități.

Prin urmare, există o destul de mare libertate în interpretarea regulilor de catalogare și, în același timp, introducerea descrierilor bibliografice într-un sistem informatizat facilitează accesul, atât al bibliotecarilor, cât și al utilizatorilor, la informațiile pe care le cuprind aceste descrieri.

Având în vedere experiența acumulată în „secția de prelucrare” a Bibliotecii Județene Mureș, considerăm că este bine, și necesar, în același timp, să fie completate în câmpul vedetei de subiect din Alephino cât mai multe referiri la domeniul din care face parte documentul respectiv, deoarece, cu ajutorul acestor vedete de subiect, utilizatorii și bibliotecarii pot obține informații despre documentele căutate. Rolul vedetei de subiect este de a eficientiza munca bibliotecarilor de la secțiile unde se intră în contact direct cu utilizatorii.

Problematica vastă a catalogării fondurilor bibliotecii constituie doar un punct de plecare pentru înțelegerea complexității muncii desfășurate de bibliotecarii de la secțiile de clasificare și catalogare a documentelor. Domeniul catalogării colecțiilor este extrem de vast și nu poate fi cuprins într-un singur studiu. De fapt, fiecare etapă a metodologiei de catalogare ar putea face obiectul unui studiu independent. Analiza noastră comparativă nu a urmărit identificarea tuturor etapelor metodologice de catalogare. Am insistat asupra unor momente delicate ale procesului de catalogare și descriere bibliografică. Și am încercat să oferim soluții de depășire a situațiilor complicate sprijinindu-ne, după cum e firesc, pe regulile de catalogare și indexare stabilite la nivel național și internațional. Exemplele studiului de față au demonstrat că managementul organizării colecțiilor, management care include și procesele de catalogare și descriere bibliografică, trebuie realizat cu responsabilitate, deoarece, prin administrarea corectă a noilor documente intrate în bibliotecă, bibliotecarii de la secțiile de completare a colecțiilor contribuie la creșterea calității activităților de comunicare a colecțiilor.

Dreptul la a doua șansă

CLAUDIA ILLYES
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

The Right for a Second Chance

According to the **UNESCO Public Library Manifesto** - that emphasizes the role of public library in rendering free access to information - Mureș County Library had initiated a project, called **Moveable Library**, which proved to be very well received by the target. The project has been initially created for two different social groups: the old people, that had been accommodated to the Elder People Care Center and the detainees from Târgu-Mureș Penitentiary, aged between 16-21; later, we have enlarged our activities, by adding two more targets: the Hospital of Pediatrics and Oncology from Târgu-Mureș and the Caritas Foundation.

The results of our project were quite visible, especially because we have chosen to work with the same group every time, in order to quantify its evolution. At the beginning, those young people were not able to work very well, they hardly knew the letters; now, they can read poetry, novels and even manage to put on Eminescu's **Scrisoarea III...**

Since the beginning of the project, we tried to the target group a variety of activities and programmes, such as: library and its place inside community; Romanians coats of arms, their evolution and significance; winter holydays - Christmas; our national poet, Mihai Eminescu; the French novelist, Jules Verne; Valentine's Day - love; the importance of water in everyday's life; gipsies and their way of living; Easter holyday; pernicious drugs; the teacher's portrait; practical workshops, and the results of their work have been exhibited at our library. The results of our project were also visible in the contest "Who knows... wins"; the detainees proved their knowledge in reading, writing and learning.

We are convinced that the best benefit of our project is neither ours, nor of the detainees, but of the Society! Helping those young men to be readmitted in our society, we are actually helping them not to dwindle again. We know we can not "bring over" all of them; but those who are interested in a second chance, will have one.

Keywords: Mureș County Library, Moveable Library, detainees, elder people, target group.

„*Lucrurile bune se întâmplă celor care știu să aștepte.*”
(Alexandre Dumas)

Societatea de astăzi aduce, pe undeva, cu cea din Babel, dinaintea prăbușirii turnului biblic. Acum nu mai suntem aidoma strămoșilor: un neam într-un trib; acum trăim într-o societate variată, colorată.

Omul, încă de pe vremea lui Adam, a fost supus ispitelor; unii reușesc să le țină piept, alții le cedază.

Societatea contemporană ne oferă o pildă deosebită: în masa pestriță de oameni, trăiesc în armonie (da, *armonie*, nu este greșeală de redactare), ambele categorii. Atâta doar că, uneori, cei care încalcă regulile sunt pedepsiți, privați de libertate chiar. Ajunși în această situație, experimentează o lume nouă, cu totul diferită de ceea ce au cunoscut până în acel moment.

Dacă încercăm să căutăm puțin să înțelegem ce anume a stat la originea *căderii în păcat*, vom găsi, în copilăria fiecăruia, printre alți numeroși factori, și uriașe curenți afective și educaționale. Dintre acești copii se desprind cei care, mai târziu, vor avea deficiențe de învățare și de comunicare.

Pierzându-și libertatea, instituționalizațiilor le este caracteristic faptul că intră în instituție cu o cultură derivată dintr-o lume familială - un mod de viață și un ciclu de activități considerate firești până în momentul *intrării în instituție*. Oricare ar fi fost stabilitatea organizării personale a individului înainte de intrarea în instituție, ea făcea parte dintr-un cadru mai amplu, găzduit de mediul său civil - un circuit de experiențe care confirmau o concepție despre sine tolerabilă și permiteau o serie de manevre defensive, efectuate după bunul lui plac, pentru confruntarea cu situațiile de conflict, discreditare și eșec.

Se pare că instituția totală, penitenciarul, nu înlocuiește cultura unică a individului cu ceva preformat; ne confruntăm cu ceva mai restrictiv decât aculturația sau asimilarea. Dacă apar totuși modificări culturale, poate că acestea au de-a face cu eliminarea ocaziilor de a manifesta anumite comportamente și cu nereușita în a ține ritmul cu ultimele modificări sociale din lumea exterioară. Astfel, dacă șederea în penitenciar este de lungă durată, poate surveni cea ce s-a numit deculturație, adică o dezvățare care îl face temporar incapabil să se descurce cu anumite caracteristici ale

vieții de zi cu zi în afara instituției, dacă și când reușește să se întoarcă în lumea de afară.

Nou-sositul intră în instituție având o concepție despre sine formată grație anumitor convenții sociale stabile în lumea de origine. La intrarea în instituție, este imediat privat de sprijinul pe care i-l conferă aceste convenții; trece printr-o primă serie de înjosiri, degradări, umiliri și pângăriri ale eului. Eul său este degradat sistematic, chiar dacă fără intenție. Bariera pe care instituțiile totale o pun între individul instituționalizat și restul lumii marchează prima restrângere a identității. Existența ca membru într-o instituție totală aduce cu sine perturbarea automată a programării rolurilor, din moment ce separarea instituționalizatului de restul lumii durează douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru și poate continua vreme de mai mulți ani. Ca urmare, survine deposedarea de roluri. În numeroase instituții totale, privilegiul de a primi vizite sau de a ieși din așezământ este în totalitate refuzat în perioada inițială (carantina), fapt ce asigură o primă ruptură profundă față de rolurile trecute și recunoașterea deposedării de roluri.

Deși instituționalizatului își poate relua unele roluri, dacă și când se întoarce în lumea de afară, este evident că alte pierderi suferite de el rămân irevocabile și individul le trăiește dureros, ca atare. Se poate ca individul să nu aibă mai târziu posibilitatea de a recupera timpul pe care nu l-a petrecut perfecționându-și studiile sau cariera, stabilind și consolidând relații cu sexul opus ori crescându-și copiii. Un aspect juridic al acestei deposedări permanente se regăsește în conceptul de moarte civilă: deținuții dintr-o închisoare se pot confrunța, nu doar temporar, cu pierderea drepturilor de a dispune de bani, de a contesta acțiuni de divorț, ori proceduri de adopție, de a vota, ci este posibil ca aceste drepturi să le fie retrase definitiv.

Foarte probabil, reducerea eului sau înjosirea îi provoacă individului un stres psihologic acut, dar, în cazul unui om dezgustat de lumea în care trăiește, sau măcinat de vinovăție, ele pot aduce o alienare psihologică. Un nivel ridicat de anxietate ori lipsa unor materiale care servesc fantezia, cum ar fi muzica, filmele sau cartea, pot amplifica în mod considerabil efectul psihologic al încălcării granițelor eului. În lumea de afară, probabil că individul se putea hotărî spontan cum anume vrea să-și bea cafeaua, dacă să-și aprindă o țigară sau când anume să vorbească, să dea un telefon etc.; în penitenciar, astfel de drepturi pot deveni problematice. Aceste lucruri, evenimente, pot deveni recompense. Dacă se comportă adecvat,

conform regulamentului stabilit, va avea, poate, dreptul la o vizită, un telefon, un colet... Construirea unei lumi întregi în jurul acestor privilegii minore constituie, poate, cea mai importantă trăsătură a culturii deținuților - și totuși, este un lucru greu de apreciat de către cei de afară.¹

Dacă până în acest moment individul a avut parte de o viață lipsită de cultură, încarcerat, și ultima lui șansă de a se educa este pierdută. Aici intră în scenă Serviciul de Educație și Asistență Psiho-socială, serviciu care, la ora actuală, colaborează cu Biblioteca Județeană Mureș, în condiții optime și constructive.

În penitenciare se naște un tip și un nivel aparte de preocupare față de sine. Situația deținuților, de cele mai multe ori inferioară în raport cu cea pe care o aveau în lumea de afară, crează o ambianță de eșec personal în care ideea căderii revine permanent. Persoanele private de libertate nutresc simțământul că perioada petrecută în închisoare este un timp pierdut, irosit, distrus sau răpit din viața lui. Ca urmare, individul tinde să simtă că perioada detenției a fost complet irosită din viață. Senzația de timp mort și inert explică, probabil, valoarea mare a acelor activități care pot fi numite de evadare, adică demersuri voluntare, suficient de captivante și palpitate pentru a-l scoate pe deținut din starea lui obișnuită și a-l face să uite cu desăvârșire, pentru o vreme, situația reală. Unele activități de evadare sunt colective: jocurile, sporturile, cântatul în orchestră, prelegerile, programele educaționale, culturale, lecțiile de desen sau de prelucrare a lemnului, concursurile interactive, vizionările de filme sau de prezentări powerpoint legate de o temă educativă ori culturală; altele sunt individuale, dar folosesc materiale publice: cititul, vizionarea solitară a programelor TV.

Penitenciarul poate fi privit ca un fel de... mare moartă, pe care apar mici insule de activitate vie, captivantă. Astfel de activități îl pot ajuta pe individ să suporte stresul psihologic provocat, de obicei, de agresiunile asupra eului.

Cum una dintre menirile bibliotecii publice este deservirea publicului larg, facilitarea, fără prejudecăți, accesului la informație,² s-a

¹ Erving Goffmann, *Aziluri*, Iași, Editura Polirom, 2004, p. 25.

² *Manifestul UNESCO pentru bibliotecile publice*, din 1994 prevede: „Biblioteca publică, poarta locală de acces la cunoaștere, asigură condițiile necesare, de bază, pentru educația permanentă, formarea deprinderilor decizionale independente și dezvoltarea culturală a individului și grupurilor sociale.” Acest

născut ideea de **Biblioteca Mobilă**, având *tentacule*, inițial în Căminul pentru Persoane Vârstnice și în Penitenciarul Târgu-Mureș, mai apoi și în Spitalul de Pediatrie-Oncologie Târgu-Mureș, în prezent colaborând și cu Fundația „Caritas.”

Serviciile bibliotecii publice sunt asigurate, în mod egal, pentru toți, indiferent de vârstă, sex, rasă, religie, naționalitate, limbă sau statut social.

Serviciile și materialele speciale trebuie asigurate pentru acei utilizatori care, din diferite motive, nu pot beneficia de formele și materialele curente pentru activitatea instituției, de exemplu, minoritățile lingvistice, cei cu handicap fizic sau social, cei aflați în spitale sau închisori.

Pe lângă aspectele descrise anterior, trebuie să se țină seama de încă unul: deținuții aflați pe punctul de a se elibera devin adesea foarte neliniștiți la gândul că vor ieși din închisoare; unii s-ar putea să recidiveze, să „obțină” încă un stagiul ca să evite evenimentul. Anxietatea individului cu privire la eliberare pare să ia adesea forma unei întrebări pe care și-o pune sieși, dar și prietenilor săi: „*Am să mă descurc afară?*” Aceasta este unul dintre motivele pentru care un mare număr de foști instituționalizați se gândesc adeseori la ideea de a se întoarce înauntru și unul dintre motivele pentru care foarte mulți chiar se întorc.

Având în vedere că dreptul la educație este fundamental pentru orice ființă umană, toate persoanele private de libertate trebuie să aibă acces la educație, iar aceasta trebuie să fie similară cu cea desfășurată în comunitate, iar pe de altă parte, conștientizând faptul că majoritatea persoanelor private de libertate au avut puține experiențe educaționale eficiente și, că din acest motiv, au multiple nevoi în domeniul educațional, în 21 august 2007, între Administrația Națională a Penitenciarelor și Ministerul Educației, Cercetării și Tineretului a intervenit un protocol privind școlarizarea persoanelor aflate în custodia Agenției Naționale a Penitenciarelor.

Trecând bariera impusă dintre societatea *de afară* și persoanele private de libertate, colaboratorul extern [al penitenciarului], chiar dacă inițial pornește cu o preconcepție referitoare la caracterul

manifest proclamă încrederea UNESCO în biblioteca publică și convingerea că aceasta este forța activă în procesele de educație, cultură și informație, un agent esențial al bunăstării materiale și spirituale a fiecărui membru al societății, indiferent de sex.

instituționalizaților, perseverând în muncă, ajunge să descopere că foarte mulți, dintre cei privați de libertate, au toate caracterele unor ființe umane obișnuite, uneori onești, care merită compasiune și sprijin.

Datorită disprețului cu care îi etichetează societatea, deținuții tind să dezvolte un simțământ de nedreptate comună și un simțământ de ostilitate față de lumea de afară, ceea ce marchează o cotitură importantă în evoluția morală a instituționalizatului.

Oricât de tolerantă este o societate față de persoanele cu dificultăți de învățare, ea întotdeauna valorizează inteligența și performanța cognitivă. Orice formă modernă de educație, care ține seama de bagajul genetic individual, promovează atingerea celui mai înalt nivel posibil de performanță cognitivă.

Cercetarea psihologică a influențelor de mediu și a utilității lor pentru domeniul educației încearcă să evite generalizările privind aprecierea influențelor familiale și de mediu și de a găsi căi concrete prin care se poate schimba cursul dezvoltării cognitive a unei persoane.

Punând față în față cele două argumente s-a născut ideea înființării **Bibliotecii Mobile**, un serviciu care să faciliteze accesul la informație al celor care, din diferite motive, nu pot beneficia de serviciile bibliotecii publice (de exemplu, minoritățile lingvistice, cei cu handicap fizic sau social, cei aflați în spitale sau închisori).

Ținta acestui proiect - **Biblioteca Mobilă** - pe care dorim să îl dezvoltăm în timp, nu sunt doar persoanele cu nevoi speciale; proiectul se referă și la cei dezavantajați social și cultural, indiferent de nivelul lor de dotare (redușă, medie sau superioară). În efortul de a satisface nevoile academice adeseori atât de ridicate astăzi, mulți elevi fără retard în dezvoltare sau fără nevoi psihologice excepționale au experiența unor insuccese școlare. Ca rezultat, șansele lor de a ajunge la mulțumire de sine și la o bună integrare socială sunt periclitare.

Așa cum remarcă Comisia Europeană în *Towards a cognitive society* (1995), este nevoie de transformare profundă a sistemului educațional, a modelului de gândire și de lucru a cadrelor didactice, dar și de o preocupare pentru îmbunătățirea capacității de învățare a copiilor.

Aceste schimbări se impun în condițiile când unui număr important de copii nu le sunt asigurate nevoile educaționale în sistemul existent de învățământ. Principala recomandare a sus-amintitei „Cărți albe” este dezvoltarea capacităților de învățare a copiilor, prin formarea

deprinderilor de învățare a învățării. Deoarece din rândul acestor copii se dezvoltă mai târziu viitorii delincvenți.

Biblioteca Județeană Mureș a demarat - cu ocazia „Zilelor Bibliotecii” din noiembrie 2007 - o activitate inedită pentru Târgu-Mureș: **Biblioteca Mobilă**. Ideea a pornit recitind *Manifestul Unesco pentru bibliotecile publice* (1994), unde se precizează că oricine are dreptul la informare, cunoaștere, educație. Inclusiv persoanele aflate în spitale și închisori.

Cosiliul Județean Mureș

Biblioteca Județeană Mureș

Organizează șezătoarea literară

BIBLIOTECA MOBILĂ

Lasă-te cuprins de vraja lecturii!

Vin la tine bibliotecari să-ți deschidă calea spre magia cărții.

În program: Prezentarea cărții *Balade vesele și triste*,

de George Topârceanu

Lecturarea unui fragment din cartea prezentată

Locul:

Penitenciarul Tg. Mures

Tg. Mureș, str. Justiției

Data: 16 noiembrie 2007, ora 10

Pensionarii asistați la Căminul pentru persoane vârstnice, precum și cei aflați în detenție, copiii grav bolnavi, nu au acces la informațiile „gestionate” de bibliotecă. Și atunci, ne-am gândit că o asemenea... ieșire ar fi binevenită.

Din noiembrie 2007, Biblioteca Județeană Mureș a organizat întâlniri bilunare cu Căminul pentru persoane vârstnice și, respectiv, Penitenciarul cu sistem închis Târgu-Mureș, încercând să acopere o tematică cât mai variată, să satisfacă, astfel, gusturile unui public cât mai larg.

Momentan, activăm în continuare, pe lângă deja-amintitul Spital de Pediatrie-Oncologie, în Penitenciarul Târgu-Mureș, cooptând grupul de copii și tineri (16-21 ani) la activitățile noastre culturale și educaționale. Aici am găsit sprijin și înțelegere din partea conducerii și cadrelor. S-au înregistrat rezultate vizibile, participanții la acest proiect, mereu aceiași

grup de tineri, progresând foarte mult. Dacă la început acești tineri abia reușeau să buchisească, acum citesc poezii și romane. Am reușit chiar să punem în scenă împreună *Scrisoarea III*, de Mihai Eminescu...

Penitenciarul Târgu-Mureș, contrar prejudecății majoritare, nu este nici pe departe un loc de care să-ți fie groază. Acolo întâlnești oameni ca toți oamenii, cadre și deținuți. Poate ceva mai sinceri: cei de aici nu își ascund adevărata identitate. Ei nu se ascund, nu au de ce.

Încă de la demararea proiectului, am încercat prin planul de activități să oferim o varietate de preocupări participanților:

- pentru că majoritatea membrilor grupului de tineri nu știau de existența bibliotecii, nici de menirea sa, am început cu definirea, descrierea *bibliotecii*, rolului său în societate;

- de *Ziua Națională a României* am invitat un istoric care le-a vorbit tinerilor despre această zi, precum și despre stemele țărilor, stema României ș.a.;

- odată cu venirea iernii, am dezbătut tema *Crăciunului*; cu această ocazie am reușit să sensibilizăm tinerii din grupul nostru, aceștia deschizându-și sufletele. Invitatul de această data fusese un preot;

- în ianuarie l-am aniversat pe poetul național, *Mihai Eminescu*, am lecturat și memorat poezii scrise de acesta și am reușit chiar să punem în scenă un fragment din *Scrisoarea III*.

Ca post-scriptum la acest... capitol, țin să menționez faptul că învățătoarele detașate în penitenciar ne-au semnalat că în urma activității noastre, tinerii au cerut să se citească în școală... Eminescu!

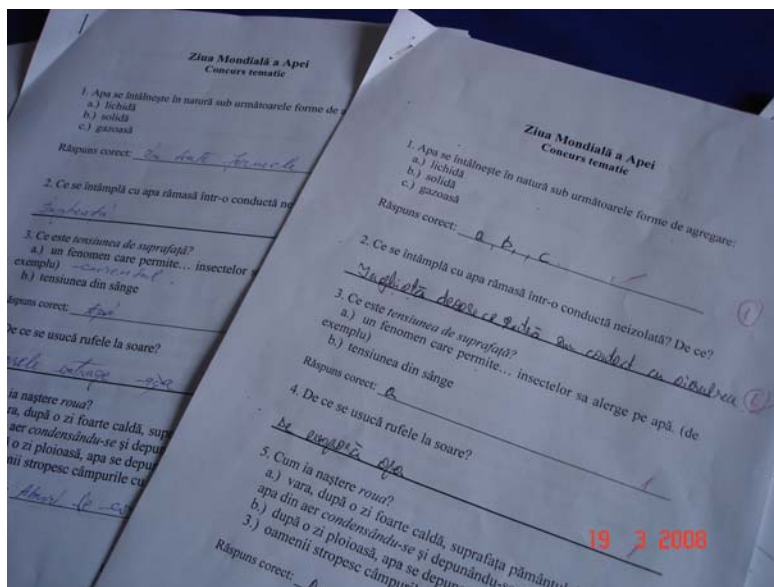
- în luna februarie, am îndemnat la lectură și am vizionat ecranizarea romanului *Ocolul pământului în 80 zile*, de Jules Verne; s-a făcut apoi o paralelă între roman și film;

- și tot în februarie am celebrat *Iubirea* și am organizat o călătorie... imaginară prin *Europa*, ocazie cu care deținuții au povestit ceea ce cunosc și au văzut ei din Europa, au scris câte un eseu cu această temă;

- în luna martie am sărbătorit *Femeia*, participanții, la îndemnul și coordonarea bibliotecarelor participante la acest program, confecționând și decorând rame destinate femeilor din viața lor: personalul feminin din penitenciar, bibliotecarele colaboratoare și nu în ultimul rând, mamele lor; tot atunci am pregătit împreună o surpriză personalului feminin angajat al penitenciarului, deținuții recitând poezii de dragoste din opera eminesciană;

- în aceeași lună, cu ocazia Zilei Mondiale a Apei, am discutat despre... *Apa noastră cea de toate zilele*, despre circuitul apei în natură, poluare, importanța apei în viața noastră. Cu această ocazie deținuții au participat la un concurs având ca tematică apa...

Nu mică a fost surpriza când, în urma corectării testelor de cultură generală ce cuprindeau întrebări despre activitățile desfășurate împreună, persoanele private de libertate au atins scoruri considerabil, mari.

- în luna aprilie, ținând cont de faptul că cca. 60% din persoanele private de libertate sunt de etnie rromă, am dezbătut delicata tematică a *rromilor*, având ca invitat un reprezentant al acestei etnii. De această dată, tinerii deținuți au avut posibilitatea să-și asume identitatea etnică, să vorbească despre cultura lor, despre datini și obiceiuri;

- în Postul mare a urmat o dezbatere despre *Simbolul Paștilor* între tradiție și așteptări;

- *Ziua Națională a Bibliotecarului* a fost punctată printr-o (a doua) vizită a deținuților de la regim semideschis, din Penitenciarul Târgu-Mureș, la Biblioteca Județeană Mureș, ocazie cu care am găzduit și o expoziție a creațiilor deținuților, vernisată de o delegație a Penitenciarului;

- *Ziua Mondială a Teatrului* a fost marcată de o întâlnire cu un reprezentant al Teatrului Național Târgu-Mureș.

Conlucrarea dintre Biblioteca Județeană Mureș și Penitenciarul Târgu-Mureș a dus la semnarea unui protocol de colaborare între forul nostru superior, Consiliul Județean Mureș și Penitenciar, fructificată fiind printr-o vizită a deținuților la Biblioteca Județeană Mureș, vizită care a prilejuit o experiență deosebită.

- Cum, în luna mai fusese *Ziua Internațională a Muzeelor*, s-a organizat vizita la Muzeul Teleki-Bolyai, ocazie cu care instituționalizații au avut șansa de a face cunoștință cu o lume cu totul nouă lor;

- *Ziua Dascălului* a culminat cu portretul dascălului văzut de participanți și un... schimb de experiență; fiecare dintre cei prezenți împărtășind celorlalți ceva din experiența lui;

- *Ziua Internațională Antidrog* a însemnat ceva deosebit tinerilor privați de libertate, invitatul de la Agenția Națională Antidrog proiectându-le filmul românesc, cu această tematică, *Happy end*;

- în luna septembrie s-a reluat colaborarea bilaterală, aceasta debutând cu întâlnirea purtând genericul *Puterea unui... atom*, având ca temă principală viața și invențiile renumitului om de știință Albert Einstein;

- *Ziua Mondială a Ocrotirii Animalelor* a introdus, prin intermediul diapozitivelor prezentate în powerpoint, tinerii deținuți în culisele grădinilor zoologice, s-a prezentat cartea lui Mihail Cociu, *S-a întâmplat la zoo*;

- *Ziua Mondială a Poștei*, din luna octombrie, a adus la lumină fața nevăzută a poștei, istoria sa. Cu această ocazie s-a vizionat filmul artistic *Poștașul*;

- concursul *Cine știe... câștigă* a dat prilejul de a dovedi rostul acestor programe educative, tinerii deținuți demonstrând că citesc, se documentează și sunt atenți la prezentările **Bibliotecii mobile**;

- în luna octombrie, unul din colegii noștri, Cristian Macarie, s-a oferit să ne introducă în viața celebrului om de știință (chimist) suedez, inginer și producător de armament, *Alfred Nobel*;

- *Ziua Internațională a Mării Negre* a fost marcată și ea, iar luna noiembrie a debutat cu o incursiune în *Tainele corpului uman*. Tinerii fiind interesați în special de schimbările care se produc corpul unei femei, în timpul sarcinii;

- *Zilele Bibliotecii Județene Mureș*, din luna noiembrie, au oferit tinerilor privați de libertate ocazia de a cunoaște fața nevăzută a vieții unui

bibliotecar, pătrunzând în culisele unei biblioteci prin activitatea cu genericul *Bibliotecar pentru o zi*;

- Ziua Internațională a Tineretului a dat ocazia unei întâlniri interactive (teste de personalitate pentru coeziunea de grup);

- mai avem în program planificat un dialog pe tema *Viață - stil de viață*, activitate în echipe, care vor prezenta, fiecare în parte, stilul de viață (comparativ) al unui popor din Europa (România), Asia, America.

Corbul este, conform clasificărilor din zoologie, cea mai inteligentă dintre păsări. De aceea ne-am hotărât ca grupul-pilot de tineri aflat în transformare să-și ia acest nume: **corbii**. Pentru că ei, zburând pe aripile minții dincolo de pereții penitenciarului, vor deveni cele mai inteligente din persoanele private de libertate, din cadrul Penitenciarului Târgu-Mureș.

La finalul acestei pledoarii aș dori să subliniez că, în urma acțiunilor culturale, educarea și reabilitare a deținuților din penitenciar, beneficiarul principal este, în primul și în primul rând, Societatea!

Ajutându-i acești tineri să-și regăsească identitatea pierdută pe undeva, în negura timpului, sprijinindu-i în efortul lor de *reformare și reintegrare* le întindem practic mâna să nu mai decadă. Nu încerc acum să spun că vom reuși să-i „convertim” pe toți. Dar celor care sunt gata să primească o a doua șansă, merită să le-o dăm!

Modele contemporane de modernizare a serviciilor oferite de bibliotecile publice

MARIA MAGDALENA FALL
Biblioteca Județeană Mureș

Zusammenfassung

*Zeitgenössischen Vorbilder zur Modernisierung den Dienstleistungen der
Öffentlichen Bibliotheken*

Weil wir in eine multikulturelle Gesellschaft leben, geprägt von internationalen Migration, sollen die Bibliotheken mit flexiblen Konzepten positiv auf die Herausforderungen der kulturellen Vielfalt reagieren.

Gemäß dem Manifest der UNESCO: „Die Dienstleistungen Öffentlichen Bibliotheken basieren auf der Gleichheit des Zugangs für alle unabhängig von Alter, Rasse, Geschlecht, Religion, Nationalität, Sprache oder sozialem Status. Spezielle Dienstleistungen und Materialien müssen angeboten werden für die Benutzer, die, aus welche Gründe auch immer, nicht die regulären Dienstleistungen und Materialien benutzen können; zum Beispiel sprachliche Minderheiten, Behinderte und Personen, die sich im Krankenhaus oder im Gefängnis befinden.“

Dieses Referat präsentiert einige Beispiele aus den Dienstleistungen der Öffentlichen Bibliotheken von Italien (Edmondo De Amicis aus Genua; Zentral Bibliothek für Erwachsene aus Bario; A. Lazzarini Bibliothek aus Florenza); Deutschland (International Bibliothek aus Frankfurt), und Australien (Staatsbibliothek aus Queensland; Staatsbibliothek aus Victoriastadt).

Keywords: *public libraries, cultural diversity, multicultural society, social integration, minorities.*

*„Fiecare om care știe să citească are puterea de a se înălța,
de a înmulți modurile în care-și câștigă existența, de a-și face viața
împlinită, semnificativă și interesantă.”*

Aldous Huxley

Bibliotecile joacă multiple roluri în societate, unul dintre acestea referindu-se la multilateralitatea culturală. Ca instituții publice care

deservesc populația, trebuind să satisfacă în egală măsură nevoile și necesitățile tuturor grupurilor sociale, bibliotecilor li se cere să facă posibil:

- accesul la propria moștenire culturală a tuturor grupurilor etnice, prin oferirea de publicații tipărite, CD-uri, DVD-uri, filme video în limba maternă;
- să ofere posibilitatea diferitelor comunități etnice de a rămâne în contact cu țara și cultura matrice, prin oferirea de ziare, reviste, internet;
- prin publicațiile puse la dispoziție, tinerii din comunitățile etnice să aibă posibilitatea învățării limbii vorbite de părinți, precum și folosirea activă a ei;
- ajutarea noilor sosiți în comunitatea etnică la integrarea și găsirea propriului loc în noua societate, prin punerea la dispoziție a informațiilor, asigurarea posibilităților de folosire a resurselor existente, crearea posibilității de a participa la cursurile de integrare socială;
- informarea reciprocă a comunităților etnice privind diversitatea și diferențialitatea culturală a acestora.

Bibliotecile publice sprijină imigranții să-și găsească locul în societate și să se simtă în siguranță, ca acasă, promovează și sprijină înțelegerea dintre diferitele grupuri etnice, creează o conștiință socială pentru diversitatea culturală a societății, trezesc curiozitatea și asigură informațiile necesare pentru o mai bună cunoaștere a diferențelor culturale.

Bibliotecile au un rol foarte important în procesul de învățare și studiu pe parcursul întregii vieți. Un sistem de bibliotecă care funcționează bine, deservește în același fel cetățeanul ca și întreaga societate. Nici un utilizator nu trebuie subapreciat, ci considerat o valoare pentru bibliotecă. Biblioteca nu este doar un loc în care utilizatorul se simte în siguranță, ea contribuie în mod activ și substanțial la integrarea în societate.

Conform definiției date de IFLA (Federation of Library Association and Institution), „*activitățile multiculturale ale bibliotecilor sunt o sumă de servicii oferite de bibliotecă, care trebuie să satisfacă cerințele unei societăți multiculturale.*”¹

Într-o societate multiculturală, bibliotecile trebuie să pună accentul pe activități care să permită contactul între diferitele grupări etnice și culturale și să încurajeze schimburile interculturale, prin promovarea înțelegerii și toleranței dintre grupurile etnice și culturale.

¹ Federation of Library Association and Institution, <http://www.ifla.org>

Pentru că societatea noastră este marcată ireversibil de migrația internațională a populației, pentru bibliotecă, acest lucru trebuie să constituie o cerință logică, și nu utopică, ea trebuind să reacționeze prin concepte pozitive la această provocare multiculturală.

Biblioteca este indispensabilă pentru binele societății multiculturale, prin participarea sa la integrarea grupurilor etnice, în parteneriat cu alte instituții educaționale și sociale ale statului, și prin susținerea activă a măsurilor de integrare, elaborate de autorități.

Este necesară atragerea și acceptarea minorităților în dezvoltarea economică și, ca atare, acestea trebuie să fie capabile să se descurce într-un mediu internațional, atât în viața de zi cu zi, cât și pe piața muncii; trebuie să fie capabile să poarte dialoguri interculturale, să coopereze și să aibă un comportament adecvat societății multiculturale.

Premiza pentru funcționalitatea relațiilor sociale, economice, politice și culturale într-o societate multiculturală este toleranța, înțelegerea reciprocă și cunoașterea mai multor limbi. Bibliotecile au un rol important în această privință, contribuind cu informații și publicații despre limbile și culturile partenerilor de afaceri, prin promovarea și sprijinirea calificării multiculturale a utilizatorilor săi. Comisia Europeană cere ca cetățenii europeni să înceapă învățarea timpurie a limbilor străine și, pe lângă limba maternă, să cunoască și să aprofundeze cel puțin două limbi străine.

Mulți oameni, având culturi diferite de a țării în care au emigrat și datorită cerințelor economice și a pieții muncii, devin utilizatorii bibliotecii, dar nevoile și cerințele acestora diferă de cele deja existente. Pentru o adevărată deschidere a bibliotecii spre nevoile acestora și pentru o intermediere și consiliere activă a acestora, biblioteca trebuie să aibă servicii orientate spre grupurile țintă, iar această orientare trebuie să fie coroborată cu activitățile sociale.

Conform definiției date de UNESCO - *Public Library Manifest* - „serviciile bibliotecii publice se bazează pe drepturile egale ale tuturor, indiferent de vârstă, sex, rasă, religie, naționalitate, limba vorbită, statutul social. În mod obligatoriu, trebuie asigurate servicii și materiale informaționale pentru utilizatorii care, indiferent din ce motive, nu pot folosi

serviciile și materialele normale ale acesteia, de exemplu minorități naționale, persoane handicapate, bolnavi spitalizați, persoane private de libertate.”²

Nevoile potențialilor imigranți trebuie luate în considerare și, conform normelor democratice, trebuie asigurat accesul la informare a acestui grup țintă, indiferent de diferențele socio-economice, precum și crearea condițiilor educaționale ale acestora. Doar astfel, biblioteca își poate îndeplini sarcina de instituție publică, realizându-și misiunea, prin satisfacerea cerințelor utilizatorilor săi și cooptarea altor utilizatori.

Fondul de carte al unei biblioteci trebuie să oglindească componența socială și etnică a societății pe care o deservește, pentru că, altfel, pierde o parte din potențialii săi utilizatori, neputându-și îndeplini menirea.

Internetul a îmbunătățit enorm serviciile oferite de bibliotecă în ceea ce privește minoritățile culturale. Într-o prelegere a sa, Bjorn Bringsvaed definește internetul ca declanșator al unei schimbări în conceptul actual al serviciilor bibliotecii într-o societate multiculturală; el are în vedere cataloagele multilingve cu texte ajutătoare, în mai multe limbi, funcții de căutare, titluri scrise în limba originală, oferirea informațiilor privind regulile de folosire a bibliotecii, informații privind orientarea în societate, oferte de pagini web, care au ca temă viața din străinătate, cultura imigranților, posibilități de cunoaștere a culturii minorităților. Pentru utilizarea eficientă a internetului, Bringsvaed consideră, că principala condiție este alcătuirea multilingvă a bazei de date. Deși în 2004 existau încă probleme cu prelucrarea publicațiilor care erau scrise cu alte caractere decât cele latine, dezvoltarea tehnicii a rezolvat această problemă prin servicii standard universale, ca de exemplu UNICOD. Internetul influențează numeroase domenii ale serviciilor multiculturale ale bibliotecii, susține Clara M. Chu, de la Universitatea California, Los Angeles, considerând că bibliotecile au obligația să asigure accesul la internet fără taxă sau cu o taxă accesibilă tuturor utilizatorilor și potențialilor utilizatori, pentru a se putea informa. Dar acest lucru cere și o școlarizare adecvată a grupurilor țintă, pentru dezvoltarea aptitudinilor necesare spre a putea lucra competent cu acest mediu. Chu este de părere că internetul face posibilă păstrarea contactului cu țara de origine pentru orice comunitate cât de mică, pe când fondul de tradițional poate fi orientat doar pe anumite domenii de interese.

² IFLA - Richtlinie Multikulturelle Gemeinde. Richtlinie für Bibliotheksdienstleistungen, <http://www.ifla.org>

Biblioteca trebuie să facă eforturi pentru reorientarea serviciilor prestate de ea. Prin ofertele sale multiculturale, proiectele sale de autoînvățare, internetul asigură cunoașterea interculturală și coordonează studiul individual. Serviciile multiculturale ale bibliotecii se adresează întregii societăți, înțelegându-se prin aceasta imigranții, minoritățile naționale deja existente, persoane interesate de cultura altor popoare. Serviciile multiculturale ale bibliotecii sunt sarcini cruciale din totalitatea obligațiilor și programelor bibliotecii.

Conform declarației IFLA privind societatea multiculturală, „ofertele unei biblioteci pentru minoritatea culturală, etnică, lingvistică nu trebuie să fie izolate sau complementare față de ofertele normale. Ele trebuie să fie integrate total în toate ofertele bibliotecii.”³ Potrivit cerințelor formulate de o societate multiculturală, rezultă următoarele sarcini pentru biblioteci:

- bibliotecile sunt locuri de întâlnire și comunicare care sprijină schimburile interculturale și înțelegerea diferențelor culturale ale cetățenilor. Bibliotecile, în contrast cu autoritățile statului pentru imigranți, asigură spațiul în care imigranții pot să-și învingă frica privind contactul cu o societate culturală străină. Pentru contactarea și ajutarea grupei țintă, bibliotecile trebuie să aibă o activitate intensă, în colaborare cu asociațiile pentru imigranți, acest lucru realizându-se prin materiale informative și organizarea de vizite la bibliotecă, folosindu-se pentru comunicare limba vorbită de grupul țintă;

- bibliotecile trebuie să sprijine grupul țintă la învățarea limbii oficiale a țării în care s-a stabilit, să-i ajute să se orienteze și să se integreze în societate. Acest lucru se poate realiza în colaborare cu autoritățile locale, organizațiile voluntare de ajutorare, prin transmiterea și punerea la dispoziția imigranților a materialelor informative ale acestor organizații;

- bibliotecile sprijină menținerea contactului și folosirea activă a limbii materne cu țările de proveniență, prin punerea la dispoziția grupei țintă a materialelor informative de ultimă oră (ziare, reviste, publicații), precum și contactul direct prin internet;

- atragerea minorităților culturale la bibliotecă prin activități organizate spre informarea acestora privind noutățile editoriale achiziționate pentru grupul țintă, organizarea de întruniri pentru cunoașterea reciprocă a țărilor lor, oferirea de informații despre cultura altor popoare, stimularea grupului țintă pentru a organiza ei înșiși

³ *Ibidem.*

întâlniri prin care pot transmite și actualiza propria lor moștenire culturală, societatea putând afla astfel diversitatea culturală autentică a lor;

- biblioteca trebuie să fie promotoarea învățării pe tot parcursul vieții, având ca punct forte transmiterea cerințelor și competențelor actuale privind utilizarea tuturor posibilităților informaționale, prin sprijinirea, încurajarea și promovarea lecturii, comunicării, informării;

- biblioteca trebuie să facă eforturi pentru promovarea lecturii și a comunicării prin asigurarea accesului și a posibilităților de utilizare liberă a tuturor publicațiilor, fie ele clasice sau moderne. Ele trebuie să ofere grupurilor țintă toate publicațiile posibile în limba lor maternă, astfel ca ele să-și poată perpetua limba maternă și identitatea națională. Limba maternă nu trebuie neglijată, trebuie ocrotită și folosită activ. Dar și societatea multiculturală, care a acceptat această minoritate, poate fi interesată de studiul acestor limbi străine, având nevoie pentru aceasta de publicații în limba originală. Cunoașterea de limbi străine este astăzi cheia succesului spre o societate multiculturală.

Serviciile multiculturale ale bibliotecii în Italia

Activitatea multiculturală a bibliotecii în Italia a fost puternic influențată în anii '90 prin conceptul „*lo scaffale multiculturali*”⁴ (raftul de cărți multicultural), aparținând pedagogului Vincio Ongini. Inițial, acest „*raft de cărți multiculturali*” a fost conceput pentru copii, în scopul de mediator intercultural. Acesta cuprindea, printre cărțile în limba de proveniență, și cărți bilingve, materiale de alfabetizare, jocuri, povestiri despre imigranți și emigrați, povești, fabule internaționale și de proveniență etnică diferită, care să poată deschide un orizont cultural comun.

Sub denumirea de „*raft de cărți multiculturali*”, se înțelege orice mod de prezentare a fondului de cărți prin cataloage, însemnări literare sau expuneri, care se realizează pe diferite teme, privind cultura minorităților de proveniență. De exemplu, Biblioteca Edmondo De Amicis a orașului Geneva are în posesie peste 1.600 de volume, cuprinzând o colecție de cărți în limba germană, franceză, portugheză și arabă. În afară de aceasta, se organizează întâlniri, festivități simpozioane, al căror scop precis este de a iniția un dialog între diferitele culturi.

⁴ Silke Schumann, *Multikulturelle Bibliotheksarbeit in Norditalien über einen Fachaufenthalt in Genau und Bozen*, <http://www.goethe.de>

Proiectul „*Biblioscienza alla De Amicis: 5 viaggi immaginari intorno al mondo*,” din 2004, s-a realizat în cooperare cu Comitetul Zonal al UNICEF și Asociația Culturală pentru Străini. Proiectul excursiei a cuprins vizitarea a 5 țări europene și participanții au fost școlari, în mare parte copii ai imigranților. Ei au participat la conferințe, au vizionat filme, au participat la concerte de muzică, primind explicații de la specialiști.

Biblioteca „Berio” - Biblioteca Centrală pentru Adulți - are în spațiul de la intrare o ofertă completă pentru imigranți și pentru localnicii interesați de culturile străine, care este edificată pe trei piloni principali:

- accesul gratuit la internet;
- laborator lingvistic, dotat cu calculatoare pentru studiul limbii italiene și a altor limbi străine;
- literatură în limba spaniolă, engleză, franceză, germană, portugheză, albaneză și arabă.

Pentru că acest „*raft de cărți multicultural*” are un fond de carte cu relativ puține titluri, biblioteca urmărește să achiziționeze literatura cerută în mod deosebit. Fondul de carte în limba arabă, spre exemplu, a fost întemeiat în strânsă colaborare cu Organizația Culturală „Salsabil” și a fost inaugurată printr-o mare festivitate arabă.

Atragerea atenției asupra ofertelor multiculturale se realizează prin însemne literare și afișe scrise în cinci limbi. În Italia, un rol central al serviciilor multiculturale ale bibliotecii îl joacă și catalogarea fondurilor străine de carte, în mod special dacă acestea folosesc alt alfabet decât cel latin.

De exemplu, Biblioteca „A. Lazzarini” din Prato, Florența, situată într-o zonă în care 7,5% din populație o formează străinii, face catalogarea cărților în limba chineză și arabă și în limbile originale. În afară de acest lucru, aceste cărți apar în OPAC ca poză, alături de titlurile transliterate. Pe lângă catalogarea cărților în limba originală, biblioteca oferă de două ori pe săptămână servicii de informare și consiliere în limba arabă prin specialiștii săi.

Internetul constituie pentru bibliotecile italiene varianta virtuală de continuare a inițiativei „*Raftul de cărți multicultural*.” Un element important al serviciilor multiculturale ale bibliotecilor din Italia este accesul gratuit la internet. Unele biblioteci redactează pagini proprii pe internet pentru imigranți. Un exemplu este pagina pe internet „*Babel-culture à Prato*,” pe care biblioteca „A. Lazzarini” din Prato a înființat-o și o întreține, în colaborare cu partenerii locali, în cadrul proiectului

„*Immigrati e territorio: Alla scoperta del nuovo habitat*” (Imigranții și teritoriul: Descoperirea noului habitat).

Această ofertă trilingvă conține: orașul multietnic - informații despre cultura italiană, arabă și chineză (de exemplu se explică noțiunea „Crăciunul” în cele trei limbi și culturi); oportunități culturale - oferă informații despre activitățile multiculturale din provincia Prato; o privire de ansamblu asupra serviciilor bibliotecii; se preconizează înființarea unei pagini web pentru noii imigranți.

Pentru sensibilizarea populației locale asupra problemelor interculturale, biblioteca din Bolzano a arborat un steag pe care a scris „*Biblioteca culture del Mondo in Bolzano*” (Biblioteca - cultura lumii în Bolzano). Această bibliotecă este o una de referință pentru relațiile dintre țările industriale și țările din lumea a treia. Este o bibliotecă privată, care prin dotarea sa - 5.000 volume, peste 1.000 filme video și 80 de reviste de specialitate - are ca scop să facă cunoscută localnicilor cultura altor popoare. Susținută de administrația locală a Tirolului de Sud, biblioteca se adresează profesorilor, elevilor care au nevoie de material didactic pentru orele de curs, imigranților și organizațiilor lor sau, pur și simplu, cetățenilor care sunt interesați de acest domenii. Biblioteca are trei sarcini principale: *cooperarea cu școlile* - expuneri, seminarii, conferințe și vizite la bibliotecă; *cursuri de limbi străine* - transmiterea cunoștințelor despre cultura, economia, politica țărilor ale căror limbi se studiază; *crearea, afișarea și expunerea documentelor pentru titluri și teme cerute, de exemplu „mille e una pagina”* - cărți în limba italiană pentru copii, care dau informații despre cultura arabă.

Prin hotărârea din 2001 dată de Alianța Bibliotecarilor și Asociația Bibliotecilor din Italia s-a definit activitatea multiculturală a bibliotecilor și au primit sarcini concrete, ceea ce a impulsat în mod deosebit cooperarea regională dintre bibliotecile italiene. S-a constituit un nucleu corespunzător de lucru, care a elaborat principiile și sarcinile după care să lucreze bibliotecile publice. Unele dintre aceste sarcini sunt: analiza diferențiată a cerințelor și nevoilor de informare a comunităților de imigranți; asigurarea și achiziționarea fondului de carte, care să corespundă unei activități multiculturale și înștiințarea grupului țintă prin activități de contactare în afara bibliotecii; cuprinderea corespunzătoare a acestor fonduri în cataloagele bibliotecii; organizarea serviciilor de consiliere în limbile de proveniență a grupului țintă.

În conceperea acestor principii, nucleul de lucru s-a orientat după propunerile definite de IFLA, conform cărora „serviciile bibliotecii trebuie puse la dispoziția tuturor comunităților culturale la același nivel de calitate, indiferent de etnie, cultură sau limba vorbită.”⁵

Scurte informații privind proiectul „International Bibliothek” al bibliotecii orășenești Frankfurt

Ca sistem de biblioteci al unui mare oraș, rețeaua din Frankfurt cuprinde o bibliotecă centrală pentru adulți cu o secție de artă muzicală, biblioteca centrală pentru copii și tineret, 18 filiale și o bibliotecă de specialitate. În afară de acestea, accesul la informație este asigurat și de bibliotecile școlare.

Copiii constituie principalul grup țintă pentru care se organizează activitățile. Un alt aspect principal vizat, este organizarea activităților tradiționale în cooperare cu organizațiile culturale străine. Pentru organizarea activităților se lucrează în parteneriat cu autoritățile locale din Frankfurt pentru situații multiculturale, cu Universitatea Populară și alte instituții și asociații culturale.

Obiective realizate: 1. s-au dezvoltat și se dezvoltă în continuare serviciile oferite de filialele bibliotecii pentru cetățenii străini; 2. la filiala St. Gallus a fost constituită „Biblioteca Internațională,” în 2002, și de atunci se dezvoltă continuu și sistematic.

Această bibliotecă are:

- fonduri de carte pe teme „Predarea și învățarea limbii germane” (cursuri pentru învățarea limbii, dicționare, lecturi ușoare, exerciții gramaticale și pentru dezvoltarea vocabularului și a capacității de exprimare verbală) și laboratoare lingvistice pentru studiul individual al limbilor străine;
- cooperează cu serviciul pentru situații multiculturale. De exemplu, se organizează cursuri de orientare în societate pentru comunitatea turcă nou sosită la Frankfurt;
- se organizează vizitarea bibliotecii de către imigranți;

⁵ Federation of Library Association and Institution, <http://www.ifla.org>

- lărgirea accesului la grupurile țintă prin cooperare cu Universitatea Populară. Din 2003, la Universitatea Populară se țin cursuri de alfabetizare pentru imigranți. S-a creat un stand pentru imigranți, s-a adaptat turul de vizitare a bibliotecii pentru grupul țintă;
 - se organizează seminarii de cooperare în muncă pentru transmiterea competențelor interculturale;
 - s-au organizat conferințe de specialitate în Berlin, Roma și Praga, care sprijină schimbul cultural și internațional pentru bibliotecari;
 - studiile apărute în revistele de specialitate fac posibilă cunoașterea ofertelor bibliotecilor în domeniul serviciilor multiculturale;
 - în 2004, fundația Körber a organizat un concurs cu titlul „*Ideii folositoare și aplicabile*” pe tema serviciilor oferite de bibliotecă în vederea alfabetizării imigranților;
 - în 2005 s-a deschis Studioul de calculatoare pentru alfabetizare. Pe lângă 6 calculatoare, programe de alfabetizare și învățarea limbii germane, s-a pus la dispoziție un fond multimedia cu aproximativ 200 de unități, cuprinzând dicționare ilustrate, jocuri, materiale pentru predarea și învățarea limbii;
 - din 2003, primul an fără sprijin financiar de la terți, „Biblioteca Internațională” este pe drumul cel bun, depășind faza de proiect. Reacțiile locale și regionale demonstrează că acest serviciu de bibliotecă are o orientare corespunzătoare cerințelor actuale și de perspectivă ale comunității multiculturale.

Serviciile multiculturale ale bibliotecilor din Australia și Scandinavia

În Statul Federal Australian există, pe lângă Biblioteca Națională a Australiei, din Cambera, câte o bibliotecă de stat în fiecare din cele 8 state federale. Biblioteca Națională, pe lângă sarcinile sale ca bibliotecă centrală, are ca sarcină obligatorie sprijinirea, prin serviciul său public, a bibliotecilor din celelalte regiuni. De exemplu, Biblioteca de Stat Queensland pune la dispoziția tuturor utilizatorilor un depozit de publicații pentru împrumut on-line sau pe loc. În fondul său de carte are integrate publicații în mai mult de 50 de limbi. Complementar, portalul web „*Multicultural Bridge*” de pe serverul Bibliotecii asigură accesarea multilingvă a informațiilor pe internet. În afară de acestea, oferă informații în domeniul comunitar. Consultanții comunitari (experți) ai bibliotecii coordonează și lista de e-mail-uri prin care bibliotecarii din

Queensland fac schimb de păreri, de opinii și lămuresc problemele de serviciu apărute. Biblioteca organizează regulat cursuri de perfecționare profesională pentru angajații săi și oferă mijloacele necesare pentru proiectele de bibliotecă, cu caracter inovator. Toată această coordonare centrală și instituțională a serviciilor multiculturale se integrează în sarcinile bibliotecii, vis-à-vis de finanțarea locală și legitimează cerințele financiare și de personal. În afara acestei activități de „lobby,” grupul de experți susține conferințe la nivel guvernamental pentru sprijinirea și promovarea serviciilor multiculturale ale bibliotecii.

Serviciile oferite de celelalte biblioteci din Australia sunt asemănătoare. De exemplu, Biblioteca de Stat „Victoria” este angajată în mod deosebit în conlucrarea internațională și întreține pagina de internet „*Sate Library of Victoria - Multicultural Library Network.*”

Țările scandinave dispun, de asemenea, de o infrastructură pentru serviciile multiculturale de bibliotecă, cu un depozit central de publicații, servicii de consiliere, portale web multilingve și, de asemenea, cooperează și participă la programele de producție editorială.

*

Din exemplele de mai sus, se pot desprinde concluzii utile și o imagine de ansamblu, referitoare la starea în care se află bibliotecile publice din România.

Având în vedere că, pe moment, comunitatea noastră nu are un număr însemnat de imigranți, care e necesar să fie integrați în societate, se pot face programe de integrare a rromilor, prin achiziționarea de publicații în limba lor maternă, prin invitarea lor la bibliotecă și organizarea vizitării acesteia, prin organizarea unor activități culturale comune, în cooperare cu Asociația Culturală a Rromilor.

Biblioteca poate organiza un „*Raft multicultural de cărți*” pentru emigranți care pleacă de aici în alte țări, ca să lucreze, sau pentru persoanele care doresc să-și petreacă concediul în alte țări. În cooperare cu autoritățile locale și cu firmele de plasare a forței de muncă, se pot ține conferințe pentru informarea acestora asupra istoriei, geografiei, culturii, obiceiurilor și tradițiilor țării alese pentru vizită sau lucru.

Sensibilizarea copiilor asupra diferențelor culturale al minorităților din localitate, prin organizarea de întâlniri între copii de diferite etnii și prin jocuri comune, povești, concursuri literare și de desen, conștientizarea problemelor de diversitate culturală este, de asemenea, o

direcție importantă de acționare, asupra unei generații care va trăi într-o lume multiculturală.

Popularizarea serviciilor oferite de bibliotecă, prin pliante viu colorate oferite, de exemplu, copiilor care încep școala, este o cale bună de a face să fie cunoscută și acceptată oferta instituției noastre. De fapt, orice copil ar fi încântat dacă, alături de cărțile pe care le primește de la școală, ar primi un pliant atractiv cu ofertele bibliotecii, semne de carte cu noile apariții editoriale pentru copii și tineret, orare cu un design atractiv, având pe margini trecute unele titluri de lucrări de referință pe domenii, calendare pentru planificarea activităților școlare și extrașcolare și altele.

De asemenea, avem în vedere organizarea unor acțiuni pentru informarea și determinarea persoanelor private de libertate să beneficieze de fondul de carte și de alte servicii ale bibliotecii.

Consider adecvat ca aceste gânduri privitoare la posibilele modificări ale serviciilor instituției noastre, în condițiile înaintării procesului de devenire multiculturală a societății românești, să fie încheiate prin cuvintele lui William E. Channing despre rostul cărților în societatea prezentă și în cea viitoare:

„...prin intermediul cărților, ne bucurăm de legătura cu mințile superioare. În cele mai bune cărți, oameni mari ne vorbesc, ne oferă cele mai prețioase gânduri ale lor și își revarsă sufletele într-ale noastre”.

Manifestare multiculturală pe tema
„Diferențe culturale - discuții între femei”

Serbare multiculturală la Osnabrück, cu participare internațională a formațiilor de dansuri populare, formațiilor de muzică rock, hip-hop, rap, teatru multilingv etc.

Întâlnire organizată la școală pe tema „*Fiecare țară are propriul sistem educațional. Cunoașterea sistemelor educaționale din multiple țări. Diferențe și asemănări ale sistemelor educaționale*” (Rusia, Turcia, Germania).

Reuniune multiculturală la clubul copiilor pe tema „*Locuri ale păcii - După masă creativă*” pentru copiii cu vârsta de peste cinci ani.

Bibliografie

- Antoine Compagnon, Jaques Seebacher, *Spiritul Europei*, Iași, Editura Polirom, 2002.
- Domokos Ernő, Katona Levente, *Utban az európai integráció felé: Az európai integráció kézikönyve*, Miercurea Ciuc, Editura Pallas Akadémia, 2002.
- Richard D. Lewis, *Să cunoaștem mai bine popoarele lumii*, București, Editura Niculescu, 2005.
- Katerin Sauermann, *Impulse aus dem Ausland für multikulturelle Bibliotheksarbeit in BRD*, Stuttgart, s.n., 2005.
- *** *Educația, formarea profesională și tineretul*, București, Centrul de Resurse Juridice, 2004.
- *** *Instituții*, București, Centrul de Resurse Juridice, 2004.
- [www.multikulturellebibliotheksarbeit](http://www.multikulturellebibliotheksarbeit.de) - Corinna Carstasen, Multikulturelle Bibliotheksarbeit in einer multikulturelle Gesellschaft.
- <http://www.sl.nsw.gov.au/multicultural/> - State Library of New South Wales, Public Libraries Branch [2003?], Multilingual campaign to promote public library services.

- <http://www.slq.qld.gov.au/serv/lang/>. - State Library of Queensland: Multicultural Bridge.
- <http://www.state library of victoria/>. - Library Board of Victoria (2001), Responding to our diversity: Multicultural library guidelines for Victoria Sate Library.

**Biblioteca Națională din Malta:
scurte dezvăluiri despre istoricul instituției, structura colecțiilor și
specificul serviciilor oferite publicului cititor**

LILIANA MOLDOVAN
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

*Malta National Library:
Short Reveals Concerning the History, the Collections Structure and the Specific
Services Offered to Readers*

This study is based on the idea of presenting Malta National Library - which is one of the oldest libraries from Europe - on three levels: historical and architectural dimension, geographical dimension and the cultural one.

The history of Malta National Library begins in 1555 and it is close connected to Claude de Sengle. First, it had the aspect of an archival fond, by collecting the documents of the Order of Knights of Malta; then, in 1776, a knight, Fra' Louis Guérin de Tencin, offered his documents to the library, in order to be known by all those interested; thus, it became public library, for a long time known as Bibliotheca Tanseana. At the beginning of the XIXth century, library's fond totalized around 80.000 volumes and its character was already an encyclopaedic one; since 1976, it is known as the National Library of Malta.

Malta National Library has very valiant special collections, divided into four categories: incunabula - that consists on 60 volumes, the most important being those who offer information about the history and structure of the Order of Knights of Malta; manuscripts - about 1.600 documents from different domains, such as literature, arts, history, chemistry and geography; Melitensia Collection - that consists on ancient newspapers and magazines, published in Malta, Gozo and Comino; finally, the collection of cartographic and topographic documents - comprising maps published between the XVIth-XXth centuries and topographic plans of different geographical areas.

Considering the specific services offered to its readers, Malta National Library may be included in the European library's system. It is organized according to general rules of bibliotheconomy, who's purpose is to respond, in an appropriate way, to the requests of its public. Its interest for the editorial activity is also outstanding. We also have to mention the annual tradition of organizing the international book trade, a specific way of promoting the passion of reading.

Keywords: *Malta National Library, the Order of the Knights of Malta, special collections, archives, history.*

Malta reprezintă pentru mulți dintre pasionații de călătorii un mister turistic, cu un spațiu geografic de invidiat, un univers cultural cu rezonanțe medievale și cu evidente accente de modernism european. Formată dintr-un arhipelag dominat de trei mari insule, Malta, Gozo și Comino, această țară mediteraneană și-a conservat cu măiestrie renumele de tărâm exotic, populat cu mii de monumente străvechi.

Studiul de față, constituit pe ideea prezentării uneia dintre cele mai vechi biblioteci europene, nu se referă la atracțiile turistice ale Maltei. Dimpotrivă, scurtul nostru periplu redacțional are în vedere: dimensiunea istorică și arhitectonică; dimensiunea geografică; dimensiunea culturală și organizațională a bibliotecii naționale malteze.

I. Dimensiunea istorică și arhitectonică

Cu siguranță, unul din cele mai potrivite locuri de dezvăluire a secretelor istorice, geografice și culturale ale unei țări și a modului de a fi al unui popor este biblioteca. Legenda bibliotecii din Malta s-a născut pe un teritoriu scaldat de soare și înconjurat de apele nemărginite ale Mediteranei.

Istoria Bibliotecii Naționale din Malta începe, desigur, mult mai târziu. După unii istorici, începutul constituirii colecțiilor bibliotecii este legat de anul 1555 și de numele lui Claude de Sengele. În prima perioadă de existență, această instituție ar fi funcționat ca o bibliotecă cu caracter arhivistic, menită să păstreze documentele valoroase aparținând Cavalerilor de Malta. Ofițer de origine franceză, Claude de Sengele a făcut parte din Ordinul Cavalerilor de Malta și a fost implicat în războaiele antiotomane desfășurate pe acest teritoriu. Ca om de cultură, marele lui merit a fost că a lăsat moștenire Ordinului toate cărțile și documentele pe care le-a adunat în timpul vieții.

Caracterul public al bibliotecii din Malta a fost fixat cu două secole mai târziu, mai precis în 1776, de un alt cavaler maltez, care a activat în mediul religios, Fra' Louis Guérin de Tencin. El și-a donat colecția de documente pentru a fi folosită în interes public, iar biblioteca pe care a lăsat-o moștenire a purtat multă vreme titlul de Bibliotheca Tanseana, după numele fondatorului ei.

Constituită sub egida Ordinului Cavalerilor de Malta, Bibliotheca, cum este numită de localnici, a devenit una din cele mai mari biblioteci europene, ale cărei colecții s-au dezvoltat în timp pornind de la vechile documente și valoroasele manuscrise lăsate moștenire poporului maltez de cavalerii din Ordinul Ioaniților, în secolul al XVI-lea.

Prin urmare, colecțiile bibliotecii au inclus la început arhivele Cavalerilor Ioaniți și au continuat să se extindă datorită unor acte de donație valoroase, cuprinzând cărți moderne și alte documente referitoare la istoria Maltei și la activitatea Cavalerilor Ioaniți. Este important să menționăm că în Biblioteca Națională din Malta sunt păstrate, în cadrul unor colecții speciale, portretele tuturor personalităților care au contribuit, într-un fel sau altul la ridicarea și dezvoltarea bibliotecii.

Una din aceste personalități este și arhitectul italian Stefano Ittar, care în 1612, s-a angajat să ridice o clădire menită să adăpostească arhivele Cavalerilor Ioaniți. Clădirea, situată în zona centrală a orașului Valleta, a fost terminată în anul 1769. Se estimează că, în jurul anului 1812, colecțiile bibliotecii însumau aproape 80.000 de volume. Izvoarele privitoare la istoria acestei instituții demonstrează că, în 1831, se percepea din partea cititorilor o taxă de 5 șilingi, pentru un abonament de 6 luni. Cărțile solicitate de cititorii din secolul al XIX-lea acopereau o gamă vastă de domenii de interes, prin subiecte diverse redată în limbile latină, italiană și franceză. Impresionante, pentru vremea respectivă, erau expozițiile de antichități și suveniruri organizate în incinta bibliotecii. Un capitol important care a marcat istoria acestei biblioteci se leagă de anul 1925 când, printr-un act al Parlamentului, Biblioteca Națională din Malta a primit dreptul de a conserva Depozitul Legal. Dacă în 1936, biblioteca din Valleta purta încă numele de Royal Library of Malta, în 1976, primește numele de Biblioteca Națională din Malta și se înscrie în sistemul bibliotecilor naționale europene.

II. Dimensiunea geografică

Situată în Piața Republicii, din orașul Valleta, clădirea bibliotecii domină piața prin fațada impunătoare. La ultimul nivel se pot vedea ferestrele încăperilor destinate Arhivelor Naționale, renumite pentru numeroasele documente și manuscrise vechi pe care le deține, unele dintre ele aparținând Ordinului Cavalerilor de Malta.

Din punctul de vedere al formelor arhitecturale, clădirea bibliotecii rezonază cu stilului arhitectonic al capitalei malteze. Orașul cetate

Valetta, care a devenit capitala Maltei în anul 1570, se înfățișează ca un complex închegat de străzi înguste, de-a lungul cărora stau înșirate o serie de muzee și clădiri impozante, construite din celebra piatră de culoarea mierii.

Un lucru absolut inedit este faptul că topografia orașului este astfel concepută, încât fiecare stradă se termină printr-o deschidere la mare. Considerat un muzeu în aer liber, Valetta își păstrează și astăzi înfățișarea de cetate medievală. Parfumul medieval al capitalei malteze se intensifică pe măsură ce înaintăm de la Celebra Poartă a orașului, spre Portul Valetta, trecând pe lângă Muzeul de Arheologie, Catedrala Sf. Ioan și Palatul Marilor Maestrii, unde își desfășoară activitatea, parlamentul maltez.¹

III. Dimensiunea culturală și organizațională a bibliotecii naționale malteze

Biblioteca Națională din Malta este cea mai importantă bibliotecă publică din această țară. Renumită pentru colecțiile sale, care prezintă interes pe plan național și european, Bibliotheca încearcă să își îndeplinească obiectivul de a facilita accesul publicului larg la toate colecțiile existente aici.

Sistemul de cataloage² de la biblioteca malteză, pus la dispoziția cercetătorilor și a altor categorii de cititori, este împărțit în trei mari categorii: I. catalogul de cărți; II catalogul pentru ziare și reviste; III. catalogul pentru manuscrise.

La rândul său, catalogul de cărți este împărțit în două și cuprinde, pe de o parte, cărțile vechi apărute până în 1955, și catalogul cărților tipărite după 1955. Ambele cataloage includ fișele bibliografice ale cărților, înregistrate în format standardizat internațional și așezate pe domenii în funcție de principalele clase CZU.

Catalogul de ziare și reviste include toate periodicele intrate în bibliotecă în perioada 1974-1990, iar publicațiile cuprinse aici pot fi studiate la Sala de lectură a bibliotecii. Serialele apărute după anul 1990 se regăsesc în catalogul on-line al bibliotecii.

Catalogul de manuscrise poate fi consultat sub forma unui index a cărui redactare a început în 1960 și a continuat după anul 2000. Acest

¹ A se vedea Mihaela Victoria Munteanu, *Malta: ghid turistic*, București, Editura Vremea, 2006.

² <http://www.libraries-archives.gov.mt>

index oferă o reflectare clară a manuscriselor care fac parte din patru colecții diferite: Colecția Ordinului Maltez; Colecția Trezoreria; Colecția Universita; Colecția Codurilor și Biblioteca de manuscrise.

Tot în categorii distincte este împărțit Fondul de coduri și manuscrise, ce pot fi studiate de cititorii bibliotecii. Catalogul care reflectă acest fond special cuprinde 1.617 documente și poate fi consultat sub forma unui catalog tipărit.

În ediție tipărită poate fi parcurs și catalogul documentelor existente în fondul „Trezoreria.” Catalogul include o serie de documente oficiale, care au aparținut odată Ordinului Ioaniților din Malta, iar partea a doua a catalogului se prezintă sub forma unui index de instituții și fundații, index format din 324 de intrări.

Colecțiile speciale ale bibliotecii

Din categoria colecțiilor speciale ale Bibliotecii Naționale din Valetta fac parte, după cum reiese din pagina web a bibliotecii,³ patru fonduri diferite:a) Colecția de incunabule; b) Colecția de manuscrise; c) Colecția Melitensia; d) Colecția de documente cartografice și topografice

a) Colecția de incunabule. În privința colecțiilor pe care le administrează și le oferă spre studiu și lectură clienților ei, Bibliotheca și-a popularizat permanent fondul de incunabule. Astfel, în mediul biblioteconomic european, s-a răspândit vestea că Biblioteca Națională cu sediul în Valleta are o neprețuită colecție de incunabule, formată din 60 de cărți tipărite, bineînțeles, înainte de anul 1500. Ea se mândrește, spre exemplu, cu *Cosmographia* lui Ptolemeu, apărută în 1490. Acest incunabul este studiat cu interes de cercetătorii maltezi, cu atât mai mult, cu cât el include și o hartă a zonei mediteraneene, iar pe hartă este indicată poziția insulei Malta. Experții din domeniul istoriei cărții vechi sunt de acord că hărțile tipărite în ediția 1490, apărută la Roma, incluse în cartea lui Ptolemeu au o valoare inestimabilă, nu numai datorită faptului că reproduc aceleași hărți ca și în ediția din 1478, dar oferă o imagine clară a granițelor continentului african și a celui european. Hărțile indică, de asemenea, granițele Spaniei, Marocului și Algeriei. Ele fascinează prin precizia cu care sunt trasate granițele statelor europene și africane. Calitatea tipăriturilor și exactitatea datelor geografice oferite de Ptolemeu transformă apariția acestui incunabul într-un moment important al istoriei cărții și tiparului din Europa.

³ A se vedea <http://www.libraries-archives.gov.mt/nlm/index.htm>

O parte din incunabulele păstrate la Biblioteca din Malta au aparținut unor Calaveri ai Ordinului Ioaniților. Un exemplar din *Comediae* de Plautus, tipărit la Veneția în anul 1499 și un exemplar din *Institutiones Oratoriae* a lui Quintilianus, apărut la Milano, în 1499, au fost donate postmortem de Cardinalul Joachin Portocarrero. Un alt cavaler, Fra' Sabba di Castiglione, a lăsat o carte cu autograf, *Rhodium Historia*, tipărită la Ulm, în 1496.

Extrem de rare sunt incunabulele care se referă la istoria constituirii și organizării interne a Ordinului Cavalerilor de Malta. Două dintre ele, *Privilegia Ordinis Sancti Joannis Hierosolymitani o Summis Pont. concessa*, editată la Köln, în 1495, și *Obsidionis Rhodiae urbis Descriptio a lui Caoursin*, apărută în 1480, la Veneția, intră în categoria celor mai valoroase produse editoriale pe care specialiștii din această bibliotecă le pot recomanda bibliofililor aflați în căutare de cărți rare.

b) **Colecția de manuscrise.** Desigur, unul din obiectivele principale ale Bibliotecii Naționale din Malta este de a face cunoscute publicului larg unele din comorile bibliofile pe care le deține. Din această categorie fac parte și manuscrisele. Deosebit de bogată, colecția de manuscrise s-a dezvoltat an de an prin intermediul donațiilor și achizițiilor. Cele 1.600 de manuscrise, ce constituie această rară colecție, tratează diferite subiecte din domeniul literaturii, artei, istoriei, chimiei și geografiei. Un loc de cinste în cadrul acestei colecții ocupă jurnalele-manuscrise și cataloagele redactate manual. Pentru a ne face o viziune clară asupra valorii acestor manuscrise este suficient să menționăm doar pe unul dintre ele. Este vorba de un manuscris extrem de rar, apărut în două volume, care cuprinde 88 de acuarele pictate de artistul german Charles de Brockdorff (1775-1850). Picturile sale sunt inspirate din călătoria pe care a făcut-o în Malta, Gozo și Comino. Atenția pictorului german s-a oprit și asupra bibliotecii din Malta, prin urmare, interiorul acesteia a constituit subiectul uneia din acuarele amintite.

Unul dintre cele mai prețioase manuscrise, care poate fi studiat la Biblioteca de manuscrise din Malta, datează din 1422 și redă sub forma a 196 de miniaturi, frumos colorate, aspecte din viața Sf. Anton. Pentru istoricii și iubitorii de carte veche formați în mediul balcanic, prezintă importanță deosebită două manuscrise scrise în limba slavonă cu alfabet

chirilic: *Psaltirea veche*⁴ și *Parakliti*, un manuscris care descrie de ritualul liturgic al bisericii bizantine.

Alte documente ce fac parte din colecțiile speciale ale bibliotecii sunt reunite în fondul de manuscrise elaborate în limba turcă. Lucrări cu interes bibliologic deosebit, manuscrisele își exprimă valoarea bibliofilă prin vechimea lor, prin valoarea deosebită a ilustrațiilor și prin conținutul lor. De multe ori, valoarea bibliofilă a manuscriselor este dublată de celebritatea persoanei care a deținut-o, sau care a donat-o bibliotecii. Demne de luat în seamă sunt cele 24 de manuscrise donate de Ignazio Saverio Misfud (1722-1773) și constituite într-un fond special cunoscut sub numele **Stromata Melitense**. Colecția de manuscrise a sporit și datorită bunăvoinței unor personalități care au marcat istoria și cultura malteză și au lăsat moștenire o serie de manuscrise. Printre aceștia pot fi menționați: Ciantar Giovanni Antonio (1696-1780), Giuseppe Demarco (1712-1789), Giovanni Francesco Agius de Soldanis (1712-1770).

c) Colecția Melitensia. Biblioteca Națională din Malta are obligația de a constitui, dezvolta, organiza și comunica fondul de documente Melitensia, constituit din monografii, manuscrise și alte categorii de documente, care se referă la geografia, istoria, cultura specifică celor trei insule care alcătuiesc arhipelagul maltez. Documentele care alcătuiesc fondul Melitensia aparțin atât autorilor din Malta, cât și autorilor străini, care, de-a lungul timpului, au avut ceva de spus despre istoria, cultura și civilizația poporului maltez. Materialele adunate în acest fond, sunt organizate, după criteriul perioadei de publicare în două mari sectoare: Vechea Melitensia și Noua Melitensia

Fondul cel vechi este constituit, după cum lesne putem observa, din lucrări publicate până în 1955. În fondul cel nou al Bibliotecii Melitensia au fost adunate o serie de documente monografice, documente periodice și materiale audio-vizuale relevante pentru istoria, politica, geografia și cultura malteză. Concepute, fie de autori locali, fie de autori străini, o mare parte din documentele achiziționate pentru intra în acest fond se referă la constituirea și organizarea Ordinului Cavalerilor Ioaniți.

Alături de cărțile rare, oferite ca donații, achiziționate din anticariate sau cumpărate cu ocazia unor celebre licitații de carte veche, un loc de seamă în cadrul fondului Melitensia ocupă colecția de ziare și reviste apărute, de-a lungul timpului, în Malta, Gozo sau Comino.

⁴ <http://www.libraries-archives.gov.mt>

Din sfera colecțiilor de periodice publicate în Malta și deținute de Biblioteca Națională, răsare, ca o comoară bibliofilă deosebită, primul ziar publicat în aceste locuri, *Journal de Malte: Feuille nationale, politique, morale, commerciale et littéraire* (1798), ziar apărut sub egida administrației franceze în perioada în care Malta se afla sub ocupația Franței.

Literatura periodică colectată cu scopul de a îmbogăți colecția Melitensia strânge, sub un numitor comun, publicațiile care aparțin comunităților malteze din lumea întreagă. Sunt adunate în acest fond și multe documente oficiale, cu o certă valoare istoriografică. Unul dintre acestea este, spre exemplu, scrisoarea prin care se atribuie Regelui George al VI-lea, Crucea Ordinului Cavalerilor de Malta. Scrisoarea datează din 15 aprilie 1942 și reprezintă un document valoros din perioada celui de la doilea război mondial.

d) Colecția de documente cartografice și topografice.⁵ Fondul de hărți și planuri conservat la Biblioteca din Malta impresionează nu atât prin numărul mare de documente colectate, ci prin vechimea și valoarea lor. Constituită din hărți provenind din secolele XVI-XX, colecția este structurată pe trei secțiuni. Prima parte cuprinde planurile topografice și hărțile care redau diferite zone ale Italiei, în a doua categorie intră documentele cartografice referitoare la Arhipelagul Maltez, iar ultima secțiune privește hărțile tipărite în secolele XIX și XX.

Profilul colecțiilor bibliotecii s-a modificat în timp o dată cu creșterea numărului de documente achiziționate sau obținute prin donații. Sub aspectul tipologiei documentelor întâlnim cărți curente, cărți rare, incunabule și manuscrise. Extrem de variată este și colecția de periodice, care se împarte în mai multe categorii și cuprinde periodice vechi, periodice bibliofile și periodice curente. Colecțiile de incunabule, colecția de manuscrise și colecția de hărți sunt conservate cu mare atenție de specialiștii din bibliotecă și sunt puse la dispoziția bibliofililor.

Serviciile oferite utilizatorilor

Biblioteca Națională din Malta este o instituție de cultură unică, prin vechimea ei, prin colecțiile pe care la deține, prin modul de administrare a fondurilor de documente, dar și prin calitatea serviciilor oferite cititorilor.

Biblioteca din Valleta face parte din sistemul bibliotecilor europene și se evidențiază prin faptul că oferă publicului mai multe categorii de

⁵ <http://www.libraries-archives.gov.mt>

servicii:⁶ 1. Serviciul clienți; 2. Serviciul de relații cu cititorii; 3. Serviciul de cataloage; 4. Serviciul arhive; 5. Serviciul editorial (redacțional); 6. Serviciul de marketing și managementul organizării expozițiilor și târgurilor.

1. Serviciul clienți. Organizarea acestui serviciu în cadrul Bibliotecii din Malta a avut în vedere faptul că, pe lângă numărul mare de cititori, capitala Valetta, inclusiv biblioteca, sunt vizitate anual de un număr impresionant de turiști. Principala sarcină a personalului care lucrează în acest departament este de a-i orienta pe cititori, ori pe vizitatori, oferindu-le informații privind istoricul bibliotecii și geografia clădirii, familiarizându-i cu serviciile oferite și cu modul de folosire a cataloagelor online sau a cataloagelor tradiționale. Ei stau la dispoziția populației locale și a turiștilor străini și le oferă pliante și ghiduri referitoare la structura bibliotecii și la colecțiile ei, programe, frumos tipărite, legate de activitățile culturale desfășurate la bibliotecă, pliante privind orarul de funcționare al secțiilor bibliotecii. În cadrul acestui serviciu se realizează înscrierea cititorilor și se înregistrează reclamațiile și sugestiile venite din partea publicului.

2. Serviciul de relații cu cititorii. Departamentul de relații cu publicul joacă în cadrul Bibliotecii din Malta, ca și în cazul oricărei instituții bibliotecare, un rol esențial în procesul efectiv de comunicare a colecțiilor. Serviciile oferite de angajații secțiilor de comunicare a colecțiilor țin de managementul informațiilor. De felul cum sunt puse în practică principiile și metodologia managementului comunicării informațiilor, în general, și a colecțiilor de bibliotecă, în special, depinde, în mare măsură, imaginea și prestigiul bibliotecii. Distribuirea de cărți și de alte documente trebuie să se realizeze la un nivel calitativ superior, care să fie în relație directă cu obiectivele bibliotecii. În aceste condiții conducătorul Bibliotecii din Malta, dl. Philip Brog, a insistat în cadrul proiectelor sale manageriale asupra diversificării tipurilor de servicii oferite la secțiile de relații cu publicul. Este important să menționăm că efectul acceptării ideii privind necesitatea schimbării și îmbunătățirii permanente a activităților din bibliotecă, a fost introducerea unor noi servicii în consens cu solicitările beneficiarilor. Astfel, alături de dezvoltarea serviciilor de regăsire a materialelor solicitate de cititori, bibliotecarii oferă servicii de copiere a documentelor. În privința cărților,

⁶ *Ibidem.*

manuscriselor, periodicelor și a altor materiale de bibliotecă rare, conducerea instituției a luat hotărârea de a oferi cititorilor posibilitatea de a consulta aceste documente sub formă de microfilme. În momentul de față, numărul documentelor periodice care poate fi consultat prin intermediul microfilmelor nu este foarte mare, dar bibliotecarii care au obligația de a îmbogăți acest fond, lucrează la transpunerea pe suport de microfilm a tuturor documentelor ce fac parte din Colecția Ordinul Ioaniților, a tuturor manuscriselor din Colecția de manuscrise, a incunabilelor și a documentelor din Colecția de planuri și hărți.

3. Serviciul cataloage. Serviciul de cataloage a celei mai mari biblioteci publice din Malta, a cunoscut în cursul istoriei acestei biblioteci, un întreg proces de evoluție și dezvoltare. Noile tehnologii, bazate pe utilizarea informaticii și a calculatoarelor performante, au înlesnit apariția și dezvoltarea catalogului on-line. Avantajele accesării cataloagelor online sunt recunoscute, astăzi, de toți clienții bibliotecii. Nu număr tot mai mare beneficiari ai serviciilor de bibliotecă se familiarizează, an de an, cu strategia utilizării acestor tipuri de cataloage. Constituit pe baza unor softuri performante, care vin în întâmpinarea nevoilor de informare a beneficiarilor, catalogul electronic al bibliotecii din Malta are o interfață prietenoasă și este alcătuit în funcție de reglementările naționale stabilite de Ministerul Bibliotecilor și Arhivelor din Malta.⁷

4. Serviciul arhive. Constituirea serviciului Arhive, în cadrul Bibliotecii Naționale din Malta, nu este deloc întâmplătoare și este legată de faptul că aici sunt păstrate și conservate, cu mare atenție, o serie de documente oficiale extrem de vechi și extrem de rare, cu privire la istoria, politica, economia și cultura Republicii Malta.

Pentru a avea o imagine clară asupra modului în care au fost organizate aceste colecții este necesar să precizez că ele sunt împărțite în trei mari fonduri: I. Arhivele Ordinului de Malta; II. Trezoreria de manuscrise; III. Arhivele „Universita.”

Arhivele Ordinului Sf. Ioan, sunt constituite într-o colecție numeroasă, formată din 7.000 de documente. Regăsim, în cadrul acestui fond, cu o valoare istoriografică deosebită, documente privind acordarea de titluri și privilegii, documente de corespondență, materiale referitoare la activitatea diferitelor persoane care au aparținut Ordinului de Malta.

⁷ A se vedea www.libraries-archives.gov.mt

Fondul de documente cunoscut sub denumirea „Trezoreria de manuscrise” este mai redus și cuprinde 513 volume, structurate la rândul lor pe două categorii: „Trezorerie A” și „Trezorerie B.” Dacă primul fond cuprinde materiale cu informații diverse legate de Ordinul Ioaniților și activitatea Magistraților din Mdina,⁸ colecția „Trezorerie B” este alcătuită din registre contabile și documente cu caracter economic și financiar.

Ultima secțiune de volume administrate de serviciul de arhive al bibliotecii se referă la arhiva „Universita,” formată din 658 de documente vechi, provenite de la Universitatea de Drept din Valetta și Mdina.⁹ Pot fi găsite în cadrul fondului „Universita” materiale documentare variate referitoare la tranzacții negustorești, la acordarea diferitelor privilegii vamale. Pot fi studiate diverse acte privind activitatea consiliilor municipale ale orașelor malteze, din perioada 1450-1818.

5. Serviciul redacțional. Investigarea atentă a varietății serviciilor destinate publicului ce frecventează Biblioteca din Malta, ne poate ajuta să descoperim că bibliotecarii care lucrează aici acordă o reală importanță publicării unor produse editoriale proprii, care să ofere detalii semnificative legate de activitatea biblioteconomică și culturală a acestei instituții. Publicarea unor cărți de specialitate și a unor bibliografii sau cataloage tipărite, care să pună în valoare colecțiile bibliotecii, a avut ca rezultat constituirea unei bibliografii originale privind volumele concepute în cadrul serviciului editorial al bibliotecii. Pe scurt, lista publicațiilor apărute la Bibliotheca din Valetta cuprinde lucrări, precum: *Ghidul Bibliotecii Naționale din Malta; Bibliografia Națională din Malta;*¹⁰ *O istorie a tiparului; Bibliografia periodicelor din secolul al XIX-lea.*

Din perspectivă biblioteconomică, inițierea și dezvoltarea practicilor editoriale prin publicarea de documente originale despre colecțiile și activitățile bibliotecii joacă un rol important, contribuind la dezvoltarea imaginii bibliotecii și la stabilirea clară a locului pe care această instituție de cultură îl ocupă în structura sistemului bibliotecilor naționale europene. În acest sens, bibliotecarii și redactorii acestui serviciu s-au antrenat într-un complex proiect editorial care constă în transpunerea pe

⁸ Un vechi oraș din Malta, care și-a păstrat până în zilele noastre înfățișarea medievală.

⁹ În original: Universita dei Giurati dei Mdina și Valetta.

¹⁰ Disponibilă în mai multe ediții.

CD-ROM-uri a comorilor bibliografice conținute în colecțiile de incunabule și manuscrise, sau a comorilor prezente în Arhiva Ordinului Cavalerilor Ioaniți.

6. Serviciul de marketing și managementul organizării expozițiilor și târgurilor. Biblioteca Națională din Malta, deține, asemenea celorlalte biblioteci naționale, un număr mare de colecții valoroase, care întregesc moștenirea culturală a lumii. În secolul actual, când informațiile se răspândesc cu maximă rapiditate, păstrarea contactului cu beneficiarii și popularizarea colecțiilor bibliotecii și a activităților patronate de bibliotecă a devenit o sarcină stringentă impusă de managementul comunicării colecțiilor. În acest scop, încă din primii ani ai secolului XXI, au fost lansate o serie de broșuri și cărți poștale dedicate Bibliotecii din Malta.

Din structura marketingului infodocumentar, face parte și organizarea unor târguri de carte și a unor expoziții de carte cu vânzare. A devenit deja o tradiție organizarea de către Biblioteca Națională din Malta a târgului de carte desfășurat anual în luna noiembrie. Pe lângă faptul că oferă cetățenilor maltezi posibilitatea de a achiziționa o serie de noutăți editoriale, evenimentul oferă șansa organizării unor expoziții de publicații cu valoare bibliofilă, desfășurării unor lansări de carte și programării unor întâlniri comemorative dedicate unor personalități culturale malteze sau unor momente semnificative din istoria acestei țări. După cum stă scris într-un articol, publicat în 23 noiembrie 2008, în ziarul *The Malta Independent*,¹¹ organizarea anuală a târgului internațional de carte este necesară pentru atragerea publicului cititor. Acest eveniment reprezintă o ocazie unică pentru a promova lectura, mai ales în rândul populației tinere. De altfel, în situația în care s-a înregistrat o scădere a numărului iubitorilor de carte, la Biblioteca Națională din Malta, au participat, în cadrul ediției din 2006 a târgului, un număr record de 16.000 de vizitatori. Un simplu periplu prin presa din malteză și o analiză a efectelor pe care târgul de carte organizat la Biblioteca Națională din Malta le produce în fiecare an, relevă faptul că, această instituție are un rol activ în viața culturală a societății malteze și chiar în cadrul culturii europene. Prin serviciile de calitate oferite cititorilor, prin varietatea și valoarea colecțiilor pe care le gestionează și le conservă, prin atitudinea plină de amabilitate și profesionalism cu care sunt întâmpinați vizitatorii, Biblioteca Națională

¹¹ www.independent.com.mt

din Malta câștigă popularitate în rândul cetățenilor. Trebuie să remarcăm și constanta preocupare a conducerii bibliotecii pentru continua îmbunătățire a serviciilor oferite cititorilor. Demonstrând că se află în fruntea unei organizații deschise, care acceptă provocările, Philip Brog,¹² directorul bibliotecii din Valetta, este inițiatorul proiectului „Tell Me More,” care funcționează ca forum on-line și oferă posibilitatea bibliotecarilor și oamenilor cultură să facă schimb de experiență, să ofere tot felul de sugestii, să-și exprime în mod deschis părerea cu privire la progresele înregistrate în cadrul meseriei de bibliotecar. Inițiatorii acestui proiect sunt de acord că schimburile de informații legate de progresele înregistrate în ultima perioadă în domeniul biblioteconomiei și științei informării pot contribui la extinderea planurilor de acțiune și pot declanșa o dinamizare a activității în bibliotecile publice astfel încât, în cele din urmă, fiecare bibliotecă națională din Europa să poată să se ridice la un înalt nivel de performanță, în funcție de nivelul ridicat de așteptare și pretențiile de lectură, studiu și informare impuse de exigentul public la secolului XXI.

¹² Numit director al Bibliotecii Naționale din Malta în anul 1998, Philip Brog a participat, în ultimii patru ani, la o serie de conferințe internaționale: Conferința Europeană a Bibliotecilor Naționale (CENL), desfășurată în ani diferiți la Strasbourg, Tallin, San Marino și Riga. De asemenea, a fost invitat la Conferințele IFLA (International Federation of Library Association and Institutions), organizate la Ierusalim și Boston. În luna martie 2008, a participat la Întâlnirea directorilor Arhivelor Naționale din Uniunea Europeană, desfășurată în Spania, la Valladolid.

CARTE VECHE

Rarități bibliofile franceze în colecția de incunabile a Bibliotecii Naționale a României

ELENA-MARIA SCHATZ
Biblioteca Națională a României

Résumé

*Des rarités bibliophiles françaises dans la collection d'incunables
de la Bibliothèque Nationale de Roumanie*

Après un court aperçu sur la collection des incunables de la Bibliothèque Nationale de Roumanie, l'auteur nous présente quatre incunables imprimés en France, importants par leur rareté.

Les deux premiers incunables, imprimés in octavo, 15 cm en hauteur, liés ensemble dans un seul volume, n'ont aucune mention sur les données de publication, mais les recherches ont établi qu'ils ont été publiés à Lyon, par le même typographe, dont on ne connaît pas exactement le nom, l'un le 24 mars 1497 (date mentionnée dans le colophone), l'autre vers 1499.

Les deux incunables ont plusieurs éditions in quarto, mais les exemplaires in octavo, qui se trouvent dans les collections de la Bibliothèque Nationale de Roumanie, sont des secondes exemplaires signalés jusqu'à présent.

Le troisième incunable, imprimé à Paris, par Felix Baligault, le 18 février 1493, sauf une sommaire mention dans le Répertoire de Hain (H 12684), ne figure dans aucune collection des incunables, dont nous disposons des catalogues (34 catalogues consultés).

Conformément à une enquête faite par Gesamtkatalogue der Wiedendrucke, du quatrième incunable, dans l'édition décrite, il n'y a que sept exemplaires connus dans le monde entier, l'exemplaire de la Bibliothèque Nationale de Roumanie étant, semble-t-il, le huitième.

Keywords: *National Library of Romania, bibliophile rarities, France, incunabula collection, printing.*

Colecția de incunabile a Bibliotecii Naționale a României a început să se formeze chiar din anul 1956, anul înființării bibliotecii, sub denumirea Biblioteca Centrală de Stat.

Primele incunabile proveneau de la Biblioteca Muzeului „Lupta Revoluționară a Poporului,” care, la rândul ei, înglobase o parte din

fondurile Muzeului „Alexandre Saint Georges” și ale Bibliotecii „Ion I. C. Brătianu,” devenită ulterior Așezământul Cultural „Nicolae Bălcescu.” Tot în primul an au intrat în colecție incunabulele care proveneau de la Biblioteca Școlii Române din Franța, înființată de Nicolae Iorga, la Fontenay-aux-Roses. Fondul de Stat al Cărții și achizițiile prin anticariat au fost însă principalele surse de completare a colecției. O achiziție foarte valoroasă au constituit-o incunabulele cumpărate din fosta Bibliotheca Grumazestiana, a colecționarului și bibliologului român Constantin Karadja.

Biblioteca deține lucrări reprezentative pentru peisajul cultural european din secolul al XV-lea: texte și comentarii ale autorilor clasici, biblii și opere fundamentale ale învățaturii creștine, în interpretarea celor mai vestiți profesori ai facultăților de teologie din Europa apuseană a secolelor al XIII-lea - al XV-lea, lucrări de drept canonic și civil, istorie, strategie și tactică militară, opere ale clasicilor literaturii grecești și latine, astrologie, gramatică etc., scrise în limba latină majoritatea, dar și în germană, franceză, italiană, elină, publicate în 27 de centre tipografice europene (cele mai multe la Veneția, Nürnberg, Strasbourg), rod al stădaniilor a 91 de meșteri tipografi, dintre care nu putem să nu-i amintim pe Peter Schöffer, Johann Amerbach, Anton Koberger, Bonetus Locatellus, Johann Prüss, Erhard Ratdolt, Johannes Rubeus și Antoine Vérard.

Nu lipsesc din colecție nici principalele lucrări, atât din literatura antică, greacă și latină, cât și din perioada medievală și renescentistă, până la sfârșitul secolului al XV-lea, surse ale istoriei poporului român, care cuprind informații despre daci și războaiele lor cu romanii, despre originea latină a poporului român și a limbii sale, despre luptele cu turcii și ilustrele personalități de origine română care s-au afirmat pe plan european în acele încleștări, precum Iancu de Hunedoara, Mircea cel Bătrân, Vlad Țepeș ș.a.

Menționăm în mod deosebit existența în colecția bibliotecii a unicului exemplar cunoscut în lume, până în prezent, din ediția tipărită la Nürnberg, de Ambrosius Huber, în anul 1499, a incunabulului care descrie, pe numai patru foi, în limba germană, faptele de arme și „cruzimile” domnului român Vlad Țepeș. Incunabulul a fost achiziționat de Constantin Karadja dintr-un anticariat din Germania și a intrat în fondurile bibliotecii odată cu achiziționarea unei bune părți din colecția marelui bibliofil și bibliolog român; este descris în *Gesamtkatalog der*

Wiegendrucke la poziția 12529, cu mențiunea că aparține Bibliotecii Naționale a României, din București. De peste 30 de ani se află în custodia Muzeului Național de Istorie a României. Incunabulul nu a fost descris în catalogul colecției de incunabule a Bibliotecii Naționale, publicat de noi în anul 1995, pentru că la data respectivă, demersurile de recuperare nu au dat nici o speranță, dar în *Catalogul colectiv al incunabulelor din România* (publicat în anul 2007) am descris acest incunabul (H-39) ca aparținând Bibliotecii Naționale a României, cu mențiunea că se află în custodie la Muzeul Național de Istorie a României.

Într-o serie de articole publicate în anii trecuți, am prezentat câteva exemplare mai deosebite din colecție, unele foarte rare, altele valoroase prin conținut, ilustrații, prin locul pe care l-au ocupat în istoria culturii, ne-am aplecat asupra unor exemplare care au avut o interesantă călătorie în timp și o rodnică zăbavă în colecții de prestigiu, citite și adnotate de oameni de aleasă cultură, cu nobile preocupări.

Dacă până acum puteam vorbi numai despre valoarea autorilor, a lucrărilor, a edițiilor și a elementelor adăugate, care confereau fiecărui exemplar individualitate și chiar unicitate, prin realizarea și publicarea *Catalogului colectiv al incunabulelor din România*, în prezentarea incunabulelor oricărei colecții din țară, implicit a colecției Bibliotecii Naționale, putem aduce în discuție și criteriul rarității (ne referim la raritatea relativă, judecată la nivelul colecțiilor din România, pentru raritatea absolută, apreciată la nivelul colecției mondiale de incunabule, încă nu avem date decât pentru un număr restrâns de incunabule).

Din cele 143 de exemplare, care alcătuiesc în prezent colecția de incunabule a Bibliotecii Naționale a României, 69 de incunabule sunt unicat la nivel național, mai precis, fiecare dintre aceste incunabule este fie singurul exemplar dintr-un titlu ori singura lucrare prin care este prezent un anumit autor în colecțiile de incunabule din România, fie singurul exemplar aflat în țară dintr-o anumită ediție a unui titlu. În plus, unele dintre acestea sunt rarități absolute, la nivelul colecției mondiale de incunabule. În cele ce urmează vom exemplifica această ultimă (și cea mai valoroasă) categorie, prin patru incunabule, tipărite în Franța.

Producția din secolul al XV-lea a centrelor tipografice de pe actualul teritoriu al Franței este reprezentată în colecția Bibliotecii Naționale a României de 32 de incunabule, tipărite la Lyon (3 incunabule), la Paris (8 incunabule) și la Strasbourg (21 de incunabule). În exemplificarea promisă, ne vom limita la două incunabule tipărite la Lyon și două tipărite la Paris

(producția Strasbourgului, evoluând într-un climat cultural diferit, merită o prezentare separată).

În colecția bibliotecii există un coligat de format in 8° mic (înălțimea la cotor este de 15 cm), compus din două lucrări, ambele cu conținut religios, tipărite în mod evident în aceeași tipografie, dar neavând indicat, în colofon, nici locul tipăririi, nici numele tipografului. Cât despre data tipăririi, aceasta apare numai în colofonul uneia dintre cele două lucrări.

Primul incunabul din coligat îl are ca autor pe călugărul dominican francez Hugues de Saint-Cher (Saint-Cher, Dauphiné, 1190?-1263), **Hugo de Sancto Charo** în forma latinizată a numelui (variante: Hugo de Sancto Caro, Hugo de Sancto Theodorico), profesor de teologie la Universitatea din Paris, cardinal. A lăsat o operă vastă, din care, în secolul al XV-lea, i s-au publicat: *Postilla super Psalterium*, *Postilla super IV Evangelia*, *Sermones de tempore et de sanctis*, *Expositio missae seu Speculum ecclesiae* și *Speculum sacerdotum*, fiecare dintre aceste lucrări beneficiind de mai multe ediții. Exemplarul bibliotecii cuprinde ultimele două lucrări, *Expositio missae seu Speculum ecclesiae* și *Speculum sacerdotum*. Ambele lucrări se adresează preoților, constituind îndreptare prețioase pentru exercitarea atribuțiilor lor specifice. Fie împreună, fie separat, cele două lucrări au cunoscut, în secolul al XV-lea, mai multe ediții, toate de format in 4°. Exemplarul descris face parte din unica ediție in 8°, care pare să fi avut un tiraj extrem de redus; în nici unul din cataloagele de incunabule care ne-au fost accesibile, nu am găsit semnalat un alt exemplar al acestei ediții. În catalogul unui anticariat din Paris (Librairie Laurent Coulet), pe anul 2003, este descris un exemplar al ediției in 8°, oferit spre vânzare. Conform informației primite de la Biblioteca Națională a Franței, în anul 2006, această prestigioasă bibliotecă, deși nu îl avea în colecțiile sale, nu l-a cumpărat, prețul solicitat fiind foarte mare, deoarece anticariatul ofertant considera că deține unicul exemplar cunoscut în lume, din ediția in 8°. Din păcate, încă nu am putut afla în ce colecție a intrat acel exemplar.

Autorul celui de al doilea incunabul cuprins în coligat este **Guido de Monte Rochen**, care a trăit în secolul al XIV-lea și a fost profesor de teologie și preot la Teruel, în Aragon. Pe diversele manuscrise și ediții tipărite ale operei sale, numele autorului apare în diferite forme: Guido de Monte Roche, de Monte Rochen seu Rotherii, Monte Rothen, Monte Rocherii Guido de, Guy de Montrocher, Guido de Monte Roterio.

Lucrarea sa, *Manipulus curatorum*, scrisă în anul 1333 și dedicată călugărului Raimundus Gaston, episcop al Valenciei (1312-1348), a avut un

succes deosebit în epocă, fiind utilă preoților din toate țările europene de rit catolic, pentru că era un îndrumar al practicii lor curente, în special în ceea ce privea administrarea sfintelor taine. Înainte de inventarea tiparului, a circulat în copii manuscrise (se cunosc cca. 180 de manuscrise, care poartă titluri precum: *Enchiridion sacerdotum*, *Instructio neophitorum curatorum*, *Tractatum de sacramentis*).

Ediția princeps a apărut la Köln, în anul 1476 (GW 11716). Până în anul 1500/1501 au apărut 119 ediții (118 în limba latină, o singură ediție bilingvă, latină-franceză), tipărite în 31 de centre tipografice, din Germania, Olanda, Franța, Italia, Spania, Anglia, Austria, Elveția. Cele mai multe ediții au apărut în Franța: la Paris (23) și la Lyon (19).

Exemplarul Bibliotecii Naționale face parte din cea de a 64-a ediție (GW 11779). În colofon are, ca dată a publicării, 24 martie 1497 („[...] *An=//no dñi Millesimo quadringentesimo nonagesimo se//ptimo. Die vero vicesimaquarto mensis Marcij.*”). Odată cu generalizarea, în anul 1582, a calendarului gregorian, în țările Europei apusene, începutul anului este considerat 1 ianuarie, astfel că datele din ianuarie-martie ale anilor care preced anul 1582 sunt considerate aparținând anului următor celui menționat. Din această cauză, în cataloage, data 24 martie 1497 apare înscrisă corect ca 24 martie 1497/1498.

Locul publicării și numele tipografului nu sunt menționate în colofonul acestui incunabul. În catalogul colecției de incunabule a Bibliotecii Naționale, publicat în anul 1995, la descrierea acestui incunabul (poziția 64), nu am putut indica, drept bibliografie, decât catalogul colectiv al Italiei (Indice generale (IGI) 4593, cu precizarea „*Nici un alt catalog consultat nu menționează această ediție în 8°*”) și am preluat, așa cum se obișnuiește, datele publicate de această unică sursă bibliografică, de care dispuneam: [Paris: s.n.]. Deși publicat în 1994, fasciculul din GW care cuprindea descrierea acestui incunabul mi-a parvenit după publicarea catalogului, astfel încât, numai la redactarea *Catalogului colectiv al incunabilelor din România* (publicat în anul 2007) am putut să operez îndreptările necesare. În urma cercetărilor întreprinse în redacția *Gesamtkatalog der Wiegendrucke*, s-a stabilit că locul tipăririi este Lyon, iar numele presupus (nu cert!) al tipografului este Michel Topié. Având aceste date bibliografice, descrierea incunabulului în *Catalogul colectiv al incunabilelor din România*, este următoarea:

Guido de Monte Rochen. *Manipulus curatorum*. - [Lyon]: [Michel Topié (?)], 24. Mart. 1497/ 1498. - 148 f. (sign. a⁸-s⁸ t⁴) ; 8° (15 cm).

Bibliografie: *GW* 11779; *IGI* 4593. (cota BN: Inc. I 1-2; în catalogul colecției a fost descris la poziția 64; în catalogul colectiv, la poziția G-73).

Revenim acum la primul incunabul din coligat. Pentru că nu avea în colofon datele publicării, în urma cercetării la care a fost supus, analizându-se caracterele tipografice, s-a stabilit că a fost tipărit la Lyon, aproximativ în anul 1499, de același tipograf ca și ediția în 8° a lucrării *Manipulus curatorum*, descrisă pentru prima dată în *IGI* 4593 și, pentru că numele tipografului ediției respective este nesigur, descrierea din catalogul Laurent Coulet, pe care am preluat-o în Catalogul colectiv al incunabilelor, este următoarea:

Hugo de Sancto Charo. *Expositio missae seu Speculum ecclesiae; Speculum sacerdotum.* - [Lyon]: [Typographus Guidonis de Monte Rochen, *IGI* 4593], [cca 1499]. - [16] f. (sign. a⁸-b⁸); 8° (15 cm). (cota BN: Inc. I 1-2; în catalogul colecției a fost descris la poziția 67; în catalogul colectiv, la poziția H-56).

Coligatul cu cota I 1-2, care cuprinde cele două incunabile prezentate, are o legătură simplă, din pergament, cu patru șireturi din piele. Un ex-libris heraldic (etichetă), cu deviza: „*Usque dum vivam et ultra // fide et gladio*”, indică apartenența la o colecție, din păcate, încă neidentificată, din lipsa materialului iconografic necesar. Însemnări manuscrise cu caracter bibliografic, identificate de noi ca aparținând istoricului și colecționarului Anghel Pomescu-Gilly, ne dovedesc trecerea coligatului printr-o colecție bucureșteană, din perioada interbelică.

Trecând acum la incunabilele tipărite la Paris, ne vom opri, în primul rând, asupra lucrării *Opusculum Rudimentorum grammatices et artis metricae*, a lui **Nicolaus Perottus**. Deși provenea dintr-o familie care fusese ilustră cu câteva secole înaintea nașterii sale, Nicolaus Perottus (Sassoferrato, 1430-Siponto, 1480) nu dispunea de avere; a început prin a preda limba latină în orașul natal, apoi a plecat la Roma, unde a studiat limba greacă, ajungând să traducă Polibiu, Hippocrat, Epictet ș.a.. A publicat tratate de prozodie și metrică latină, ca și comentarii savante asupra poetilor Marțial, Statius și Boethius. A îndeplinit funcția de secretar al cardinalului Bessarion, a fost guvernator în Perugia și arhiepiscop de Siponto. Contemporanii l-au considerat unul dintre cei mai mari învățați ai vremii sale.

Opusculum Rudimentorum grammatices et artis metricae (f. III-CXXVIII^v), descris sub titlul uniform [*Rudimenta grammatices*], sub care au fost grupate, în cataloagele de incunabile, numeroasele ediții ale acestei

lucrări, este un manual de gramatică și metrică latină, pe care Nicolaus Perottus l-a dedicat nepotului său, Pyrrhus Perottus. Rod al experienței dobândite de autor pe vremea când preda limba latină, lucrarea a fost scrisă într-un stil didactic, ca un dialog între profesor și elev. Fiecare nouă informație este introdusă printr-o întrebare adresată de profesor elevului, urmată de răspunsul corect, pe care acesta ar trebui să-l dea profesorului.

Exemplarul Bibliotecii Naționale face parte din ediția tipărită la Paris, de Félix Baligault, la 18 II 1493 (așa cum am explicat și în cazul primului incunabul prezentat, în cataloage, data de 18 II 1493 se transcrie corect 18 II 1493/1494). Analizând textul, observăm că editorul Paulus Malleolus Andelocensis, reputat filolog al vremii, a adresat această ediție pariziană, francezilor dornici să studieze latina și nu a făcut-o printr-o dedicație explicită, la începutul lucrării, ci în mod discret, dar cu mult mai eficient: a intercalat printre exemplele de propoziții și expresii latinești ale gramaticii lui Perottus, varianta lor franceză, iar la o listă de verbe latinești, cu formele lor, a dat și echivalentul francez.

Editorul a împărțit lucrarea lui Perottus în două secțiuni: *Rudimenta grammatices* (f. III-CII^v) și *De generibus metrorum* (f. CXIII^v-CXXVIII^v) și, urmărind înrudirea tematică, a introdus, după prima parte, lucrarea *Regulae de crescentiis genitivorum* (f. CII^v-CXIII^r), a umanistului olandez Gilles de Delft, **Aegidius Delphus**, în forma latinizată din text, doctor în teologie (1492), profesor la Sorbona (mort în anul 1524). Lucrarea fusese concepută de autor ca un „appendix” la gramatica lui Perottus și trata problemele specifice ale cazului genitiv, la cele cinci declinări ale limbii latine.

Și tot o contribuție a editorului este publicarea, la sfârșitul volumului, a unui mic tratat, de 5 p.(f. CXXIX^{r-v}-[1]-[2]^r), despre regimul diftongilor în limba latină, intitulat *De arte diftongandi*, operă a umanistului italian **Guarino da Verona** (Verona, 1374-Ferrara, 1460), autor al unor importante lucrări de filologie latină și al unui mare număr de traduceri din autori greci și latini.

Descrierea completă a acestui incunabul se prezintă astfel:

Perottus, Nicolaus. [*Rudimenta grammatices*]. *Opusculum Rudimentorum grammatices et artis metricae.* Guarinus Veronensis. *De arte diftongandi.* Aegidius Delphus. *Regulae de crescentiis genitivorum.*
- Ed. Paulus Malleolus Andelocensis. - Paris: Félix Baligault, 18. II. 1493/1494. - 139 f.; 4° (21 cm).

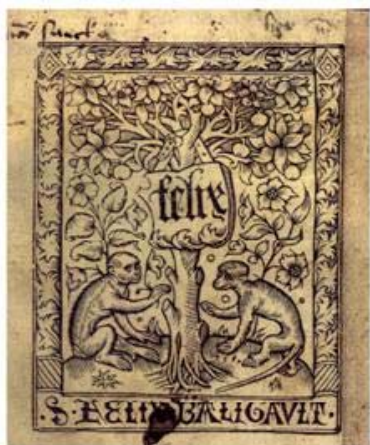

foto 1

Ediția pariziană tipărită de Félix Baligault (marca tipografică, foto 1) este foarte rară, în afara unei semnalări sumare în Hain 12684, nu am găsit nici un alt exemplar semnalat în bibliografia consultată. În plus, a fost tipărită într-o formă neatrăgătoare, cu numeroase contrageri și prescurtări (destul de rar folosite de alți tipografi la sfârșitul secolului al XV-lea, dar curente în tipărițile lui Félix Baligault), care îngreunau lectura textului. Bănuim că nici tirajul acestei ediții nu a fost mare, iar exemplarele, după folosire, au avut soarta tuturor manualelor pentru începători. În secolul al XVI-lea și următoarele au apărut manuale noi, în pas cu metodele pedagogice mai avansate, iar exemplarele acestei ediții, dificil de consultat, au fost abandonate și distruse, cu timpul. Așa cum s-a întâmplat și în cazul altor lucrări, au supraviețuit numai acele exemplare, care au intrat în bibliotecile unor colecționari avizați. Acesta este și cazul exemplarului în discuție. Pe forțașul copertei din față există un ex-libris heraldic (etichetă), cu numele colecționarului: nobilul englez din secolul al XIX-lea, John Guitton (foto 2). Probabil că tot el este și autorul unei completări manuscrise, la f. XXXIII^r, unde, în dreptul variantei franceze a șapte verbe latinești, a fost trecută, cu cerneală neagră, și varianta engleză.

foto 2

Exemplarul a intrat în colecția bibliotecii în anul 1956, provenind din fondurile fostei Bibliothèque „N. Iorga.” École Roumaine en France, desființată în anul 1948; fusese achiziționat din Anglia sau din Franța, probabil dintr-o licitație publică, pentru că nu poartă însemnele nici unui anticariat.

Pentru raritatea, dar și pentru valoarea ei artistică deosebită, merită să zăbovim o clipă și asupra lucrării *Chorea ab eximio Macabro versibus alemanicis edita*, descrisă în cataloagele de incunabule sub titlul uniform *Danse macabre*, tipărită la Paris, de

Guy Marchant, la comanda editorului Geoffroy de Marnef, la 15 octombrie 1490 (foto 3). Este singura ediție în limba latină a acestei celebre lucrări. Se presupune că editorul Pierre Desrey ar fi și traducătorul în limba latină al variantei mai târzii, *La dance macabre nouvelle*, a baladei medievale, care a stat la baza celor 14 ediții publicate în limba franceză, între 1485 și 1500.

foto 3

Ilustrația acestei cărți este apreciată ca o culme a xilografurii franceze din secolul al XV-lea. Unii cercetători o atribuie lui Pierre Le Rouge, miniaturist al școlii din Tours, devenit apoi gravor și tipograf. Cele aproximativ 40 de personaje prinse în dans cu Moartea formează o galerie de fizionomii și costume, specifice tuturor categoriilor sociale, tuturor îndeletnicirilor din Franța aceluia sfârșit de secol, înfățișate cu exactitate, de un artist contemporan (foto 4). Această unică ediție în limba latină este foarte rară. *Gesamtkatalog der Wiegendrucke* a înregistrat numai șapte exemplare. Biblioteca Națională deține singurul exemplar existent în România. (cota BN: Inc. I 33; în catalogul colecției a fost descris la poziția 51; în catalogul colectiv, la poziția D-2).

foto 4

Ce au în comun cele patru incunabile tipărite în Franța, care au fost prezentate în acest articol? Răspunsul poate fi dat printr-un singur cuvânt: RARITATEA. Raritatea le conferă un loc privilegiat în interiorul acestei categorii aparte de publicații - incunabilele - categorie care, prin

vechime, prin conținut, prin valoarea istorico-documentară și prin multe alte criterii, care țin fie de ediție, fie de particularitățile fiecărui exemplar, merită să fie inclusă, în întregime, în tezaurul patrimoniului cultural al umanității.

Bibliografie

- *Dizionario letterario Bompiani delle Opere e dei Personaggi di tutti i tempi e di tutte le letterature*, vol. 1-9, Appendice vol. 1-2. Milano, Valentino Bompiani editore, 1963-1966.
- *Librairie Laurent Coulet. Livres anciens et modernes*, Paris, [2003].
- Louis Moreri, *Le grand dictionnaire historique ou le mélange curieux de l'histoire sacrée et profane...*, vol. 1-10, Paris, Chez les Libraires Associes, 1759.
- M. - Louis Polain, *Marques des imprimeurs et libraires en France au XV-ème siècle*, Geneve, Slatkine Reprints, 1977.
- Elena-Maria Schatz, Robertina Stoica, *Catalogul colectiv al incunabilelor din Romania*, București, Cimec - Institutul de Memorie Culturală, 2007.
- Elena-Maria Schatz, *Catalogul colecției de incunabile*, București, Biblioteca Națională a României, 1995.
- Elena-Maria Schatz, *Valori deosebite din colecția de incunabile a Bibliotecii Naționale a României*, în *Biblioteca*, anul VII, nr. 7, 1996, p. 186-187.

**Istoriografia Renașterii franceze.
Ediții prezente în bibliotecile transilvănene**

ELENA DAMIAN
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

Résumé

*L'historiographie française à l'époque de la Renaissance.
Des éditions présentes dans les bibliothèques de Transylvanie*

Déterminée par le processus de la modernisation d'ensemble de la société, l'historiographie a apporté sa contribution à l'essor général de la culture à l'époque de la Renaissance. Elle a enregistré l'expérience de l'érudition individuelle qui gagne un indiscutable primat. De nombreux mémorialistes et historiens, certains de véritables savants, ont recherché et élogié le passé de la France, en faisant appel aux archives, aux documents qui relataient les faits réels. Par leurs œuvres érudites, ils ont apporté leur contribution à l'affirmation complète de l'historiographie française à l'époque de la Renaissance. De précieux exemplaires des œuvres des plus importants auteurs français de la Renaissance occupent une place d'honneur dans les bibliothèques de Transylvanie, des œuvres qui, par le présent étude, nous voulons les faire connaître à tous ceux qui apprécient les valeurs bibliophiles.

Keywords: *French historiography, Renaissance, scholars, Transylvanian libraries, bibliophile values.*

Apariția Renașterii a fost determinată de procesul modernizării de ansamblu a societății. Marile descoperiri geografice au adus un puternic impuls interesului pentru trecut. Cunoscând alte meleaguri, societatea europeană a putut să se cunoască mai bine pe ea însăși. Ivirea scrisului istoric modern este strâns legată de modernizarea generală a culturii în perioada Renașterii și impregnată de umanismul specific acesteia, opus concepțiilor medievale. El pune în centrul preocupărilor sale omul, omul interesat exclusiv de viața pământească, omul - măsura tuturor lucrurilor. Umanismul a dus la o laicizare a culturii. Învățământul laic, opus celui scolastic medieval, a fost consecința firească pentru o societate care avea nevoie de tot mai mulți oameni instruiți. Noul instrument, tiparul, a

permis o mai largă răspândire a operelor literare și științifice, iar folosirea limbilor naționale le-a făcut accesibile și în rândul oamenilor simpli.

Apariția Reformei și contracararea ei prin Contrareformă au influențat și ele în mod decisiv dezvoltarea vieții intelectuale în întreaga Europă. Modernizarea istoriografiei a fost, prin urmare, o consecință firească a îmbinării acestor procese, a transformărilor survenite în viața socială. Enciclopedismul predomină, personalitățile Renașterii manifestându-se în multiple domenii. Principala trăsătură a istoriografiei umaniste va fi caracterul său laic, raționalist.

Leagănul istoriografiei umaniste, ca și al umanismului renescentist în general, a fost Italia, cultura italiană bucurându-se de o deosebită autoritate, dar o contribuție de seamă i-a revenit și istoriografiei franceze.

Franța dăduse naștere, în Evul Mediu, unei istoriografii foarte puternice, creatoare a unei tradiții greu de înlăturat. Începutul războiului de 100 de ani a marcat epoca marilor cronicari francezi. Luptele dintre Franța și Anglia, desfășurate timp de un secol, au servit cronicarilor drept material pentru scrierile lor. **Jean Froissart** (1335?-1405?) dorea să reînvie gloria de altădată. El era convins că nobilii aveau toate calitățile și, prin urmare, opera lui este părtinitoare. El vede peste tot eroism și îndrăzneală. Cronicile lui au apărut, pentru prima oară, în 1495. Froissart se considera cronicar și nu istoric, el nu dă prea multă atenție problemelor politice, economice sau sociale. El povestește fără să interpreteze critic, dar tablourile dramatice sunt pline de farmec, impresionante, viu colorate.¹

1. Spre deosebire de Froissart, **Philippe de Commines** (sau Commines ori Comines, 1447-1511) nu este interesat de latura pitorescă a povestirii. El se numără printre primii cronicari francezi care consideră că evenimentele nu sunt doar opera soartei, ci ele depind, în mare măsură, de voința omului. Commines este conștient că epoca eroismului cu orice preț a trecut. El cercetează, selectează și critică. Opera lui, cea a unui istoric, este și cea a unui psiholog, a unui moralist și a unui artist. Commines „face din istorie o disciplină intelectuală,” spunea André Bossuat.² El are un puternic spirit de pătrundere și de analiză a sufletului omenesc; realizează adevărate portrete psihologice celor pe care îi descrie.

¹ Sorina Bercescu, *Istoria literaturii franceze. De la începuturi și până în zilele noastre*, București, Editura Științifică, 1970, p. 53-54.

² V.-L. Saulnier, *Literatura franceză*, vol. I, traducere de Sorin Mărculescu, București, Editura Albatros, 1973, p. 142.

Commynes îi acordă spiritului critic un rol cu totul nou în prezentarea evenimentelor. Memoriile sale, opt cărți bine documentate, cuprind evenimentele dintre anii 1464-1498, din timpul domniilor lui Ludovic al XI-lea și Carol al VIII-lea.³ Memoriile conțin amintiri personale sau ale unor martori direcți la evenimentele politice și diplomatice ale vremii, aprecieri critice asupra cauzelor și consecințelor evenimentelor respective.⁴ Commynes aparține istoriografiei medievale, prin concepția teologică: întâmplările istorice sunt o manifestare a voinței divine. Memorialistul preferă să judece, să analizeze decât să povestească și, prin acest lucru, el este un precursor al istoriografiei moderne.⁵ El este superior celorlalți cronicari nu atât prin talentul său literar, cât prin calitățile sale de observație și analiză.⁶ Demn de remarcat este faptul că cei mai mari cronicari medievali scriau în limba franceză.

Umaniștii din epoca Renașterii sunt preocupați de a găsi o metodă riguroasă de investigație, începând cu o informare mai precisă și mai extinsă. Mulți autori sunt orientați în lucrările lor originale spre constituirea unei științe istorice moderne, și chiar spre o filosofie a istoriei.

În primii ani ai secolului al XVI-lea, istoria începe să nu mai semene cu epopeea; sub influența individualismului umanist și al antichității regăsite, ea se dezvoltă cu mai multă măreție, dar „păcătuiește” atunci când este scrisă în limba latină. Un produs al umanismului francez îl constituie memoriile, a căror apariție a fost stimulată de multitudinea evenimentelor din secolul al XVI-lea. Ele sunt mult mai numeroase decât în oricare altă țară europeană⁷ și au fost în vogă și în secolul următor.

Istoriografia franceză a înregistrat în epoca Renașterii experiența erudiției individuale, care câștigă un indiscutabil primat. Din dorința de a reda adevărul, istoricii, fie ei catolici sau protestanți, se documentează cu

³ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 55-56.

⁴ *Scriitori francezi*, coordonator Angela Ion, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978, p. 365.

⁵ Vasile Cristian, *Istoriografie generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1979, p. 79.

⁶ *Histoire de la littérature française*, vol. I, coordonator Angela Ion, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1982, p. 77.

⁷ Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 133.

rigurozitate. Istoricii și memorialiștii vor fi prezentați într-o ordine aproximativ cronologică.

2. Se afirmă acum numeroși savanți, printre care îl amintim, în primul rând, pe **Guillaume Budé** (1468-1540), cel care a fost numit de Erasm „*le prodige de la France*.”⁸ Budé cercetează trecutul Franței, contribuind la cunoașterea mai exactă a instituțiilor antice, prin lucrarea *Annotationes in quattuor et viginti Pandectarum libros* (1508; lucrarea a avut numeroase reeditări: 1524, 1528, 1535 și altele).⁹ Umanistul atacă vehement corupția și setea de câștiguri a aparatului juridic și administrativ al timpului său. Budé întreprinde cercetări privitoare la istoria Franței, apelând la arhive, la documentele care relatau faptele reale și respingând legendele, compilațiile și fantezia cronicarilor medievali, în scopul de a realiza o investigație veridică a instituțiilor din trecutul îndepărtat al țării sale. Prin erudiția și rigoarea informării științifice, opera lui Budé deschide noi căi de cercetare în istoriografia franceză a Renașterii.¹⁰ O bogată informație istorică și filologică stă la baza lucrării *De asse et partibus eius libri V* (Paris, 1514; a avut numeroase reeditări; a apărut și în limba franceză, în anul 1522, cu titlul *Summaire ou épitomé du livre de Asse*, de asemenea cu numeroase reeditări). În această lucrare, Budé pune bazele numismaticii.¹¹ Cercetând monedele romane, autorul zugrăvește un tablou veridic al Romei antice, prilej de referiri critice la prezent.

L’Institution du prince, scrisă în jurul anului 1522, dedicată lui Francisc I, este o culegere de cugetări și referințe la realitatea timpului său. Lucrarea a apărut după moartea lui Budé, în anul 1547, la Paris și Lyon (3 ediții).

3. **Jean Lemaire de Belges** (1473-1525) a încercat să dovedească originea troiană a francilor (în *Illustrations des Gaules et singularités de Troie*). A fost și istoriograful Annei de Bretagne.¹²

⁸ *Dictionnaire des Lettres françaises. Le seizième siècle*, publié sous la direction de Monseigneur Georges Grente [Auteurs] Albert Pauphilet, Louis Pichard, Robert Barroux, Paris, Arthème Fayard Editeurs, 1951, p. 140.

⁹ *Ibidem*, p. 140 și 142.

¹⁰ *Dicționar istoric critic. Literatura franceză*, coordonator Angela Ion, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 31.

¹¹ Vezi și Elena Damian, *Cartea franceză a Renașterii în fondurile Bibliotecii academice clujene*, I, în *Biblioteca și cercetarea*, XI, Cluj-Napoca, 1987, p. 236.

¹² *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 445.

4. Cea mai completă sursă istorică despre domnia lui Francisc I o constituie *Mémoires* (1569) a lui **Martin Du Bellay** (~1495-1559). Autorul utilizează mărturii personale, cât și documentele lăsate de fratele său, diplomatul și istoricul Guillaume Du Bellay (1491-1543), îndeplinind dorința acestuia de a alcătui un tablou istoric al timpului său.¹³

5. Studiile de arheologie îi datorează umanistului **Lazare de Baïf** (~1496-1547) două tratate importante: *De re vestiaria* (1526) și *De re navali* (1536). Al doilea tratat conține și gravuri ilustrând luptele navale ale romanilor, inspirate de Columna lui Traian.¹⁴ Numeroase reeditări sunt mărturie a succesului lor.

6. **Blaise de Monluc** (1502-1577) scrie *Commentaires*. Ca un soldat ce era, el relatează faptele ca atare, fără să țină seama de reguli de stil sau de sintaxă, dar reușește să se facă plăcut. Textul comentariilor sale este cunoscut prin 3 copii, cea mai exactă fiind și cea mai veche. Comentariile au văzut lumina tiparului în anul 1592, în două ediții, la Bordeaux; au existat numeroase reeditări în secolul al XVII-lea.¹⁵

7. Lui **Jacques Cujas** (1510-1590) i se datorează introducerea unei viziuni istorice în studierea dreptului. El studiază dreptul roman în mediul său istoric, îndeplătând glosele și comentariile, plasând textul în timp și în spațiu, lămurindu-l cu ajutorul istoriei și al filosofiei. Studiază instituțiile în evoluția lor. Exeget și istoric, Cujas analizează și lămurește în *Observations et Emendations*.¹⁶

8. **Adrien Turnèbe** (1512-1565) este autorul unei lucrări despre legenda lui Roland: *Chronique et histoire faite et composée par Révérend en Dieu Turpin...*, Paris, 1527, reluată în *La Chronique de Turpin...*, Lyon, 1583.¹⁷

9. Despre **Pierre Driart** nu se cunosc prea multe lucruri, doar că în *Chronique*, redactată între 1522 și 1535, sunt cuprinse memoriile notate zilnic.¹⁸

¹³ *Histoire de la littérature française...*, p. 145; *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 241.

¹⁴ *Histoire de la littérature française...*, p. 34.

¹⁵ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 515-517 ; Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 125.

¹⁶ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 208-209.

¹⁷ *Ibidem*, p. 674-675.

¹⁸ *Ibidem*, p. 238.

10. **Pierre de La Ramée** (1515-1572) întreprinde cercetări științifice despre originile galice ale Franței în lucrarea sa din 1559, *De moribus veterum Gallorum*, tradusă în franceză, în același an, de Michel de Castelnau. A fost preocupat și de istoria romană în *De Caesaris militia* (1559), lucrare tradusă în franceză în 1583 de către același traducător.¹⁹

11. **Hubert Languet** (1518-1581), în *Vindiciae contra tyrannos...*, (1570), tradusă în franceză cu titlul *La Puissance légitime du prince sur le peuple et du peuple sur le prince* (1581), anticipează prin ideile sale *Contractul social* al lui Jean-Jacques Rousseau. Cartea a fost condamnată să fie arsă. Este expusă, pentru prima oară în Franța, doctrina suveranității populare. Languet proclamă dreptul la răscoală împotriva suveranului care abuzează de putere.²⁰

12. Pe aceeași linie, se înscrie și **François Hotman** (1524-1590) care, prin lucrarea sa capitală, *Franco-Gallia seu Tractatus isagogicus de regimine regum Galliae et de jure successionis* (1573), tradusă în 1574 cu titlul *Gaule-franque* de către Simon Goulart, se dovedește a fi un autor cu vederi democratice. El proclamă dreptul unui consiliu național de a alege și a abroga monarhia.²¹

13. **Michel de Castelnau** (1520-1592), prin *Mémoires*, acoperă perioada 1559-1570. Lucrarea sa va fi publicată abia în 1621 de către fiul său, Jacques. Valoarea memoriilor sale constă în sinceritatea și moderația tonului. Sunt cugetările sale asupra unor evenimente importante la care a luat parte.²²

14. **Philippe Hurault** (1523-1599) și-a redactat *Mémoires* începând cu anul 1586. Memoriile sale au fost tipărite în anul 1636.²³

15. **Etienne de la Boétie** (1530-1563), în *Discours sur la Servitude Volontaire*, lucrare compusă în 1548, care a circulat în manuscris, fiind tipărită mult mai târziu, a susținut că există limite pe care natura și Dumnezeu le impun puterii regale. Dacă ele sunt depășite, poporul are dreptul să se revolte, deoarece nu există putere care să nu se sprijine pe asentimentul supușilor.²⁴

¹⁹ *Histoire de la littérature française...*, p. 146.

²⁰ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 122.

²¹ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 380.

²² *Ibidem*, p. 161.

²³ *Histoire de la littérature française...*, p. 147.

²⁴ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 122.

16. **Etienne Pasquier** (1529-1615) este cel dintâi istoric francez care a înțeles nevoia unei istorii care să legitimeze, în condițiile unei crize politice, instituțiile regatului. Opera sa se intitulează *Recherches de la France* (1560). El încearcă să răspundă la întrebarea „Ce este Franța?” Răspunsul său este semnificativ: „un popor distinct de altele prin instituțiile lui.”²⁵ Prin aceasta, el deschide calea istoriei civilizației franceze, care se relevă prin originalitatea instituțiilor sale.²⁶ *Les Recherches de la France* este „o monumentală culegere de studii privind trecutul Franței pe tărâm politic, religios și literar.”²⁷ Este socotit adevăratul fondator al istoriografiei în Franța. El a analizat, dintr-o perspectivă novatoare, instituțiile Franței, originea și evoluția lor, precum și cea a moravurilor, ideilor literare și limbajului, considerat în dimensiunea lui socială.²⁸ Ediția din 1621 a lucrării cuprindea 10 cărți.²⁹

17. În epoca Renașterii, se remarcă și preocuparea pentru problemele teoretice ale istoriei. Cea mai importantă contribuție îi aparține lui **Jean Bodin** (1530-1596), filosof și scriitor, autorul lucrării *Methodus ad facilem historiarum cognitionem* (Metoda pentru o mai lesnicioasă cunoaștere a istoriei), în care pune bazele filosofiei istoriei în Franța, apărută în 1566 și reeditată sub titlul *Methodus historica* (în care preconiza o reformă a studiului dreptului prin intermediul istoriei.³⁰ Această lucrare îi aduce autorului ei un succes deosebit; ea este prezentă și în marile biblioteci transilvănene; de exemplu, la Biblioteca Academică clujeană, se păstrează o ediție din 1583, apărută la Lyon, cu însemnări manuscrise și sublinieri ce denotă faptul că ea a fost studiată de cărturarii ardeleni). Lui Bodin i se datorează o mulțime de idei politice, istorice și juridice, clădite într-un adevărat sistem filosofic, în cadrul unei vaste opere, atât în limba franceză, cât și în latină. Lucrarea sa, *Les six livres de la République*, redactată în franceză, în 1576, și apoi tradusă în latină, tot de Bodin, în 1586, este plină de erudiție, un adevărat tratat politic, „o adevărată enciclopedie filosofică și politică,” lucru care îl consacra definitiv. Este primul autor francez

²⁵ Pompiliu Teodor, *Introducere în istoria istoriografiei universale*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 101.

²⁶ *Ibidem*, p. 102.

²⁷ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 124.

²⁸ *Scriitori francezi...*, p. 409.

²⁹ Vezi și *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 555-560.

³⁰ Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 121-124.

renascentist care expune cu claritate principiul suveranității statelor, cel care a adus o contribuție esențială la dezvoltarea teoriei climatului, pregătind, astfel, opera lui Montesquieu (și din această importantă lucrare Biblioteca Academică clujeană păstrează două ediții: Paris, 1591 și Frankfurt, 1609).³¹

Prin concepția pe care o are despre istorie, Bodin îi depășește pe ceilalți umaniști; a fost un filosof al istoriei. Deși argumentul teologic ocupă un loc important în opera sa, Bodin considera că evoluția umanității este guvernată de legi și, prin urmare, cunoașterea sa este posibilă. Pornind de la legile existente în evoluția societății, el subliniază că istoricul poate să o cunoască în mod științific. Bodin constată că istoria poate avea trei sensuri: 1. umană (având omul ca obiect); 2. naturală (lumea fizică); 3. divină (Dumnezeu). Prima este supusă unor schimbări continue, ea nefiind niciodată aceeași în două momente diferite, iar ultimele două rămân neschimbate.

Bodin considera statul ca având un rol esențial ca element indispensabil evoluției sociale.³²

Scrisul istoric nu a fost izolat de problemele sociale și politice ale vremii; astfel, Jean Bodin, celebru istoric și filosof, deschizător de drumuri prin *Methodus ad facilem historiarum cognitionem*, considera că istoria explică acțiunile oamenilor care trăiesc în societate, pentru a constata apoi că „în fiecare zi, noi legi sunt create, noi obiceiuri, noi instituții, noi rituri”. Bodin ne apare în lumina tratatului său drept unul din cei mai îndrăzneți critici la adresa interpretărilor istoricilor de până la el. În locul interpretărilor medievale, el propune o istorie a civilizației întemeiată pe ideea progresului istoric.³³

18. **François de La Noue** (1531-1591) este autorul unor discursuri politice și militare cu titlul *Discours politiques et militaires* (1587), în care, povestind evenimentele vremii, amestecă disertațiile despre strategie sau morală cu cele despre lecturile dăunătoare spiritului. Informațiile sale au

³¹ Elena Damian, *Cartea franceză a Renașterii în fondurile Bibliotecii academice clujene*, II, în *Biblioteca și cercetarea*, XII, Cluj-Napoca., 1988, p. 175.

³² Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 132-133.

³³ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 113-117; *Histoire de la littérature française...*, p. 146.

pretenția de a fi conforme cu realitatea.³⁴ Sunt amintirile unui bărbat de acțiune. Lucrarea sa a fost tradusă și în engleză (1587), în germană (1592) și în olandeză (1613).³⁵

19. **Pierre de Bourdeille** (senior și abate de Brantôme, 1534-1614) este autorul a 3 scrieri: *Vies des hommes illustres et des grands capitains* și *Vies des dames illustres*; ele nu au fost publicate până în 1665; în 1666, va apărea cea mai cunoscută lucrare a sa, *Vies de dames galantes*. Este un povestitor de întâmplări picante, anecdote de scandal și un excelent pictor al moravurilor epocii sale.³⁶ El a început să-și scrie operele din 1583 și le termină între 1584 și 1590; ele sunt mai valoroase din punctul de vedere al artei de povestitor a autorului, decât ca izvoare de documentare istorică.³⁷

20. „Atunci când scrierea istoriei a fost încredințată oficial unor cărturari francezi, ei au încercat să îmbine forma umanistă cu patriotismul tradițional. Așa a procedat și **Bernard de Girard, senior Du Haillan** (1535-1610), autorul unei sinteze a istoriei Franței care valorifică bravura militară”.³⁸ Lucrarea *L'Histoire générale des rois de France*, dincolo de unele confuzii sau imprecizii, se remarcă prin metoda de investigație științifică, întemeiată pe respectul adevărului istoric, extras din surse documentare autentice. El se opune absolutismului monarhic și apără drepturile parlamentare. Alte lucrări mai importante sunt *Regum Gallorum Icones a Pharamundo usque ad Franciscum II* (1559), *L'Etat et succès des Affaires de France ... depuis Pharamond jusqu'au roi Louis XI*, însoțită de *L'Histoire sommaire des comtes et ducs d'Anjou*, 1570. După publicarea lucrărilor sale, începând din 1571, Du Haillan deține funcția de istoriograf al Franței. Proiectul de a realiza o istorie generală a Franței este realizat în 1576.³⁹ Du Haillan este socotit „părintele istoriei Franței.”⁴⁰ A fost inițiatorul muncii științifice moderne.

21. **Henri Lancelot-Voisin de La Popelinière** (1541-1608), în lucrarea *Histoire des histoires* (1599), întreprinde o consistentă critică a

³⁴ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 125.

³⁵ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 418.

³⁶ Sorina Bercescu, *op. cit.*, p. 125.

³⁷ *Dicționar istoric critic...*, p. 47.

³⁸ Vasile Cristian, *op. cit.*, p. 132.

³⁹ *Histoire de la littérature française...*, p. 146; *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 265-266.

⁴⁰ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 267.

istoricilor care l-au precedat, inserând aici o examinare critică a scrisului istoric și a dezvoltat o teorie a istoriei, în paralel cu o teorie a civilizației. A fost numit „*istoricul istoriei perfecte*,”⁴¹ deoarece năzuia la aceasta. El vede istoria într-un continuu progres și afirmă superioritatea istoricilor moderni față de antici. „*Istoria nu își propune alt scop și altă finalitate decât profitul pe care îl extragem din adevăr*,” spune La Popelinière.⁴² Această perspectivă asupra istoriei umanității i-a oferit, probabil, și posibilitatea privirii critice a scrisului istoric, în vederea argumentării necesității unei noi istorii.⁴³ *Histoire des histoires*, capodopera sa, bogată mină de informații, se distinge față de celelalte lucrări contemporane de istorie printr-un simț critic extrem de dezvoltat.⁴⁴

22. **Théodore Agrippa d'Aubigné** (1552-1630) începe redactarea lucrării sale, *Histoire universelle*, spre 1600; primele două tomuri au apărut în anul 1619. Este istoria luptelor susținute de protestanții din Franța pentru cucerirea dreptului de exercitare a religiei lor. Cronica începe cu anul 1553, anul nașterii lui Henric al IV-lea și trebuia să sfârșească în anul 1598, data Edictului de la Nantes. D'Aubigné a continuat povestirea evenimentelor până în 1602. El se raportează și la toate evenimentele din Europa care au avut legătură cu istoria Franței. D'Aubigné a primit propunerea de a deveni istoriograf încă din 1577, dar el a început munca de redactare în anul 1600 și a terminat-o spre 1612. A tipărit primele două tomuri în 1619, atrăgându-și condamnarea din partea justiției, unele volume fiind arse de către aceasta. Acest lucru l-a înverșunat și, în 1626, a scos o a doua ediție. A continuat apoi relatarea evenimentelor din anul 1602 și până în 1622, lucrarea rămânând în manuscris până în 1776, când a fost tipărită prima oară. A încercat să fie imparțial, iar capitolele care cuprind amintiri personale sunt cele mai interesante. Vocabularul militar este savuros, bogat în termeni și expresii proprii limbajului soldătesc.⁴⁵

23. **Jacques-Auguste de Thou** (1553-1617) domină istoriografia ultimului sfert de secol. El redactează *Historiae sui temporis*, cu respectul cuvenit pentru faptele istorice, model de erudiție și obiectivitate. Sunt

⁴¹ Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 14.

⁴² *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 369.

⁴³ Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 18-20.

⁴⁴ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 421.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 65-66; *Histoire de la littérature française...*, p. 146.

descrie evenimentele cuprinse între anii 1543-1572. Lucrarea a fost tipărită între anii 1604-1608, în 5 volume, la Paris. Sunt descrise și evenimentele petrecute în țara noastră între 1546 și 1560, precum și victoria lui Mihai Viteazul la Călugăreni (1595). Pagini din ea au fost traduse de Al. Papiu Ilarian în *Tesauru de monumente istorice*.⁴⁶ El a fost apreciat de Bossuet (1627-1704) drept „*mare autor, fidel istoric*.”⁴⁷ El are un loc aparte printre umaniștii istorici din epoca Renașterii,⁴⁸ datorită eforturilor sale de critică și de imparțialitate.

Preocupările de erudiție ale istoricilor au fost, așadar, deosebit de numeroase în Franța, în epoca Renașterii, însă erudiția modernă atinge aici adevărate culmi abia în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

În urma cercetărilor efectuate în 6 mari biblioteci: 1. Biblioteca Filialei Cluj-Napoca a Academiei Române (BAC), 2. Biblioteca „Teleki-Bolyai” din Târgu-Mureș (TGM), 3. Biblioteca „Brukenthal” din Sibiu (SB), 4. Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga” din Cluj-Napoca (BCU), 5. Biblioteca „Batthyaneum” din Alba-Iulia (AB) și 6. Biblioteca Documentară din Aiud (A), dintre cei 23 de autori francezi renașcentiști (1480-1624) menționați în lucrare, am regăsit 14 autori în 83 exemplare.

⁴⁶ *Dicționar istoric critic...*, p. 50-51; *Histoire de la littérature française...*, p. 146. În anul 1601, în luna septembrie, a apărut la Paris broșura *Discours de la mort de Michel Voyvode de la Valaquie*, scrisă de Denys Duval. Cf. *Dicționar istoric critic...*, p. 50.

⁴⁷ *Dictionnaire des Lettres françaises...*, p. 664.

⁴⁸ Pentru Renașterea franceză, unii cercetători francezi propun perioada 1480-1624. Vezi: *Littérature française. La Renaissance*, vol. I, 1480-1548, Yves Giraud, Marc-René Yung, Paris, B. Arthaud, 1972; vol. II, 1548-1570, Enea Balmas, Paris, B. Arthaud, 1974; vol. III, 1570-1624, Jacques Morel, B. Arthaud, 1973.

Nr .	Autori: 14	9	9	5	7	5	1
Nr .	Exemplare: 83	28	18	14	11	10	2
	Autorul	BAC (1)	TGM (2)	SB (3)	BC U (4)	AB (5)	A (6)
1.	Th. A. D'Aubigné						
2.	L. de Baif	1	1				
3.	J. Bodin	5	2	3	3	2	
4.	E. de la Boétie						
5.	P. de Bourdeille						
6.	G. Budé	9		5	1	4	
7.	M. de Castelnau						
8.	Ph. de Comines	1	3		2		2
9.	J. Cujas	3	1	3	2		
10.	P. Driart						
11.	M. Du Bellay		1				
12.	Du Haillan						
13.	Fr. Hotman	2	3	2		1	
14.	Ph. Hurault						
15.	Fr. de La Noue		1				
16.	H. Languet	1	3				
17.	La Popelinière				1		
18.	J. Lemaire de Belges						
19.	B. de Monluc						
20.	E. Pasquier				1		
21.	P. de La Ramée				1		
22.	J. A. de Thou	5				2	
23.	A. Turnèbe	1	3	1		1	

În ordinea numărului de exemplare, autorii se prezintă astfel:

G. Budé - 19; J. Bodin - 15; J. Cujas - 9; Ph. de Comines - 8; Fr. Hotman - 8; J. A. de Thou - 7; A. Turnèbe - 6; H. Languet - 4; L. de Baif - 2; M. Du Bellay - 1; Fr. de La Noue - 1; La Popelinière - 1; E. Pasquier - 1; P. de La Ramée - 1.

Dintre edițiile mai deosebite, le menționăm pe următoarele:

- Budé, Guillaume, *Annotationes in quattuor et viginti Pandectarum libros...*[Paris], ab Jodoco Badio Ascensio, 1524, [8], [178] f., in-folio; cu semnătură, cu marca tipografică, chenar ornamentat, cu doi posesori pe pagina de titlu, cu

ștampila de posesor a Bibliotecii Colegiului Reformat din Cluj, din 1871; tipar negru, letrine ornate, text cu marginalia, legătura din pergament gălbui, volum bine conservat (BAC).

- Budé, Guillaume, *Altera aeditio annotationum in Pandectas...*, [Paris], *venundatur Badio*, 1526, [4], 69[70]f., in-folio; cu semnătură, cu marca tipografică, chenar ornamentat, cu ștampila de posesor T. Cipariu (BAC).

- Budé, Guillaume, *Altera aeditio annotationum in Pandectas...*, [Paris], *venundantur Badio (sub prelo Ascensiano, ad 8 Calend. Febru)*, 1528, [4], [70]f. (BAC).

- Budé, Guillaume, [*Annotationes in quattuor et viginti Pandectarum libros...*], *Basileae, apud Thomam Volffium*, 1534, [60], 862 p., in-8° (BAC).

- Budé, Guillaume, *Altera aeditio Annotationum in Pandectas. Opera et expensa Conradi Resch*, *Basileae, in aedibus Thomae Volffij*, 1534, *Mense Septemb.*, [21], 333 [-334]p., in-8° (BAC, 2 ex.).

- Budé, Guillaume, *Annotationes in Pandectas...*, ediție 1551, 2 exemplare, și ediția 1557, 1 exemplar (SB).

- Budé, Guillaume, *De Asse et partibus eius, libri V...*, *Coloniae, in typographiae Soteriana*, 1528, in-8° (SB).

- Budé, Guillaume, *De Asse et partibus eius, libri quinque...*, *Parisiis, Imprimebat Michael Vascosanus... Roberto Stephano et Johanni Roigny*, 1541 (AB).

- Budé, Guillaume, *Idem*, *Basileae, apud Nic. Episcopium Juniolem*, 1556 (AB).

- Budé, Guillaume, *De Asse et partibus eius, libri V...*, *Lugduni, apud Seb. Gryphium*, 1550, 815, [79]p., in-8° (BAC).

- Budé, Guillaume, *De moneta Graeca ad Gallicam pecuniam aestimata...*, în Pirckheimer, Bilibald, *Priscorum numismatum ad Nurenbergensis Monetae valorem facto aestimatio...*, *Tubingae per Huldenrichum Morbordum*, 1533, [9] f. (f. 24-32), in-8° (BAC).

- Budé, Guillaume, *Forensia...*, *Lutetiae, Rob. Stephanum*, 1548; lucrare foarte rară (AB).

- Budé, Guillaume, *Forensia...*, *Basileae, apud Episcopium Juniolem*, 1557, 334 p., in-8°; lucrare foarte rară (BAC).

- Budé, Guillaume, *Idem* (SB).

- Bodin, Jean, *Methodus ad facilem historiarum cognitionem...*, [*Lugduni*], *apud Ioann. Mareschallum*, 1583, [16] 396, [11] p., in-8°; cu semnătură, cu marca tipografică, tipar negru, letrine ornate, unele pagini cu marginalia, cu ornamente la sfârșit de capitole, legătura din pergament gălbui, volum deteriorat; posesori Biblioteca Colegiului Reformat din Cluj și Mich Bodohi?, 1767 nov. (BAC).

- Bodin, Jean, *Idem*, *Lugduni, heredes Joannis Mareschalli*, 1591 (SB).

- Bodin, Jean, *Methodus historica*, în *Artis historicae penus octodecim scriptorum, tom I* (ed. Johannes Wolf), Basileae, ex officina Petri Pernaie, 1579, [32], 995, [76] p., in-8°; cu semnătură, cu marca tipografică, cu ștampila de posesor a Bibliotecii Colegiului Reformat din Cluj, din 1871, tipar negru, letrine ornate, unele pagini cu marginalia, legată în pergament gălbui, volum deteriorat (BAC).
- Bodin, Jean, *Idem*, (TGM).
- Bodin, Jean, *Les six livres de la république*, Paris, chez Jacques du Puy, 1583, [24], 1060, [44] p., in-8°; cu semnătură, cu marca tipografică I.D.P., tipar negru, cu frontispicii, letrine ornate, text în limba franceză, cu marginalia în limba latină, legată în pergament alb, volum deteriorat (BAC).
- Bodin, Jean, *Idem*, 1572 (AB).
- Bodin, Jean, *De Republica libri sex..., secunda editione...*, [Paris], apud Jacobum Du-puis, 1591, [16], 1132, [63] p., in-8°; cu semnătură, cu marca tipografică, cu deviza, cu ștampila de posesor a Bibliotecii Colegiului Reformat din Cluj, din 1871, tipar negru, frontispicii, letrine ornate, legată în pergament gălbui, volum deteriorat (BAC).
- Bodin, Jean, *Idem*, 1584 (2 vol.) (AB).
- Bodin, Jean, *Idem*, 1586 (2 ex.) (SB).
- Cujas, Jacques, *Comment. ex libro XLI digestorum...*, Lugduni, Joannes Tornaesium, 1559, in-folio (SB).
- Cujas, Jacques, *De origine iuris et omnium magistratum et successionem prudentium...*, în Crespin, Jean, *Justiniani Institutionum libri IIII (Pars 1-3)* [Genevae, apud Eustathium Vignon], 1580, [24], 423, [23] p.: 175, [1] p. : 224 p., in-12° (BAC).
- Cujas, Jacques, *Idem*, 1597 (BAC).
- Cujas, Jacques, *Paratitla in libros quinquaginta Digestorum, seu Pandectarum Imperatoris Iustiniani*, Lugduni, apud Gulielmum Rovillum, 1587, [32], 351 p., in-16°; cu semnătură, cu marcă tipografică cu deviză, cu posesorul Michaël Kostjan? pe pagina de titlu; pe ultima pagină: *Ex Libris Michaëlis Kostjan?*, 1763 (BAC).
- Cujas, Jacques, *Paratitla in libros IX. Codicis Justiniani praelectionis*, Parisiis, apud Sebastianum Nivellium, 1579, [8], 784 p., in-12°; cu mai mulți posesori (TGM).
- Cujas, Jacques, *Novellarum Constitutionum...*, Coloniae Agrippinae, 1569, in-8° (BCU).
- Cujas, Jacques, *Idem* (SB).
- Cujas, Jacques, *De feudis...*, Coloniae Agrippinae, 1588 (BCU).
- Cujas, Jacques, *Idem*, 1573, in-8° (SB).
- Comines, Philippe de, *De rebus gestis Ludovici, eius nominis undecimi Galliarum Regis et Caroli, Burgundiae Ducis, ... Commentarii...*, ex Gallico facti Latini, a Ioanne Sleidano adiecta est brevis quaedam illustratio rerum et

Galliae descriptio, Argentinae, apud Cratonem Mylium, 1545, 376 [-383] p., in-4°; cu signatură, cu ștampila de posesor T. Cipariu pe pagina de titlu, tipar negru, letrine ornate, cu sublinieri și însemnări manuscrise în carte, cu legătura refăcută din carton (BAC).

- Comines, Philippe de, *De rebus gestis Ludovici, eius nominis undecimi Galliarum Regis et Caroli, Burgundiae Ducis, ... Commentarii...*, ex Gallico facti Latini, a Ioanne Sleidano adiecta est brevis quaedam illustratio rerum et Galliae descriptio, Parisiis, apud Christianum Wechelum, 1545, 395, [1] p., in-8° (TGM).

- Comines, Philippe de, *Chronique et histoire ... contenant les choses advenues, durant le regne de Roy Loys unziemes et Charles huitiesme son filz, A Paris, par Jean Longis, 1556, [9], 450 [recte 460] f., in-12° (TGM).*

- Comines, Philippe de, *De Carolo octavo, Galliae rege et bello Neapolitano commentarii* (trad., comment., Johannes Sleidanus), Argentorati, in aedibus Vendelini Ribelii, 1548, [8], 111, [9] f., in-8° (TGM).

- Comines, Philippe de, *Equitis de Carolo Octavo, Galliae rege...*, Paris, 1561 (BCU).

- Comines, Philippe de, *De rebus gestis Ludovici...*, Paris, 1561 (BCU).

- Comines, Philippe de, *Idem*, 2 exemplare (A).

- Hotman, François, *C. Julii Caesaris De bello Gallico commentarii VII, Lugduni, apud Bartholomaeum Vincentium, 1574, [20], 213, [3]: 173, [1], [20], [2] p., in-folio (BAC).*

- Hotman, François, *P. Sixti V. Fulmen brutum in Henricum ... regem Navarrae et ... Henricum Borbonium principem ... Condaeum evibratum (Cum aliis aliorum opusculis), Romae, apud haeredes Antonii Bladii, 1585, [14], 185, [3], 189-231, [8] p., 1 fig. xylogr., 1 tab, in-8° (TGM).*

- Hotman, François, *Brutum fulmen Papae Sixti V. Adversus Henricum... regem Navarrae et... Henricum Borbonium principem Condaeum, Romae, apud haeredes Antonii Bladii, 1585?, 234, [21], 1 fig. xylogr., in-8°; cu ex libris: Teleki (TGM).*

- Hotman, François, *Idem* (SB).

- Hotman, François, *Dialectica Institutionis libri IV, [Genevae], ex officina Jacobi Steorii, 1573, [16], 363 p., in-8°(TGM).*

- Hotman, François, *Novus commentarius. De verbis Juris, Basileae, Nic. Episcopius, 1563, in-folio (SB).*

- Hotman, François, *Quaestonium illustrium liber...*, H. Stephanus, 1573 (AB).

- Thou, Jacques Auguste de, *Historiarum sui temporis...*, edițiile 1604, 1606, 1614, 1617; 5 exemplare (BAC).

- Thou, Jacques Auguste de, *Idem*, edițiile 1604, 1608 (AB).

- Turnèbe, Adrien, *Opera, nunc primum... collecta (Tom I-III), Argentorati, sumptibus Lazari Zetzneri, 1600, [12], 397, [35], 175, [11], 112, [10] p., in-folio; cu ex libris: Conte Carolo Rubbi (TGM).*
- Turnèbe, Adrien, *Idem* (AB).
- Turnèbe, Adrien, *Panegyris de Calisio capto. Ad Henricum II. Francorum regem... de Caletto recepto, în Historicorum opus in quatuor tomos divisum, Basileae, ex off. Henricpetrina, 1574, in-folio; în Tom III, p. 1961-1968 (TGM).*
- Turnèbe, Adrien, *Carolo Maximiliano ano Valesio Francorum Regi Christianissimo, 1570?* (BAC).
- Languet, Hubert, *Vindiciae contra tzrranos, sive de principis in populorum, populique in principem legitima potestate, [Montbéliard, Jacques Foillet?], 1580, [12], 302, [3] p., in-8° cu ex libris: Teleki (TGM).*
- Languet, Hubert, *Vindiciae contra tyrannos, sive principis in populum, populique in principem legitima potestate, Ursellis, apud Cornelium Sutorium, 1600, [12], 281, [3] p., in-8° (BAC).*
- Languet, Hubert, *Idem* (TGM).
- Languet, Hubert, *Historica descriptio succptae a caesarea maiestate... executionis contra S. Rom. Imperii rebelles... anno... 1567, în Historicorum opus in quatuor tomos divisum, Basileae, ex off. Henricpetrina, 1574, in-folio; în Tom IV, p. 2275-2285 (TGM).*
- Baïf, Lazare de, *Opus de re vestimenatria. Eiusdem de vasculorum materiis varietate tractatus, Basileae, in officina Frobeniana, per Hieronymum Frobenium, Ioannem Hervagium et Nicolaum Episcopium, 1531, [11], 125, 79, [33] p., in-8° (TGM).*
- Baïf, Lazare de, *De Vasculis Libellus..., ed. Charles Estienne, Lugduni, apud Seb. Gryphium, 1536, 55, [5] p., in-8°; cu sigantură, cu marcă tipografică, cu ștampilă de posesor a Bibliotecii Colegiului Catolic din Cluj, tipar negru, letrine ornate, cu legătura refăcută, volum bine conservat (BAC).*
- Du Bellay, Martin, *Commentariorum de rebus Gallicis, libri decem (traducător Hugues Sureau), Francofurti, apud Andreanum Wechelum, 1574, [16], 432, [12] p., in-folio; cu ex libris: Teleki și posesorii: Thomas M. Holdentzius și Severinus Georg f. Brünnow (TGM).*
- La Noue, François de, *Disputatio de bello Turcico, în Camerarius, Joachim, De rebus Turcicis commentarii duo (Cum aliis aliorum opusculis), Francofurti, apud heredes Andreae Weheli, Claudium Marnium et Ioan. Aubrium, 1598, 143, [1] p., in-folio; (p. 93-123) (TGM).*
- La Popelinière, Henri Lancelot-Voisin de, *L'histoire de France..., 1581 (BCU).*
- Pasquier, Etienne, *Les recherches de la France, Paris, 1596 (BCU).*
- Ramée, Pierre de La, *Liber de moribus veterum..., Basileae, 1574 (BCU).*

Filigranele hârtiei utilizată în manuscrisele slavone aflăte în Biblioteca Academiei Române din Cluj-Napoca

ANCA OPAIȚ
Biblioteca Academiei Române
Filiala Cluj-Napoca

Abstract

The Filigrees of the Paper Used for Slavonic Manuscripts from Romanian Academy Library of Cluj-Napoca

In Romanian Academy Library of Cluj-Napoca patrimony there are 33 Slavonic manuscripts from the XVth to XVIIIth centuries, written on paper or parchment and having elements of stylized adornments, more or less ample. All of them are having wooden bindings, covered by leather or velvet, and considering the content, there are religious and theological books, hagiographic writings, grammatics and some apocryphal texts.

The filigrees marks of those manuscripts are very interesting from the scientific point of view, because they sometimes represent the only source of establishing the date a text has been written, a text whose provenance is still unknown. There are about 53 types of filigrees that may be identified on the Slavonic manuscripts from Cluj-Napoca and the images they represent are quite divers: anchors inside of a cercle; half moons; simple or countermarked trefoil; capital or initial letters, simple or accompanying some figurines; lilies in cercle; hands and stars; crosses, horseshoes; axes; crossing swords; oxes heads; shields; coats of arms; boars; embattled towers; royal crowns; hearts; cavaliers in armour; keys; boats etc., all of them being stylized in various ways.

A more profound study of these wattered filigree marks may reveal information on the moment a manuscript has been written, information about the provenance territory and even about the spreading area of this sort of paper. The study may also be the starting point in establishing the political and commercial relations between states or provinces in certain ages.

Keywords: *filigrees, Slavonic manuscripts, Romanian Academy Library, Cluj-Napoca, paper.*

În patrimoniul Bibliotecii Academiei Române din Cluj-Napoca se păstrează actualmente un număr de treizeci și trei de manuscrise slave, datând din secolele XV-XVIII, caligrafiate pe foi de pergament sau de hârtie, cu elemente ornamentale stilizate, mai ample sau mai restrânse. Legate în coperte de lemn îmbrăcat în piele sau catifea, exemplarele reprezintă o diversitate de cărți de cult, exegeză teologică, texte hagiografice, gramatică și câteva texte apocrife.

Din toate manuscrisele slave ale Bibliotecii, doar unul singur este scris pe suport de pergament, Manuscrisul slav 3, un *Tetraevangheliar* din secolul al XV-lea, aparținând epocii lui Ștefan cel Mare și provenind de la școala de pisari și caligrafi de la Mănăstirea Putna, din Moldova. Câteva foi de pergament se regăsesc și în Manuscrisul slav 2, cunoscut sub numele de *Liturgierul lui Teofil*, contemporan cu exemplarul pomenit mai sus și provenind de la aceeași școală de caligrafi moldoveni.

Însă, un interes deosebit reprezintă mărcile filigranate de pe hârtia utilizată în aceste treizeci și trei de manuscrise slave, ce pot constitui, de multe ori, singurul mijloc de datare a unor texte de proveniență necunoscută. Din lipsă de mijloace profesionale,¹ pentru identificarea filigranelor s-a recurs la metoda decalcului și a „privirii în zare.”² Astfel, pe hârtia acestor manuscrise slave apar aproximativ cincizeci și trei de tipuri de filigran, reprezentând o mare diversitate de imagini: ancore în cerc, semiluni, trifoii simpli sau cu contramarcă, inițiale simple sau însoțind unele figuri, crini în cerc, mâini și stele, cruci, potcoave, topoare, săbii încrucișate, capete de bouri, scuturi, blazoane, balanțe în cerc, siluete de mistreți, turnuri crenelate, coroane princiare, inimi, cal cu călăreț în armură, pajuri cu două capete, chei, țapi, bărci, aproape toate stilizate și în diferite variante. De pildă, *mistrețul*, care apare frecvent, este stilizat în peste cincisprezece variante distincte, *ancora în cerc surmontată de o stea* sau *de o floare* apare în cel puțin patru variante, *trifoiul* apare singur sau însoțit de două inițiale, iar *blazoanele* sau *stemele* se constituie în peste treisprezece tipuri distincte de mărci filigranate, incluzând diferite alte

¹ Pentru identificarea și cercetarea filigranelor este nevoie de o betaografie a fiecărei mărci în parte, realizată cu ajutorul izotopilor radioactivi. Acest lucru conferă reproducerilor o exactitate absolută și o acuratețe a interpretărilor.

² Suportul de hârtie este pus la o sursă de lumină după care, cu ajutorul hârtie de calc, marca filigranată este desenată cu un creion, urmărind liniile lăsate de sârma de cusătură pe hârtie.

imagini stilizate. Aceste variații ale timbrelor de apă se datorează tendinței filigranului de a se mișca pe matriță sau chiar procesului de învechire. Existau situații în care marca hârtiei, construită din sârmă și cusută pe sita suport, își modifica forma, sau sita suport se degrada. Drept urmare, figurina din sârmă era folosită pentru o altă sită, sau era recondiționată, pentru a-i mări rezistența și durata de întrebuințare.

Un studiu mai atent al acestor mărci de apă nu oferă doar informații cu privire la o datare cât mai exactă a manuscriselor ci, în funcție de interpretarea lor cât mai corectă, ele fac lumină și în cercetarea provenienței și circulației hârtiei pe care au fost scrise textele slave. De asemenea, ele pot constitui un veritabil punct de plecare în vederea stabilirii relațiilor comerciale și politice între diferite state sau provincii dintr-o anumită epocă. În cunoscutul dicționar *Les Filigranes*,³ C. M. Briquet afirma că hârtia filigranată cu imaginea stilizată a mistrețului era frecvent utilizată pe suportul manuscriselor italiene, franceze, germane, slave și moldovenești în perioada cuprinsă între anii 1400-1600. Interesant este faptul că Briquet nu a cunoscut sau nu a studiat aceste exemplare manuscrise puse în discuție⁴ și totuși, variante din filigranele identificate în acest fond se regăsesc în lucrarea sa monumentală. Tipul de filigran cu silueta unui mistreț, ce apare pe hârtia Manuscrisului slav 12 (ex. F) este identificat la Briquet, prin metoda comparatistă, ca provenind din secolul al XVI-lea de la fabrica de hârtie din Schweidnitz, având o largă răspândire la acea dată în Moldova. Tot mistreț, însă sub o altă formă stilizată, se găsește și pe suportul de scris al Manuscrisului slav 24, provenind din aceeași perioadă, de la morile de hârtie din Silezia sau Austria, hârtie des întrebuințată pe teritoriul Moldovei, cu doar două atestări sporadice în Transilvania. O altă variantă a acestei reprezentări filigranate zoomorfe se găsește și în Manuscrisul slav 16, imagine ce nu se regăsește în lucrarea prestigioasă a lui Briquet, însă, prin metoda comparatistă, cum s-a mai

³ C. M. Briquet, *Les Filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier des leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600. A facsimile of the 1907 edition with supplementary material contributed by a number of scholars*, Amsterdam, The Paper Publications Society, 1968.

⁴ La începutul dicționarului său *Les Filigranes*, Briquet oferă cititorilor o listă cu arhivele, bibliotecile și fondurile pe care le-a văzut și le-a studiat în vederea întocmirii lucrării sale. În mod cert, acesta nu a văzut nici un exemplar manuscris din fondul pus în discuție.

afirmat, aceasta corespunde cu figurile 341 și 342 din repertoriul lui Al. Mareș,⁵ aparținând aceleiași epoci și aceleiași mori de hârtie ca și precedentele mărci amintite. Filigranul Manuscrisului slav 28 este identic cu figura 13.574 din dicționarul lui Briquet, datat la 1503 și provenind de la moara de hârtie din Schweidnitz. În cazul variantei alungite a mistrețului, identificată pe hârtia utilizată la Manuscrisul slav 33, nu a putut fi stabilită cu precizie proveniența. Datarea exemplarului manuscris a fost făcută după însemnarea copistului care ne oferă și anul redactării.

Fig.1. Mistreț

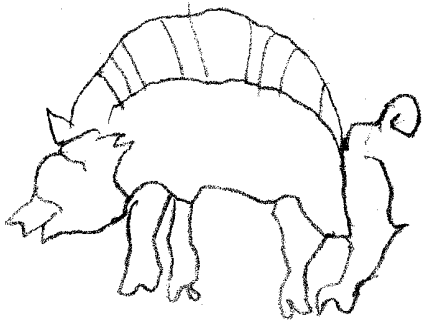
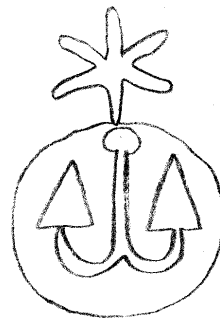

Fig. 2. Ancoră în cerc surmontată de o stea

Hârtia filigranată cu imaginea unei ancore în cerc surmontat de o stea, ce se regăsește în Manuscrisul slav 4, este de proveniență italiană, cu largă răspândire pe teritoriul Țării Românești pe tot parcursul secolului al XVI-lea. Apare și la Briquet, la figura 496. O variantă a acestei mărci este prezentă și pe hârtia Manuscrisului slav 11, întărind astfel ipoteza că nu a fost redactat pe teritoriul Moldovei, ci undeva în Țara Românească, sau în Transilvania. Aparent asemănător cu figura 1.527 din dicționarul lui Briquet este filigranul din Manuscrisul slav 13, datat în anul 1527, însă un element în plus apare contramarca, inițiala M, cu un vârf de săgeată deasupra, probabil inițiala proprietarului fabricii de unde provenea hârtia.

⁵ Alexandru Mareș, *Filigranele hârtiei întrebuințate în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987.

Imaginea capului de bour apare pe hârtia manuscriselor slave în diferitele variante ale sale:

- cu un toiag cu cruce, între coarne, și un șarpe încolăcit pe cruce în Manuscrisul slav 6, de proveniență germană sau lorenă, cu circulație intensă în Transilvania secolului al XVI-lea;
- cap de bour cu coarne mici, cu un desen clar al ochilor, nărilor și urechilor în Manuscrisul slav 4, de proveniență italiană și aprovizionând scriptoriile de pe teritoriul Țării Românești în secolul al XVI-lea;
- cap de bour fără ochi și cu un trifoi între coarne în Manuscrisul slav 13, imagine conformă cu figura 15.278 de la Briquet, datată în anul 1523. Este greu de spus în acest caz dacă filigranul a fost de la început așa construit sau dacă imaginea și-a pierdut ochii din cauza uzurii figurinei din sârmă cusută pe sita suport. În repertoriul său, Alexandru Mareș susține faptul că această formă a timbrului de apă a circulat cu precădere în Țara Românească și Moldova. De altfel, se știe că manuscrisele putnene cuprind și ele pe suportul de scris câteva variante ale acestui filigran, hârtia provenind din țările Europei occidentale, livrată însă doar la comenzi speciale.

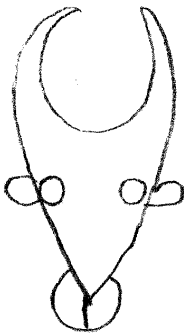

Fig. 3. Cap de bour

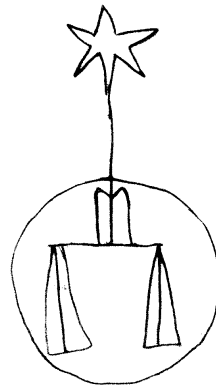

Fig. 4. Balanță în cerc surmontată de o stea

Sub multe alte forme este prezent și blazonul producătorului de hârtie sau stema localității de unde provine hârtia, în diferite mărimi, cu o multitudine de alte figuri și obiecte adiacente cuprinse în interiorul blazonului: topor, potcoavă, săbii, inițiale grupate câte două etc. Spre

exemplu, pe una din filele Manuscrisului slav 4, apare imaginea clară a unui însemn nobiliar, foarte frumos, cu două cruci și o potcoavă în interior, aproximativ de la 1500, provenind de la o fabrică dintr-o regiune poloneză. Fragmente de steme se pot observa pe hârtia manuscriselor 6, 7, 12, 14, 18, 20, 25, 28, 30. Din cauza condițiilor necorespunzătoare, în care s-au aflat mult timp aceste exemplare manuscrise, suportul de scris a fost afectat, pe alocuri distrus în totalitate. În această situație, dovezile filigranate sunt greu de descifrat sau nu mai există. Urmele unor blazoane mai pot fi văzute pe filele manuscriselor 12, 14, 18, 25, 27.

Deosebit este filigranul câtorva file din Manuscrisul slav 30, cal și călăreț în armură, file ce au fost adăugate mult mai târziu, la una din restaurări. Nu foarte clar, acesta apare în textura hârtiei groase, de slabă calitate, confecționată probabil din cârpe, și poate fi identificat la Briquet cu figura 2.911, însă într-o mărime mai mică, datat în anul 1447 și provenind de pe teritoriul italian.

Fig. 5. Blazon cu două cruci și potcoavă

Fig. 6. Cal și călăreț în armură

Multe alte mărci de apă se regăsesc printre filele exemplarelor manuscrise, într-un număr mai restrâns, mai clare sau mai puțin clare, stilizate sau având formă brută, zoomorfe, florale, elemente antropomorfe sau astrale. În general, timbrele de apă de proveniență venețiană sunt reprezentate de câte un element princiar sau papal, cum ar fi o coroană sau o tiară, un turn crenelat sau un sceptru, variind în jurul perioadei cuprinse între secolele XV și XVI și făcând remarcată calitatea superioară a hârtiei (Manuscrisul slav 9, 14, 29 etc.).

Cu toate că ele au fost exemplificate foarte sumar aici, tema rămâne deschisă, în vederea unei mai bune clarificări și clasificări ale acestora.

Fig. 7. Blazon cu floare de crin

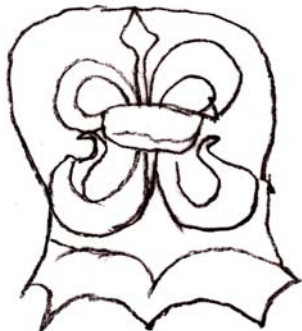
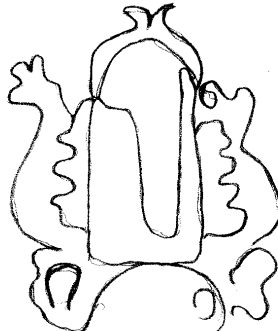

Fig. 8. Blazon cu topor

Ceasloave blăjene (1751-1753)

ELENA MIHU
Târgu-Mureș
FLORIN BOGDAN
Muzeul Etnografic Reghin

Abstract

The Books of Hours from Blaj (1751-1753)

*The present study tries, by simply comparing the engravings from the two books, to complete the **Ancient Romanian Bibliography**, regarding the second edition of **The Book of Hours** printed in Blaj (1753). The confrontation of the two engravings, the existence of the border surrounding each engraving from the second edition, the difference between the dimensions of the used letters (smaller for the edition from 1751-1752 and bigger for the 1753 edition), as well as the dimensions of the printed page, together with those mentioned above, complete the information offered by the specialized bibliography regarding this second edition of **The Book of Hours**, printed in Blaj.*

Keywords: *The Book of Hours, Blaj, Ancient Romanian Bibliography, engraving, printing.*

Un moment important și cu profunde semnificații în istoria cărții și tiparului românesc se leagă de numele Blajului, important centru cultural al Transilvaniei. Aici a luat ființă, în anul 1746, una din cele mai importante tipografii din spațiul românesc din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.¹ Prima tipăritură blăjeană a fost considerată a fi, pentru

¹ Printr-un Decret imperial emis de Maria Tereza la data de 14 octombrie 1746 se înființa o tipografie în Transilvania; mai multe informații în Eva Mârza, Doina Dreghiciu, Gabriela Mircea, *Pietre pentru zidirea românității moderne. Vechile tipărituri blăjene de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia. Catalog*, Alba Iulia, Editura Haco International, 2007, p. III; Ioan Bianu, Dan Simonescu, *Bibliografia Românească Veche 1508-1830*, București, Editura Academiei Române, vol. IV, 1944, p. 68 (în continuare *BRV*); Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn de la Blaj*, Blaj, Editura Eventus, 1995, p. 45-46; Mircea

multă vreme, *Floarea adevărului*, carte tipărită abia în anul 1750, însă *Bibliografia Românească Veche* amintește o altă tipăritură din anul 1747, o foaie volantă emisă de aceeași Maria Tereza: *Porunca prea-înălțatei și prea-putearnicii Doamnei Împărăteasii și Crăiasii Doamnei, Doamnei Marii Therezii, cu carea se oprește petreacerea banilor împărătești și crăiești în țările Porții otomânești supuse, scoasă de pre letinie în limba rumânească și tipărită în Scaunulu arbierescu, în Blaju, anulu D[o]mnului 1747, în luna lui Avgustu, în 27 de zile, de Dimitrie Pandoviču tipografulu.*²

Deși înființată în 1747, tipografia blăjeană va atinge perioada de apogeu către sfârșitul secolului al XVIII-lea, când vor fi apărut numeroasele ediții ale *Ceaslovului*, *Catavasierului*, dar și cele două monumente ale tiparului blăjean, *Minologhionul* (1781), de o excelentă calitate grafică și, mai ales, *Biblia* (1795).³

Până la înființarea tipografiei de la Blaj, cărțile necesare săvârșirii serviciului liturgic erau aduse de către episcopii uniți de la tipografiile din Țara Românească, mai ales cele de la Râmnic și București. Edificatoare pentru această situație este o însemnare existentă pe un exemplar al *Evangeliei* (București, 1723), aflat în localitatea Cornești (județul Mureș): „și-am scris în zilele prealuminatului împărat Carol VI fost crai și împărat în țara Ardealului, și-au fost vlădica Ioanea liberu baron de-n Potoc fiind vlădică Făgărașului și a toată biserica cea unită în țara Ardealului și-au fost cinstit protopop Ioan din Bia, fiind anii de la zidirea lumii [...] luna februarie în 26 zile.” Un exemplar al *Antologhionului* (Râmnic, 1705), de la Zau, se cumpăra în timpul episcopului Klein, în anul 1740: „...acest zapis adevărat supt biruința înălțatului împărat Carolul al șasele[a] și supt stăpâni[a] [ar]hierei vl[ă]d[i]ca Inokentie și protopop locului Ioan de la Turda [...] în anul 1740 iulie 6 zile. Scris-am eu protopop [...] Dălianul din Sobor.” O altă însemnare despre achiziția unei cărți tipărite la București găsim în *Chiriacodromionul* (1732), de la Ogra (județul Mureș), cumpărat chiar din mâna episcopului unit Ioan Inochentie Micu Klein: „Această poucenie iaste a frăției sale a popii Vasilie din Făjet cumpărată pe bani buni florinți 18 de la mâna sa domnul vlădică Ioanichie [Micu Klein] în anno domini 1734,

Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, Editura Științifică, 1968, p. 99.

²BRV, IV, 99, p. 68.

³ Cornel Tatai-Baltă, *Secvențe din arta plastică blăjeană*, Blaj, 1993, p. 10.

m[eșin]ța mai zil[e] 8, eu popa Pătru din Făjet cel bîtrîn stă mărturie și Pătru Crăsnicul și cel mai mic între preoți popa Coman [din] Lupu și am și su[b]scris.”

Din cele peste 800 de exemplare ale tipăriturilor blăjene care au ajuns în județul Mureș, ne vom opri asupra celor de o importanță deosebită: *Ceaslov* (Blaj, 1751-1752), singurul exemplar cunoscut care păstrează foaia de titlu,⁴ și a unui exemplar al unei ediții necunoscute a *Ceaslovului* blăjean, cea din 1753,⁵ exemplar aflat în proprietatea parohiei ortodoxe din Crăciunești, județul Mureș.⁶

Din prima ediție a *Ceaslovului*, cea din 1751-1752,⁷ în județul Mureș întâlnim 4 exemplare, la Porumbeni, Vaidacuta, Urisiu de Sus⁸ și Sânișor,⁹ acesta din urmă fiind și singurul exemplar complet, păstrând foaia de titlu cu anul 1751, încadrată de un chenar,¹⁰ iar pe verso se află o gravură care prezintă imaginea mănăstirii Blajului, semnată în partea dreaptă, jos, „Vlaicu”, însoțită de următoarea legendă: „Această mănăstire o au început și o au înzestrat împăratul Carol al 6, [anul] 1738, și o au isprăvit fiica sa M[aria] Theresia pe sama Episcopii și a călugărilor Rumânești.” Aurel Filimon identifică cea de-a doua ediție a *Ceaslovului*, cea din 1753;¹¹ ca diferențe între cele două exemplare, el menționează doar numărul de rânduri de pe fiecare pagină, 20 la număr, față de 17, în cazul ediției din

⁴ BRV, IV, 105, p. 70-71 menționează un exemplar cu foaie de titlu care a aparținut protopopului Ilie Dăianu din Cluj.

⁵ BRV, IV, 110, p. 72; exemplar menționat și datat cel târziu în jurul anului 1753 de Aurel Filimon în studiul său, *Nouă contribuțiuni la Bibliografia veche românească*, în *Dacoromania*, VI, 1929-1930, p. 380, însă nu este vorba despre același exemplar; cel prezentat de Aurel Filimon începe cu pagina 21 și se termină cu pagina 586, în timp ce exemplarul studiat de noi începe la pagina 13 și se termină cu pagina 575.

⁶ Elena Mișu, *Cartea românească de pe valea Nirajului. Document al continuității de viață și cultură națională*, în *Marisia*, XI-XII, 1981-1982, p. 93.

⁷ Eva Mârza, Anton Rus, *Bibliografia cărților blăjene de la începutul tipografiei până la anul 1948*, Blaj, Editura Buna Vestire, 2004, p. 17.

⁸ Elena Mișu, *Cartea veche românească pe valea Beicii (jud. Mureș)*, în *Marisia*, XXIII-XXIV, 1994, p. 385.

⁹ Elena Mișu, *Cartea românească de pe valea Nirajului...*, p. 96.

¹⁰ Cornel Tatai-Baltă, *Interferențe culturale artistice europene*, Blaj, Editura „Astra,” Despărțământul „Timotei Cipariu,” 2003, p. 33.

¹¹ Eva Mârza, Anton Rus, *op. cit.*, p. 17.

1751-1752,¹² și tipul literelor folosite; totuși, exemplarul celei de-a doua ediții este diferit de primul, atât ca dimensiuni (13 x 7,5 cm - 11 x 7 cm), cât și din punctul de vedere al gravurilor care apar, cu toate că menționează că sunt aceleași.¹³ Acest fapt se confirmă doar parțial, deoarece gravurile din ediția a doua sunt încadrate de chenare, având, de asemenea, și dimensiunile mai mari față de cele prezente în prima ediție. Importanța acestei tipărituri este relevată și de corespondența purtată de Aurel Filimon cu Ioan Mușlea, care cerea o fotografie a acestei tipărituri într-o scrisoare din 26 aprilie 1938.¹⁴

În cele care urmează, vom încerca să facem o trecere în revistă a tuturor gravurilor existente în cele două ediții, subliniind asemănările și deosebirile dintre acestea, acolo unde va fi cazul.

*Iisus în Grădina Ghetsimani*¹⁵ este prima din gravuri; în prima ediție, aceasta apare la pagina 102, cu mențiunea că, în exemplarul de la Sânișor, apare și între paginile 658 și 659; gravura este semnată în dreapta jos „Vlaicu,” iar în partea centrală este datată cu cifre arabe, 1751, și are următoarele dimensiuni: 6,4 x 9,3 cm. Este însoțită de următoarea legendă: „Părinte de vei să treacă paharul acesta de la mine. Însă nu cu voia mea, ci a ta să fie; Luca 26 și I s-au arătat îngerul din ceriu întărindu-l pre el: Matheiu cap. 26.” Pentru gravura dintre paginile 658 și 659 legenda este următoarea: „Și a doa zi foarte de noapte suindu-să, au ieșit și s-au dus în locul pustiu și acolo s-au rugat: Marco cap. 2”. Pentru ediția a doua, cea din 1753, gravura este identică, apărând însă la pagina 76, cu mențiunea că este încadrată de chenar și are dimensiuni diferite: 10,2 x 7,5 cm și legenda următoare: „Părinte de vei să treacă paharul acesta de la mine. Însă nu cu voia mea, ci a ta să fie; Luca 26 și I s-au arătat îngerul din ceriu întărindu-l pre el: Matheiu cap. 26.”

¹² Aurel Filimon, *op. cit.*, p. 379-380.

¹³ *Ibidem*, p. 380; Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 63.

¹⁴ Scrisoarea respectivă ne-a fost pusă la dispoziție de fiica lui Aurel Filimon, doamna Aurelia Veronica Filimon, căreia îi mulțumim pe această cale.

¹⁵ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 54; Dan Râpă-Buicliu, *Bibliografia Românească Veche. Additamenta, I, 1508-1830*, Galați, Editura Alma, 2000, p. 259.

Iisus
în Grădina Ghetsimani (1751)

Iisus
în Grădina Ghetsimani (1753)

Gravura *Iisus în fața lui Pilat*¹⁶ este așezată între paginile 172 și 173 pentru prima ediție și are dimensiunile 6,5 x 9,5 cm; este însoțită de următoarea legendă: „*Iară deacă s-au făcut zio, sfat au făcut toți arhieriei, și legând pre Hristos, l-au dat lui Pilat din Pont. Mathei. 26.*” Pentru exemplarul tipărit în 1753 gravura este plasată la pagina 143, fiind încadrată de chenar și însoțită de aceeași legendă ca în cazul primei ediții, însă cu dimensiunile 10,5 x 7,5 cm.

*Biciuirea lui Iisus*¹⁷ - pentru exemplarul din 1751-1752, gravura este plasată între paginile 639 și 640, având dimensiunile 6,1 x 9 cm; este semnată în dreapta jos „*Vlaicu*” și este însoțită de următoarea legendă: „*Și deacă l-au batjocorit, l-au dus să-l răstignească. Și era ceasul al triilea. Matheiu 57, Marcu. 15.*” Pentru ediția a doua gravura se repetă, fiind plasată la pagina 155, cu aceeași legendă, dar scrisă cu litere mai mari; deosebirea

¹⁶ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 54; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 259.

¹⁷ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 55; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 259.

constă în încadrarea gravurii într-un chenar, cu dimensiunile 10,3 x 7,8 cm.

Biciuirea lui Isus (1751)

Biciuirea lui Isus (1753)

*Răstignirea*¹⁸ este o gravură care apare la pagina 238 pentru exemplarul din prima ediție și are dimensiunile 6,3 x 9 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu,” având următoarea legendă: „Și strigând cu glas mare, Iisus au zis: Părinte în mâinile tale dau sufletul meu. Luca cap. 53.” Aceeași gravură o vom întâlni și în exemplarul din 1753, la pagina 212, cu aceeași legendă, scrisă cu litere mai mari și mențiunea că este încadrată în chenar, cu dimensiunile 10,8 x 7,5 cm.

*Simbolul cuminecăturii*¹⁹ este o gravură care apare de două ori în exemplarul primei ediții, la paginile 216 și 608, având dimensiunile 6,5 x 9,3 cm; este semnată în stânga jos „Vlaicu” și este însoțită de legenda: „Cela ce mănâncă trupul meu și bea sânjele meu are viața veacinică. Ioan. cap. 6.” Pentru cea de-a doua ediție, din 1753, gravura apare, din nou, de două ori,

¹⁸ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 58-59; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

¹⁹ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 57-58; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

la paginile 183 și 530, semnată în stânga jos „Vlaicu,” cu aceeași legendă, dar încadrată în chenar, cu dimensiunile 14 x 7,5 cm, respectiv 10,8 x 7,8 cm.

*Punerea pe cruce*²⁰ este o gravură care apare în prima ediție între paginile 182 și 183, pentru exemplarul de la Vaidacuta, și la pagina 112, pentru exemplarul de la Sânișor, având dimensiunile 6,3 x 9,3 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu” și este însoțită de următoarea legendă: „Și deacă au venit la locul ce să chiamă al căpățânilor, acolo l-au răstignit pre el. Și era ca la al șaselea ceas. Luca 23, sth. 2.12.” La exemplarul din 1753, gravura este plasată la pagina 167, deosebirea constând în folosirea unor litere mai mari pentru legendă și încadrarea gravurii în chenar, cu dimensiunile 10,5 x 7,5 cm.

Punerea pe cruce (1751)

Punerea pe cruce (1753)

²⁰ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 56-57; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

Luarea de pe cruce,²¹ este o gravură care apare la pagina 258, pentru prima ediție, având dimensiunile 6,3 x 9,3 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu” și este însoțită de următoarea legendă: „*Iară Iosif cumpărând joaljiu și pogorându-l pre el l-au înfășurat cu joaljiul. Marco cap. 1.5.*” Pentru exemplarul aparținând celei de-a doua ediții, gravura este plasată la pagina 228, singurele diferențe fiind literele mai mari și chenarul în care este încadrată gravura, având dimensiunile 10,8 x 7,5 cm.

*Punerea în mormânt*²² este o gravură care apare la pagina 284, în exemplarul din 1751-1752, având dimensiunile 9,3 x 6 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu,” iar în stânga jos apare anul 1752. Gravura este însoțită de legenda următoare: „*Și l-au pus într-un mormânt al său nou, care îl săpăsa în piatră. Mathei cap. 56.*” La exemplarul aparținând celei de-a doua ediții, gravura este plasată la pagina 308, din nou singurele diferențe fiind literele mai mari și chenarul care înconjoară gravura, cu dimensiunile 10,5 x 7,5 cm.

*Învierea lui Hristos*²³ este o gravură care apare la pagina 388, în prima ediție, cu dimensiunile 9,3 x 6,5 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu” și este însoțită de următoarea legendă: „*Și de am murit cu H[risto]s, creadem că vom învia cu dânsul. Cătră Romani cap. 6.*” În exemplarul din 1753, gravura apare la pagina 338, cu aceleași diferențe: literele mai mari folosite pentru a scrie legenda și chenarul care încadrează gravura, cu dimensiunile 11,2 x 7,5 cm.

*Maica Domnului cu Pruncul*²⁴ este o gravură care apare la pagina 574 în exemplarul aparținând primei ediții (1751-1752), cu dimensiunile 5,1 x 7,8 cm; este semnată în dreapta jos „Vlaicu” și datată în stânga, jos: 1751. Gravura are următoarea legendă: „*Icoana preasfințitei Născătoarei de Dumnezeu, carea au lăcrămat în Ardeal la sfânta mănăstire de la Nicula, 1699, februarie 4,*” iar jur-împrejurul gravurii este scris: „*Cea ce ești mai cinstită decât heruvimii și mai slăvită făr[ă] de asemănare decât serafimii.*” În

²¹ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 59; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

²² Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 60; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

²³ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 60-61; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 260.

²⁴ Cornel Tatai-Baltă, *Gravorii în lemn...*, p. 61-63; Dan Râpă-Buicliu, *op. cit.*, p. 259.

cazul exemplarului celei de-a doua ediții, din 1753, gravura apare la pagina 532, iar diferența constă în chenarul care încadrează gravura și dimensiunile mai mari, 13,5 x 7,5 cm.

Maica Domnului
cu Pruncul (1751)

Maica Domnului
cu Pruncul (1753)

Prezentul studiu încearcă, printr-o comparație simplă a gravurilor din cele două cărți, completarea *Bibliografiei Românești Vechi*, în cea ce privește cea de-a doua ediție a *Ceaslovului* tipărit la Blaj (1753). Punerea față în față a celor două gravuri, existența chenarului care înconjoară fiecare gravură din ediția a doua, diferența dimensiunii literelor folosite (mai mici pentru ediția din 1751-1752 și ceva mai mari pentru cel din 1753), precum și a dimensiunii paginii tipărite alături de cele menționate în rândurile precedente, duc la o completare a informațiilor oferite de bibliografia de specialitate²⁵ referitoare la această ediție a doua a *Ceaslovului* ce s-a tipărit la Blaj.

²⁵ BRV, IV, 110, p. 72; Aurel Filimon, *Nouă contribuțiuni la Bibliografia veche românească*, în *Dacoromania*, VI, 1929-1930, p. 380.

ITINERARIII LIVREȘTI

Dosoftei și începuturile poeziei românești

Prof. univ. dr. IULIAN BOLDEA
 Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș

Abstract

Dosoftei and the Beginnings of Romanian Poetry

To speak about the beginnings of Romanian poetry, we first have to take into consideration the way our first poets were related to language, because the poverty of the vocabulary has been an impediment in expressing thoughts and ideas. We also have to make the difference between popular and intellectual poetry.

*There is no doubt that Romanians have created poetry, starting with Filotei, N. Olahus and M. Costin; but the first attempts in this direction - meaning the use of Romanian instead of other languages - are connected to Coresi and his printings, *Psaltirea slavo-română* and *Pripealele*; we also have to mention Varlaam and his poetic thoughts, expressed in *La stema țării*, M. Costin and his *Viața lumii*.*

*The first Romanian poet, whose importance cannot be denied, is Dosoftei. His work, *Psaltirea pre versuri tocmită*, printed at Unieuv, in 1673, is considered to be „the first monument of Romanian poetry.” Starting with him, the Romanian language has found its character as the language of Romanian orthodoxy.*

Keywords: *Dosoftei, Romanian poetry, language, printing, psalms.*

Vorbind despre începuturile poeziei românești, trebuie să considerăm în primul rând modul în care se raportează cei dintâi poeți ai noștri la instrumentul expresivității: limba. Discordanța dintre idee și cuvânt, dintre gând și expresie se poate observa la majoritatea poezilor de la începuturile literaturii române, după cum „neajungerea” limbii a constituit un motiv de lamentație îndelung clamat, cum observă și Nicolae Manolescu: „Până la Eminescu, cel căruia limba veche îi va apărea, dar din rațiuni polemice, înțeleaptă și bogată ca un fagure de miere, atitudinea obișnuită a poezilor români a fost de a se plânge de insuficiența instrumentului lingvistic. Fiecare generație a luat-o de la capăt cu această plângere și cu angajamentul de a îndrepta lucrurile. Până târziu, în secolul XIX, întâlnim poeți care se simt datori să reformeze limba, pornind, ca Heliade, de la gramatică spre a ajunge la utopii filosofice.” Se poate constata

așadar că evoluția poeziei românești este echivalentă cu reluarea succesivă, repetată, a unui efort de limpezire, distilare, sporire a capacităților limbii române de a deveni purtătoare de har poetic, de expresivitate lirică. Un alt aspect ce trebuie discutat este acela dintre autorii de poezie cultă și lirica populară. Cum se știe, de abia romanticii vor descoperi și valorifica artistic folclorul, considerându-l sursă de inspirație și model estetic. În literatura veche, primii poeți și-au găsit modelele în literatura slavonă sau latină și nu în spațiul atât de generos al folclorului, chiar dacă au existat elemente de contact, atingeri ori efecte de contagiune, la unii autori, cum e Dosoftei, de pildă, acestea fiind însă mai mult sau mai puțin întâmplătoare.

Fără îndoială că, începând cu *Pripealele* (scrise în limba mediodbulgară) lui Filotei, continuând cu versurile în latină ale lui Olahus, cu cele ale lui Miron Costin în limba polonă, s-au scris versuri în spațiul românesc în alte limbi. Întrebarea este dacă aceste încercări poetice în alte limbi au contribuit la dezvoltarea lirismului românesc. Nicolae Manolescu este tranșant în această privință („*Păreră mea este că poezia românească nu poate să înceapă decât cu texte scrise în limba română. Faptul de a se fi scris în Evul Mediu românesc în mai multe limbi nu ne îndreptățește să socotim respectivele texte ca aparținând limbii române*”) și nu putem decât să aderăm la poziția sa, considerând că istoria poeziei românești este inseparabilă de procesul evoluției limbii române literare, cu eșecurile și înălțările acesteia, cu biruințele și scăderile ei, în ordinea expresivității și limpezirii de sine.

Primele încercări poetice în limba română demne de semnalat pot fi înregistrate în *Psaltirea slavo-română* și *Tetraevanghel* - ale diaconului Coresi, unde L. Gáldi remarcă unele procedee de prozodie („*Primele traduceri ale textelor biblice au valorificat atât anumite sonorități ale versului românesc popular, cât și efecte bazate pe paralelism; lipsa însă - și nici nu putea fi altfel, având în vedere modelele greco-slave - aplicarea principiului izosilabismului și în domeniul poeziei culte*”). Versurile *La stema țării* ale mitropolitului Varlaam sunt, însă, cele care se înscriu în limitele poeziei de oarecare vibrație, de nu în realizare, măcar în finalitate: „*De unde mari domni spre laudă ș-au făcut cale/de-acolo și Vasili-vod(ă) au ceput lucrurile sale,/Cu învățături ce în țara sa temeluiaste/nemuritoriu nume pre lume șie zidește.*” Sunt versuri care încearcă să se moduleze pe reliefurile gândului, cu asperitățile și insuficiențele limbii române din acel moment.

O altă realizare notabilă, în domeniul liricii de meditație filosofică, este poemul *Viața lumii* al lui Miron Costin, în care reflecția pe tema fragilității destinului omenesc și a soartei schimbătoare (*fortuna labilis*) se încheagă în imagini eschatologice, în viziuni apocaliptice de o grandoare grotescă, în care fiorul finitudinii este notat în imagini plastice, cu reflexe baroce și, în același timp, în spiritul moralei creștine: „Și voi, lumini de aur, soarile și luna,/Întuneca-veți lumini, veți da gios cununa,/Voi stele iscusite, ceriului podoba,/Vă așteaptă groaznică trâmbiță și doba./În foc te vei schimonosi, peminte, ca apa./ O, pre cine amar nu așteaptă sapa!/Nu-i nimica să stea în veci, toate-s niște spume.../Suptu vreme stăm, cu vreme ne mutăm viața,/Umblăm după a lumii înșelătoare față.../(..)/Norocul la un loc nu stă, într-un ceas schimbă pasul./Anii nu pot aduce ce aduce ceasul./Numai mâini și picioare n-are/Să nu poată sta-n loc nici-odinioare./Vremea începe țările, vremea le sfârșește:/Îndelungate împărății vremea primenește.”

Primul poet cu adevărat important al literaturii române vechi e Dosoftei, ce îmbină fondul popular și religios al limbii într-o prelucrare de un rafinament robust, în imagini sugestive, în alăturări de cuvinte îndrăznețe și într-un ritm ce izbuteste să supună materia limbii intențiilor și finalităților sale expresive: „La apa Vavilonului,/Jălind de țara Domnului,/Acolo ședzum și plânsăm,/La voroavă ce ne strânsăm/Și cu inimă amară/Prin Sion și pentru țară/Aducându-ne aminte,/Plângeam cu lacrimi herbinte,/Și bucline ferecate/Lăsăm prin sălci aninate.” Dosoftei e, remarcă Nicolae Manolescu, acela care oferă, prin *Psaltirea* sa, „întâiul monument de limbă poetică românească”, desigur, în sensul modulării substanței lingvistice la canoanele prozodiei.

Următorul moment în evoluția poeziei românești e reprezentat de Budai-Deleanu cu epopeea sa *Țiganiada*, operă de sinteză epico-lirică, ce preia și, în același timp, parodiază anumite modele consacrate de tradiție. Cu toate acestea, „cu sentimentul unui întemeietor, Budai-Deleanu săvârșește gestul unei întoarceri la Homer, care e o întoarcere spre poezia originară. Homer din *Iliada*, Homer din *Odiseea*, dar și Homer din *Batrabomiomabia*, adică poetul elogiât de Aristotel, acesta este mitul lui Homer în care crede Budai-Deleanu” (Ioana Em. Petrescu). Remarcabil e modul în care autorul epopeii reușește să îmbine diferitele registre stilistice și lexicale, pentru a reda atitudini, gesturi și dimensiuni afective dintre cele mai diversificate („Lacomul ce pentru bogătate/Strânsă bani cu chipuri neînvoite/Îmblă acolo tot cu traista-în spate/Întinzând mâinile ticăite/După

milă, ci fără' de folos,/Căci acolo toate-i merg pe dos. // Și, măcar îmblând din ușă în ușă/El își' împle traista dă bucate/Totuș' pururea foamea-l sugușă/Și nimica a lua-în gură poate,/Că-orice gustă din haia ce-i place,/Tot în aur ș'argint să preface"). Operă barocă, cu influențe iluministe și reflexe romantice, *Țiganiada* dă măsura unui talent poetic ale cărui trăsături sunt verva imagistică, viziunea carnavalescă asupra lumii și plasticitatea limbajului. În perioada premodernă, cei mai însemnați poeți pot fi considerați Văcăreștii (Ienăchiță, Alecu, Nicolae și Iancu) și Costache Conachi, poeți ce au trăit într-o ambianță paradoxală, în care amprenta robustă a solului balcanic se împletește cu influențele occidentale, din ce în ce mai marcante. Acești poeți sunt dominați, ca mentalitate literară, ca ideologie, dar și ca modalitate de a scrie, de condițiile momentului auroral în care trăiesc; ei sunt cei care prevestesc modernitatea literaturii române. Ei nu au conștiința profesionalizării scrisului, dar, pe de altă parte, au o conștiință incontestabilă a operei de pionierat pe care o realizează, prin traduceri, imitații ori creații originale.

Odată cu poezii Văcărești și cu Conachi se produce o adevărată mutație în înțelegerea rostului poeziei și a creației lirice. Dacă înainte lirismul era sporadic, se împletea cu elemente epice, didactice ori religioase, poezii premoderni efectuează o refacere a înțelesului original al poeziei, care ține de substanța eterată a sufletului și de stările afective. Lirismul se sublimează, își restrânge sfera de acțiune, reacția afectivă devenind mobilul creației, în timp ce domeniul liric e purificat de alte domenii conexe, ce îi stânjeneau forța de expresie. Ienăchiță Văcărescu numește chiar poezia „*cugetele frumoase, cu poetice faceri,*” definiție ce subliniază aspectul „înalt,” sublimat al creației poetice, ca și statutul său ireductibil, substanța sa nobilă.

Nicolae Manolescu încadrează poezii din perioada 1787 și 1830 în două categorii: aceea a boierilor „*instruiți, subtili, ironici, senzuali, cinici, dar idealizând femeia, văicăreți peste poate în madrigalele lor pe cât de cochete pe atât de nerușinate*” (Văcăreștii, Conachi, Ioan Cantacuzino, Beldiman etc.) și cea a târgoveților și mahalagiilor, „*autodidacți, cam grosolani, cu principii morale mic-burgeze, dar cu limbă vioaie și cu umor savuros, știind pe de rost idiomul omului de pe stradă, căruia, direct ori nu, i se și adresează*” (Mumuleanu, Anton Pann). Mai trebuie observat că ambivalența romantism/clasicism despre care s-a vorbit adesea poate fi pusă în termenii unei inadecvări între o sensibilitate de un romantism difuz și anumite tipare poetice clasice, ce încep să se degradeze. Poezia preclasică este, în

fond, una care caută adecvarea fondului la o formă nouă, la un model expresiv care să poată reda într-un mod cât mai autentic noua gamă de sentimente care se formulează acum, dar, de asemenea, este o poezie ce pendulează între mai multe modele lirice, unele dintre ele venind dinspre spiritul balcanic-oriental, altele dinspre spațiul occidental. Poeții neoclasici procedează, așadar la o separare a poeziei, a lirismului, de domenii precum didactica, istoria etc., accentuând asupra fondului afectiv. Nicolae Manolescu observă acest lucru: „*Primii noștri poeți sunt prin excelență lirici - lamentațiile lor indică o dizolvare a sufletului în dionisianism (...)*.” Cultivând acrostihul, având predilecție pentru poezia de dragoste, influențați de Anacreon, poeții neoclasici „*cultivă tulburările afective («istericalele», leșinurile chiar), lirismul fiind precedat de caricatura lui: patetismul*” (Mircea Scarlat). Poezia românească a cunoscut, până la momentul pașoptist, o evoluție, o devenire din care n-au lipsit momentele de impas, eșecurile sau inadecvările. Această devenire, însă, a dat limbii poetice românești reflexe ale vechimii, o patină inconfundabilă în care intră deopotrivă robustețea simțirii și delicatețea frazării.

Dosoftei, considerat de E. Negrici „*ctitorul poeziei lirice românești*” este, în fond, cel care înfăptuiește cea mai însemnată operă de versificație cultă din literatura română veche. Conștient de necesitatea introducerii limbii române în biserică, mitropolitul Dosoftei e primul cărturar care începe o activitate organizată, riguroasă, de înlocuire a limbii slavone din serviciul religios, traducând și publicând, în 1679, *Liturghierul*, cea mai importantă carte a cultului creștin. În același scop, el a tipărit și o serie de cărți religioase auxiliare: *Viața și petrecerea sfinților* (1682-1686), *Parimiile de peste an* (1683), *Paraclisul Preacuratei Născătoare de Dumnezeu* (1673), *Molitvenic de-nțele* etc.

Un loc aparte în evoluția literaturii române și a limbii române literare îl ocupă *Psaltirea pre versuri tocmită*, tipărită la Uniev, în 1673. Având corespondențe în alte literaturi (franceză, germană, engleză, polonă), transpunerea poetică a *Psalmilor*, bazată pe propria sa traducere în proză, tipărită în 1680, în paralel cu textul slavon, este o operă profund originală, urmărind re-crearea în limba română a uneia dintre marile capodopere ale poeziei universale antice. Apelând la constelația imagistică și la expresivitatea versurilor populare românești, dar și la noțiunile și ideile curente în epoca sa, Dosoftei a creat versuri remarcabile, în expresie și fond afectiv, unele intrate chiar în folclor („*Cântați Domnului în strune, / În cobuz de viersuri bune / Și din ferecate surle / Versuri de psalomi să*

urle/Cu bucin de corn de buor/Să răsunе până-n nuor”). *Psaltirea pre versuri tocmită*, „întâiul monument de limbă poetică românească” (N. Manolescu) nu reprezintă o simplă transpunere a psalmilor lui David în limba română. Textul biblic este recreat, reformulat, reficționalizat, el aflându-se la confluența a două sensibilități distincte separate de un hiatus temporal: a psalmistului antic și a celui din Evul Mediu românesc, pe fondul aceleiași credințe pasionante.

Nicolae Manolescu afirmă, cu deplină temei, că „până la Budai-Deleanu nimeni nu va mai face la noi un efort la fel de considerabil întru constituirea unei limbi poetice.” Traducerea lui Dosoftei se impune prin căutarea cuvântului potrivit, a expresiei celei mai adecvate și prin identificarea resurselor stilistice ale vocabularului românesc din acea epocă. Autorul traducerii a preluat termeni și imagini din limba populară, a creat uneori termeni noi, a impus o topică și un ritm deosebite, care dau farmec versului său. Efortul de traducător al lui Dosoftei a dus la o gamă foarte largă a calităților stilistice, la o diversificare a stilurilor, ce cuprinde în substanța lor calități precum muzicalitate, solemnitate, simț al grandiosului etc. Pe de altă parte, limba literară din cărțile lui Dosoftei are un caracter eterogen, eclectic. Introducând o serie de cuvinte străine, autorul le explică prin sinonime, prin echivalențe lexicale de un efect incontestabil. De asemenea, el redă conținutul psalmilor într-un mod original, din unghiul sensibilității omului medieval. Textul de bază al *Psalmilor* e adesea amplificat sau modificat. N. Cartoian arată că se pot găsi în acești psalmi „imagini neașteptate și sugestive, adăugate peste marginile textului biblic, adesea pentru nevoile construcției metrice, care vădesc un suflet cu ochi deschiși spre frumusețile naturii.” Ritmul psalmilor reia ritmul poeziei populare și fraza are caracter predominant popular, e simplă și clară, de o cursivitate incontestabilă. Ca structură exterioară, rima utilizată e feminină și împerecheată. Creația lui Dosoftei a descoperit o modalitate de dialog cu Divinitatea, prin care omul încearcă să găsească răspunsuri la marile întrebări privind condiția sa, traducătorul fiind preocupat totodată de crearea unei atmosfere specifice, a unui fond afectiv care sugerează problematica omului surprins în fața lumii și a divinității.

O dată cu Dosoftei limba română se consacră definitiv ca limbă a cultului ortodox. De asemenea, Dosoftei are meritul de a fi lărgit considerabil lexicul literaturii române, prin numeroase împrumuturi din graiurile populare, din latină și polonă. Traducerea de către Dosoftei a *Psalmilor* din *Vechiul Testament* a presupus un efort îndelungat (1665-

1673), autorul traducerii având o conștiință artistică neîndoielnică. Dosoftei considera că scrisul trebuie să aibă o finalitate estetică și, în același timp, modelatoare, educativă, pentru că, spune el, „*Limba îmi voi face condei de scrisoare.*” Limbajul poetic pe care îl mănuieste Dosoftei este evoluat pentru acea epocă, autorul expunându-și propria viziune lirică în marginea originalului, prin intermediul unor figuri de stil precum comparații („*Mi-i virtutea ca hârbul de sacă*”), metafore („*Preste luciul de genune*”), epitete („*inema amară*”), inversiuni („*din ferecate surle*”) etc. Psalmii lui Dosoftei se remarcă și prin varietatea ritmurilor întrebuințate: trohaic, iambic, amfibrahic, dactilic, anapest sau peon, dar și prin efectele de oralitate ce survin adesea, datorită prezenței unor repetiții, interogații retorice sau exclamații. Evocând geneza, marea, tablourile nocturne, psalmistul român vădește o mare forță de plasticizare, dar și o capacitate de a sugera stări sufletești dintre cele mai diafane, mai imponderabile.

În mod cu totul surprinzător, *Psalmul 102* are numeroase accente, dacă nu și tonuri argheziene. Se resimte aici melancolia cu contur tragic a unui eu ce clamează cu fervoare atenția unui Dumnezeu ce pare absent, predispoziția spre lamentație, fiorul precarității condiției umane față cu eternitatea. Dialogul pe care îl inițiază Dosoftei se datorează nevoii unui punct de echilibru și constanță într-o lume a tuturor vicisitudinilor („*Pleacă-ți auzul spre mine/Și să-mi hii, doamne, spre bine,/Și la ce zî te-oi striga-te/ Să-mi auzi de greutate*”). De altfel, tema centrală a psalmului poate fi considerată tocmai această conștiință a fragilității ființei umane, solitudinea ce marchează destinul omului în univers, sentimentul atotstăpânitor și inexorabil al trecerii tuturor lucrurilor în neființă. Tonul de tânguire, lamentația profundă, litania sunt modulațiile acestor versuri ce cheamă divinitatea la dialog și sprijin, dar, în același timp, dau seamă și de nimicnicia ființei. Între statura copleșitoare a Divinității și postura umilă a omului există un hiatus semnificativ, o ireconciliabilă antinomie.

Sentimentul atât de acut al trecerii are consecințe și asupra fiziologiei și psihologiei psalmistului, care își simte făptura însingurată, sufletul marcat de neliniște și de sfâșiere interioară. Lipsită de finalitate, închisă într-un orizont constrângător, împuținată sufletește, făptura eului ce se zbuuciumă într-o lume a perisabilității nu și-ar putea găsi ecou, alinare și sprijin în altă parte decât în spațiul îndumnezeirii („*Că-mi trec zilele ca fumul,/Oasele mi-s răci ca scrumul./Ca nește iarbă tăiată/Mi-este inema săcată./Că stă uitată de mine/C-am gătat să mănânc pâne./De suspinuri și de jeale/Mi-am lipitu-mi os de piale,/De-s tocma ca pelecantul/Prin pustii petrec*”).

tot anul./Și ca corbul cel de noapte/Îmi petrec zilele toate,/Ca o vrabie rămasă/În sub strașină de casă...”). În acest psalm, Dosoftei se întoarce asupra propriei condiții existențiale precare, o condiție minată de rătăcirii și de eșecuri, de efemeritate și de demonia timpului distrugător. Setea de absolut și neputința de a fi la înălțimea propriilor aspirații, tensiunea spre ideal și imposibilitatea de a-l atinge sunt datele structurale ale ființei. Autorul nu ne comunică, în fond, nimic altceva decât o stare de criză a omului ce-și percepe propria solitudine și precaritate, ce nu-și află o stare de echilibru într-o lume a curgerii și nedesăvârșirii.

Trebuie remarcat, însă, faptul că limbajul poetic capătă aici un spor de concretețe, o pondere deosebită, o foarte vie sugestie a materialității, se substanțializează, cu alte cuvinte, prin întrebuițarea unor termeni ce au savoarea viului, sugestia trăitului, a dinamicii realității empirice. „Pustii,” „corbul,” „strașină,” „scrumul” etc. sunt astfel de cuvinte ce contribuie la plasticizarea viziunii, prin apropierea de realitate, de lumea absorbită în vers. Două atitudini, două ipostaze existențiale și totodată morale se oglindesc în aceste versuri. Mai întâi, o atitudine a trăirii inerte, a abuliei și resemnării, legată de tribulațiile trupului și de severa sancțiune pe care i-o oferă ființei forța malefică a timpului, iar mai apoi o altă atitudine, de înălțare, de efort ascensional spre lumina și beatitudinea dumnezeirii. Dicțiunea solemnă, abstrasă oarecum în sine se împletește în acest psalm cu un retorism al lamentației, cu o modulație patetică a sentimentului de umilință și de aspirație totodată. Retras în sine, în labirintul propriilor chemări spre absolut, Psalmistul nu conține să-și exprime îndoielile, neliniștile, tulburătoarele viziuni asupra condiției sale minate de efemeritate.

Scris într-un stil limpede și într-o expresie plastică, *Psalmul 102* are numeroase accente folclorice, atât în privința viziunii, cât și în ceea ce privește modulația versului, limbajul și tăietura frazei poetice („Am mâncat pâine de zgură/Și lacrimi în băutură,/De fața mâinii tale/Ce mi-ai dat de sus la vale./Mi-s zilele trecătoare/De fug ca umbra de soare./Și ca iarba cea tăiată/Mi-este virtutea săcată”). Nicolae Manolescu subliniază că „nu este la Dosoftei numai acest extraordinar efort tehnic, ci și o calitate deopotrivă de extraordinară a scriiturii, pe o gamă care cuprinde suavul, grotescul, delicatețea, vigoarea, muzicalitatea, plasticitatea, solemnitatea, pamfletul, rugăciunea, hula, sfiosul, sentențiosul, plângerea ori bucuria. A străbate Psaltirea echivalează cu o călătorie printr-o țară a minunilor poetice.” Prin traducerea psalmilor, Dosoftei poate fi considerat, pe bună

dreptate, cel dintâi poet al literaturii române, evident, cu mijloacele incipiente de care dispunea limba la acea dată.

Bibliografie critică selectivă:

- Nicolae Cartoian, *Istoria literaturii române vechi*, București, Editura Minerva, 1980.
- George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Editura Minerva, 1982.
- Doina Curticăpeanu, *Orizonturile vieții în literatura veche românească*, București, Editura Minerva, 1975.
- Ladislau Gáldi, *Introducere în istoria versului românesc*, București, Editura Minerva, 1971.
- Dan Horia Mazilu, *Introducere în opera lui Dosoftei*, București, Editura Minerva, 1997.
- Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române*, București, Editura Minerva, 1990.
- Ioan Negoșescu, *Însemnări critice*, Cluj, Editura Dacia, 1970.
- Eugen Negrici, *Poezia medievală în limba română*, Iași, Editura Polirom, 2004.
- Mircea Scarlat, *Istoria poeziei românești*, vol. I, București, Editura Minerva, 1982.
- *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei, 1979.
- *Dicționar analitic de opere literare românești*, IV, coordonator Ion Pop, Cluj, Editura Casa Cărții de Știință, 2003.
- *Dicționarul esențial al scriitorilor români*, coordonatori Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu, București, Editura Albatros, 2000.

Alteritate și identitate religioasă. Considerații cu privire la reprezentarea „ereticului” în literatura tipărită în Moldova la mijlocul secolului al XVII-lea (I)

CARMEN MARIA DORLAN

Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai”

Târgu-Mureș

Abstract

Religious Identity and Otherness. Considerations Regarding the Representation of the „Heretic” in the Moldavian Printed Works at the Middle of the XVIIth Century

Analysing the content of the printed works in Moldavia at the middle of the XVIIth century the present paper intends to approach the category „heretic” as a main instrument used in order to better understand the transformations known by the Moldavian ecclesiastical elite at the level of religious imagination, cultural and ecclesiastical politics and the process of religious identity construction. The polemical context resulted of the synodal activity at Iași in 1642 and the printed works edited the following years are used in order to reconstruct a social typology and to reflect on the way this ecclesiastical elite thought and represented the religious otherness, the politics elaborated at this moment, taking into consideration the fact that any attempt to reconstruct the evolution of a mental representation implies social and temporal contextualising and the significance attributed to it is mobile. It also intends to define the opportunities instrumented by this type of religious propaganda to strengthen the Orthodox Eastern identity and the social control at the lower levels of ecclesiastical social structures revealing a religious discourse on the social relations and realities much more polemic, based on exclusion and marginalization, and the ecclesiastical elite’s awareness of the necessity to improve the level of the religious knowledge through explanation, analogies and the efficacy of the sermons’ content required. Identified with the confessions resulted after the Reformation movement, but also with the Armenian communities existing here, the reconstruction of the „heretic” social type reflects an important effort sustained by these social categories intended to improve the sense of religious self-consciousness. On the other hand, edited sources used to reflect this discourse reveal an important change regarding the process of cultural and religious communication, being perceived as such and instrumented as a vehicle in the process of transmitting information. They also represent important evidence for the patterns developed by the Romanian communities as far as religious identity is concerned during the following centuries.

Keywords: *religious identity, the “heretic”, Moldavia, printed works, confessions, Eastern Orthodoxy.*

Reprezentarea identității și alterității religioase în societatea moldovenească pre-modernă a fost bazată în istoriografia românească mult timp pe o perspectivă analitică unitară care subordonează mutațiile de la nivelul comportamentelor umane inițiativelor luate la nivel instituțional, de proveniență elitară, manifestând mai puțin interes față de practicile sociale colective, de breșele produse la nivel local și semnificația care le revine acestora în evoluția istorică. Doar recent,¹ nu fără legătură cu inovațiile manifestate în gândirea și practica istorică din ultimele decenii, se promovează necesitatea cunoașterii implicațiilor care revin interferențelor, comunicării și circulației ideilor, religiozității, proceselor de confesionalizare sau de construcție a identității religioase, cu discontinuitățile și continuitățile particulare sau factorii în jurul cărora se produc clivajele și solidarizările colective. Modificările de ordin tematic, metodologic și interpretativ rezultate, bazate pe o reanalizare sistematică a surselor cu caracter normativ sau polemic, confirmă utilitatea cognitivă a acestor două categorii pentru cunoașterea modului de funcționare și interrelaționare a comunităților sociale, pe de o parte, și a modalităților de perpetuare a practicilor sociale în ceea ce privește diferențierea, devianța sau orice altă formă de distanțare de cadrul normativ al identității religioase asumate,² pe de altă parte. Mai mult, contribuții recente aduse la problematica generală a ereziei semnaleză importanța definitorie care revine reprezentării alterității religioase în evoluția producției culturale și

¹ *Confesiune și cultură în Evul Mediu. In Honorem Ion Toderașcu.* Studii reunite de Bogdan-Petru Maleon și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „A. I. Cuza,” 2004; *Etnie și confesiune în Moldova medievală*, Ion Toderașcu (coord.), Alexandru-Florin Platon, Bogdan Petru Maleon, Gheorghe Iutiș, Liviu Pilat, Gerd Franck, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza,” 2006; Emil Dumea, *Catolicismul în Moldova în secolul al XVIII-lea*, Iași, Editura Sapientia, 2003; Liviu Pilat, *Comunități tăcute. Satele din parohia Săbăoani (Secolele XVII-XVIII)*, Iași, Editura Dumitru Mărtinaș, 2002.

² Vezi, de ex., Liviu Pilat, *op. cit.*; Petronel Zahariuc, *Contribuții la istoria satului Adjundeni, în Adjundeni. Șase veacuri de prezență catolică pe Valea Siretului*, Dănuț Doboș (coord.), Petronel Zahariuc, Lucia Cireș, Daniela Butnaru, Iași, Editura Sapientia, 2005, p. 11-90.

a progresului socio-cultural, constituindu-se într-un factor esențial de uniformizare și de construire a tiparelor gândirii și comportamentelor.³

La fel cum alteritatea presupune întotdeauna identitatea,⁴ studiul ereziei nu poate fi disociat de problema ortodoxiei, toleranței și a diverselor sale motivații,⁵ ceea ce relevă interdependența existentă între alteritatea religioasă și procesele de construcție identitară religioasă ale unei comunități,⁶ cu atât mai mult cu cât funcția ereziei și situația ereticului s-au schimbat considerabil începând cu perioada pre-modernă. Spațiul Ortodoxiei nu a rămas neafectat de această re-evaluare a raportării la identitatea religioasă.⁷ Schimbarea funcționalității „armelor” ereziei, ca rezultat al progresului tehnicilor de expresie și al diversificării modalităților de propagandă confesională, a determinat însă restructurarea instrumentarului documentar disponibil istoricului, orientarea interesului asupra funcționării imaginației și imaginarului religios, pe de o parte, și

³ John Christian Laursen, *Histories of Heresy in Early Modern Europe: For, Against, and Beyond Persecution and Toleration*, Palgrave Macmillan, 2002; *Heresy in Transition. Transforming Ideas of Heresy in Medieval and Early Modern Europe*, John Christian Laursen, Cary J. Nederman, Ian Hunter (editors), Ashgate Publishing Ltd., 2005; *Heresy and literacy, 1000-1530*, Peter Biller, Anne Hudson (editors), Cambridge, Cambridge University Press, 1994.

⁴ Hélène Ahrweiler, *Imagina celuilalt și mecanismele alterității*, în Toader Nicoară, *Introducere în istoria mentalităților colective. Antologie*. Studiu introductiv, selecția și traducerea textelor de Toader Nicoară, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1998, p. 201.

⁵ Georges Duby, *Evl Mediu masculin. Despre dragoste și alte eseuri*, București, Editura Meridiane, 1992, p. 238-240.

⁶ Jaroslav Pelikan, *Tradiția creștină. O istorie a dezvoltării doctrinei. II. Spiritul creștinătății răsăritene (600-1700)*. Traducere și note de pr. prof. Nicolai Buga, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 278 și urm. Pentru o retrospectivă istoriografică generală asupra procesului de confesionalizare în spațiul central-european, vezi *Shaping Confessional Identity in East-Central Europe*, Maria Crăciun, Ovidiu Ghitta, Graeme Murdock (editors), Ashgate Publishing Ltd., 2002, p. 1-30.

⁷ Jaroslav Pelikan, *op. cit.*, p. 276-323; Ernst Christoph Suttner, *Relația alternantă dintre Bisericile Răsăritului și Apusului de-a lungul istoriei bisericești*. Traducere de diacon Mihai Săsăujan, Iași, Editura Ars Longa, 1998; Idem, *Schisme: ceea ce separă și ceea ce nu separă de Biserică*. Traducere de Alexandru Buzaliuc și Iosif Aenășoaiiei, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006.

detașarea treptată a acestuia de perspectiva generală care a marcat interpretarea și explicarea istorică, dependentă de incapacitatea sa de a se distanța de cadrele identității religioase proprii asumate și de a depăși limitele orizontului interpretativ și analitic pe care le implică,⁸ pe de altă parte. Mai mult, trebuie luat în considerare faptul că orice încercare de definire a „ereticii” presupune trasarea evoluției unei frontiere religioase, aceasta fiind apreciată ca având valențe catalizatoare și de unificare pentru construirea unei identități colective, dar și cognitive în ceea ce privește formularea și promovarea percepțiilor de ordin identitar, care de cele mai multe ori au avut ca efect vehicularea de formule stereotipale greu de eradicat.⁹ Ea a fost instrumentată polemic pentru obținerea legitimizării propriului corp doctrinar, încă de la începuturile creștinismului.¹⁰ Definiția termenului se dovedește însă a fi cu atât mai

⁸ Un exemplu relevant pentru limitele unui discurs istoric în legătură cu problematica ereziei, perpetuat în cadrul istoriografiei românești, cu puține excepții, până târziu în secolul XX și pentru care explicația istorică este dependentă de identitatea religioasă a istoricului, el proiectând astfel atașamente religioase contemporane lui asupra celor vizate dintr-un anumit context socio-religios istoric poate fi: „*Reformații, începându eresulu loru cu răscolă și cu desbinare de Biserica papistă a Romei, s'au espusu unoru puternice înfruntări și persecuțiuni din partea acesteia din urmă, fără a avé cu ce se opune și cu ce să-și apere noua loru doctrină. Afară de S-ta Scriptură și de principiile minței, în certele loru religiose, ei aveau nevoie de istorie, de scrierile S-ților Părinți, de sinódele ecumenice, și mai cu sémă de autoritatea unei Biserici antice, străină de luptele pasionale ale papiștilor și protestanților.*” [s.n.]. Episcopul Melchisedec, *Biserica Ortodoxă în luptă cu Protestantismul în special cu Calvinismul în veacul al XVII-lea și cele două sinoade din Moldova contra Calvinilor*, Bucuresci, Tipografia Carol Göbl, 1890, p. 1 (Extras din *Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice*, Seria II, Tom. XII, 1890). Vezi, de asemenea, pentru o analiză mai detaliată a acestei perspective care a marcat discursul istoriografic asupra ereziei, Howard Kaminsky, *The Problematics of „Heresy” and „The Reformation,”* în *Häresie und vorzeitige Reformation im Spätmittelalter*, Herausgegeben von František Šmahel, München, R. Oldenbourg Verlag, 1998, p. 1-22.

⁹ Robert Muchembled, *Introduction. Frontières vives: La naissance du sujet en Europe (XVe-XVIIe siècle,* în *Frontiers of Faith. Religious Exchange and the Constitution of Religious Identities. 1450-1750*, Eszter Andor, István György Tóth (editors), Budapest, CEU, European Science Foundation, 2001, p. 2-3.

¹⁰ *Dicționar tematic al Evului Mediu Occidental*, Jacques Le Goff, Jean-Claude Schmitt (coord.), Iași, Editura Polirom, 2002, p. 223.

dificil de redat cu cât semnificația atribuită acestuia cunoaște modificări radicale în funcție de contextul temporal-spațial avut în vedere,¹¹ de experiența istorică a comunității religioase vizate sau inclusiv de factorii cu rol de inițiere a definirii termenului, diferențele fiind accentuate sau minimalizate în funcție de rațiunile polemice ale unui anumit discurs. Orice formă de interes, atitudine, comportament manifestat în vederea distanțării sau separării de discursul general acceptat în materie de credință, pune astfel pentru istoric problema restituirii contextului social, politic și religios care a determinat perceperea acestora ca atare. De cele mai multe ori aceasta poate presupune, totodată, un proces de „ereticizare” a unei persoane, comunități sau comportament, care este considerat nu atât un răspuns la amenințările venite din partea unei mișcări religioase diferite, cât o reacție venită din partea elitelor educate aflate în structuri de putere pentru a-și asigura poziția deținută și a facilita consolidarea statală.¹²

Ce importanță a avut pentru societatea moldovenească din timpul lui Vasile Lupu problema definirii „ereticului”? A fost necesară această definire și care a fost contextul care i-a impus necesitatea? Care sunt sursele posibile și instrumentele care au favorizat articularea acesteia? Ce importanță trebuie recunoscută impactului unui discurs normativ comparabil cu realitățile politico-economice ale societății moldovenești și implicațiile acestora asupra regulilor conviețuirii în comunitățile cu mai multe opțiuni religioase sau cu contacte mai mult sau mai puțin intense cu reprezentanți ai altor forme de identitate religioasă? În ce măsură o astfel de investigație este relevantă pentru cunoașterea unei societăți diversificate care, pe parcursul deceniilor de la mijlocul secolului XVII, a fost obligată să participe mai activ la formularea propriilor modalități de raportare la Creștinătate¹³ - cel puțin la nivelul elitei clericale și intelectuale -, atât ca parte componentă a comunității ortodoxe răsăritene, cât și față de

¹¹ Georges Duby, *op. cit.*, p. 239.

¹² Robert Ian Moore, *The Formation of a Persecuting Society: Power and Deviance in Western Europe. 950-1250*, Oxford University Press, 1987.

¹³ Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a Românilor*, ediția a II-a, vol. I, București, Editura Ministerului de Culte, 1928, p. 302-345; Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, ediția a II-a, vol. II, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, 1994; Episcopul Melchisedec, *op. cit.*, 116 p.

realitățile și prozelitismul confesional rezultate de pe urma Reformei și Contrareformei, intrate în secolul XVII într-o nouă etapă a evoluției lor?¹⁴ Fără a avea pretenția de a răspunde la toate aceste întrebări, demersul de față își propune să reconstituie reprezentarea „ereticului” elaborată de elitele ecleziastice și culturale din Moldova în perioada domniei lui Vasile Lupu, punând accent pe componența tipologiei sociale proiectate, în vederea facilitării cunoașterii mecanismelor receptării și reprezentării alterității religioase de la nivelul oficial și a implicațiilor acestora asupra conștientizării, solidificării și promovării identității religioase ortodoxe. Modelul de receptare a fenomenului devianței spirituale este identificat plecând de la investigarea Identității Celuilalt către Identitatea de Sine, utilizându-se ca suport documentar textele de factură religioasă și juridică tipărite în Moldova în cursul deceniului cinci al secolului al XVII-lea sau texte similare ulterioare. Totodată, investigația își propune să evidențieze rolul care revine cărții tipărite ca parte din strategia stabilită în vederea distribuirii sociale a unui discurs religios unificator și securizant, dar cu rol de diferențiere și de excludere. Având în vedere tendința de deplasare a interesului istoric în structurarea utilajului argumentativ spre o reconstituire a realității experiențelor trecute pe baza practicilor sociale care creează și configurează normele definitorii ce asigură funcționalitatea unei comunități,¹⁵ se acordă un interes accentuat implicațiilor de natură socială ale acestei reprezentări.

¹⁴ *Frontiers of Faith. Religious Exchange and the Constitution of Religious Identities. 1450-1750*, ed. cit., 2001; *Shaping Confessional Identity in East-Central Europe*, ed. cit., 2002; R. Po-Chia Hsia, *The World of Catholic Renewal. 1540-1770*, Cambridge University Press, 1998; Ana Dumitran, *Religie ortodoxă - religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI-XVII*, Cluj-Napoca, Editura Nereamia, 2004; Ovidiu Ghitta, *Nașterea unei biserici. Biserica Greco-Catolică din Sătmar în primul ei secol de existență (1667-1761)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2001.

¹⁵ Perspectiva promovată de generații de istorici post-weberieni, care susținea că știința de carte și dezbaterile publice, tipărite, sunt esențiale și revelatorii pentru o societate sănătoasă, funcțională, dar și pentru o prevalență a elitelor asupra restului societății, este pusă în discuție în ultima vreme de contribuții care pun în evidență rolul considerabil care revine potențialului maselor de a influența un anumit mediu cultural. Bertrand Taithe, Tim Thornton, *Propaganda: A Misnomer of Rethoric and Persuasion*, în *Propaganda. Political*

Plasarea acestei investigații în deceniile de la mijlocul secolului al XVII nu este întâmplătoare. Perioada coincide cu apogeul domniei lui Vasile Lupu, cunoscut pentru strânssele legături susținute cu reprezentanți și instituții din spațiul Ortodoxiei, politică religioasă cu implicații asupra raporturilor sale cu reprezentanți ai confesiunilor aparținătoare de restul Creștinătății. Pe parcursul deceniului cinci al secolului al XVII-lea sunt organizate în Moldova două sinoade de importanță majoră, semnificative pentru problematica analizată aici. Este vorba de sinodul de la Iași, desfășurat între 15 septembrie și 27 octombrie 1642¹⁶ și sinodul convocat în 1645,¹⁷ cu participarea reprezentanților elitelor ecleziastice și intelectuale din ambele principate, prilejuit de luarea la cunoștință de către Mitropolitul Varlaam a conținutului *Catechismului calvin* apărut în 1640¹⁸ în Ardeal. Acest gen de întruniri, marcate de un spirit polemizant accentuat, prilejuite de necesitatea resimțită pentru definitivarea, formularea și aprobarea elementelor componente ale identității religioase ortodoxe, cu precădere de natură teologică, sunt relevante pentru cunoașterea evoluției frontierelor religioase ale epocii în anumite medii social-culturale. Ele relevă nu numai conținutul discursului unei categorii

Rethoric and Identity. 1300-2000, Bertrand Taithe, Tim Thornton (editors), Sutton Publishing Limited, Pheonix Mill Thrupp, Stroud, Gloucestershire, 1999, p. 6.

¹⁶ N. M. Popescu, *Pomenirea mitropolitului Petru Movilă și Sinodul de la Iași*, în *BOR*, LX, 1942, nr. 9-10; Teodor Bodogae, *Din istoria Bisericii Ortodoxe de acum 300 de ani. Considerații în legătură cu Sinodul de la Iași*, Sibiu, 1943; Scarlat Porcescu, *Sinodul de la Iași. 1642*, în *Români în istoria universală*, vol. III, Iași, 1988, p. 567-578; P. P. Panaitescu, *Petru Movilă. Studii*, ediție îngrijită, postfață, comentarii de Ștefan Gorovei și Maria Magdalena Székely, București, Editura Enciclopedică, 1996; Traian Diaconescu, *Petru Movilă. Un precursor al spiritului ecumenic modern*, în *Mărturisirea Ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, ediție bilingvă, Iași, Institutul European, 2001, p. 6-7; *Sinodul de la Iași și Sf. Petru Movilă, 1642-2002*, Iași, Editura Trinitas, 2002, 596 p.

¹⁷ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, Vol. II, 1994, p. 24; Varlaam, *Opere. Răspunsul împotriva Catibismului calvinesc*, ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, București, Editura Minerva, 1984, f. II^v, p. 187; Episcopul Melchisedec, *op. cit.*, p. 68-70.

¹⁸ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche*, Tomul I, 1508-1830, București, Editura Academiei Române, 1903, p. 107.

sociale elitare în această privință, ci și o introspecție revelatorie în politica ecleziastică și culturală promovată la acest nivel, strategiile și instrumentele acesteia și, în egală măsură, la nivelul imaginației religioase, a mecanismelor de receptare și de reprezentare a alterității religioase și a condițiilor creării instrumentelor lingvistice ale acestor mecanisme, care de cele mai multe ori sunt de natură peiorativă, stereotipală, exclusivistă. Nu atât relevante pentru identitatea religioasă asumată de restul societății, mai greu de restituit în cazul unei societăți plurivalente și plurietnice cum este societatea moldovenească, mai ales în mediile urbane, deciziile luate cu acest prilej oferă posibilitatea cunoașterii componentelor considerate definitorii pentru identitatea ortodoxă la nivelurile superioare, pentru raportarea generală față de alteritatea religioasă.

Un alt argument în sprijinul unei astfel de investigații îl constituie potențialul de comunicare socială la o scară mai largă, de uniformizare și de întărire a sentimentului de apartenență la o comunitate și o experiență istorică comună pe care îl reprezintă cartea tipărită în general și politica promovată începând cu această perioadă de elitele religioase și culturale, mult mai conștiente față de secolele anterioare de necesitatea îmbunătățirii nivelului cunoștințelor religioase. Cu puține excepții, textele tipărite în Moldova începând cu deceniul cinci al secolului XVII au ca destinație un public cititor care depășește cu mult limitele teritoriale ale principatului moldovean,¹⁹ intensă lor circulație și utilizare fiind deja remarcată în istoriografie. O parte consistentă din activitatea tipografică desfășurată aici, mai ales în a doua jumătate a secolului XVII, va răspunde necesităților venite din marile centre ale Ortodoxiei, exprimate de multe ori chiar prin intermediul patriarhilor orientali, prezenți frecvent pe teritoriul românesc, având un caracter polemic accentuat care viza în principal accesul rapid la conținutul mesajului textual. Problemele grave cu care se confrunta Biserica Ortodoxă, rezultate fie din implicațiile statutului politico-juridic otoman, fie din provocările și succesele mișcării de Contrareformă în vecinătatea nordică și estică a principatului

¹⁹ Elena Chiaburu, *Tipografia din Moldova și lumea ortodoxă în secolul al XVII-lea*, în *Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol,”* tom. XXXVII, 2000, p. 105-125.

moldovean,²⁰ din accentuarea specificității Bisericii ortodoxe rusești, toate survenite și accentuate pe fondul episodului „Chiril Lucaris,” a cărui presupusă Mărturisire de credință a slăbit autoritatea spirituală a patriarhiei constantinopolitane și a obligat forurile superioare de autoritate să depună un efort de definitivare a sistemului doctrinar față de confesiunile rezultate de pe urma Reformei,²¹ au transformat principatele românești în principalele și printre puținele puteri susținătoare ale acesteia. Pe de altă parte, producția de carte în limba românească în această perioadă - fără a face în mod necesar un excurs istoriografic în problematica importanței care revine tiparului în procesul de solidificare a sentimentului apartenenței etnice românești sau a analizei elementelor de natură editorială ale acestora, cunoscute în istoriografie, mai ales prin corpusul de istorii ale literaturii românești vechi - a dat o nouă funcționalitate acestei politici de traducere, editare și publicare de cărți românești. Este vorba de o nouă dimensiune comunicațională a cunoștințelor religioase și a informației culturale pe ansamblu în legătură cu care vom reveni în cele ce urmează.

Un ultim aspect, nu mai puțin important, îl constituie ponderea importanței efective a problematicii „ereticului” în economia textuală a lucrărilor tipărite în Moldova în deceniul cinci al secolului XVII, a căror editare a avut de la început intenția promovării și răspândirii lor sociale. Interesul poate fi comparat, ca impact social și intenționalitate, cu perioada domniei lui Petru Rareș în Moldova și cu semnificația atribuită modificărilor survenite în rațiunile expoziționale ale programului iconografic ortodox, pentru care pictura exterioară a bisericilor și mănăstirilor și mai ales frecvența scenelor Judecării de Apoi, în care „ereticilor” li se acordă o primă importanță în reprezentarea soartei damnaților,²² reprezintă mijloace de solidificare a identității ortodoxe,²³

²⁰ Boris A. Gudziak, *Crisis and Reform. The Kyivan Metropolitanate, The Patriarchate of Constantinople and the Genesis of the Union Of Brest*, Cambridge University Press, 1998, p. 208-255.

²¹ Jaroslav Pelikan, *op. cit.*, p. 276-323.

²² Vasile Drăguț, *Dicționar enciclopedic de artă medievală românească*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 185; Idem, *Arta românească. Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renaștere, Baroc*, București, Editura Meridiane, 1982, p. 264-288; *Pictura murală din Moldova. Sec. XV-XVI*. Text de Vasile Drăguț, antologie de imagini Petre Lupan, București, Editura Meridiane, 1982.

instrumentate de către o elită ecleziastică și culturală obligată să-și caute instrumentele necesare pentru a interveni asupra conștiințelor și nivelului de cunoștințe religioase ale unor comunități fără știință de carte. Ceea ce ar putea fi considerat în acest caz un element de propagandă religioasă vizuală,²⁴ non-verbală,²⁵ își găsește în conținutul textual al lucrărilor tipărite în Moldova la mijlocul secolului XVII corespondentul în cuvântul scris, tipărit, care servește aceleiași utilități, promovarea propriei identități religioase. În funcție de aplicabilitatea socială și religioasă a produselor tipărite, modul de reprezentare a problematicii „ereticului,” a alterității religioase, are un caracter polemic mai mult sau mai puțin accentuat. În schimb, modul de prezentare a elementelor doctrinare ale credinței ortodoxe este bazat pe un efort de precizare și explicare atent la accesibilitatea nivelului de receptare al unei anumite comunități, a unor anumite categorii sociale, deși, trebuie precizat, clerul românesc este categoria socială pe care politica de editare o are în prim plan, în vederea oferirii acestuia a instrumentelor necesare pentru oficierea obligațiilor impuse de funcția deținută. Lui îi revine sarcina articulării acestui discurs. Reglementările cu privire la alteritatea religioasă cuprinse în aceste texte reflectă așadar interesul manifestat de elitele moldovenești pentru confirmarea criteriilor de apartenență la identitatea ortodoxă, utilizând ca instrument de eficientizare a acestei politici practica diferențierii clare față de semnele distinctive atribuite alterității religioase, „ereticul” fiind un termen utilizat pentru a desemna reprezentanții confesiunilor Reformei. În cadrul aceleiași categorii mentale trebuie incluse și comunitățile armenesti care erau considerate „eretice” și reprezentate ca atare în iconografia moldovenească începând cu secolul al XVI-lea,²⁶ Diferențierea nu are în vedere numai acest tip de alteritate religioasă, textele reafirmând coeziunea religioasă ortodoxă și în raport cu „jidovii,” „păgânii” sau

²³ Maria Crăciun, *Protestantism și ortodoxie în Moldova secolului al XVI-lea*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1996.

²⁴ Sarah Gaunt, *Visual Propaganda in England in Later Middle Ages: „An historical painting is, in a sense, a vehicle of communication,”* în *Propaganda. Political Rethoric and Identity. 1300-2000*, ed. cit., p. 27-39.

²⁵ Robert W. Scribner, *For the Sake of Simple Folk. Popular Propaganda for the German Reformation*, Oxford, Clarendon Press, 1994.

²⁶ Ion Toderașcu, *Etnic și confesional în pravilele românești (secolul XVII)*, în *Etnie și confesiune în Moldova medievală*, ed. cit., p. 100.

„necredincioșii” și inclusiv față de „papiști” stabilind pentru fiecare diverse criterii de excludere.

Prin urmare, analiza imaginii „ereticii” reflectată în producțiile tipărite în acest context – fără a neglija importanța acțiunii de copiere a manuscriselor, o tradiție dezvoltată puternic în numeroasele centre existente în Moldova²⁷ și mai ales a prevalenței oralității în procesele de comunicare și dezvoltare culturală, menținută mult după apariția și răspândirea tiparului – poate avea valențe cognitive importante dacă se are în vedere restituirea dimensiunii sociale a politicilor ecleziastice și culturale stabilite cu acest prilej, a implicațiilor contextului polemic general și mai ales dacă se vizează sondarea nivelului practicilor sociale rezultate de pe urma contactului cu alteritatea religioasă la celelalte nivele ale societății. Larga circulație a acestui tip de producții culturale, care depășește cu mult perioada în cauză, justifică utilizarea lor în acest sens. *Bibliografia românească veche* semnaleză pentru ultimul deceniu al perioadei domniei lui Vasile Lupu o primă etapă a activității tipografice moldovene destul de intensă,²⁸ inițiată de *Decretul Patriarhului Partenie*,²⁹ broșură apărută la Iași, în decembrie 1642, ca efect imediat al lucrărilor desfășurate în cadrul sinodului de aici. Ea este relevantă și pentru o politică promovată de patriarhii orientali de instrumentare a tiparului, în acest caz pe teritoriul principatelor românești, în vederea popularizării și lărgirii accesului la un mesaj religios cu caracter polemic accentuat, indiferent dacă într-o primă fază această polemică viza denominațiile protestante sau, în deceniile de la sfârșitul secolului XVII și de la începutul celui următor, ampla ofensivă a Contrareformei.³⁰

²⁷ Vezi Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești*, vol. I-IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1978-1992.

²⁸ Comparabil cu situația tiparului în Țara Românească, activitatea este mai scăzută în Moldova, fapt vizibil cu precădere în secolul XVIII. Florian Dudaș, *Vechi cărți românești călătoare*, București, Editura Sport Turism, 1987, p. 197.

²⁹ Ioan Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia Românească Veche*, Tomul I, 1508-1830, București, Editura Academiei Române, 1903, p. 119.

³⁰ Patriarhul Nectarie, *Întâmpinare în contra primatului Papei*, Iași, 1682, p. 251-258; Simeon, Arhiepiscopul Tesalonicului, *În contra Ereziilor*, Iași, 1683, în limba greacă, p. 273-275; *Manual în contra schismei papistașilor*, București, 1690, în limba grecească, p. 297-298; Meletie Sirigul, *Întâmpinarea la principiile catolice și la chestiunile lui Chiril Lucaris* și Dositeiu, Patriarhul Ierusalimului, *Manual în contra rătăcirii calvine*, București, 1690, în limba greacă, p. 298-315;

Centrele tipografice din principatele românești s-au transformat, în foarte scurtă vreme, în instrumente utilizate de reprezentanții ecleziastici din spațiul Ortodoxiei pentru susținerea și promovarea activă a unui discurs polemizant, exclusivist, în vederea contracarării oricărei forme de prozelitism religios iar răspândirea celor mai multe dintre exemplarele editate (unele gratis) reprezintă o confirmare a conștientizării importanței tiparului,³¹ ca mijloc de solidificare a identității religioase, dar și a necesității resimțite de lumea ortodoxă pentru acest tip de scrieri. Implicațiile acestei literaturi polemice sunt de lungă durată, ele constituind bazele discursive pe care se va construi, printre altele, identitatea ortodoxă a românilor transilvăneni pe parcursul secolului XVIII ca raportare la cadrele identității confesionale unite în curs de formare.³² Tot tributară contextului creat de sinodul desfășurat la Iași în cursul anului 1642 se pare că este apariția aici, în același an, a unui *Catehism*, în limba slavonă,³³

Dosithei, Patriarhul Ierusalimului, *Manual contra lui Ioan Karyophylles*, Iași, 1694, în limba greacă, p. 337-338; Ioan Eugenicos, *Discurs contra hotărârei sinodului dela Florența*, Iași, 1694, în limba grecească, p. 338; *Volumul împăcării*, Iași, 1692-1694, în limba greacă, p. 338; Dositeiu Patriarhul Ierusalimului, *Tomul dragostei asupra latinilor*, Iași, 1698, în limba greacă, p. 369; *Carte sau lumină*, Snagov, 1699, în limba română, p. 370-372; *Tomul bucuriei*, Râmnic, 1705, în limba greacă, p. 463-466, etc. Această enumerare numai a titlurilor semnalate în primul volum al *BRV*, chiar dacă nu epuizează lista lucrărilor de această factură tipărite aici, este reprezentativă pentru preocuparea manifestată de autoritățile ierarhice din spațiul Ortodoxiei față de problema disipării discursului creștin ortodox și a contracarării efectelor propagandistice religioase, limba greacă servind ca mijloc de transmitere culturală și religioasă.

³¹ *Ibidem*, p. 304-305.

³² Laura Stanciu, *Semnificația discursului identitar unit și neunit în Transilvania anulului 1746*, în *Între Răsărit și Apus. Secvențe din istoria bisericii românilor ardeleni* (prima jumătate a secolului al 18-lea), Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2008, p. 119-153; Ciprian Ghișa, *Biserica Greco-Catolică din Transilvania (1700-1850). Elaborarea discursului identitar*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2006, p. 252-258.

³³ Ioan Bianu, Dan Simionescu, *Bibliografia românească veche. 1508-1830, Adăogiri și îndreptări*, tom. IV, București, Edițiunea Academiei Române, 1944, p. 23-24; Liviu Pilat, *Ortodoxie, catolicism și „Contrareformă” în Moldova la mijlocul secolului XVII*, în *Etnie și confesiune în Moldova medievală*, ed. cit., p. 127-128.

neaccesibil istoricilor, semnalat în două manuscrise rusești pe la 1915. Funcționalitatea acestuia este clar exprimată în fragmentul reprodus de autorii volumului IV al *BRV* și anume de a contracara prozelitismul „luteranilor și al calvinilor” oferind un instrumentar accesibil – structurat pe întrebări și răspunsuri concise, probabil în strânsă legătură cu textul Mărturisirii ortodoxe aprobate aici -, considerat suficient de complet pentru a facilita reacția așteptată din partea ortodoxă la confruntările religioase survenite. Editarea sa în limba slavonă permitea accesul pe o scară mai largă la problematicile discutate și la felul cum au fost soluționate în cadrul sinodului de la Iași, fapt ce poate fi sugerat inclusiv în lipsa accesului la conținutul acestuia, și reprezintă, totodată, o formă de atașament față de tradiția cultural-religioasă ortodoxă.

Pentru cunoașterea surselor discursului elaborat față de alteritatea religioasă în această perioadă se va acorda însă o atenție deosebită tipăriturilor scoase în limba română, datorită utilității lor extinse la nivelul întregii lumi românești pentru perioada pre-modernă. În 1643 apare la Iași, *Carte de învățătură*,³⁴ cunoscută mai ales cu titlul *Cazania lui Varlaam*, a cărei editare fusese inițiată încă din 1641. În 1644 apare *Șapte Taine*,³⁵ urmată în 1645 de *Răspunsul Mitropolitului Varlaam împotriva Catihismusului calvinesc*,³⁶ și în 1646 de *Pravile împărătești* sau *Carte românească de învățătură dela pravilele împărătești și dela alte giudețe*,³⁷ La acestea poate fi adăugată, ca punct de referință, *Mărturisirea ortodoxă*³⁸ a lui Petru Movilă, al cărei text a fost tradus,

³⁴ *BRV*, I, p. 137-143; Varlaam, *Cazania. 1643*, ediție îngrijită de J. Byck, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1943.

³⁵ *BRV*, I, unde este reprodusă și *Prefața* Mitropolitului Varlaam, p. 147-150.

³⁶ *Ibidem*, p. 150-151; Ioan Bianu, Dan Simionescu, *Bibliografia românească veche. 1508-1830, Adăogiri și îndreptări*, tom. IV, București, Edițiunea Academiei Române, 1944, p. 190-194; Varlaam, *op. cit.*, ed. cit., p. 183-230.

³⁷ *Ibidem*, p. 156-158; *Carte românească de învățătură*. Ediție critică, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961.

³⁸ Prima versiune a textului a fost scrisă în limba latină și se intitula *Expositio fidei ecclesiae Russiae Minoris*, ea a fost dezbătută în perioada desfășurării lucrărilor Sinodului Ortodox de la Iași și transpusă în limba neogreacă populară de către teologul Meletie Sirigul. Petru Movilă, *Mărturisirea ortodoxă a credinței universale și apostolice a Bisericii Orientale*, ediție bilingvă, introducere, text latin, traducere și note de Traian Diaconescu, Iași, Institutul European, 2001, p. 6-7.

analizat și aprobat la Iași, apoi la nivelul Patriarhiei constantinopolitane, devenind ulterior una din principalele surse doctrinare ale spiritualității ortodoxe și având o însemnătate recunoscută în rândul celorlalte mărturisiri de credință răsăritene ale secolului XVII.³⁹ Textul însă nu a constituit obiectul unei ediții accesibile care să fie promovată social în anii imediat următori sinodului de la Iași⁴⁰ rămânând cunoscut participanților în cadrul sinodului. Este necesară reconstituirea impactului real al acestuia în economia textuală a producțiilor cultural-religioase apărute în Moldova începând cu jumătatea secolului XVII, nu fără a acorda o atenție deosebită aportului original al autorilor vizați și a soluțiilor găsite pentru a optimiza înțelegerea semnificației formulei doctrinare aprobate conformă cu nivelul de cunoștințe religioase al cadrelor ecleziastice ale epocii, considerat principalul beneficiar al activității tipografice întreprinse. P. P. Panaitescu considera, de exemplu, *Răspunsul* lui Varlaam, comparat cu textul *Mărturisirii ortodoxe* a lui Petru Movilă, „o transpunere originală, populară și țărănească a operei teologilor din Kiev.”⁴¹

³⁹ Jaroslav Pelikan, *op. cit.*, p. 310-320.

⁴⁰ Prima tipărire a versiunii grecești a lui Meletie Sirigul s-a făcut în Olanda, în 1667. La noi Antim Ivireanul se îngrijește în 1699 de o ediție a textului grecesc, tipărită la Snagov. Versiunea românească a lui Radu Greceanu (Buzău, 1691) reprezintă prima ediție a textului într-o limbă modernă. Eugen Munteanu, *Lexicologie biblică românească*, București, Editura Humanitas, 2008, p. 192-193. Pentru o analiză a numeroaselor ediții în limba română ale textului *Mărturisirii ortodoxe* vezi *Ibidem*, p. 191-207.

⁴¹ P. P. Panaitescu, *L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila, archevêque de Kiev, dans les Principautés Roumaines*, în *Mélanges de l'École roumaine en France*, V, Paris, 1926, p. 57-61.

Lectura la feminin.
O analiză dinspre societatea românească a secolelor XVII-XVIII

Conf. univ. dr. CORINA TEODOR
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Reading at the Feminine.
An Analysis from the Romanian Society of the XVIIth-XVIIIth Centuries

The purpose of this study is to analyze the manner in which the relationship between book and society has been delineated into premodern Romanian society. Succeeding François Furet, the French historian who turned the researches on the history of the books towards the receiver, we would like to emphasize the feminist practices of reading, as they were established at the level of Tara Românească and Moldova's elite.

Our analysis is based on a comparative perspective. It emphasizes some studies of case, as they are resulted after the enquiry of the official papers of the Court, the denotation on the books pages, correspondence, chronicles, travel diaries. We would like to find out which were the reading genres preferences of the feminine elite during the XVIIth and XVIIIth centuries, what kind of image the women attracted by reading were able to pass on and if the masculine power, as representing the dominant culture, did really perceived them as „becoming intellectuals” or, on the contrary, they were looked on hostile. We are also interested in the social and familial medium of the women who were able to write and read in the XVIIth and XVIIIth, the importance of blood relations structure, the convergences and frictions with the dominant model of masculine reading.

We also have to mention that the subject we have chosen, as a part of both cultural history and of gender studies, might reveal new dimensions about the place of the books and reading inside the Romanian premodern society.

Keywords: *women, reading, intellectual formation, Romanian society, cultural history.*

*„Că nu este alta și mai frumoasă și mai de folos în toată viața omului zăbavă decât cetitul cărților...” Această reflecție a lui Miron Costin din predoslovie la **De neamul moldovenilor**, spre care s-au întors cu admirație mulți istorici ai culturii, a devenit aproape o sintagmă definitorie atunci*

când interesul cercetătorilor s-a îndreptat spre studiul practicilor lecturii în societatea românească din amurgul evului mediu. Dar dincolo de o generalizare pripită ne întrebăm dacă putem să atașăm această meditație și universului feminin. Mai ales că stilul de viață și orizontul cultural al jumătății masculine și al jumătății feminine au fost diferite până în secolul al XIX-lea. Abia atunci, femeii cu o formație intelectuală în ton cu canoanele generației romantice, aproape cu nimic mai prejos decât educația masculină, își fac simțită prezența în viața culturală, fie la cenacluri literare, precum Livia Maiorescu-fiica criticului, fie înarmate cu migala muncii de traducător, ca Hermiona Asachi, fiica lui Gheorghe Asachi sau cu tumultul celei de gazetar, unde regăsim eforturile Măriei Rosetti, soția lui C. A. Rosetti, pe care istoricii literari o consideră prima femeie gazetar de la noi.

Pornind de la avertismentul lui François Furet, care în urmă cu mai bine de trei decenii a trasat coordonatele relației carte-societate, urmând apoi sugestiile metodologice ale lui Roger Chartier, Guglielmo Cavallo sau Robert Darnton,¹ ne propunem în cele ce urmează să analizăm practicile feminine ale lecturii la nivelul elitei din Țara Românească și Moldova de la jumătatea secolului al XVII-lea până la jumătatea secolului al XVIII-lea. O epocă de tranziție între medieval și modern, cum o percepea la nivel artistic și cultural Răzvan Theodorescu.² Faptul că am exclus din această analiză Transilvania se datorează evoluției din acest spațiu multiconfesional și multiethnic, racordat la Mitteleuropa, mai ales după succesul Habsburgic al Reconquistei și Unirea ecleziastică a românilor cu Biserica Romei, când s-a accelerat trecerea spre modernitate; astfel că aici nu pare cu nimic surprinzătoare activitatea febrilă depusă de cancelarul Teleki pentru a deschide în 1802 la Târgu-Mureș o bibliotecă publică, ca și interesul pentru carte al soției sale, contesa Susana Bethlen care timp de două decenii a adunat 2000 de volume, mai ales ediții din secolele XVI-XVIII, cărți din aceleași domenii ca și fondul principal,

¹ Roger Chartier, *Lecturi și cititori în Franța vechiului Regim*, București, Editura Meridiane, 1997; Roger Chartier, Guglielmo Cavallo, *Histoire de la lecture dans le monde occidental*, Paris, Editions du Seuil, 1997; Robert Darnton, *Marele masacru al pisicii și alte episoade din istoria culturală a Franței*, Iași, Editura Polirom, 2000.

² Răzvan Theodorescu, *Civilizația românilor între medieval și modern Orizontul imaginii (1550-1800)*, vol. I-II, București, Editura Meridiane, 1987.

literatură religioasă, agricolă, cărți de educație, predici, medicină pediatrică, filosofie, presă; după moartea ei, în 1799 biblioteca sa a fost inclusă în Fondul Teleki și titlurile se regăsesc în volumul III al catalogului editat la Viena între 1796-1819, în 4 tomuri.³

Vom încerca să trasăm câteva coordonate ale lecturii așadar, fiindcă dacă urmăm cercetările din istoriografia occidentală înțelegem că în triada formată din *autor-operă-cititor*, acesta din urmă nu este văzut ca un element pasiv. Conform lui Michel de Certeau,⁴ textul nu are importanță decât prin cititorii săi, se schimbă odată cu ei, se ordonează după alte și alte coduri de percepție. Ultimii ani au adus ca și problematică în istoria culturii o deplasare de la carte la lectură, istorici precum Roger Chartier încercând să reconstituie modul în care „lumea textului” se întâlnește cu „lumea cititorilor.” Dificultățile unei astfel de investigații pornesc însă de la faptul că o astfel de practică - lectura - nu lasă decât rareori urme, într-o infinitate de alte gesturi culturale.

În acest „dosar al lecturii,” pe urmele hermeneutului Paul Ricoeur, și istoricii au evidențiat rolul cititorului, fără de care textul ar fi lipsit de reala sa semnificație. Ne propunem așadar să conturăm lectura în universul feminin elitar românesc. Secvenționăm astfel un subiect care se situează la convergența dintre istoria cărții și istoria femeii.

Dacă istoria cărții a inaugurat investigarea practicilor lecturii în trecut, istoria femeii rămâne o temă care a prins treptat contur în istoriografia europeană și americană, fiind accelerată de întrebările suscitade de mișcarea feministă a anilor 70. Periodic, anumite bilanțuri istoriografice, sub forma unor interogații, au însoțit cercetările legate de rolul femeii, implicarea în viața cotidiană, relațiile cu puterea, cu familia etc. „*Au femeile o istorie?*” se întrebau Michelle Perrot, Fabienne Bock și Pauline Schmidt în 1973, la inaugurarea primului seminar universitar pe această temă, pentru a da glas, 10 ani mai târziu interogației „*O istorie a femeilor este posibilă?*.” In fine, în 1998 colocviul de la Rouen a inversat întrebarea inițială, prin formula „*o istorie fără femei este posibilă?*”⁵

³ Mihály Spielmann, *Teleki Bolyai Library*, în *Transilvanian Review*, IV, 2, 1995, p. 105.

⁴ Apud Gerard Mauger, *Ecrits, lecteurs, lectures*, în *Annales*, 1999, nr. 34, p. 144-161.

⁵ Fabrice Virgili, *L'histoire des femmes et l'histoire des genres aujourd'hui*, în *Vingtième Siècle*, 2002, iul.-sept., p. 5-14.

După părerea unei eminente specialiste în domeniu, Michelle Perrot, istoria femeii a răspuns unei duble dorințe: de a sfărâma tăcerea care înconjură existența femeilor, iar pe de altă parte de a face vizibil rolul lor în timp. Regăsindu-le urmele, istoriografia își îmbogățește la rândul ei discursul despre problematica economicului, socialului politicului, culturalului, simbolicului.⁶

Intr-un progres metodologic și interpretativ, studiile au conturat monografiile sau portrete de grup, relația dintre public și privat, locul femeii în cetate, moda, călătoriile, exilul, lectura, iubirea, astfel că s-a trecut de lămeditații pe tema „*ce sunt ele?*” la răspunsuri pentru „*ce fac ele?*”⁷ De la sinteza din anii 1965-1967, coordonată de Pierre Grimai, *Histoire mondiale de la femme*, un specialist în istoria romană care a recunoscut însemnătatea științifică a cercetărilor despre statutul femeii în istorie, trecând prin provocările generației care s-a definit ca purtătoare a discursului *La Nouvelle Histoire* și până la sinteza din anii 90 *Storia délie Donne*, coordonată de M. Perrot și G. Duby,⁸ care legitimează azi istoria femeilor ca un domeniu distinct în cercetarea istorică, s-a antrenat și o pasionantă polemică între *gender studies* și *women studies*. Departe de a fi încheiată, aceasta demonstrează individualitatea discursului european al cercetărilor față de cel american, în condițiile în care adepții lui *women studies* consideră că o istorie a genului maschează din nou femeile, opunând într-o formulă lapidară și un joc intraductibil de cuvinte *Herstory* lui *Hi(s)-story*.⁹

Un sondaj al practicilor lecturii în trecut reprezintă un demers interesant pentru a înțelege practicile culturale din acea perioadă. Dar puține și fragmentare sunt izvoarele din care se poate face o astfel de reconstituire istorică: în cazul elitei feminine, mărturiile sunt mai ales indirecte. Dar socotim că și așa, cu ajutorul acestor tipuri de izvoare, putem descoperi sugestii, ipoteze, aproximări, interogații.

Pentru a contura o lectură la feminin, am ales să urmăresc trei linii de investigații ale societății românești din secolele XVII-XVIII: patronajul

⁶ Michelle Perrot, *La bibliothèque, mère de l'histoire des femmes*, în *Revue de la BNF*, 2004, nr. 17.

⁷ *Ibidem*, p.

⁸ Ed. it., Laterza 1990, ed. fr., 1991-1992.

⁹ Fabrice Virgili, *op.cit.*, p. 12.

asupra tiparului, danii feminine de carte și lectura - ca perfecționare individuală.

Mergând pe urmele **patronajului** asupra cărții, în accepțiunea conferită de profesorul Alexandru Duțu adică drept recunoaștere a interesului spiritual al patronului pentru acea carte,¹⁰ remarcăm importanța epocii lui Matei Basarab. Ea a adus reluarea activității tipografice în Țara

Românească, care nu e doar un triumf pentru cultura vremii, ci și un act de întărire a autorității monarhice.¹¹ Este vorba de un adevărat reviriment tipografic în cele patru centre, Câmpulung (1635-1650), Govora (1637-1642), Mănăstirea Dealu (1644-1647) și Târgoviște (1646-1652).¹² Dacă tipografia de la Câmpulung a trecut de sub patronajul lui Matei Basarab sub cel al egumenului mănăstirii, Melchisedec, celelalte trei au funcționat ca tipografii domnești, în care s-au editat atât cărți în slavonă, în slavo-română, cât și în limba română. În acest climat cultural, alături de patronajul domnesc se detașează figura unui adevărat coordonator spiritual al vremii - Udriște Năsturel. Cumnatul domnului, autor al unor traduceri și „stihuri la stemă,” aparținea curentului aulic ortodox și se integra în ceea ce putem numi „cultura de curte.”¹³ Prin condeiul acestui reprezentant al elitei boierești se întrevede puțin din profilul cultural al doamnei Elena, sora sa și soția lui Matei Basarab, fiica postelnicului Radu Năsturel.

Chiar dacă nu știm mai nimic despre educația ei, cunoașterea limbii grecești fiind doar presupusă, ca doamnă a Țării Românești figura ei se asociază cu cea a lui Matei Basarab în patronajul asupra culturii. Deși multă vreme tributare unor reconstituiri anecdotice sau moralizatoare, romanțate, studiile recente de istoria femeii, precum cele semnate de Violeta Barbu, Maria Magdalena Szekely, Sorin Iftimi, Dan Horia

¹⁰ Alexandru Duțu, *Carte și societate în sec. XVIII*, în Idem, *Explorări în istoria literaturii romane*, București, Editura pentru literatură, 1969, p.48.

¹¹ Mircea Tomescu, *Istoria cărții românești de la începuturi până la 1918*, București, Editura Științifică, 1968* p. 65.

¹² Barbu Theodorescu, *Repertoriul cărții românești vechi*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1960, nr. 3-4, p. 339-366.

¹³ Răzvan Theodorescu, *op. cit.*, vol. II, p. 45-47; Dan Horia Mazilu, *Udriște Năsturel*, București, Editura Minerva, 1974, p. 110.

Mazilu¹⁴ încearcă să scoată din anonim statutul femeii și destinul lor în trecutul românesc.

Să remarcăm așadar în stihurile dedicatorii închinată de Udriște Năsturel sorei sale Elena, cu ocazia editării traducerii din *Imitația lui Hristos* la Mănăstirea Dealu în 1647, mai mult decât un canon encomiastic, un posibil reper pentru orizontul cultural al doamnei:

„Atot bine cinstitoarei stăpânei noastre,
 Făcătoarei de bine vădită în toate lăcașele
 Cu dumnezeiască inspirațiune, care asemenea,
 Cu har împărătesei aceleia cu același nume
 Acelia ce această cruce a aflat, acea râvnă pune,
 Prin purtare de cruce lumei propovăduind.
 Viața celor întru Christos la drept a imita
 Și pe urmele aceluia neclintit a se ținea.
 Primind fructul fără de cruțare istovit
 Îmbrăcat în haina de podoabă a limbei slavonești.
 Destoinici pentru aceia de bărbătească virtute
 Cununi de mulțămire nu încetați a-i împleți.”¹⁵

În această etapă din istoria tiparului muntean, în care balanța înclina în favoarea cărții religioase, de cult și de edificare morală, elogiile aduse Elenei Năsturel nu depășesc aceste frontiere ale religiosului. Dacă conform mentalității vremii, femeile erau influențate de ceea ce citeau, un control asupra lecturilor lor fiind tocmai de aceea subînțeles, în acest caz nu venea din partea autorității soțului, în condițiile în care Matei Basarab nu era un erudit, ci din partea fratelui, Udriște Năsturel, în legătură cu cercurile intelectuale și ortodoxe ale vremii.¹⁶

¹⁴ Violeta Barbu, *De bono coniugali. O istorie a familiei în Țara Românească în secolul al XVII-lea*, București, Editura Meridiane, 2003; Maria Magdalena Szekely, *Maria Asanina Paleologhina. O prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, Mănăstirea Putna, 2006; Sorin Iftimi, *Curtea doamnei (I). Dregători și slujitori ai doamnelor Moldovei*, în *Anuarul Institutului de istorie, „A. D. Xenopol”*, Iași, 1995, voi. XXXII, p. 423-440; Dan Horia Mazilu, *Văduvele sau despre istorie la feminin*, Iași, Editura Polirom, 2008.

¹⁵ Petre V. Năsturel, *Genealogia Năsturelilor*, în *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, vol. XI, partea I, 1910, p. 319.

¹⁶ Virgil Căndea, *Umanismul lui Udriște Năsturel și agonia slavonismului cultural în Țara Românească*, în Idem, *Rațiunea dominantă*, Cluj, Editura Dacia, 1979, p. 33-78.

Aceluiași context religios i se subsumează și implicarea doamnelor în înzestrarea unor lăcașe de cult cu cărți religioase, așa cum rezultă din nsemnările marginale. Gestul în sine venea să sporească averea bisericii, așa cum aceasta era înțeleasă ca fiind formată din *res sacra* (edificiul de cult și bunurile folosite la săvârșirea ritualului, inclusiv cărțile) și *res ecclesiastica* (posesiuni funciare, bani, animale).¹⁷ Aflat în atenția istoricilor în ultimele decenii, în legătură și cu mentalitatea religioasă, actul de ctitorie este văzut ca o punte între om și Dumnezeu, ctitorul aspirând spre atragerea grației divine.¹⁸

Daniile de carte și manuscrise închid în ele nu doar o semnificație religioasă, ci și una culturală, prin traseele urmate, în general în întregul spațiu românesc, dincolo de frontierele statale.

Încercăm să ilustrăm doar cu câteva secvențe aceste trasee ale cărților, pentru a exemplifica felul în care într-o astfel de experiență culturală s-a aventurat și elita feminină. La biserica Sf. Mormânt din Ierusalim se păstrează o *Evangelie* cu portretul lui Matei Basarab și al Elenei, cu o însemnare în grecește care amintește că a fost o danie domnească.¹⁹ A doua soție a lui Vasile Lupu, Ecaterina a răscumpărat de la cazaci un *Liturghier* manuscris religios rniinat de Anastasie Crimea. Răpit din mănăstirea Dragomirna, manuscrisul a revenit în acest lăcaș grație gestului doamnei Ecaterina.²⁰ Și fiica lui Vasile Lupu, Ruxandra apare în documente ca dăruind 2 *Minee*, unul pe aprilie, altul pe luna mai Mănăstirii Agapia, în timpul ieromonahului Nicanor.²¹ În 1678 Nasta, fiica lui Alexandru Iliăș, fost domn al Moldovei dăruia un *Octoib* în Șcheii Brașovului, după cum fiica lui Brâncoveanu, Maria oferea un *Liturghier* bisericii din satul Bucerdea (Alba). Soția lui Ștefan

¹⁷ Arcadie Bodali, *Semnificațiile actelor ctitoricești în evul mediu românesc*, în *Anuarul Institutului de istorie „A. D. Xenopol”* Iași, 2005, p. 19.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ Marcu Beza, *Urme românești în răsăritul ortodox*, ed. II, București, 1937, p. 111.

²⁰ George Popescu Vâlcea, *Școala miniaturistică de la Dragomirna*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1968, nr. 7-8, p. 961.

²¹ Cercetătorii optează și pentru identificarea acestei domnițe cu soția lui Alexandru Lăpușeanu - Radu Constantinescu și Virgil Cândea, Maria Magdalena Szekely, *Femei-ctitor în Moldova medievală*, în *Anuarul Institutului „A. D. Xenopol”*, XXXII, 1995, Iași, p.446.

Cantacuzino, Păuna Cantacuzino dăruia un *Triod* satului Recea „pentrupomenirea Măriei sale.”

Intre femeile donatoare remarcăm și un alt nivel social care aparține elitei boierești. De exemplu, *Ceaslovul* (Rădăuți, 1745) care „l-au cumpărat dumneai jupâneasa Ecaterina a răposatului Costachi Cantacuzino, biv vel spătar și l-au dat la schișorul domniilor sale la Almaș” în 1751. Sau *Canonul Sf. Spiridon* (Iași, 1750) pe care „l-au dat iubitul soțu meu Nastasia, fiica răposatului vornicului Dumitrașco Paladi, bisăricii noastre din Șerbești,” în 1771.²²

Cu toate că din însemnările marginale păstrate ne este imposibilă o analiză prosopografică, chiar și această exemplificare credem că e importantă pentru a arăta că interesul pentru carte nu era în secolele XVII-XVIII privilegiul masculinității; asocierea unei familii, domnești sau boierești ori o danie doar din inițiativă feminină demonstrează aceleași resorturi mentale, convergente la climatul religios al vremii.

Să mai menționăm și că în tezaurul familiei Movilă care aruncă o lumină asupra moștenitorilor pe linie feminină și asupra averii familiei se regăsesc, între obiecte de mare valoare și cărți aflate în proprietatea Măriei Movilă, fiica lui Ieremia Movilă, căsătorită cu doi reprezentanți ai nobilimii polone, întâi cu Ștefan Potocki apoi cu Firley, voievod de Sandomierz:²³ „trei evangheliare legate în aur pur masiv, fiecare legătură valorând 3000 de scuzi de aur și cinci legate în argint masiv.”²⁴

În fine, **lectura femeilor ca practică** și modalitate de perfecționare a orizontului intelectual pornește de la felul în care știința de carte, la nivelul elitei, putea deschide porțile cunoașterii. Dacă în istoria învățământului românesc prezența femeilor rămâne până în secolul al XIX-lea ipotetică, studiul corespondenței și al documentelor - testamente în primul rând, ne poate furniza indirect niște repere. Chiar dacă în țările române extracarpatice

²² Elena Chiaburu, *Carte și tipar în Țara Moldovei până la 1829*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2005, p. 171 și 190.

²³ Marya Kastarska, *Les trésors des Movila en Pologne*, în *Revue historique du sud-est européen*, vol. XIII, 1936, fasc. 1-4, ian.-dec, p. 69-77.

²⁴ *Ibidem*, p. 199; Lucian Predescu, *Udriște Năsturel și răspândirea romanului religios Varlaam și Ioasaf. Viața lui Udriște Năsturel*, în *Biserica Ortodoxă Română*, 1965, nr. 1-2, p. 75; Eufrosina Dvoicenco, *Un studiu necunoscut al lui Hașdeu despre traducerea cărții De imitatione Christi în 1647*, în *Revista istorică*, 1932, nr. 10-12, p. 315-328.

nu întâlnim femei de litere, de tipul reginei Margot - celebră în istoriografia europeană după ce Robert Muchembled i-a comentat memoriile²⁵ sau ca Veronica Franco, Vittoria Colonna, Gaspara Stampa - poetese cu grație renesantistă, totuși știința de carte în mediul feminin nu era absentă.

Să nu omitem însă cât de greu apare acest fenomen din noianul documentar, în mare parte și fiindcă femeile beneficiau de dieci, scriitori de acte, chiar dacă nu se poate vorbi și de „o cancelarie a doamnei,”²⁶ lăsând ele însele puține mărturii scrise. Câteva exemple ne permit totuși să așezăm piese în „dosarul” feminin al științei de carte: un document din 1627 menționează un act mai vechi al Maricăi, doamna lui Ion Vodă, un „*zapis făcut de mâna ei și cu pecetea ei*”²⁷

Aceeași Elena, soția lui Matei Basarab, a îndeplinit funcția de regentă pe când voievodul plecase la Poartă în decembrie 1632 pentru confirmarea în domnie,²⁸ ceea ce a implicat și o responsabilitate în coordonarea cancelariei, după cum corespundea în românește și latinește, descriind de exemplu lupta de la Finta și întărind scrisoarea cu pecete cu ceară roșie.²⁹

Că ne referim și la alte scrisori, precum cele scrise în limba latină de Elisabeta Movilă în februarie 1614³⁰ sau la cele scrise în italiană în 1638 de Ana Movilă, fiica ei, căsătorită cu nobilul polon, Stanislav Potocki³¹ ori la corespondența în limba greacă purtată de fiica lui Vasile Lupu, Ruxandra, căsătorită cu Timus Hmelnicki, întărită cu propria semnătură și sigiliu³² ș.a. -

²⁵ Robert Muchembled, *Pătimiri ale femeilor în vremea reginei Margot*, Chișinău, Editura Cartier, 2004.

²⁶ Sorin Iftimi, *op.cit.*, p. 435.

²⁷ *Ibidem*, p. 435.

²⁸ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. VI, București, 1938, p. 36.

²⁹ Ștefan Meteș, *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Bubuș din Moldova*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria III, tom VII, 1927; T. G. Bulat, *O mărturie a doamnei Elina despre bătălia de la Finta*, în *Revista istorică*, 1926, nr. 1-3, p. 18-19.

³⁰ Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IX, București, 1937, p. 3-4.

³¹ Elena Eftimiu, *Relatiuni cebo-române în trecut*, în *Revista istorică*, 1931, nr. 10-12, p. 294-298.

³² V. A. Urechia, *Biserica din cetatea Neamț și documente relative la Vasile Lupu și doamna Ruxandra*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria II, tom XI, 1888-1889, p. 112-132; Grigore Tocilescu și Ioan Bogdan, *Din legăturile cu Moscova*, în *Revista istorică*, 1937, nr. 1-4, p. 73-79.

ele sugerează același orizont de cultură al elitei domnești feminine din secolele XII-XVIII. Sunt nu doar fragmente de destin în aceste documente epistolare, precum corespondența Măriei, doamna lui Constantin Brâncoveanu din 1717 cu judele Brașovului despre soarta fiicelor ei,³³ ci și consemnări ale nivelului lor de educație, de cunoaștere a unor limbi de cultură, mărturii ale imaginii de sine, ale structurilor și mecanismelor de putere din acea vreme.

Documente diplomatice, testamente, corespondență, însemnări marginale vin deci să întregescă această imagine despre elita feminină în momentele în care conțin detalii despre pasiunea lor pentru lectură. Intr-un traseu compus tot din secvențe disparate dar care ne permite o comparație între secolul XVII și secolul XVIII pornim de la un document emis de Gheorghe Ștefan pentru Antimia, „fîca răposatului Ureche, fost mare vornic” din 1657 pentru întărirea unei proprietăți, cu precizarea „și ea singură cu mâinile sale le-a făcut lor zapis și l-a scris, fiind în cărți foarte învățată (s.n.). Așadar și domnia mea, văzând dania de-a ei bună voie, încă și de la Domnia Mea am dat și am întărit slugei noastre, lui Gavriil Jora sluger și doamnei sale, să le fie lor și de la domniamea acel sat mai sus scris Mândrești dreaptă ocină și danie și uric și întăritură, cu tot venitul neclintit niciodată în veci.”³⁴

Redactându-și testamentul în greacă, câteva decenii mai târziu, stolnicul Matei Crețulescu amintea în 1719 și despre însemnătatea bibliotecii sale, cumpărată la Viena, adăugând un îndemn pentru fiii săi și subliniind rolul soției sale în educația lor: „când am fost la Viena pentru treaba celor doi copilași, ca să învețe grecește și mai vârtos italienește și latinește, de care mă rog Zoitei (a doua sa soție) să-mi învețe copilașii și să-i strunească pentru carte de se va putea ca să-i pedepsească să-i învețe mai bine și să mi-i pedepsească mai ales la latinească și italienească și de mă veți asculta iubiții mei fii ca să vă ghimnașiți [străduiți - n.n.] la învățătura cărții și a științei acestor trei limbi, veți câștiga multă milă dumnezeiască și casele voastre și numele vostru va fi cinstit și prea slăvit la curțile cele mari...”³⁵

La finele secolului al XVIII-lea un Tzigara care avea grija cailor, surugiilor și popasurilor de poștă din Moldova prezintă câteva însemnări

³³ C. A. Stoide, *Nouii documente brașovene*, în *Revista arhivelor*, VII, 2, 1947, p. 296-297.

³⁴ Elena Eftimiu, *Antimia, fata vornicului Grigore Ureche. Contribuție documentară*, în *Revista arhivelor*, nr. 1-3, 1924-1926, p. 370-372.

³⁵ Alexandru Marcu, *Un student român la Pisa și Paris, către 1820: Simion Marcovici*, în *Revista istorică*, 1929, nr. 1-3, p. 23.

despre destinul familiei sale, demonstrând că în veacul Luminilor un nivel mai ridicat de educație pătrunsese deja și în aceste familii cu statut social mai modest. Dar să remarcăm și că acest personaj este un grec, mama sa o Comnenă, elogiată de fiu: „1794, februarie 4 și-a plătit neuitata mea mamă Zefrița obșteasca datorie, jertfă a ofitei și a fost îngropată la Iași, în Moldova în biserica Goliei. Și avea 33 de ani. Femeie vrednică de respect pentru virtuțile ei și pentru nașterea ei, pregătită foarte bine în elinească și împărtășită cu științele publice.”³⁶

Climatul preiluminist aduce un interes pentru triumful rațiunii, pentru educație și instrucție. Dacă ne interogăm asupra unui model educațional, informații mai multe avem despre cel cantemirian; remarcăm astfel cum principele savant, Dimitrie Cantemir, după retragerea în Rusia, din 1711 nu a omis idealul studiilor în străinătate pentru copiii săi, menționat și în propriul testament. Corespondența sa cu Petru cel Mare, comentată de Ștefan Ciobanu, relevă înclinarea spre studiu și solilocvii a fostului domnitor al Moldovei, dar și preocuparea pentru educația copiilor săi,³⁷ toți cunoscători foarte buni ai limbii grecești, pe care o foloseau și în corespondență.

Alături de cei patru fii din prima căsătorie - Matei, Constantin, Șerban și Antioh, se afla și o fiică, Maria, pentru care testamentul tatălui său imaginea aceeași educație ca și pentru frații ei. Istoriografia rusă și cea română din perioada pozitivismului susțin ipoteza educației Măriei în primii ani în familie, de la mama sa Casandra, cu care probabil să fi studiat greaca, pentru ca ulterior să învețe în Rusia cu profesorul Kondoiti latina și italiana, iar cu Ivan Iliinschi limba rusă.³⁸

Dincolo de detaliile vieții ei private, care însoțesc notele biografice, în care principesa apare ca fiind în grațiile lui Petru cel Mare, corespondența ei din anii maturității cu fratele Antioh Cantemir ne dezvăluie rafinamentul ei intelectual. Finețea, cultura ei literară, foarte buna cunoaștere a limbii grecești și italiene, folosite în redactarea scrisorilor, transpar din reflexiile făcute pe marginea propriilor lecturi, în urma aprovizionării cu cărți de care beneficiază datorită lui Antioh. Maria citea mult, în special literatură și istoriografică clasică, umanistă, Horațiu, Cornelius Nepos, Flavius Josephus,

³⁶ Nicolae Iorga, *Condica de menziluri a lui Scarlat vodă Callimachi*, în Idem, *Studii și documente*, vol. XIX, București, 1910, p. 120-121.

³⁷ Ștefan Ciobanu, *Dimitrie Cantemir în Rusia*, București, Editura Elion, 2000, p. 36-39.

³⁸ *Ibidem*, p. 82.

Appian, Boccaccio, dar și cărți la modă, precum comediile spaniolului Juan Batista Diamante, descrieri de călătorie.

Dar ceea ce e mai important, Maria își încarcă mărturisirile cu evaluări personale, în măsură să evidențieze sensibilitatea și orizontul ei intelectual: „cred că vă aduceți aminte - scrie ea referindu-se la Josephus Flavius - *cum vă rugam încă de când erați la Moscova, să-mi găsiți această carte, după ce mi-ați tradus ceva din limba franceză; am presimțirea că ea va fi foarte interesantă, și întâi voi începe s-o citesc pe ea*”³⁹ O selecție livrescă ce îi aparține așadar și care denotă opasiune pentru literatură, dar și aspirația de a citi „*ceva din astronomie și geometrie*”⁴⁰ Un personaj plin de strălucire, cu greu de evaluat cu obiectivitate, în lipsa altor exemple contemporane ale vremii, Maria Cantemir se recomandă credem, chiar prin propriile confesiuni epistolare drept o reprezentantă a elitei intelectuale feminine, un produs al epocii în care valențele umanismului se interferau cu spiritul critic al iluminismului. Corespondența sa se dovedește cu atât mai importantă cu cât ne dovedește atât interesul pentru perfecționarea personalității ei prin lectură, cât și nevoia permanentă de comunicare a orizontului ei cultural. Prin lecturile ei este reprezentanta unei alte generații de cititoare. Dacă despre Elena Basarab putem bănuși că practica o lectură intensivă și limitată la un număr restrâns de cărți din domeniul religios, cu respect față de autoritatea bisericii și sacru,⁴¹ în schimb Maria Cantemir era purtătoarea modernității; ea este produsul acestui preiluminism ilustrat strălucit de tatăl ei în cultura română și sud-est europeană și ca atare a dezvoltat un alt tip de lectură: extensivă, diversificată, critică, în care numărul de pagini și domeniile se succed cu repeziciune.

Să evităm însă pericolul generalizărilor: izvoarele păstrate ne permit să întrevădem doar chipuri disparate ale unor femei din elita vremii pasionate de lectură, instruite, capabile să redacteze singure o scrisoare, să copieze un manuscris, să mediteze la structura unui testament, să patroneze tipăriturile etc. Exemplele oferite și o viitoare cercetare asupra Transilvaniei, oricât de evident ar fi decalajul între nivelul lecturilor feminine și cele masculine din secolele XVII-XVIII, nu pot totuși evita întrebarea: o istorie a lecturii fără femei ar fi oare posibilă?

³⁹ *Ibidem*, p. 85-86.

⁴⁰ Dan Horia Mazilu, *Voievodul dincolo de sala tronului*, Iași, Editura Polirom, 2003.

⁴¹ Nicolae Iorga, *Doamna Elina a Terii Românești ca patroană literară*, în *Analele Academiei Române. Memoriile Secției Istorice*, seria III, tom XIII, p. 57-67.

O lucrare bărnățiană despre mitropolia blăjeană

Dr. MIRCEA POPA

Universitatea „1 Decembrie 1918”

Alba Iulia

Abstract

A Simion Bărnățiu' Work About Mitropolia from Blaj

Even nowadays, much of Simion Bărnățiu's works are still unpublished; among them, Prologus galeatus. Mitropolia de la Alba Iulia. O vorbă la timpul său despre libertatea și unitatea besericei românesce. Închinată clerului și poporului acestei beserici, whose importance for our history is questionless. Bărnățiu wrote it while he was a student, at Pavia, in the summer of 1854, and it is considered to be the last of his works, meant the public, that proves his European vision of political and ideological problems. Using the dialogue shape between three symbolic characters, Petru, Pavel and Toma, Bărnățiu highlights the importance of religious authonomy; he considers that church must not obey to political authorities and that it must be considered an instrument of national entrenchment. He proves himself to be familiarized with the canonic laws and accentuates the importance of religious unity. The main idea is that the activity of Blaj Mitropolia must be real and consists in religious liberty.

Keywords: *Simion Bărnățiu, Blaj, Romanian history, religious authonomy, symbolic characters.*

La 2 august 2008 s-au împlinit două sute de ani de la nașterea lui Simion Bărnățiu, strategul revoluției transilvănene de la 1848, autorul celebrului discurs de pe Câmpia Libertății de la 3/15 mai 1848, cel care a marcat în chip profund și definitiv desfășurarea evenimentelor viitoare. Se cuvine să îl evocăm pe marele bărbat, cu acest prilej, într-un festin spiritual, care să-i pună în adevărata lumină măreția faptelor, dar mai ales importanța și dimensiunea operei, rămasă până la ora de față în cea mai mare parte nepublicată și, deci, necunoscută specialiștilor și publicului larg cititor.

Între aceste scrieri de o importanță covârșitoare pentru destinul neamului, se află una asupra căreia aș dori să insist în mod special. Este vorba de lucrarea intitulată *Prologus galeatus. Mitropolia de la Alba Iulia. O vorbă la timpul său despre libertatea și unitatea besericei*

românesci. *Închinată clerului și poporului acestei beserici*, Viena, 2 octombrie 1854, rămasă și ea în manuscris.¹

Pentru a judeca la adevărata valoare bogăția și profunzimea ideilor bărnățiene cuprinse în această scriere, este absolut necesar să facem câteva raportări la momentul și împrejurările în care Simion Bărnuțiu s-a simțit dator să iasă în arenă cu o astfel de scriere.

Suntem în vara anului 1854 când Bărnuțiu, înscris din noiembrie 1852, era student la Facultatea de Drept din Pavia, se afla în preajma trecerii doctoratului, cu teza *Argomenti di giurisprudenza e di scienze politiche*. Chiar de a doua zi, fără să mai întârzie nici o clipă, pornește spre țară, având de gând să se oprească pentru puțin timp și la Viena, acolo de unde erau conduse destinele nației sale și unde se înmatriculase în mai 1851, tot ca student la drept. Aici îl întâlnește pe August Treboniu Laurian, care îi oferă un post de translator-traducător pentru legile imperiale, post deținut până atunci de Aron Florian. Credem că Bărnuțiu a acceptat postul, deoarece proaspătul doctor în legi a rămas la Viena toată vara și toamna anului 1854, mai precis până în preajma Crăciunului, când a plecat spre Iași, unde fusese îmbiat cu catedra de filozofie a universității de acolo, cu o remunerație de 200 de galbeni anual. Eliberat de obligațiile studențești și de examenele riguroase din timpul anilor de studii, Simion Bărnuțiu se aruncă din nou, cu o poftă mereu netemperată, în viața publicistică și științifică, așa după cum o cereau imperatiile vieții naționale, folosind șederea de la Viena pentru a realiza lucrarea de față. După ce mai redactase în același an două materiale de actualitate, unul destinat legiunii române conduse de Gh. Magheru, și altul privind însemnătatea Dunării în context european, articol pe care îl publică în *Foaia pentru minte* de la Brașov, acum se dedică cu toate puterile și cunoștințele sale analizării unui alt eveniment de actualitate, și anume, ridicarea la rang de mitropolie a episcopiei de la Blaj, admisă de împărat cu puțin timp înainte, în 1853. Pentru fostul notar episcopal de la Blaj și pentru profesorul de filozofie care a fost, subiectul nu numai că îl interesa în cel mai înalt grad, dar îi oferea și posibilitatea de a-și spune părerea într-o chestiune de mare importanță pentru destinul național al poporului său, căci evenimentul în sine reprezenta pentru Bărnuțiu un act istoric cu multiple semnificații. După o scurtă perioadă de acalmie, când s-a dedicat împlinirii studiilor juridice, strategul revoluției de la 1848 simțea nevoia să revină în actualitate pentru a dezbate public o problemă esențială pentru românii transilvăneni: problema confesională. La 1842 se simțise dator să intervină pentru salvarea limbii naționale de primejdia care o păștea,

¹ Manuscris rom. nr. 167, aflat în păstrarea Bibliotecii Academiei Române, Filiala Cluj-Napoca (fost 174). Este scris cu litere latine și semnat „*Un român.*”

redactând *Protestul Consistoriului din Blaj contra limbii maghiare* și intervenind în presă cu articolul *O tocmeală de rușine și o lege nedreaptă*. La 1848 luase apărarea națiunii române și-i fixase devenirea printr-un splendid discurs, care a electrizat adunarea românească de la Blaj, iar acum era nevoie de fixarea politicii comune a celor două biserici naționale față de Curtea vieneză. Sunt, de fapt, cele trei mari probleme care l-au preocupat și i-au jalonat existența: limba - naționalitatea - religia, un trinom care a constituit însăși temelia gândirii sale teoretice și practice. Dacă privitor la primele două își spusese părerea până atunci, acum era momentul să atragă românii atenția asupra importanței bisericii, a afirmării unei politici coerente și demne în acest sector, care să ducă la o nouă afirmare și consolidare a națiunii românești. Acțiunea lui este aceea a omului providențial care iese la lumină în momente de cumpănă, sunând din trâmbițele idealismului adunarea și chemând la strângerea rândurilor.

Lucrarea la care ne referim încheie, într-un chip simbolic, mărturiile privind fidelitatea sa față de cazuistica națională, activismul său revoluționar pașoptist care, după această dată, intră în umbră, prin cantonarea sa în domeniul strict didactic. Este cea din urmă lucrare destinată publicității, din care respiră aerul european al viziunii sale politico-ideologice, cutreierată de curenții gândirii liberale, puse în valoare de ideile lui Krug, Savigny sau Gotfried Müller, potrivit căruia dreptul trebuie să primeze întotdeauna asupra forței. Rezolvarea, nu formală și de mântuială, a chestiunii independenței și autonomiei bisericii românilor, era pentru el o chestiune de urgență, o chestiune vitală, care trebuia înțeleasă în adevărații ei parametri istorici și în raport cu starea de acum și cu dorința de viitor a poporului român din Transilvania. „Învierea” mitropoliei românești, cum o numește, era pentru el o chestiune de satisfacție personală dar, în același timp, și de o mare responsabilitate civică, deoarece trebuia speculat momentul pentru a ridica cele două confesiuni românești din starea de dependență față de tutela străină și de a le plasa la locul ce li se cuvenea de drept, loc reclamat de timpurile moderne, de secolul naționalităților. Pârghia bisericească a luptei pentru afirmarea conștiinței naționale se cerea activată și rezolvată potrivit cu starea timpului, conștient fiind că prin intermediul ei se pot rezolva multe neajunsuri și pentru că biserica a fost instituția cel mai bine conservată în timp și cea mai aproape de nevoile poporului de jos. De aceea, el va face ample incursiuni în trecutul libertăților bisericești, pe care le pune pe tapet, deoarece ele veneau să sublinieze un principiu de continuitate și de rezistență spirituală ce servea prezentul, întărindu-i convingerile și îndemnându-l la acțiune.

Pentru a prezenta mai alert și mai dinamic toate problemele bisericii românești, el recurge aici la forma dialogică, apelând la numele a trei

personaje simbolice: Petru, Pavel și Toma (cel din urmă caracterizat prin neîncredere și îndoială, fiind cel care pune problemele cele mai arzătoare și mai delicate), ca reprezentanți ai comunității românești: „*Trei fii ai bisericii românești din părțile Mitropoliei,*” precizează el. Lucrarea beneficiază și de o scurtă prefață, intitulată *Cătră lectoriu*, în care autorul afirmă următoarele: „*Scopul meu scriind aceste conversațiuni a fost ca românii să nu rătăcească la secături de la problema cea mai adevărată întru a căreia deslegare asudă toate năciunile cele înțelepte; și să nu tot facă alianțe bisericești și cu unii și cu alții, pentru că prin aceasta-și ruinează unitatea și puterea naciunale, fără de care nu se poate face nimic demn în acest secol descept, industrios, pozitiv, serios.*” Și mai departe, „*Vorbesc de disciplina bisericii noastre, nu de dogmate; de libertatea și unitatea ei, nu de fotianism grecesc, neci de iezuitism lătinesc, de capitule, nu de canonici în persoană.*” De asemenea, el ține să avertizeze că va vorbi aici în numele ambelor confesiuni românești, dar dorește să nu supere pe niciuna, căci el scrie „*în semn de amoare și de reverință cătră clerul și poporul românesc de îmbe confesiunile. Deci neuniții să nu se supere căci vin aici cu o parte a mitropoliei românești, pentru ca ce a fost împreunată de Dumnezeu în nește timpuri fericite, omul cum va putea să despartă? Uniții încă să nu se smentească, căci vorbesc și pentru neuniți; pentru că io cred că neuniții au aceeași cădiniță la mitropolie și asemine drept ca și uniții pre pământ și în ceriu.*” Și, în final, „*Încăodată cui nu-i vor place părerile mele, stee în ale sale, numai atât cer ca, voind a judeca fără de prejudeț despre libertatea și unitatea bisericii românești: să iasă din separatism dacă poate și să se redice pe culmea dreptului și a înțelepciunii de unde se vede dreptatea fieștecăruia și folosul tuturor. Fii sănătos și voios, amate lectoriu!*”

Dezbaterea problemelor religioase ale românilor începe din momentul în care Petru și Pavel salută și se bucură de reînvierea mitropoliei, în vreme ce Toma e mai sceptic. El e de părere că, până nu va vedea restaurate prin sinod „*toate drepturile vechi și datinele cele bune, iar cele rele și deșerte abrogate,*” până atunci el nu se va putea bucura deplin, deoarece nu e vorba de întemeierea unei mitropolii noi, ci de continuarea și revendicarea drepturilor pe care vechea mitropolie le avea. Căci poate să existe doar o reînviere cu numele, de formă, și nu una de drept, ceea ce n-ar fi de dorit.

Ceea ce pretinde el, înainte de toate, mitropoliei renăscute este înaintarea creștinească, deoarece, „*dacă cumva mitropolia ar merge îndărăt cu creșterea clerului și a poporului, ca pe timpurile când era asuprită de slavonism, unguri, protestanți și iesuiți, dacă nu o va cufunda încă și mai tare în obscurantism sau dacă va sta pe loc, atunci chiar și de ar învia astăzi, n-are nici o garanție că nu va muri iar mâine o poimâine. Eară pentru ce am vorbit de restaurarea drepturilor și a datinelor celor bune, de abrogarea celor rele și*

de înaintarea creștinească după Spiritul Evanghelistului pentru că sa-ți mai spun încă o dată io numai pe semnale aceste pot cunoaște că mitropolia a înviat în adevăr și cum nu va mai muri, precepi acum?”

Cei care participă la această dezbateră „conversionalnică” invocă una dintre problemele de bază care condiționează această înaintare creștinească, și anume, raportul dintre biserică și stat. În această chestiune, opinia lui Bărnăuțiu este una fermă: „biserica nu e supusă statului nici în cele disciplinare, dreptul securității are acest înțeles că ea are drept a pofti de la stat ca să nu o împiedece până se ocupă cu trebile sale și nu iese afară din sfera dreptului său.” Paul aduce în discuție faptul că biserica nu are nici o putere lumească și că ea ar depinde „numai de la grația celor ce au putere a o suferi și a o risipi, a o omorî și a o învia,” dar Toma vine să-i demonstreze că există și o libertate spirituală, cu înțeles mai larg, care ține de dreptul natural al individului, de dreptul credinței de a fi protejată prin însuși cuvântul Domnului, deoarece în lumea locuită de om contează nu numai puterea fizică, ci și cea spirituală, care îl apără pe cel sărman și oropsit dinaintea celui înarmat. Iată argumentul lui: „Tu, Paule, mășori dreptul după putere și prin putere mi se pare că înțelegi numai puterea cea brută, a lega și a-i bate pe alții, a-i închide și a-i omorî, tare te înșeli; ar fi vai de omul sărac când i-ai măsura dreptul după putere și când i s-ar întinde și dreptul numai până unde-i ajunge puterea, cum zici tu, atunci n-ar mai fi nici o dreptate pe lume, cel mai tare ar fi mai mare preste toți și nimene nu s-ar pute apăra în contră-i. Nu e așa, Paule, putearei nu se cade a fi dogmă; pe ea a lăsat-o Dumnezeu ca să fie șerbitoria dreptului, chemarea ei este chiemare de șerbitorit, nu de domn; numai dreptății se cade a fi domn în lume. Apoi prin putere nu devi² să înțelegi singură puterea de a lega și de a tăia; și altă putere însă poate șerbi dreptului spre apărare, precum că e puterea cea morală sau spirituală, fiindcă aducerea puterii precum zici e dată și ertată numai pentru apărarea dreptului și dacă-l poate apăra și în putere spirituale, urmează că ai și drepturi, măcar că n-ai putere de a spânzura pre nimene. Vezi, așa se cuvine a zice și despre soțietatea besericească, fiindcă beserica-și poate apăra drepturile cu singură putere spirituală care o are de la întemeietorul său, Iesu Cristu, ajunge ca să facă o reprezentăciune energioasă sau în timpuri de mare nevoie o protestăciune cum că îi sunt vătămăte drepturile.” Bisericii trebuie să i se respecte de către puterea laică drepturile ei moștenite, căci „statul n-are drept a opri pe membrii besericii ca să nu corespundă cu mai marii besericii, n-are drept a întemeia sau a desface seminariile besericești după arbitrariul și părerea sa, n-are drept, cum zici, a pune și a desface episcopi, parohi [și] a-i considera [pe aceștia] ca pe niște dregători de stat; n-are drept a împiedica

² Trebuie (n. n.)

beserica de la câștigarea averilor, a le pune supt administrăciunea statului sau a depune pe aceeași de plăcere.”

Mai marii bisericii au dreptul de a fi aleși după propriile reguli, în sinoade legal constituite, la care participă oamenii bisericii, deși, arată el, acest lucru s-a făcut la început în Transilvania, prin participarea tuturor creștinilor. A fost acesta un uz la români, cu *„cât au fost românii mai îndepărtați atât de despotismul împăraților creștini, cât și de barbaria sultanilor turcești.”* În acest scop, aduce și argumente istorice, cum ar fi acesta: *„Din secul al XIV-lea avem diploma lui Antoniu, patriarbul din Constantinopol, în care zice că după moartea egumenului Pahomie al mănăstirei fundate în Maramureș de Balița și Drag Meșter, toți frați spirituali, și Balița și Drag Meșter cu toți oamenii mici și mari din numitele pertinente ale mănăstirei, adică din Salanțiu, Metișa, Ugocea, Bersava, Cicionu, Balbanul, Almagiul să se adune și așa adunați să-și aleagă un egumen cu autoritatea și cu bine-zicerea noastră și cel ce va fi așa ales, să aibă toată potestatea preste toate veniturile monasteriului prezis în acest mod ca și predecesorii săi.”* Comentariul lui Bărnăuțiu este acesta: *„Vedem că românii alegeau păstori în secul XIV cu mic cu mare, adică tot poporul. Cartea aceasta fu întărită după aceea de regele Vladislav în a. 1494. Se vede însă că ungurii mai târziu i-a scos pe poporul român de la alegerea episcopului,”* rămânând ca acesta să fie ales doar prin consensul preoților.

Același mod de alegere episcopilor s-a păstrat și în cadrul bisericii unite din Ardeal. În acest sens, el adaugă: *„Forma alegerii episcopilor la uniți e tot aceeași care este și la neuniți, fiindcă românii toți se țin de beserica Răsăritului și cești dincoace de Carpați de mitropolia de Alba Iulia, la care și neuniții tot același drept au ca și uniții, dacă nu mai mare; precum și în uz, încă asemenea modificat, îl vedem prin legea Aprobatorilor. Adică după ce moare episcopul au lipsește într-un alt chip, se cere voie de alegere de la Principe, care, vicariul generariu, au alt care administră în locul episcopului o face cunoscută clerului, defige ziua alegerii la sinoadele protopopești, se adună acum toți preoții - mai demult se va [fi] adunat fără îndoială și poporul, precum s-ar cădea să fie și acum, pentru că altmintrelea episcopul ales e numai al clerului și nu al poporului”* etc.

După cum se vede, Bărnăuțiu stăpânește foarte bine jurisprudența bisericească și are păreri ferme cu privire la alegerea episcopilor, susținând sinodalitatea, dar și participarea laicilor la procesul alegerii.

Sinodalitatea este o idee mai veche pentru care a militat Bărnăuțiu într-un articol din epoca blăjeană, intitulat *Săborul cel mare al episcopiei din Blaj*. Bărnăuțiu e de părere că doar soboarele, prin care se acordă o consultanță largă a credincioșilor, pot hotărî asupra destinului bisericii. Legat de acest aspect este alegerea episcopului, pentru care cere ca vechile canoane bisericești să fie riguros respectate , făcând pe această temă

incursiuni avizate în alegerile de episcopi de la sârbi, la neuniți și uniții din Transilvania, respingând din principiu orice amestec al autorităților în această chestiune. „Stările” care au participat la alegerea arhiepiscopului sunt cele care reprezintă cel mai bine poporul, și anume: popimea, nobilimea, ostășimea și cetățenii. El consideră ca normale zilele când arhiepiscopul neunit din Ardeal era investit (confirmat) la București, dar se arată total împotriva situației ca ierarhul bisericii românești neunite din Ardeal să depindă de mitropolia de la Carloviț. El e de părere că lupta pentru independența bisericii românești trebuie făcută de către amândouă religiile, deoarece toate popoarele au o „biserică națională” și trebuie să avem și noi una, subliniind că *„noi ținem legea românească, noi suntem români, legea noastră nu e rusească, noi nu suntem ruși, nice greci, nice sârbi,”* din care cauză găsește ca nefericite numirile pleonastice de „greco-catolici” și „greco-ortodocși.” Fiecare biserică are, după opinia sa, drept la limba națională, căci însuși Mântuitorul și-a trimis apostolii în lume *„ca să se poată înțelege cu toate gințile în limbile lor.”* Episcopii noștri trebuiau să rămână independenți din punct de vedere religios, chiar în momentele dificile, când s-au închinat prea ușor străinilor, dar e de părere că *„amoarea frățească poate să unească și desbinații de o sută de ani,”* orice lipsă de colaborare între bisericile unei națiuni slăbindu-i puterea, *„unirile și desbinările aceste le-au făcut străinii tot spre peirea românilor.”* *„Cu schimbarea confesiunii numai vom pierde timpul certându-ne și nu vom dobândi nimic”* mai afirmă el. De aceea, solicită tuturor să fie foarte atenți la înșelătorii care s-au infiltrat printre noi și să nu se lase prostiți de ademenirile altora: *„Mântuirea noastră, mai zic odată, nu poate veni fără numai din școalele și din bisericile ridicate de noi și prin puterea noastră.”* Nici un om cu suflet sincer, arată el, *„n-ar cuteza a da consiliu ca o națiune a-și schimba legea strămoșească cu alta, care nu părtinește nici libertatea bisericească, nici creșterea clerului și a poporului.”* Ca atare, sfatul său este ca *„tot omul să rămână în beserica părinților.”* O reformă în biserica românească se impune însă și aceasta trebuie făcută pentru mărirea libertăților tuturor credincioșilor, căci *„fiecare om și verce soțietate cu cât e mai liber, cu atât e și mai fericit; și beserica încă e mai fericită în sărăcie liberă, dacă a ajuns să aleagă între două, decât fiind subjugată cu avuții străine.”*

Acceptarea unirii religioase cu străinii înseamnă, implicit, știrbirea drepturilor naționale, deoarece episcopii și clericii străini vor introduce datini străine, vor aduce cu ei cântări și rugăciuni care nu ne sunt familiare, ceremonii diferite și, pe deasupra, se vor deda unor jocuri de culise urmărind îndepărtarea bărbaților noștri importanți și recurgând la tot felul de șicane. Arătând că acești străini *„vor negri pe bărbații noștri că sunt nedemni de încrederea guvernului [și] unde vor vede doi-trei români*

împreună, vor zice că fac complot, nu cumva să se unească,” iar „dacă uniții și neuniții trăiesc în armonie frățească îi vor calomnia, vor opri căsătoriile între uniți și neuniți.”

Pentru a înțelege mai bine realitățile clipei de față, Bărnăuțiu își îndeamnă concetățenii să facă apel la istorie, cea care „ne învață din cele trecute, a prețui cele de față și a prevedea cele viitoare,” spre a cântări binele și răul prin prisma intereselor naționale. Așezat pe acest postament edificator, Bărnăuțiu judecă și el totul din punct de vedere național și din această perspectivă chiar unirea cu Roma o socotește un act de slăbiciune, o capitulare a românilor în fața ungarilor, care au fost principalii artizani ai pierderii independenței bisericii naționale, căci, rupându-se de tradiția legăturilor cu românii de peste Carpați, numai numele de episcop le-a mai rămas, iar puterea și-a pierdut-o de tot, aceasta slăbind prin trecerea episcopiei sub autoritatea unor mitropolii ungurești, în plus fiind îngrădită de facto de către teologul iezuit, însărcinat a ține totul sub control. Împotriva teologului iezuit, Bărnăuțiu are cuvintele de condamnare cele mai grele, așa cum rezultă din perorația lui Toma: *„Unirea, zău fraților, pentru că după instrupciunea arhiereului de la Strigoniu și de la Roma și după diplomele cele ce le fabricau iezuiții și Strigoniul, arhiereul românilor numai numele de episcop l-avea, iar deregătoria episcopului o purta teologul, întru atâta cât arhiereul se putea zice vicariu teologului; acesta era cât mai mare și arhiereului și clerului, că arhiepiscopul nici a face vizitațiune, nici a hirotoni, nici a pedepsi pe cei răi, nici vreo judecată a face, nici șerbitoriu a-și băga sau a-i lăsa și muta și era ertați fără voia teologului, încă nici cărți scrie și a le trimite mai nainte de a le arăta teologului și nici un sinod sau sfat a face întru care să nu fie îndreptătoriu teologul.”* Episcopului român unit de la Blaj i s-a luat mai întâi numirea de arhiepiscop, apoi puterea de episcop, iar mai apoi mitropolia a fost total „îngropată” prin bula Papei din 1721. Pentru a fi cât mai convingător în argumentația sa, Bărnăuțiu citează pe contele Bethlen Miklós care, în istoria sa, descrie modul plastic în care Apoi l-a „îmbrobodit” pe episcopul român cu ocazia înscăunării și preluând din istoria lui Șincai episodul cu privire la manipularea săvârșită de iezuiți, *„ca să domnească peste cler și peste români.”*

Aceste pasaje din disputa conversaționalică dintre cei trei sunt aproape identice cu unele părți din discursul lui Bărnăuțiu de la Blaj din 3/15 mai, mergând chiar până la identitatea de formulare. Prin scoaterea în prim plan a acestor neajunsuri, Bărnăuțiu nu voia decât să atragă atenția și mai mult asupra dezbinărilor și lipsei de unitate națională care s-a manifestat în sânul societății românești în anii care au urmat unirii cu Roma și care a dus la confruntări și disensiuni între români și români, lupte religioase care au durat aproape 80 de ani. Pledoaria sa merge în direcția păstrării „medicinii libertății” în orice împrejurare și la nevoia de bărbați, care să știe să reziste în fața relelor timpului: *„Nu vă înșelați dară, o păstori mari, o căpitani, căci prezentele ... e*

fățariu, ma³ viitorul va mostra fără frică și va zice: acești bărbați erau datori în zilele lor a se lupta pentru biserică și pentru libertatea ei. N-au făcut-o, au părăsit-o, alegerile i-au căzut, sinoadele i-au încetat, libertatea s-a stins! Ce mărire, ce viață poate să aibă mitropolia și bisericile ei fără de libertate? Sau ce libertate este aceea cându-i nici atâta nu-i ertat ca să-și aleagă însuși mire și păstoriu pe bărbatul doritoriu?” El semnaleză totodată pericolul ca acest act, aparent important pentru națiune, cum ar fi alegerea episcopului, dar de o mână de indivizi, să genereze o serie de consecințe păgubitoare, dacă ele nu vor fi stăvilite din vreme. Între acestea, Bărnăuțiu enumeră unele, cum ar fi: favorizarea apariției unei aristocrații domnitoare peste cler, rezultată din canonicii sus-puși, care ar întrerupe legătura frățească cu clerul de jos și cu poporul; că acest lucru ar putea genera „spiritul măririi, al comodității, al servilismului,” al tolerării („a-și închide ochii”), de abuzuri și favoritisme etc.

Ideea de bază care străbate de la un capăt la altul lucrarea este că „Biserica numai în libertate poate învia” și că această libertate trebuie în cele din urmă cucerită și pusă în practică, astfel ca învierea mitropoliei românilor să fie cu adevărat reală, o sărbătoare pentru toți. Finalul, în care Petru și Pavel își exprimă încrederea în învierea mitropoliei, este de bun augur și exprimă încrederea românilor uniți în viitor.

Împărțită în două conversațiuni sau acte, „piesa” lui Simion Bărnăuțiu - căci poate fi socotită și așa - este, de fapt, o lungă disertație pe tema libertății bisericii și a rolului bisericii naționale față de națiune, rol pe care ea trebuie să-l îndeplinească, reunind sub faldurile sale, în lupta pentru afirmare, atât pe uniți, cât și pe neuniți. Ea seamăna, de aceea, în mod surprinzător cu tipul de teatru (o academie, s-a spus), practicat și anterior la Blaj, prin piesa *A scolasticilor de la Blaj facere*, pe care, mai mult ca sigur, Bărnăuțiu o va fi cunoscut din arhiva peste care el a păstorit la un moment dat.

Mai surprinzător ni se pare faptul că această piesă a lui Bărnăuțiu a trecut aproape total neobservată până acum și aproape nimeni nu s-a aplecat asupra ei. Fiind semnată „Un român,” ea a dus în eroare chiar și un spirit cunoscător și prob ca D. Comșa, care, atunci când prezintă piesa, extrem de fugar și superficial în ziarul *Tribuna* de la Brașov, unde ținea o rubrică despre manuscrisele Blajului, nu știa că autorul piesei ar fi Simion Bărnăuțiu, prelungind astfel starea de incertitudine și ambiguitate care plutea asupra manuscrisului. La 150 de ani de la redactarea lui, acesta ar merita din plin să fie redat, prin reeditare, cititorilor de astăzi, admiratori și iubitori ai scrisului și ideilor lui Simion Bărnăuțiu.

³ Dar (n. n.)

Cenzura de cărți în anii '50. Tipologia conținuturilor considerate „periculoase”

LÁZOK KLÁRA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

*Book Censorship During the 50's.
The Typology of the „Dangerous” Censored Thematics*

The study is dealing with the book censorship of the 50's and it is based on the archivist materials of the General Direction for Press and Typography, that may be found at the National Central Historical Archives, and on the related bibliography of this phenomenon. Our intention is to reveal the internal mechanism of editing during this period and to present the main organizational institutions of censorship.

Meanwhile, these archivist materials allowed the author to elaborate a typology of the censored thematics, considered by the censors the most dangerous ones.

Keywords: *book censorship, the 50's, archivist materials, typology, “dangerous” thematics.*

Într-un regim totalitar, clasa politică este cea care deține controlul total asupra informațiilor. Aceasta hotărește, pe de o parte, asupra difuzării informațiilor în mijlocul populației prin mijloacele propagandei, iar pe de altă parte, elimină prin cenzură acele informații care ar putea slăbi efectele acestei propagande.¹

În ceea ce privește cercetările privind cenzura de carte din perioada postbelică românească, trebuie să amintim două apariții editoriale semnificative. Prima este schița monografică a lui Adrian Marino asupra manifestărilor cenzurii în spațiul românesc, care însumează cercetările din anii '90 ale regretatului savant despre această temă.² Această carte se bazează pe informații provenite din viața culturală românească ale ultimelor decenii; autorul nu a folosit însă materialul arhivistic referitor la

¹ Bogdan Ficeac, *Tehnici de manipulare*, București, Nemira, 2004, p. 67.

² Marino Adrian, *Cenzura în România. Schiță istorică introductivă*, Craiova, Aius, 2000.

această temă, neavând acces la acesta. Cealaltă carte este volumul redactat de Lidia Vianu, apărut la editura Universității Central Europene de la Budapesta,³ un volum de interviuri cu protagoniștii acestei vieți culturale controlate, care însă nu poate fi numită o abordare științifică a acestei tematici.

La întocmirea acestui studiu ne-am bazat pe fondurile din 1958 ale Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor (în continuare DGPT) aflate la Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC). Am ales acest an, deoarece acesta s-a dovedit a fi unul de cotitură, atât din punctul de vedere al evenimentelor politice, cât și a celor culturale; în 1958 au început procesele politice și încarcerările în masă în urma implicării diferitelor cercuri în revoluția din 1956; acesta este anul în care au fost retrase trupele sovietice de pe teritoriul țării, ca semn al încrederii din partea Uniunii Sovietice. Iar pe plan cultural - atât în instituțiile minoritare, cât și cele majoritare - în acest an încep restructurările după relativa deschidere ideologică a anilor anteriori.

Pe baza acestui material arhivistic și sprijinindu-ne pe bibliografia de până referitoare la acest fenomen, am dorit în primul rând să trecem în revistă mecanismele de interior a editării cărților din această perioadă și să prezentăm principalele organisme ale acestui mecanism. În același timp, supunem atenției și un studiu de caz: pe baza dosarelor DGPT, a listelor operelor cenzurate de către acest organism, precum și anexelor atașate cu motivarea cenzurării diferitelor cazuri, am întocmit o tipologie a principalelor tematici considerate periculoase, încercând identificarea interpretării acestora de către lectorii organului de cenzură.

Mecanismele editării unei cărți: pașii de la biroul autorului la rafturile librăriilor⁴

Materialul predat editurii în prima instanță era parcurs de către redactorii editurii, printre atribuțiile lor numărându-se și transcrierea primară a textului, conform cerințelor ideologice. Doar în urma verificărilor de către redactorul și redactorul revizor al editurii în cauză, putea fi inclus titlul în planul editorial trimis spre aprobare la DGPT, iar

³ Lidia Vianu, *Censorship in Romania*, Budapest, Central European University Press, 1998.

⁴ Mulțumiri domnului profesor Dávid Gyula pentru adăugările privind funcționarea mecanismului.

încheierea contractului cu autorul depindea de aprecierea de către lectorii Direcțiunii.

După finalizarea textului de către autor, urmat de revizuirea și aprobarea acestuia de către redacție, materialul trebuia trimis spre lecturare la DGPT. În cazul redacțiilor maghiare din provincie a diferitelor edituri, textul ajungea mai întâi la subsecția maghiară a redacției minorităților din Editura de Stat de la București. După această a doua revizie, materialul era trimis la Direcțiune, ai căror lectori interni și referenți externi îi acordau ori îi retrăgeau permisiunea de tipărire. Referenții Direcțiunii erau de regulă cadre de încredere din punct de vedere politic, cu studii medii, fără un background profesional, însă conștienți întotdeauna de cursul ideologic actual. Tipografia nu avea voie să preia decât acele texte care aveau pe fiecare pagina ștampila de „bun de tipar.”

Primul exemplar al fiecărei cărți trebuia trimis spre revizuire la Ministerul Culturii și Educației, iar fără aprobarea de „bun de difuzat” cartea nu putea fi distribuită în librării. De multe ori, s-a ivit ocazia de a li se retrage dreptul de difuzare unor cărți tipărite deja în sute de mii de exemplare, unul dintre cele mai faimoase cazuri fiind cel al culegerii de texte literare maghiare pentru clasa a X-a, apărut în 1958 și distrus la începutul anului 1959. În urma acestei întâmplări, s-au luat măsuri severe, autorii culegerii fiind dați afară din învățământ, iar responsabilii de la Editura Didactică și Ministerul Culturii, grav sancționați.

Actorii principali al mecanismului editării

Organul central responsabil pentru coordonarea publicării și difuzării cărților era Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor, înființată în 1949, pe baza unui decret al Consiliului de Miniștri. Sfera de acțiune a acestei Direcțiuni de pe lângă Consiliul de Miniștri cuprindea redactarea *Buletinului Oficial*, aprobarea publicării, difuzării, exportării și importării oricărei publicații, reglementarea funcționării librăriilor, bibliotecilor, depozitelor de cărți etc.⁵ Decretul de constituire a fost urmat, în aceeași an, de altele, care hotărau asupra sancțiunilor în cazul

⁵ *Decret nr. 218 pentru organizarea Direcției Generale a Presei și Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniștri al R.P.R., în Buletinul Oficial al Republicii Populare Române (în continuare Buletinul Oficial), nr. 32, 23 mai 1949.*

nerespectării regulilor, iar printr-o decizie a Consiliului de Miniștri, Direcțiunea a primit monopolul asupra comercializării cărților.⁶

În 1954 activitatea editorială - aflată demult sub controlul total al organelor centrale - a fost subordonată Direcției Generale de Presă și Tipărituri, așezată în subordinea Ministerului Culturii,⁷ iar departamentele direcțiunii au fost reorganizate în trei secții: presă, cărți și **agitație verbală și vizuală**. Această restructurare nu este însă rezultatul unei evoluții interne, ci probabil un fenomen general în blocul sovietic, sistemul editorial din Ungaria fiind reorganizat după același model în același an.⁸

Sub presiunea intelectualității maghiare - presiune posibilă datorită conjuncturii naționale și internaționale din primăvara anului 1956, în septembrie același an, Comitetul Central al P. M. R. a hotărât înființarea Direcției Generale ale Minorităților pe lângă Consiliul de Miniștri.⁹ Direcția Generală a fost înființată în noiembrie 1956, șeful secției fiind numit în persoana lui Bányai László, lider comunist cu trecut ilegalist, fost membru al Adunării Naționale, fost rector al Universității Bolyai. Într-o informare, el identifica aria de activitate a Direcțiunii ca fiind coordonarea problemelor culturale ale minorităților din Republica Populară Română, identificarea problemelor și elaborarea propunerilor privind rezolvarea acestor probleme [...], un organ care răspunde direct și în fața Comitetului

⁶ *Decizia nr. 9916/1951 privind modul de funcționare al întreprinderilor de librărie și papetărie*, în *Buletinul Oficial*, nr. 117, 12 decembrie 1951.

⁷ Dávid Gyula, *A romániai magyar könyvtermés az ötvenes évek első felében* [*Producția de carte maghiară din România în prima jumătate a deceniului V*], în *Romániai magyar könyvkiadás 1950–1953* [*Activitatea editorială maghiară din România. 1950-1953*], red. Szigethy Rudolf, Újvári Mária, Cluj-Napoca, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1995, p. 6.

⁸ Bart István, *Világirodalom és könyvkiadás a Kádár-korszakban* [*Literatură universală și activitate editorială în era Kadar*], Budapest, Osiris, 2002, p. 56.

⁹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond C.C. P.C.R., Cancelarie, dos. 102/1956, f. 17-20, în *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)* [*Revoluția din 1956 și maghiarii din România (1956-1959)*], red. Stefano Bottoni, Lázok Klára, László Márton, László Réka, Miercurea-Ciuc, Editura Pro-Print, 2006, p. 125.

Naționalităților de lângă C. C. al P. C. R.¹⁰ Direcțiunea Generală avea în subordine secțiile naționalităților de la toate instituțiile culturale, printre care și cele de la Direcțiunea Editurilor.

Pe plan editorial, repercursiunile evenimentelor din 1956 au început să se facă simțite în jurul anului 1958:¹¹ DGPT a interzis în acest an publicarea mai multor lucrări științifice, opere care tratau aspecte ale istoriei, etnografiei, lingvisticii etc. a minorităților maghiare, ori difuzarea unor cărți deja publicate.

Restrângerile s-au manifestat și la nivel instituțional. În decursul anului 1959, șeful DG al Naționalităților, Bányai László, a fost tras la răspundere și înlăturat de la conducerea Direcțiunii de către o comisie de partid, cu acuzația de a fi trecut cu vederea niște provocări naționaliste strecurate în manualele școlare maghiare; iar în vara 1959, Direcțiunea însăși a fost desființată, atribuțiile sale fiind transmise diferitelor secții ale diferitelor ministere.¹²

Tipologia conținuturilor problematice

Acest studiu se dorește a fi o analiză a dosarelor DGPT din anul 1958, dosare ce cuprind, pe de o parte, listele operelor oprite ori parțial cenzurate în anul respectiv (vezi Anexa 1 cu titluri și edituri), iar pe de altă parte, anexele acestor liste, cu motivarea lectorilor asupra cenzurării respectivelor opere ori pasaje. Pornind de la aceste dosare, am dorit să stabilim conținuturile considerate problematice în anii cincizeci. În primul rând, am căutat acele calificative care marcau conținuturi problematice, elaborând pe baza frecvenței de apariție o tipologie a conținuturilor considerate a fi cele mai grave. Rezultatele acestui studiu de caz, pe de o parte, ne permit o adâncire a cunoștințelor noastre privind principiile ideologice ale PRM; pe de altă parte, cunoașterea unor opere

¹⁰ *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956-1968)*, red. A. Andreescu, L. Năstasă, A. Varga, Cluj-Napoca, Centrul de Resurse pentru diversitate etnoculturală, 2003, p. 296.

¹¹ Pentru mai multe detalii asupra efectelor revoluției din 1956 asupra populației maghiare din România vezi: *Az 1956-os forradalom...; Áldozatok-1956 [Victimele- 1956]*, red. Pál Antal Sándor, Mentor , Târgu-Mureș, 2006.

¹² ANIC, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dos. 26/1959, f. 111-112, în *Minorități etnoculturale...*, p. 617.

literare și științifice care n-au ajuns să fie tipărite, ori au fost retrase de pe piață, ne prezintă literatura anilor '50, altfel de cum o știam noi.

Principalele motive ale cenzurii în anii cincizeci

Cel mai frecvent calificativ în cazul operelor cenzurate ori retrase era „conținutul naționalist,” 14 din cele 74 de opere cenzurate în anul 1958 fiind modificate din acest motiv. Dar ce înțelegeau cenzorii prin „conținut naționalist”? Am luat în considerare acele titluri în care apărea explicit calificativul „conținut naționalist,” ori apăreau acele caracteristici care erau considerate anterior ca naționaliste. Pe baza motivărilor anexate dosarului, acestea se grupează în jurul a patru mari tematici: problema Ardealului, referirea la o cultură unitară maghiară ori română, privarea limbii (atât română, cât și maghiară) de influențe străine, referiri la tradiții și la religie.

În primul rând, erau considerate naționaliste acele opere care atingeau *problema Ardealului* ori tratau teme legate de cultura maghiară, ca de exemplu, volumul de studii al lui Alexandru Husar, *Dincolo de ruini* [*A romokon túl*], care publica cercetări legate de istoria cetăților transilvănene.¹³ De asemenea, a fost oprit volumul de studii al lui Kelemen Lajos, *Studii și articole de istoria artei* [*Művelődéstörténeti tanulmányok*]¹⁴ pe motivul că nu tratase moștenirea culturală românească, doar pe cea maghiară, astfel „publicarea volumului nu ar contribui cu nimic la consolidarea relațiilor frățești dintre poporul român și naționalitatea conlocuitoare maghiară din țara noastră” și „creează imaginea Ardealului maghiar în exclusivitate încă din cele mai vechi timpuri.”¹⁵

Dar nu numai autorii maghiari fuseseră cenzurați din acest considerent. Din volumul de povești al autorilor sași Hans Liebhart și Dieter Roth, *Legende și povestiri săsești* [*Der Eisenhans: siebenbürgisch-sächsische Märchen*]¹⁶ au fost scoase, de asemenea, legendele considerate de către cenzori, ca punând „problemele din punct de vedere naționalist, șovin”

¹³ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 2.

¹⁴ Volumul de studii al lui Kelemen Lajos a fost publicat până la urmă doar după moartea savantului, primul volum în 1977 și, respectiv volumul al doilea, în 1982.

¹⁵ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 10.

¹⁶ Volumul s-a publicat până la urmă în 1962, la București.

și anume, cele care prezentau fondarea unor cetăți și biserici din Transilvania, fără a aminti de prezența populației românești.¹⁷ „Se face abstracție totală de la existența elementului autohton, de continuitatea poporului român în Ardeal, de legăturile dintre sași și români.”¹⁸

În același timp, restricția se aplică și în cazul autorilor clasici români, din opera biobibliografică a lui Alexandru Bojin despre Alexandru Vlahuță fiind scoase referirile la studiul *Vrem Ardealul*.¹⁹

De asemenea, erau considerate naționaliste acele opere care tratau *cultura/știința/limba/literatura românească ori maghiară ca o entitate unitară*, neținând cont de realitățile politice actuale. De exemplu, din acest considerent nu a putut să vadă lumina tiparului studiul lui Nicolae Grămadă care trata toponimia Bucovinei („al întregii Bucovine”-menționează cenzorul), deoarece „*unul din scopurile principale ale lucrării este de a dovedi că românii au fost cei dintâi care au populat aceste regiuni (întreaga Bucovină parte din Basarabia)*.”²⁰ În opinia cenzorului „*în forma actuală, lucrarea este inoportună, servind altor scopuri*.”²¹ Un alt exemplu elocvent este oprirea volumului *Rostirea*, din opera clasică a lingvistului Sextil Pușcariu, *Limba română*, din considerentul că „*analizează dialectica și graiurile de pe teritoriul vechii României*”²² și „*se fac dese referiri la teritorii care nu aparțin țării*.”²³

În cazul culturii maghiare se prezentau aceleași motive. Unul dintre cazurile cele mai absurde este oprirea lucrării științifice de referință a lui Lőrincz Ernő, *Reglementarea raporturilor de muncă în Transilvania între 1840-1918*, pe motivul că „*în perioada la care se referă autorul, Transilvania făcea parte din Ungaria.... de aceea, apariția la noi a unei asemenea lucrări nu-și are justificarea*.”²⁴ Un alt exemplu îl constituie cazul culegerii de texte literare maghiare pentru clasa a X-a, oprită după ce fusese deja tipărită. Motivul retragerii, în prima instanță, era că poeziile

¹⁷ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 52.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ ANIC, fond CC al PMR, Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 13.

²⁰ *Ibidem*, f. 67.

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*, f. 9.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*, f. 16.

patriotice ale clasicilor maghiari incluse în culegere „*nu ar contribui decât la stimularea sentimentului patriotic față de Republica Populară Ungară și nu față de Republica Populară Română, patria oamenilor muncii maghiari din țara noastră.*”²⁵

Studiile lingvistice care îndemneau la *păstrarea nealterată a limbii* și făceau referiri la influențele altor limbi asupra limbii materne erau considerate, de asemenea, naționaliste. Volumul de studii al lui Gálffy Mózes, *Limba noastră maternă*, nu a primit dreptul la tipar, deoarece considera nefastă influența limbii române asupra limbii maghiarilor din Transilvania și îndemna la păstrarea regulilor lingvistice tradiționale. În același timp, cenzorul observa că „*în unele articole sunt afirmații direct dușmănoase, reacționare. Se afirmă că unele cuvinte ca «normă», «miliție», «pionier», «combaină» au intrat în vocabularul limbii maghiare, dar ele nu se vor păstra.*”²⁶ Cenzorul considera publicarea acestui volum extrem de periculoasă, având în vedere că acesta nu era o operă de strictă specialitate, adresându-se publicului larg, și cerea ca redactorii și responsabilii acestui volum să fie sancționați sever.²⁷

Lucrările care tratau teme legate de *tradiții populare și religioase* puteau primi calificativul de „naționalist.” Astfel, piesa de teatru al lui Eusebiu Camilar,²⁸ *Căderea zeilor*, a fost oprită deoarece, potrivit cenzorului, „*este greșit orientată, exaltând credința și tradițiile strămoșești,*” și astfel creează „*o atmosferă naționalistă și mistică.*”²⁹ De asemenea, culegerea de cântece populare evreiești, deja tipărită, al lui Emil Săculeț, *Cântece populare evreiești*, nu a ajuns în librării, deoarece „*cuprinde și cântece greșite din punct de vedere politic, cu caracter naționalist.*”³⁰ Prefața volumului este considerată „*greșit orientată*” din mai multe considerente, în primul rând pentru că „*afirmă că toți învățătorii contribuiau la*

²⁵ *Ibidem*, f. 101.

²⁶ *Ibidem*, f. 68.

²⁷ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 4/1958. f.

²⁸ Eusebiu Camilar (1910-1965) poet, traducător.

²⁹ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 3.

³⁰ *Ibidem*, f. 16.

culturalizarea maselor,”³¹ și „nu arată condițiile create de Partid naționalităților conlocuitoare.”³²

O altă calificare frecventă era fraza: „dă posibilitate la interpretări dușmănoase,” aplicabilă, prin caracterul său general, oricărei opere. În 1958, din șapte astfel de cazuri, două erau legate de percepția revoluției maghiare din 1956. Astfel, povestirea în versuri al lui Tamás Mária, *Focul din pădure*, a fost oprită, deoarece „unele episoade amintesc de evenimentele petrecute în 1956 în Ungaria. Prin felul în care sunt prezentate pot fi interpretate dușmănos.”³³ Cealaltă operă problematică era romanul lui Tompa István, *Trezirea*, povestea unui director de uzină, care nu poate să țină pasul cu modernizarea uzinei, se izolează, și doar șocul „contrarevoluției” din Ungaria îl trezește la realitate. Cenzorul considera în primul rând că „nuvela e structural greșită. Conflictul care determină desfășurarea acțiunii nu este real ... nu astfel se comportă un comunist în fața greutăților.” În același timp, referentul nu era mulțumit cu prezentarea reacției maselor la evenimentele din Ungaria: „indignarea și protestul unanim al maselor nu sunt subliniate.”³⁴

Următorul calificativ este caracteristic mai ales referatelor asupra operelor unor personalități antebelice, ori asupra monografiilor ce tratau astfel de personalități. În aceste cazuri, cenzorii se plâneau de „lipsa spiritului critic și științific” al studiilor introductive ori prefețelor operelor amintite. De exemplu, în cazul volumului de poezii al autorului din secolul al XIX-lea, Zajzoni Rab István, referentul considera că „Prefața volumului este scrisă de pe o poziție neștiințifică. Autorul nu aplică în reconsiderarea clasicului maghiar principiile esteticii marxiste... nu analizează limitele concepțiilor lui Zajzoni Rab István.”³⁵

Un alt motiv pentru cenzurare era folosirea de către autori a terminologiei nonmarxiste, „burgheze” ori reprezentarea unor curente culturale, artistice, estetice, care nu erau compatibile cu terminologia marxistă. Exemplul cel mai elocvent îl constituie cazul studiului lui

³¹ *Ibidem.*

³² *Ibidem.*

³³ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 56.

³⁴ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 4/1958. f. 135-136.

³⁵ *Ibidem*, f. 7.

Alexandru Piru care tratează o temă corespunzătoare - clasa muncitoare în literatura antebelică românească -, dar „este scrisă de pe o poziție obiectivistă, aducând o imagine deformată a clasei muncitoare,” și nu subliniază existența unei culturi muncitorești de sine stătătoare în cadrul societății burgheze.³⁶ Un alt exemplu este scoaterea studiului Elenei Vianu din volumul de studii lingvistice întocmit în cinstea academicianului Iorgu Iordan, pe motiv că „se ocupă în exclusivitate de forma artistică a fabulelor [lui La Fontaine - L.K.] fără să arate nimic despre valoarea lor socială.”³⁷

Pe lângă calificativul „naționalist” și problemele de ordin politico-ideologic, cel mai frecvent apare calificativul „pesimist,” cu referire mai ales la volumele de poezii, în același context fiind prezent deseori și atributul de „ermetic” ori „apolitic.” Acestea sunt motivele scoaterii unor poezii din volumele poezilor Bodor Pál³⁸ și Kányádi Sándor,³⁹ proiectate pentru apariție în 1958. Ce înseamnă „pesimist” în acest context? În cazul poeziilor, interpretarea istoricului este mult mai ușoară, având în vedere că poeziile în cauză erau atașate la dosar. Pe baza acestora, putem afirma că atributele de „pesimist,” „ermetic,” „apolitic” se refereau la acele creații originale, abstracte, care nu puteau fi incluse între șabloanele realismului socialist, nu oglindeau „realitatea socialistă.”

Nu erau compatibile cu aceste criterii ale culturii comuniste nici creațiile lirice, de proză ori chiar științifice, care tratau teme legate de religie, tradiții religioase, acestea primind calificativul „mistic.” De exemplu, din volumul redactat de Franyó Zoltán, un volum de traduceri din lirica universală, poeziile lui Rainer Maria Rilke au fost scoase datorită caracterului lor „profund mistic și decadent.”⁴⁰ Același calificativ i-a fost acordat de către cenzori studiului lui Paul Henri Stahl, intitulat *Forme de scriere primitivă la țaranii români*, considerat de referenți drept „sursă de promovare a misticismului și superstițiilor.”⁴¹

³⁶ *Ibidem*, f. 15.

³⁷ Aici se tratează o publicație al Academiei Române, întocmită în cinstea academicianului, Iorgu Iordan. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 9.)

³⁸ ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 2.

³⁹ *Ibidem*, f. 15.

⁴⁰ *Ibidem*, f. 5.

⁴¹ *Ibidem*, f. 10.

Dintre motivațiile cenzurării se mai pot aminti cazuri în care persoana autorului constituia problema (de exemplu, scoaterea poeziilor lui Jules Romains din culegerea sus-amintită a lui Franyó Zoltán era motivată prin rolul jucat de autor în timpul ocupației germane a Franței⁴²), ori referirile bibliografice la opere indexate.⁴³

Concluzii

1. Pe baza materialului arhivistic studiat, am reușit să completăm tipologia lui Adrian Marino cu privire la manifestările cenzurii în timpul comunismului. Marino stabilește și exemplifică 7 modalități de cenzurare, însă nu a avut posibilitatea să cunoască mecanismele interioare ale procesului de cenzurare, neavând acces la materialul arhivistic necesar. Pe baza acestui material arhivistic, putem completa informațiile oferite de Domnia Sa, cu referiri precise asupra acestor mecanisme. Astfel, putem afirma că în anii '50, DGPT impunea 3 filtre de control în cazul oricărui material tipărit. Orice material trebuia să treacă mai întâi controlul referenților Direcției Generale și se putea tipări doar dacă primea „bun de tipar” din partea acestora. În al doilea, rând materialul deja tipărit era controlat pentru a doua oară de DGPT, și doar atunci putea fi distribuit în librării, dacă primea calificativul de „bun de difuzat.” În al treilea rând, există o situație mai rar întâlnită, când lectorii DGPT, pe baza unei sesizări, controlau încă odată operele deja difuzate și le retrăgeau din librării.

2. Pe baza materialului studiat, putem afirma că în anii '50, regulile DGPT impuse referenților de cenzurare aveau la bază mai mult criterii tematice decât etnice. Astfel, erau considerate neindicate atât menționarea teritoriilor locuite de români din afara granițelor actuale ale României, cât și orice referire la o eventuală unitate culturală, lingvistică și istorică a populației maghiare din România cu națiunea maghiară. În același timp, erau interzise operele care făceau referire la religie ori reprezentau alte curente ideologice decât cel oficial. Pe lângă motivele cenzurii enumerate

⁴² ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 5.

⁴³ De exemplu din bibliografia atașată monografiei despre Bogdan Petriceicu Hașdeu au fost scoase acele titluri care, la acel moment, figurau pe lista scrierilor indexate. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 13.)

în studiul de față, mai existau unele probleme minore de formă, ca de exemplu, motivul că poeziile din volum nu sunt așezate în ordine corespunzătoare (sic!), ori conflictul romanului nu are o bază solidă etc..

3. Listele operelor cenzurate ne permit să ne formăm o idee asupra liniei ideologice a ultimilor ani ale acestui „deceniu obsedant” și, în același timp, asupra climatului cultural mai liberal al anilor 1955-1956, care a permis realizarea acestor opere literare și științifice românești și maghiare (până la urmă rămase în sertar). În domeniul literaturii s-au născut acele opere care încercau redarea obiectivă a perioadei staliniste abia terminate. Aceste opere oprite prezentau dramele izvorâte din transformarea violentă al structurilor economice, contradicțiile industrializării forțate, problemele populației rurale adusă să lucreze la fabrici,⁴⁴ incompetența directorilor muncitorești ai fabricilor,⁴⁵ birocrăția de partid din U. R. S. S.⁴⁶ În ceea ce privește literatura științifică, atât cultura română, cât și cea maghiară, a prezentat în acești ani studii de referință în domeniul lingvisticii, etnografiei, istoriei, istoriei artei, dreptului, au fost finalizate câteva dintre antologiile și monografiile referitoare la literatura românească interbelică.

⁴⁴ Acesta este de exemplu motivul opririi volumului de nuvele al lui Ștefan Luca. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958. f. 1.)

⁴⁵ Una dintre nuvelele din volumul *În zilele noastre* a lui A. Breitenhofer, satirizează comportamentul unui director muncitoresc. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 4.)

⁴⁶ De exemplu, este oprită nuvela unui autor sovietic, Ciacovskii, care prezintă realitățile anterioare Congresului XX. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 6.)

ANEXA.

Lista operelor cenzurate în totalitate ori parțial din anul 1958*

I. Opere oprite între 1 ianuarie și 1 decembrie 1958, care nu au primit „bun de tipar” (volume, studii, poezii, studii introductive, prefețe)

Editura	Titlu
Tineretului	Cristina Petrescu, <i>Ostrovul dorului</i>
Tineretului	Ștefan Luca, <i>Povestiri</i>
Tineretului	Mehes Gyorgy, <i>Piatra filozofală</i> [A bölcsesség köve]
Tineretului	Paul Schuster, <i>Soare fără raze</i>
Tineretului	Ion Gheorghe, <i>Nașterea statornicei moșii</i>
Tineretului	Bodor Pál, <i>Poezii</i> [Versek]
Tineretului	Al. Husar [Huszár Sándor?], <i>Dincolo de ruini</i>
Tineretului	Petru Vintilă, <i>Linia vieții</i>
Tineretului	Liebhardt-Roth, <i>Legende și povestiri săsești</i> [Der Eisenhans: siebenbürgisch-sächsische Märchen]
Tineretului	Rose Wuhl, <i>Tichia înțelepciunii</i>
ESPLA	Eusebiu Camilar, <i>Căderea zeilor</i>
ESPLA	Tompa István, <i>Trezire</i> [Ébredés]
ESPLA	Miko Ervin, <i>Reportaje literare</i> [Irodalmi riportok]
ESPLA	L. Rebreanu, <i>Opere alese, 1.</i>
ESPLA	M. Sebastian, <i>Opere alese, 2.</i>
ESPLA	A. Breitenhofer, <i>În zilele noastre</i>
ESPLA	Tamas Maria, <i>Focul din pădure</i> [Erdőtűz]
ESPLA	Franyó Zoltán, <i>Pe strunele mileniilor</i> [Évezredek húrjain]
ESPLA	Söni Pál, <i>La începutul începutului</i> [A kezdetek kezdetén]
ESPLA	Raoul Șorban, <i>Romulus Lade. Monografie</i>
ESPLA	Gh. D. Anghel, <i>P. Comarnescu</i>
ESPLA	Valeriu Gorunescu, <i>Zodie furtunoasă</i>
ESPLA	Kerenbach, <i>Ritmul aurorelor. Versuri</i>
ESPLA	Aurora Cornu, <i>Distanțe</i>

* Apud ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă și Tipărituri, dos. 9/1958, f. 1-18.

ESPLA	M. Paraschivescu, <i>Alte laude. Versuri</i>
ESPLA	Cella Serghi, <i>Pânza de păianjen</i>
ESPLA	A Ceakovski, <i>Un an de viață</i>
ESPLA	<i>Antologia prozei bulgare</i>
ESPLA	Nikos Kazantzakis, <i>Hristos răstignit a doua oară</i>
ESPLA	Zajzoni Rab István, <i>Opere alese</i> [Válogatott művek]
ESPLA	<i>Prozatorii contemporanului. Antologie</i>
ESPLA	Gheorghe Barițiu, <i>Articole literare</i>
ESPLA	Păcurariu (szerk.), <i>Ion Ghica. Documente literare inedite</i>
ESPLA	D. D. Pătrășcanu, <i>Un prânz de gală</i>
Politică	Ilie Cristea, <i>La răspântii</i>
Academică	N. Grămadă, <i>Studii și materiale de toponimie bucovineană</i>
Academică	Sextil Pușcariu, <i>Limba română. Rostirea</i> , vol. 2
Academică	<i>Omagiu lui Iorgu Iordan</i>
Științifică	Galfy Mozes, <i>Limba noastră maternă</i> [A mi anyanyelvünk]
Științifică	Kelemen Lajos, <i>Studii și articole de istoria artei</i> [Művelődéstörténeti tanulmányok]
Științifică	Csetri Elek, <i>Memoriile inedite ale lui Vass Pál</i> [Vass Pál kiadatlan emlékiratai]
Științifică	Bajko Endre, <i>Călărețul drumet</i>
Științifică	Paul Stahl, <i>Forme de scriere primitivă la țaranii români</i>
Științifică	Emil Manu, <i>Scriitori și probleme literare</i>
Științifică	Ovid Densușianu, <i>Istoria limbii române</i>
Științifică	V. Eftimiu, <i>Piese într-un act</i>
Științifică	M. Davidoglu, <i>Șoimul</i>
Științifică	V. Nicorovici, <i>Încotro Toadere?</i>
Științifică	Horia Ursu, <i>Istoria Românilor în creația literară</i> , vol. 2.
Științifică	Beke György, Vajda Bela, „...dar năravul ba”
Științifică	Silvia Andreescu, T. Mănescu, <i>Corabia condamnată</i>
Științifică	<i>Volum de piese într-un act</i> [Egyfelvonásosok]
Științifică	Dan Hăulică, I. D. Bălan, <i>Culegere de texte literare - Clasa a X-a</i>

Științifică	B. P. Hașdeu, <i>Studiu bibliografic</i>
Științifică	Al. Bojin, <i>Al Vlahuță. Studiu bio-bibliografic</i>
Științifică	<i>Literatură rusă și sovietică în limba română</i>
Științifică	<i>George Coșbuc. Bibliografie</i>
Militară	<i>Cântarea patriei. Culegere de proză patriotică</i>

II. a) Opere care au primit „bun de tipar”, dar nu au primit „bun de difuzat”

ESPLA	W. Aichelburg, <i>Șobolanii din Hamleîn</i>
ESPLA	Orosz Irén, <i>Întâlnire pe drum lung</i> [Találkozás a hosszú úton]
ESPLA	Al. Piru, <i>Clasa muncitoare în literatura noastră dinainte de 23 august</i>
ESPLA	Kanyadi Sándor, <i>Dansul pescărușilor</i> [Sirálytánc]
Tineretului	Botez T. Mihail, <i>Nicolae Titeică</i>
Politică	A. Robertson, <i>Originea creștinismului</i>
Științifică	Lörincz Ernő, <i>Reglementarea raporturilor de muncă în Transilvania între 1840-1918</i>
Muzicală	Emil Săculeț, <i>Cântece populare evreiești</i>
Editura Didactică	<i>Texte literare pentru clasa a X-a</i> [Irodalmi szöveggyűjtemény a X. osztály számára]
Editura Didactică	<i>Din activitatea științifică a cadrelor didactice din institutul pedagogic din București 1957</i>

b) Opere oprite după difuzare

ESPLA	Toma Spătaru, <i>Zbateri</i>
ESPLA	Ivan Olbracht, <i>Haiducul Nicola Șubai</i>
ESPLA	Jean de Beer, <i>Fiica omului</i>
Editura Tineretului	E. Rohan, <i>Nici o moarte nu e bună</i>
Editură Politică	Eugen Balaș, <i>Contribuții la o critică marxistă a Keynesismului</i>
Editură Politică	Pavel Apostol, <i>Iluzia evadării</i>

BIOGRAFICA

Protopopul Reghinului, Ariton M. Popa Biobibliografie

ANA TODEA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Ariton M. Popa, the Archpriest of Reghin. Biobibliography

During the inter-war period, the archpriest Ariton M. Popa became one of the most important public figures of the socio-cultural life from Reghin.

This study, dedicated to him, is divided into two parts; the first one is a brief biography, that points the most important moments of his life; the second part, is a selective bibliography that contains a list of the papers the archpriest wrote during his activity and also a list of references, that means books and articles having as subject his life and activity.

Keywords: *Ariton M. Popa, archpriest, biobibliography, Reghin, Greek-Catholic Church.*

Preotul greco-catolic, protopopul, prelatul papal, publicistul, cărturarul, omul politic Ariton M. Popa, s-a născut la 15 aprilie 1871, în localitatea Tăuni, județul Alba, din părinții Grigore și Pelaghia Popa, o familie de plugari înstăriți.¹

Studiile primare și gimnaziale le-a făcut la Gimnaziul greco-catolic din Blaj (clasele I-VIII, 1883-1891), absolvind cu calificativul „eminent.” A avut, între profesori, pe viitorul istoric și membru al Academiei Române, dr. Augustin Bunea. Mărturisește că, aflându-se în apropierea și înrâurirea lui, „mă punea lângă dânsul la masă ca acolo la lumina lampei să cetim împreună.” Apoi, s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universității din Budapesta, pe care a frecventat-o între anii 1891-1895.²

¹ Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2000, p. 177-179.

² Grigore Ploșteanu, *Ariton Popa*, în *Reghinul Cultural*, vol. II, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara Reghin, 1990, p. 209.

S-a căsătorit la Blaj, cu Aurelia, și a fost hirotonisit la 15 noiembrie 1896 de mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa.³ La 25 aprilie 1897 a fost numit cooperador parohial în Bucium-Șasa, județul Alba, iar prin decretul nr. 4760 din 5 septembrie 1899, este numit administrator parohial. Din ianuarie până în mai 1897 a activat și ca învățător în Biia și doi ani în Bucium-Șasa.⁴ Între anii 1898-1905, a îndeplinit și funcția de director executiv al Băncii „Detunata.” La Bucium-Șasa, i-a urmat la conducerea săracei parohii de mineri lui Iosif Ciura, bunicul scriitorului Alexandru Ciura, și l-a precedat pe scriitorul Ion Agârbiceanu.

Ctitoarește cele dintâi biblioteci populare în Biia, Tăuni și Bucium-Șasa. Înființează aici **Reuniunea de femei**, un cor și organizează cu tinerimea locală numeroase reprezentații teatrale și serate culturale. Membru al **Reuniunii învățătorilor români**, membru al **ASTREI**, a fost ales în comitetul cercual al Despărțământului Abrud-Cîmpeni (1901), încredințându-i-se funcția de casier. În această calitate, a contribuit la organizarea cu succes a adunării generale a **Societății pentru crearea unui fond de teatru român de la Abrud**, din 22-23 iulie 1900, și a recrutat membri ajutători pe seama Societății.

A colaborat la *Foaia scolastică* (Blaj), unde îi apare studiul (traducere) *Starea scolastică prezentă în Statele Unite nord americane* (1899). În aceeași perioadă, a publicat în periodicele *Gazeta Transilvaniei*, *Unirea*, *Libertatea*, *Păstorul sufletesc*. A efectuat mai multe traduceri de lucrări cu conținut bisericesc, între care *Catolicismul în America de Nord*, *Preotul legii nouă* (după *Memoriale vitae sacerdotalis*, de Cl. Arvisenet), *Oratoria sacră* de J. Kudorn, *Isus Hristos* de Berthe și *Manual de adorare a sf. Euharistii* de Tesnière (traduceri din limba maghiară).⁵

La 26 decembrie 1905, va fi numit protopop greco-catolic în Reghin. Instalat la Reghin, la începutul anului 1906, devine unul din principalii animatori ai vieții culturale și naționale românești din acest oraș.⁶ A fost cel mai vrednic urmaș al „lucefărului” redeșteptării naționale, al marelui Petru Maior, a cărui ctitorie a păzit-o și dezvoltat-o printr-o pastorație duhovnicească și luptă românească de peste 40 de ani.⁷ Înființează, în 1913,

³ Maria Dan, *Protopopul Ariton M. Popa*, Târgu-Mureș, s.n., 2006, p. 72.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Grigore Ploeșteanu, *op. cit.*, p. 209-210.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 178.

Reuniunea meseriașilor români din Reghin, cu scopul de a împiedica deznaționalizarea elementului muncitor românesc. Susține **Societatea pentru crearea unui fond de teatru român**; înființează **Reuniunea mariană a femeilor** din localitate; s-a afirmat ca militant al Partidului Național Român. A fost membru fondator al **Despărțământului Reghin al ASTREI** și apoi ales vicepreședinte. Într-o perioadă în care „Legea Apponyi” atenta la existența învățământului românesc, desfășoară o „*muncă uriașă pentru asigurarea școlii*,” controlează și îndrumă școlile elementare, le cercetează anual, participă la examenele de sfârșit de an. Se ocupă îndeosebi de Școala românească greco-catolică din Reghin. Participă la activitățile **Reuniunii învățătorilor români**, prin șezători culturale, susținând comunicări: „Sărbătorile băbești,” Cașva, 22 mai 1910; „Lipsa și folosul școlii,” Petelea, 16 octombrie 1910; „Să iubim ce-i al nostru, îmbrățișând și meseriile și negoțul,” Solovăstru, 13 noiembrie 1910; „Foloasele unirii bisericii pentru neam,” Urisiu de Jos, 28 noiembrie 1910; „Despre tovărășii,” Teleac, 19 decembrie 1910; „Câteva rele în popor,” Mura Mare, 20 decembrie 1910; „Ce să cetim și cum să ne îmbrăcăm,” Petelea, 19 ianuarie 1911; „Ce să cetim și cum să ne îmbrăcăm” și „O reprivire peste trecutul neamului nostru din punct de vedere bisericesc,” Suseni, 5 martie 1911; „Mijloace pentru promovarea educațiunii,” Reghin, 23 noiembrie 1911.⁸

A susținut expuneri în diferite localități mureșene, utilizând aparatul de proiecție („Skiptikon”). În 1911 a vorbit la Toplița despre „Cooperativele sătești.” A întreținut legături cu publicații și intelectuali din vechea Românie, primind corespondențe de la redacția ziarului *Neamul Românesc* (Vălenii de Munte), de la profesorul P. Popovici, directorul școlii din Piatra Neamț. Apare între corespondenții *Revistei teatrale* (1913).⁹

După intrarea în războiul pentru întregirea unității național-statale, Arition M. Popa a fost deportat și internat la Fertörákos (județul Sopron, Ungaria), între 6 septembrie 1916 și 12 iunie 1917, cu alți cărturari români, care au luptat pentru întregirea neamului. Reîntors la Reghin, luptă pentru unirea Transilvaniei cu România; participă la adunările de constituire a Consiliului (Senatului) național român județean Mureș-Turda din 5 noiembrie 1918, fiind ales secretar județean. Redactează

⁸ *Ibidem*, p. 178.

⁹ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 211.

însuflețitorul apel către Frații Români, prin care se vestea că „soarele libertății naționale a răsărit în urmă și pentru noi Români din Ardeal și Țara Ungurească...”¹⁰ Prezidează ședințele C.N.R. local, participă la adunările populare din Milășel și Băla; a participat la Alba Iulia, ca delegat de drept, reprezentând Protopopiatul greco-catolic Reghin.¹¹ După Unire, a continuat să activeze pe plan cultural, ecleziastic și politic. Reales vicepreședinte al **Despărțământului Reghin al ASTREI**, reorganizat la 19 februarie 1923, susține numeroase expuneri cu caracter instructiv-educativ: „Necesitatea școlii și a meseriilor,” Lueriu, 1923, „Despre meserii,” Suseni, 1924, „Idea unității în dezvoltarea ei istorică la români,” Reghin, 1924, „Necesitatea cultului sufletesc,” Petelea, 1924, „Sfaturi morale de îndreptare,” Orșova, 1925, „Idea unirii la poporul român,” Habic, 1925, „Tăria cărților bune,” Beica română, azi Beica de Sus, 1925, „Sfaturi morale de îndreptare,” Filpișu Mare, 1925.¹²

Pe plan politic, a activat în cadrul Partidului Național, apoi al Partidului Național Țărănesc, fiind ales unul din cei doi vicepreședinți ai organizației județene, iar din 1933 este președinte de onoare al organizației orașenești Reghin. Deși candidatura sa a întâmpinat rezistență, a fost ales deputat în Parlamentul României (1928-1931).

A avut preocupări de istorie locală, a punctat în *Mica monografie a Reghinului* (1931) momente din trecutul românilor din acest oraș. A colaborat la gazeta *Semănătorul*, redactată în anii 1925-1930 de fiul său, Enea Popa.¹³

Ca prețuire a activității sale, în anul 1923 a primit medalia comemorativă a „Încoronării.” În același an, a fost înălțat la rangul de canonic onorar, numit „Camerier de onoare în haine paunazzo” de către Sfinția Sa, preafericitul părinte Papa Pius IX.¹⁴

A fost catehet la Liceul de Stat din Reghin (1919-1940), predând religia catolică. De asemenea, a fost numit membru titular la Eforia școlii de ucenici din Reghin (iunie 1939).¹⁵

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 180.

¹² *Ibidem.*

¹³ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 212.

¹⁴ Maria Dan, *op. cit.*, p. 114.

¹⁵ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 180.

Pe linie ecleziastică s-a preocupat de soarta bisericilor din protopopiatul său, restaurând sau construind noi biserici. Astfel, a participat la sfințirea bisericii din Șerbeni (octombrie 1925), Breaza (noiembrie 1926), Solovăstru (1926), Chiheru de Sus (noiembrie 1931). Pentru școlile Blajului a donat 2.000 lei, în vederea construirii unui nou institut și internat. Veneratul Ordinariat Arhidicezan l-a numit în comitetul pentru organizarea pelerinajului la Roma, între membrii clerului. La 15 noiembrie 1936, distinsul protopop, care împlinise cu acea ocazie 40 ani de preoție și 30 de protopopie, a fost sărbătorit printr-o impresionantă manifestare.¹⁶

S-a stins din viață la 14 aprilie 1946 și a fost înmormântat în cimitirul din Reghin, în mijlocul comunității pe care a deservit-o cu devotament vreme de patru decenii.¹⁷

* * *

Bibliografie selectivă:

Lucrări publicate:

- *Un adio*. În: *Libertatea*, nr. 5, 28 ian./10 febr., 1906.
- *La masă cu dr. Augustin Bunea*. În: *Prinos memoriei regretatului canonic dr. Augustin Bunea*/Compus și închinat de redacția revistei culturale *Răvașul* din Cluj, Cluj, 1910, p. 42.

Referințe:

Cărți

- Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș, *Fond Protopopiatul greco-catolic Reghin*, dosarele 130-135.
- *Șematismul clerului Arhidiecezei mitropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 514, 753; 1911, p. 73; 1923, p. 55, 57, 84; 1929, p. 50, 52; 1932, p. 146; 1937, p. 47, 48, 76; 1938, p. 123, 145.
- *Contribuția preoției române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*/Dr. Sebastian Stanca, Cluj, Institutul de Arte Grafice, Editura și Librăria „Cartea Românească” S. A., 1925, p. 112.
- *Momente din viața Bisericii Unite în ultimii zece ani (1918-1928)*/Ioan Georgescu, București, Editura „Cultura națională,” 1929, p. 5-6.
- *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*/Ioan Georgescu, Oradea, s.n., 1935, p. 137-138.
- *Sub stindardul „Astrei”: două decenii de activitate culturală în Despărțământul Reghin: 1919-1939*/Vasile Netea; cu o prefață de prof. dr. Iuliu Hațieganu, Reghin, Editura „Astra” Despărțământul Reghin, [1939], 79 p.
- *Román kultúrélet a magyar Erdélyben*/Pusztai-Popovits József, Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság, 1942, p. 60. (Colecția *A Pécsi M. Kír. Erzsébet-Tudományegyetem Kisebbségi Intézetének kiadványai*, XV).
- *Marea Unire dela 1 decembrie 1918*, București, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană,” 1943, p. 53-54. (Colecția *Biblioteca Despărțământului București al Asociațiunii „Astra”*).
- *Doi Protopopi din Nord*/Vasile Netea. În: *Pentru Transilvania, II, Pământul și oamenii*, București, s.n., 1945, p. 181-182.
- *O zi din istoria Transilvaniei - 1 Decembrie 1918*/Vasile Netea, București, Editura Albatros, 1970, p. 62, 119, 121.

¹⁶ *Ibidem*, p. 180-181.

¹⁷ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 212.

- *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*/Ioan Silviu Nistor, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 29, 38-41, 43, 45-47, 56-57, 66, 68, 70, 115-116, 123, 125, 127, 133, 144-146, 151-152, 165-166, 172-173, 176, 180-181, 183-184, 186, 191, 199, 204-205, 211-214, 223-227, 229, 237, 241-242, 244, 263.
- *1918 la Români. Documentele Unirii*, vol. 7, p. 130-132, 166, 345, 441-442, 466-467, 474; vol. 9, p. 8, 10-12; vol. 10, p. 22, 174.
- *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*/Pr. Mircea Păcurariu, Sibiu, s.n., 1986.
- *Ariton Popa*/Grigore Ploșteanu. În: *Reghinul cultural: studii și articole*, vol. 2, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1990, p. 209-212.
- *Societatea meseriașilor din Reghin. Rolul ei în răspândirea culturii*/Szabo Mihai. În: *Reghinul cultural. Studii și articole*, vol. 2, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1990.
- *Contribuția preoșimii mureșene la realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918*. În: *Marisia*, XXV, Târgu-Mureș, 1996, p. 305, 308, 315.
- *Alexandru Ceușeanu. Studii și comunicări*, Reghin, s.n., 1999, p. 37, 42-45, 48.
- *Astra reghineană: 125 de ani de la înființare*/Volum îngrijit de prof. Marin Șara, prefață de prof. univ. dr. Grigore Ploșteanu, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, 180 p. (Colecția *Pagini reghine*).
- *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*/Remus Câmpeanu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999.
- *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus (1920-1940)*/Melinte Șerban, Târgu-Mureș, 1999, p. 39-75.
- *125 de ani de la înființarea Despărțământului Reghin al Aștrii*/Marin Șara. În: *Astra Reghineană*, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, p. 37.
- *Reghinul și Marea Unire*/Ioan Marinescu. În: *Reghinul cultural*, vol. IV, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1999, p. 115.
- *Reînvierea Aștrii*/Melinte Șerban. În: *Astra Reghineană*, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, p. 113-114.
- *Mureșeni și Marea Unire*/Traian Bosoancă, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2000, p. 177-183 (Colecția *Biblioteca de istorie*).
- *Despărțământul Reghin al Aștrii. Documente. 1874-1940*/Culegere alcătuită de Liviu Boar, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior,” 2001.
- *Săcalu de Pădure: un cuib de istorie și viață românească*/Romulus Sever Todea, lucrare monografică îngrijită, prefațată și completată de Ilie Șandru, București, Editura A.P.P., 2001, p. 30.
- *Catacombe și lumini. Viața și activitatea pr. Ioan Roșca în timpul persecuției Bisericii Greco-Catolice*/Anton Rus, Aura German, Blaj, Editura „Buna Vestire,” 2003, 189 p.
- *De la Blaj la Alba Iulia: articole politice*/Valeriu Braniște, ediția a 2-a îngrijită de Valeria Căliman și Maria Elena Simionescu, Timișoara, Editura de Vest, 2003, 376 p.
- *Protopopul Ariton M. Popa*/Maria Dan, Târgu-Mureș, Casa de Editură Mureș, 2006, 159 p. (*Caiete mureșene*, 19).

Studii și articole

- *Ariton Popa*/Dr. Grigore Ploșteanu. În *Șteaua roșie*, 35, nr. 292 (9 decembrie 1984), p. 3.
- *Ariton Popa internat la Sopron (1916-1918)*/Grigore Ploșteanu. În: *Gazeta Reghinului*, 2, nr. 5 (oct. 1991), p. 3.
- *Scrisorile lui G. Maior și Ștefan C. Pop*. În: *Gazeta Reghinului*, 2, nr. 5 (oct. 1991), p. 3.
- *Ariton Popa - omul politic*/Grigore Ploșteanu. În: *Gazeta Reghinului*, 3, nr. 3 (apr. 1992).
- *Pro memoria: Ariton Popa 125 de ani de la naștere - 50 de ani de la moarte*/Cozma Florian. În: *Opinia reghineană*, 3, nr. 56 (22-28 apr. 1996), p. 2.
- *O carte despre Protopopul Ariton Popa*/I.S.M. În: *24 ore mureșene*, 15, nr. 3381 (27-29 ianuarie 2007), p. 1.
- *O personalitate de seamă a Reghinului - Ariton Popa*/Marin Șara. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 32 (16 februarie 2007), p. 8.
- *Prezentare de carte*/Cosmina Oprea. În: *24 ore mureșene*, an 15, nr. 3537 (6 septembrie 2007), p. 3.
- *„Protopopul Ariton M. Popa.”*[Lansare de carte]/Marin Șara. În: *Cuvântul liber* 19, nr. 16 (25 ianuarie 2007), p. 1.

**Biblioteca Județeană Mureș în presa anilor 2006-2007.
Bibliografie selectivă**

EMILIA CĂȚANĂ
VINTILĂ ANNA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

*The Activity of Mureș County Library Reflected
in Newspapers in 2006-2007. Selective Bibliography*

*This bibliography is based on the articles published both in local newspapers, such as *Cuvântul liber*, *24 Ore mureșene*, *Zi de zi*, *Ziarul de Mureș*, *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, *Népújság*, *Libraria*, *Bibliotheca Marisiana*, but also in national and international periodicals: *Biblioteca* (Bucharest), *Krónika* (Cluj-Napoca), *Newsletter IFLA* (Great Britain) and *Hírlével* (Hungary), during 2006-2007.*

The articles we took into consideration refer to cultural activities that required the co-operation of Mureș County public libraries or librarians.

The bibliographical descriptions are accompanied by short annotation and they are arranged according to chronological and alphabetical criteria.

Keywords: *Mureș County Library, bibliography, cultural activities, articles, newspapers.*

Prezenta bibliografie a fost realizată pe baza publicațiilor periodice apărute la Târgu-Mureș și în afara orașului, în anii 2006-2007. Dintre publicațiile periodice locale, cotidiene și reviste de specialitate, menționăm: *Cuvântul liber*, *24 Ore mureșene*, *Zi de zi*, *Ziarul de Mureș*, *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, *Népújság*, *Libraria*, *Bibliotheca Marisiana*; din țară: revista *Biblioteca* (București), *Krónika* (Cluj-Napoca), iar din străinătate: *Newsletter IFLA* (Marea Britanie) și *Hírlével* (Ungaria). Bibliografia selectivă oferă informații despre momente și aspecte ale activității Bibliotecii Județene Mureș - știri despre evenimente culturale, simpozioane, aniversări, interviuri ș.a.

Investigația informației se referă la anii 2006 și 2007. Descrierile bibliografice ale articolelor sunt însoțite de scurte adnotări. Materialul este aranjat în ordine cronologică, alfabetică.

*
* *

- *Európai városok régi könyvekben*/În: *Népújság* (Kalauz), 58, 3. sz. (2006. január 6.), p. 1. Expoziție de carte la Biblioteca Teleki.
- *Un secol de la nașterea lui Grigore C. Moisil marcat la Biblioteca Județeană Mureș*/Florentin Deac. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 6 (11 ianuarie 2006), p. 1. Medalion științific, la împlinirea a 100 de ani de la nașterea lui Grigore C. Moisil, organizat la Secția Cartea tehnică a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Porni Lucaefărul...*/Ioana Florea. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 7 (12 ianuarie 2006), p. 2. Semnalarea medalionului literar-artistic „Porni Lucaefărul,” ediția a XX-a (13 ianuarie 2006), organizat de bibliotecă.
- *Eminescu omagiat la Târgu-Mureș*/Nicolae Balint. În: *Zi de zi*, 2, nr. 450 (14 ianuarie 2006), p. 8, 1 foto. Medalionul literar-artistic dedicat împlinirii a 156 de ani de la nașterea poetului Mihai Eminescu, organizat de Biblioteca Județeană, în colaborare cu Universitatea „Petru Maior” și Liceul de Artă (12 ianuarie 2006).
- *Gânduri și rânduri Eminescu*/Angela Fanea Macarie. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 10 (17 ianuarie 2006), p. 15. Ședința Cenaclului „Liviu Rebreanu” la Secția de artă (clădirea Teleki) a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Consiliul Județean Mureș, implicat în rezolvarea problemelor mureșenilor și în anul 2005* (1)/Bochiș Nicoleta. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3120 (20 ianuarie 2006), p. 6. Lucrări de modernizare (sălile de lectură și de împrumut carte pentru adulți) la Biblioteca Județeană Mureș.
- *„Pași spre Marea Unire”*/A. C. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 14 (21 ianuarie 2006), p. 5. Semnalarea spectacolului „Hai să dăm mână cu mână” organizat de Gimnaziul „Europa” și Secția pentru copii a bibliotecii.
- *Nélkülözhetlen a korszerűsödés: Beszélgetés dr. Corina Teodor könyvtárigazgatóval*/Nagy Botond. În: *Népújság*, 58., 18. sz. (2006. január 24.), p. 7. Interviu cu dr. Corina Teodor, directoarea Bibliotecii Județene Mureș.
- *250 de ani de la nașterea lui Mozart - marcați de Biblioteca Județeană Mureș și de Liceul de Artă*/Florentin Deac. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 18 (27 ianuarie 2006), p. 2. Matineu muzical „Mozart - nemuritor,” la Secția de artă a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Spații lipsă pentru instituțiile culturale*/Lia Străuș. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 19 (28 ianuarie 2006), p. 5. Alături de alte instituții culturale, Biblioteca Județeană Mureș duce lipsă de spații, pentru depozitarea cărților.
- *Nemuritorul Mozart*/Eugenia Kiss. În: *Zi de zi*, 2, nr. 460 (28 ianuarie 2006), p. 8. Omagierea compozitorului W. A. Mozart la Secția de artă a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Porni Lucaefărul...*/În: *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, 12 (ianuarie 2006), p. 8. Biblioteca Județeană Mureș a organizat a XX-a ediție a medalionului literar-artistic „Porni Lucaefărul...,” Târgu-Mureș, 13 ianuarie 2006.
- *Medalion literar Rudyard Kipling*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, an. 18, nr. 26 (8 februarie 2006), p. 7, 1 foto. Medalionul literar dedicat scriitorului Rudyard Kipling, organizat de Secția pentru copii a Bibliotecii Județene și de Gimnaziul „Europa.”
- *Internetul bate cartea*/Vlad Zaharagiu. În: *Zi de zi*, 2, nr. 467 (8 februarie 2006), p. 12. Majoritatea cititorilor Bibliotecii Județene Mureș sunt elevi și studenți.
- *Acces mai ușor la cărți*/(V. Z.). În: *Zi de zi*, 2, nr. 468 (9 februarie 2006), p. 9, 1 foto. Înscrierea cititorilor la Biblioteca Județeană Mureș și la filialele acesteia se face la un singur birou.
- *Invitație*/Emilia Feier. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 33 (17 februarie 2006), p. 1, 4. Biblioteca Județeană Mureș colaborează la organizarea Festivalului de poezie „Mihai Eminescu,” ediția a V-a, 19 februarie 2006, Sângeorgiu de Pădure.
- *Felújítások a vásárbelyi Kultúrpalotában*/În: *Krónika*, 8., 40. sz. (2006. február 28.), p. 28. Despre instalarea unor alarme antifum la Biblioteca Județeană Mureș.
- *Parada florilor*/(L. B.). În: *Cuvântul liber*, an. 18, nr. 45 (7 martie 2006), p. 7. Semnalarea programului dedicat mamelor, organizat de Cercul de design vestimentar de la Palatul Copiilor și de Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Drumul artei*/Eugenia Kiss. În: *Zi de zi*, 2, nr. 486 (7 martie 2006), p. 12. Prezentarea Secției de artă a

Bibliotecii Județene Mureș.

- *Könyvdoktor a Telekiben*/Szöveg és fotó: Vajda György. În: *Népiújság* (Színes világ), 58., 58. sz. (2006. március 11.), p. 6. Despre Márton Krisztina, restauratoarea de cărți de la Biblioteca Teleki-Bolyai.
- *Expoziția Carnaval*/În: *Cuvântul liber*, an. 18, nr. 52 (16 martie 2006), p. 6. Semnalarea expoziției „Carnaval,” organizată de Gimnaziul „Sfântu-Gheorghe” din Sângeorgiu de Mureș, la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Kiállítás a gyermekkönyvtárban*/Hírszerkesztő: Nagy Botond. În: *Népiújság*, 58., 62. sz. (2006. március 16.), p. 2. Expoziție cu titlul „Carnaval,” organizată la Secția de copii a Bibliotecii Județene.
- *Biblioteca Județeană Mureș între vechi și nou*/Lia Străuș. În: *Cuvântul liber*, an. 18, nr. 57 (23 martie 2006), p. 2, 1 foto. Analiza activității Bibliotecii Județene Mureș de către Comisia social-culturală din cadrul Consiliului Județean Mureș, după ce directorul bibliotecii, dr. Corina Teodor, a prezentat activitatea instituției de când a preluat conducerea. Au fost lăudate inițiativele noului director și oferta generoasă a acțiunilor derulate sau programate pe 2006, recomandându-se o mai bună coordonare a bibliotecilor din orașe și mediul rural.
- *Republica Moldova și problema identității poporului său*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 58 (24 martie 2006), p. 1. În organizarea Bibliotecii Județene Mureș, va avea loc (25 martie 2006) conferința „Republica Moldova și problema identității poporului său,” prezentată de prof. univ. dr. Vlad Pâslaru, cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației din Chișinău.
- *Conferința „Republica Moldova și problema identității poporului său,” organizată de Biblioteca Județeană Mureș*/În: *Cuvântul liber*, an. 18, nr. 60 (28 martie 2006), p. 1. În organizarea Bibliotecii Județene Mureș a avut loc, în 25 martie 2006, conferința „Republica Moldova și problema identității poporului său,” prezentată de prof. univ. dr. Vlad Pâslaru, cercetător științific la Institutul de Științe ale Educației din Chișinău.
- *Fă-ți prieteni cu o carte!*/M. N. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3175 (7 aprilie 2006), p. 3, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș colaborează la derularea proiectului „Fă-ți prieteni cu o carte!,” inițiat la Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș.
- *Invitație*/Alexandru Toth. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 69 (8 aprilie 2006), p. 11. Biblioteca Județeană Mureș, Secția pentru copii și Jucărioteca „Alice” a Fundației de Ecologie Umană „Oasis” anunță deschiderea expoziției cu vânzare „Tradiții și obiceiuri de primăvară.”
- *Járom az utat...: A Bibliotéka*/Fodor Sándor. În: *Népiújság* (Színes világ), 58., 82. sz. (2006. április 8), p. 1, il. Scurtă prezentare generală a Bibliotecii Teleki-Bolyai.
- *Obiceiuri de primăvară*/E. K. În: *Zi de zi*, 3, nr. 510 (8 aprilie 2006), p. 3. Biblioteca Județeană Mureș, Secția pentru copii și Jucărioteca „Alice” a Fundației de Ecologie Umană „Oasis” invită publicul la deschiderea expoziției cu vânzare „Tradiții și obiceiuri de primăvară” (11 aprilie 2006).
- *Könyvtár és helyismeret*/N. M. K. În: *Népiújság*, 58., 85. sz. (2006. április 12), p. 5. Interviu cu Fülöp Mária, una din cele două autoare a *Bibliografie locale retrospective a județului Mureș*, editată de Biblioteca Județeană Mureș
- *Măine, „Cartea preferată” va fi premiată*/Dan Trifu. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 72 (13 aprilie 2006), p. 3. Biblioteca Județeană Mureș, Secția pentru copii colaborează la premiarea „Cărții preferate,” activitate a proiectului „Fă-ți prieteni cu o carte,” finanțat de programul „Matra-Kap.”
- *Fă-ți prieteni cu o carte*/Mihai Nașca. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3179 (13 aprilie 2006), p. 12. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș participă la proiectul „Fă-ți prieteni cu o carte,” organizat de Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș și finanțat de Programul „Matra-Kap” al Ambasadei Țărilor de Jos la București.
- *Zina bibliotecarului*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 79 (22 aprilie 2006), p. 5. Sărbătorind Săptămâna Națională a Bibliotecilor, Biblioteca Județeană Mureș propune publicului târgumureșean diverse manifestări și întâlniri, dialoguri, audiții, expoziții (24-29 aprilie 2006).
- *Könyvtárosok napja*/Hírszerkesztő: Mezey Sarolta. În: *Népiújság*, 58., 92. sz. (2006. április 22.), p. 2. Programul activităților și expozițiilor organizate la Biblioteca Județeană Mureș în săptămâna bibliotecilor (24-29 aprilie).
- *Săptămâna Bibliotecilor*/N. B. În: *Zi de zi*, 3, nr. 519 (22 aprilie 2006), p. 3. Manifestări organizate de Biblioteca Județeană Mureș în Săptămâna Națională a Bibliotecilor (24-29 aprilie 2006).
- *„Săptămâna națională a bibliotecilor” la Târgu-Mureș*/E. G. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3188 (26 aprilie 2006), p. 12. Programul manifestărilor organizate de Biblioteca Județeană Mureș în „Săptămâna națională a bibliotecilor” (24-29 aprilie 2006).
- *„Fă-ți prieteni cu o carte !”/Letiția Bota. În: Cuvântul liber*, 18, nr. 81 (27 aprilie 2006), p. 5. Biblioteca Județeană Mureș colaborează la derularea proiectului „Fă-ți prieteni cu o carte!,” inițiat la Gimnaziul

de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș.

- *Aránytalan könyvtárünnep*/Antal Erika. În: *Krónika*, 8., 79. sz. (2006. április 27.), p. 8. Biblioteca Csiki Emese răspunde la întrebările reporterului, legate de cărțile cumpărate și de manifestările organizate de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Herbáriumtárlat a Teleki Tékában*/A. E. În: *Krónika*, 8., 79. sz. (2006. április 27.), p. 8. Expoziția „Flora Transilvanica” la Biblioteca Teleki.

- *Din tainele creației literare*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 83 (29 aprilie 2006), p. 2, 1 foto. Sărbătorind Săptămâna Națională a Bibliotecilor, reprezentanți ai Bibliotecii Județene Mureș au participat la activitatea „Din tainele creației literare,” întâlnirea elevilor de la Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș, cu scriitori mureșeni, în cadrul proiectului „Fă-ți prieteni cu o carte!”

- *Din tainele creației*/Rozalia Truța. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 84 (2 mai 2006), p. 6. Sărbătorind Săptămâna Națională a Bibliotecilor, reprezentanți ai Bibliotecii Județene Mureș au participat la o întâlnire cu scriitori mureșeni, în cadrul proiectului „Fă-ți prieteni cu o carte,” inițiat la Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș.

- *Oameni de știință mureșeni* /D. B. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 90 (10 mai 2006), p. 3. Semnalarea prezentării dicționarului *Oameni de știință mureșeni*, autoare Ana Todea, Fülöp Maria, Monica Avram, la Filiala nr. 4 a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Rajkiállítás a Megyei Könyvtár gyermekrészlégén* /Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 58., 105. sz. (2006. május 10.), p. 2. Expoziție de desene artistice ale elevilor Gimnaziului „Sfântul Gheorghe” din Sângeorgiu de Mureș, organizată la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Concurs Cristofor Columb*/N. B. În: *Zi de zi*, 3, nr. 531 (11 mai 2006), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș va organiza o manifestare omagială dedicată împlinirii a 500 de ani de la moartea lui Cristofor Columb.

- *Evocare la Biblioteca Județeană*/În: *Zi de zi*, 3, nr. 531 (11 mai 2006), p. 2. „File de dicționar - Personalități ale științei mureșene,” manifestare la Filiala nr. 4 a Bibliotecii Județene Mureș (11 mai 2006).

- *Nunai poetul...*/Lazăr Lădăriu. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 117 (16 iunie 2006), p. 1. Reuniunea memorială „Eminesciana,” ediția a XX-a, organizată de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Arhivele mureșene la 55 de ani de existență*/Mihai Nașca. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3204 (18 mai 2006), p. 12. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș a transmis un mesaj cu ocazia împlinirii a 55 de ani de la înființarea Arhivelor mureșene.

- *Arhivele și cercetarea istorică*/A. C. În: *Cuvântul liber*, 20, nr. 98 (4776) (21 mai 2008), p. 5.

- *Expoziție itinerantă*/Horia Ioan Avram. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 100 (24 mai 2006), p. 9. Expoziția itinerantă de pictură a artiștilor brașoveni, la Secția de artă (clădirea Teleki) a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Cristofor Columb - 500 de ani de la moarte*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 102 (26 mai 2006), p. 14. Biblioteca Județeană Mureș organizează (26 mai 2006) concursul interșcolar „Cine știe câștigă,” cu tema „Cristofor Columb - 500 de ani de la moarte.”

- *Redescoperirea lui Columb*/N. B. În: *Zi de zi*, 3, nr. 541 (26 mai 2006), p. 7. Cristofor Columb, comemorat prin concursul interșcolar „Cine știe, câștigă,” organizat de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Belvárosi szerdák*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 58., 120. sz. (2006. május 27.), p. 2. Prezentarea *Bibliografiei locale retrospective a județului Mureș: cărți editate până în anul 1944*, autori: Fülöp Mária și Ferenc Klára, lucrare editată de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Redescoperirea lui Columb*/Nicolae Balint. În: *Zi de zi*, 3, nr. 543 (30 mai 2006), p. 8, 2 foto. Cristofor Columb, comemorat prin concursul interșcolar „Cine știe, câștigă,” organizat de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Cu recunoștință, despre oameni și cărți*/Mihail Art. Mircea. În: *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, nr. 16 (mai 2006), p. 6. Prof. dr. Constantin Copotiu despre dicționarul biobibliografic *Oameni de știință mureșeni*, realizat de bibliotecarele Ana Todea, Fülöp Mária și Monica Avram, editat de bibliotecă.

- *Un nou eveniment editorial*/Mariana Istrate. În: *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, 16 (mai 2006), p. 7. O recenzie a cărții *Tratat de drept civil românesc*, vol. 1, Partea generală, autori Ernest Lupan, Ioan Sabău-Pop, Editura C. H. Beck, 2006, realizată de bibliotecara Mariana Istrate.

- *Sub semnul nevoii de comunicare*/Pagină realizată de Ileana Sandu. În: *Monitorul Primăriei Târgu-Mureș*, nr. 16. (mai 2006.), p. 6.

- *Biblioteca Județeană Mureș a început: drumul către cartea universală* [interviu]/A consemnat Narcis Martiniuc. În: *Ziarul de Mureș*, 5, nr. 206 (29 mai - 4 iunie 2006), p. 27, 1 foto.

- *Drumul către cartea universală*/Narcis Martiniuc. În: *Ziarul de Mureș*, 3, nr. 206 (29 mai - 4 iunie 2006), p. 27, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș - acțiuni și proiecte culturale pentru anul 2006; interlocutor: conf. univ. dr. Corina Teodor, director al bibliotecii.

- *În lumea poveștilor... cu Vlăduț Taňoș*/N. B. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 106 (1 iunie 2006), p. 6, 1 foto. Expoziție de desene realizate de Vlad Taňoș, de la Grădinița „Dumbrava minunată,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Lansarea revistei școlare „Năzdrăvanii”*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 106 (1 iunie 2006), p. 6. Lansarea revistei școlare *Năzdrăvanii*, publicație a elevilor clasei a II-a A, de la Gimnaziul „Europa,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Suflet de copil*/L. B. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 107 (2 iunie 2006), p. 5. Elevii Gimnaziului de Stat „Nicolae Bălcescu” organizează spectacolul „Suflet de copil,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Spectacol pentru copii*/N. M. În: *Zi de zi*, 3, nr. 546 (2 iunie 2006), p. 3. Semnalarea spectacolului-concurs „Povestea mea din vis” organizat de Palatul Copiilor, Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu,” Gimnaziul de Stat „Dacia” și Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș
- *Suflet de copil*/N. M. În: *Zi de zi*, 3, nr. 546 (2 iunie 2006), p. 2. Semnalarea manifestării „Suflet de copil,” spectacol dedicat Zilei Internaționale a Copilului, la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Útlevél a könyves világra*/Antal Erika. În: *Krónika*, 8., 104. sz. (2006. június 2-4.), p. 8. Scurtă prezentare și semnalarea lansării *Bibliografiei retrospective locale* de Fülöp Mária și Ferencz Klára, lucrare editată de Biblioteca Județeană Mureș.
- *Pictură și spectacol*/N. M. În: *Zi de zi*, 3, nr. 547 (3 iunie 2006), p. 2. Semnalarea spectacolului prezentat de Cenuclul „Liviu Rebreanu” la Secția de artă a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Gyerekelőadás és divatbemutató*/Hírszerkesztő: Mezey Sarolta. În: *Népújság*, 58., 129. sz. (2006. június 7.), p. 2. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș găzduiește un spectacol-concurs organizat de Palatul Copiilor și Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu.”
- *Hét év (alap)munkája: Könyvbemutató a Belvárosi szerdákon*/Nagy Botond. În: *Népújság*, 58., 129. sz. (2006. június 7.), p. 8. Prezentarea *Bibliografiei locale retrospective a județului Mureș: cărți editate până în anul 1944*, autoare Fülöp Mária și Ferencz Klára, lucrare editată de Biblioteca Județeană Mureș.
- *Povestea mea din vis*/Mihai Nașca. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3219 (8 iunie 2006), p. 3, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș - Secția pentru copii, Palatul Copiilor, Gimnaziul „Tudor Vladimirescu,” Gimnaziul de Stat „Dacia” au organizat un spectacol concurs pentru copii „Povestea mea din vis,” Târgu-Mureș, 6 iunie 2006.
- *O nouă revistă școlară - donăzeci și trei de „debutanți”*/Teodora Mircea. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 112 (9 iunie 2006), p. 15, 1 foto. Lansarea revistei școlare *Năzdrăvanii*, publicație a elevilor clasei a II-a A, de la Gimnaziul „Europa,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Culorile gândului*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 114 (13 iunie 2006), p. 3. Vernisajul expoziției de desene a elevilor clasei a II-a A, de la Gimnaziul „Europa,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș (iunie 2006).
- *Eminesciana XX*/M. C. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 114 (13 iunie 2006), p. 1. Semnalarea reuniunii memoriale „Eminesciana,” ediția a XX-a, organizată de Biblioteca Județeană Mureș, 14 iunie 2006.
- *Invitație*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 115 (14 iunie 2006), p. 13. Fundația „Oasis,” Jucărioteca „Alice” invită la vernisajul expoziției de păpuși „Cercul,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș (22 iunie 2006).
- *117 ani de Eminescu*/Narcis Martiniuc. În: *Zi de zi*, 3, nr. 556 (16 iunie 2006), p. 2. A XX-a Reuniune Memorială „Eminesciana,” 14 iunie 2006, organizată de Biblioteca Județeană Mureș.
- *Meghívó*/În: *Krónika*, 8., 117. sz. (2006. június 21.), p. 4. Biblioteca Județeană Mureș - Secția pentru copii, Fundația „Oasis,” Jucărioteca „Alice” invită la vernisajul expoziției de păpuși „Cercul” (22 iunie 2006).
- *[Invitație 2006]*/În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3229 (22 iunie 2006), p. 11. Biblioteca Județeană Mureș - Secția pentru copii, Fundația „Oasis,” Jucărioteca „Alice” invită la vernisajul expoziției de păpuși „Cercul,” 22 iunie 2006.
- *Drogurile nu sunt un joc pentru copii*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 123 (24 iunie 2006), p. 9. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș participă la campania internațională cu tema „Drogurile nu sunt un joc pentru copii,” lansată de Ziua Internațională Împotriva Consumului și Traficului Ilicit de Droguri, 26 iunie 2006.
- *Istoria botanicii la Teleki*/N. M. În: *Zi de zi*, 3, nr. 563 (28 iunie 2006), p. 3. Expoziție de cărți vechi având ca temă studiul plantelor, la Biblioteca Județeană Mureș (clădirea Teleki).
- *Local Bibliography of Mureș County, Romania*. În: *Newsletter IFLA* (Marea Britanie), nr. 8 (iunie 2006), p. 8-9. Semnalarea apariției lucrării *Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: cărți editate până în anul 1944*, autoare Fülöp Mária și Ferencz Klára, lucrare editată de Biblioteca Județeană Mureș.
- *Dulce Bucovina...*/Mariana Cristescu. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 129 (4 iulie 2006), p. 1, 8, 5 foto.

Secția de artă a Bibliotecii Județene Mureș a găzduit întâlnirea închinată limbii și culturii române „La porțile cerului,” organizată de Societatea pentru Cultură și Literatură Română în Bucovina - Filiala Mureș, în colaborare cu Studioul Teritorial de Radio, Fundația Culturală „Cezara Codruța Marica,” Școala de Arte Târgu-Mureș și Cenaclul „Liviu Rebreanu,” 30 iunie 2006.

- *Fă-ți prieten cu o carte!*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 137 (14 iulie 2006), p. 4, 2 foto. Biblioteca Județeană Mureș a colaborat la proiectul „Fă-ți prieten cu o carte!” (aprilie-iunie 2006), inițiat la Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș, cu sprijinul Ambasadei Regatului Țărilor de Jos.

- *„Fă-ți prieten cu o carte,” la final*/Mihai Nașca. În: *24 ore mureșene*, 14, nr. 3246 (15 iulie 2006), p. 3, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș a colaborat la derularea proiectului „Fă-ți prieten cu o carte!” inițiat la Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul” din Târgu-Mureș (aprilie-iunie 2006).

- *Cănița. Semnal*/I.S.M. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3266 (12 august 2006), p. 4. Scurtă prezentare a cărții de poezie *Cănița*, scrisă de Ioan Horea Avram, bibliotecar la Biblioteca Județeană Mureș.

- *Sub semnul valorilor culturale autentice*/Mihail Art. Mircea. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 169 (29 august 2006), p. 1, 7. La a IV-a ediție a „Zilelor orașului Sărmașu” (august 2006), s-au prezentat publicații din colecțiile Bibliotecii Județene Mureș care fac posibilă o documentare pertinentă privind localitatea Sărmașu, biografia și opera lui Liviu Rusu.

- *„Zilele Europene ale Patrimoniului” în județul Mureș*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 180 (13 septembrie 2006), p. 3. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș va organiza manifestări cultural-artistice pentru a marca „Zilele Europene ale Patrimoniului” (15-17 septembrie 2006).

- *„Zilele Europene ale Patrimoniului”/L. B.* În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 182 (15 septembrie 2006), p. 2. Manifestări organizate de Biblioteca Județeană Mureș pentru a marca „Zilele Europene ale Patrimoniului” (15-17 septembrie 2006).

- *„Zilele Patrimoniului European”/În: 24 Ore mureșene*, 14, nr. 3290 (15 septembrie 2006), p. 3. Cu activități specifice, Biblioteca Județeană marchează „Zilele Patrimoniului European,” alături de alte instituții din județ.

- *Inițiere în tainele arheologiei*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 185 (20 septembrie 2006), p. 5. Concursul pentru elevi „Inițiere în tainele arheologiei,” organizat de Muzeul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș (16 septembrie 2006).

- *Bilanțul celei de-a 2-a ediții a Zilelor Europene ale Patrimoniului în județul Mureș*/Lokodi Edita Emöke. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 189 (26 septembrie 2006), p. 14. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș a organizat acțiuni cultural-artistice în cadrul Zilelor Europene ale Patrimoniului (15-17 septembrie 2006).

- *Colocviu internațional/În: Cuvântul liber*, 18, nr. 190 (27 septembrie 2006), p. 3. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș organizează colocviul internațional „Interferențe iluministe europene,” Târgu-Mureș, 28 septembrie 2006.

- *200 de ani de la moartea iluministului Samuil Micu*/I. C. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 191 (28 septembrie 2006), p. 1, 4. Biblioteca Județeană Mureș și Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai,” în colaborare cu Universitatea „Petru Maior” Târgu-Mureș organizează colocviul internațional „Interferențe iluministe europene” (28-29 septembrie 2006).

- *Samuil Micu, în colocviu*/Ioan Cismaș. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 192 (29 septembrie 2006), p. 1, 5. colocviul internațional „Interferențe iluministe europene” (28 septembrie 2006), organizat de Biblioteca Județeană Mureș, în colaborare cu Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” și Universitatea „Petru Maior.”

- *Keith Hichins, omagiat de Vatra*/Narcis Martiniuc. În: *Zi de zi*, 3, nr. 623 (29 septembrie 2006), p. 16, 1 foto. În cadrul colocviului internațional „Interferențe iluministe europene” organizat de Biblioteca Județeană Mureș, în colaborare cu Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” și Universitatea „Petru Maior,” este lansat numărul omagial al revistei *Vatra*, dedicat istoricului american Keith Hichins.

- *Iluminismul în actualitatea mureșeană*/Narcis Martiniuc. În: *Ziarul de Mureș*, 5, nr. 224 (30 septembrie - 6 octombrie 2006), p. 24, 1 foto.

- *Cursa pentru viață lungă*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 195 (4 octombrie 2006), p. 2, 1 foto. Întâlnirea cu tema „Cursa pentru viață lungă,” ediția a II-a, organizată la Secția de împrumut carte pentru adulți a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Interferențe iluministe europene, la final*/Monica Avram. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 195 (4 octombrie 2006), p. 14, 1 foto. Colocviul internațional „Interferențe iluministe europene” organizat de Biblioteca Județeană Mureș, în colaborare cu Institutul de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” și Universitatea „Petru Maior” (octombrie 2006).

- *Cine ia banii CJ pentru cultură?*/Ionuț Oprea. În: *Zi de zi*, 3, nr. 638 (19 octombrie 2006), p. 3, 1 foto. Consiliul Județean alocă bani pentru reparații și renovare la Biblioteca Teleki-Bolyai.
- *Victor Babeș*/Ioana Florea. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 210 (25 octombrie 2006), p. 1, 1 foto. Semnalarea medalionului științific organizat la secția Cartea tehnică a Bibliotecii Județene Mureș, la împlinirea a opt decenii de la moartea bacteriologului român, Victor Babeș.
- *Felújítás alatt a Teleki Téka*/Hírszerkesztő: Menyhárt Borbála. În: *Népújság*, 58., 251. sz. (2006. október 27.), p. 2. Aripa Wesselényi a Bibliotecii Teleki se renovează.
- *Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior” (2-3 noiembrie 2006)*/Marin Șara. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 214 (31 octombrie 2006), p. 6. Bibliotecarele Melania Suci, Adriana Popa și Ana Todea de la Biblioteca Județeană Mureș participă la Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior” din Reghin.
- *Primăria Târgu-Mureș dă slujbe la Chișinău*/I. O. În: *Zi de zi*, 3, nr. 647 (1 noiembrie 2006), p. 1. Biblioteca Târgu-Mureș din Chișinău aniversează zece ani de la înființare.
- *Cserei Mihály, a történetíró*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 58., 256. sz. (2006. november 2.), p. 2. Manifestarea „Cserei Mihály, istoriograful,” organizată de Biblioteca Teleki.
- *La „Petru Maior”... „Cetățeni de onoare” ai Reghinului*/Dorin Borda. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 217 (3 noiembrie 2006), p. 7, 1 foto. Bibliotecarii de la Biblioteca Județeană Mureș au prezentat comunicări la simpozionul profesional organizat în cadrul „Zilelor Bibliotecii „Petru Maior” din Reghin, 2 noiembrie 2006.
- *Cserei Mihály történetírőről értekeztek Marosvásárhelyen*/Antal Erika. În: *Krónika*, 8., 215. sz. (2006. november 6.), p. 8. Manifestarea „Cserei Mihály, istoriograful,” organizată de Biblioteca Teleki.
- *Cserei Mihály népszerűsége*/În: *Népújság*, 58., 261. sz. (2006. november 8.), p. 5. Manifestare „Cserei Mihály, istoriograful,” organizată de Biblioteca Teleki.
- *175 de ani de la moartea lui Hegel*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 224 (14 noiembrie 2006), p. 3. Comemorarea a 175 de ani de la moartea lui Hegel, la Secția de împrumut carte pentru adulți a Bibliotecii Județene Mureș (14 noiembrie 2006).
- *Riscurile letale ale consumului de produse din tutun*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 226 (16 noiembrie 2006), p. 6. Biblioteca Județeană Mureș, alături de alte instituții, în parteneriat cu Centrul de Prevenire, Evaluare și Consiliere Antidrog Mureș, organizează activități de informare în cadrul Zilei Naționale fără Fumat, 13-17 noiembrie 2006.
- *Philobiblon mureșean*/M. C. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 229 (21 noiembrie 2006), p. 2. Semnalarea manifestărilor desfășurate sub genericul - „Zilele Bibliotecii Județene Mureș - 21-25 noiembrie 2006.”
- *Zilele Bibliotecii Județene - Ediția 2006. Philobiblon Mureșan*. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3337 (21 noiembrie 2006), p. 11. Între 21 și 25 noiembrie, Biblioteca Județeană Mureș a sărbătorit „Zilele Bibliotecii.” Programul activităților pe ziua de 21 noiembrie 2006.
- *Zilele Bibliotecii Județene - Ediția 2006. Philobiblon Mureșan*/În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3338 (22 noiembrie 2006), p. 11. Programul activităților pe ziua de 22 noiembrie 2006.
- *Philobiblon mureșean*/M. V. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 231 (23 noiembrie 2006), p. 2. Semnalarea manifestărilor desfășurate sub genericul „Zilele Bibliotecii Județene Mureș,” ediția 2006.
- *Scriitorul Mihai Sin în dialog cu Nicolae Băciut*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 231 (23 noiembrie 2006), p. 1, 1 foto. Semnalarea întâlnirii „Scriitorul Mihai Sin în dialog cu Nicolae Băciut,” la Biblioteca Județeană Mureș, 23 noiembrie 2006.
- *Programul Zilelor Bibliotecii Județene - Ediția 2006*/În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3339 (23 noiembrie 2006), p. 11. Programul Zilelor Bibliotecii pentru joi, 23 noiembrie 2006.
- *Zilele Bibliotecii Județene*/B. C. Suci. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3339 (23 noiembrie 2006), p. 3, 1 foto. Secția împrumut adulți vernisează „Expoziția de grafică de carte” a arhitectei Ana Maria Crișan, în prezentarea domnului Mihail Art. Mircea și a prof. Mariana Șerban.
- *Sütő Andrásra emlékeznek*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 58., 274. sz. (2006. november 23.), p. 2. Semnalarea manifestării comemorative „Sütő András,” organizată în cadrul „Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.”
- *Philobiblon mureșean. Cronica zilei de 21 noiembrie*/Monica Avram. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 232 (24 noiembrie 2006), p. 2. Manifestări organizate de Biblioteca Județeană Mureș pentru a sărbători „Philobiblonul mureșean,” 21-25 noiembrie 2006.
- *Zilele Bibliotecii Județene Mureș*/D. B. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 232 (24 noiembrie 2006), p. 2. Semnalarea unor manifestări desfășurate sub genericul „Zilele Bibliotecii Județene Mureș,” ediția 2006.
- *Zilele Bibliotecii Județene - Ediția 2006: Philobiblon Mureșan*/În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3340 (24 noiembrie 2006), p. 11. Programul activităților culturale pe ziua de vineri, 24 noiembrie 2006.
- *Philobiblon mureșean - Zilele Bibliotecii Județene Mureș*/Monica Avram. În: *Cuvântul liber*, 18, nr.

234 (28 noiembrie 2006), p. 2. Activitățile organizate de Biblioteca Județeană Mureș, între 21-25 noiembrie 2006, sub genericul „Philobiblon mureșean.”

- *Cronică de final*/Monica Avram. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 235 (29 noiembrie 2006), p. 2. Manifestări organizate în cadrul „Zilelor Bibliotecii Județene Mureș,” ediția 2006.

- *Philobiblon mureșean - Zilele Bibliotecii Județene Mureș*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 235 (29 noiembrie 2006), p. 2. Lansarea cărții Mihai Sin, *Ierarhiile liniștii*, de N. Băciuș.

- *Tineri, la „Zilele Bibliotecii Județene”*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 235 (29 noiembrie 2006), p. 11.

- *Sütő Andrásra emlékeztek: „Megkülönböztetett” könyvtárnapok*/Nagy Botond. În: *Népiújság*, 58., 279. sz. (2006. november 29.), p. 5. Manifestare comemorativă „Sütő András” în cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș.

- *Calea spirituală Târgu-Mureș - Cernăuți*/I.S.M. În: *24 Ore mureșene*, 14, nr. 3350 (9 decembrie 2006), p. 4, 3 foto. Lansarea Almanahului cultural-literar *Țara Fagilor*, ediția a XV-a, cu participarea colegilor Dimitrie Poptâmaș, Angela Fanea Macarie, Mihail Art. Mircea. Îngrijirea și tipărirea s-a făcut sub auspiciile Fundației „Vasile Netea.”

- *Un cavaler la curtea regelui - concurs literar cu premii*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 245 (14 decembrie 2006), p. 2. Semnalarea concursului literar „Un cavaler la curtea regelui,” organizat la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Cel mai fidel cititor*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 250 (21 decembrie 2006), p. 14. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș îi premiază pe cei mai fideli cititori (21 decembrie 2006).

- *Un cavaler la curtea regelui - concurs literar cu premii*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 250 (21 decembrie 2006), p. 16. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș a organizat concursul literar cu tema „Un cavaler la curtea regelui,” adresat elevilor din clasele III-V din unitățile de învățământ târgumureșene (decembrie 2006).

- *Uriș verde pentru... piticoți. Cel mai fidel cititor*/În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 250 (21 decembrie 2006), p. 14. Secția pentru copii își așteaptă cititorii cu cel mai frumos brad. Au fost desemnați „Cei mai fideli cititori,” care vor fi premiați de conducerea instituției.

- *Premiile Bibliotecii Județene Mureș*/L. B.. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 253 (28 decembrie 2006), p. 3, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș, prin directorul său, conf. univ. dr. Corina Teodor și șef serviciu Mihail Art. Mircea, a oferit premii celor mai fideli cititori, colaboratori și pentru cei mai buni angajați ai instituției. „Bibliotecarul anului 2006” - Mariana Ciurcă și „Funcționarul anului” - Mariana Mathe.

- *Un cavaler la curtea regelui*/B. L. În: *Cuvântul liber*, 18, nr. 254 (29 decembrie 2006), p. 4, 2 foto. Premiera elevilor care au participat la concursul literar „Un cavaler la curtea regelui,” organizat la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Căința. Mitologii în vers liber*/Emil Vasilescu. În: *Biblioteca*, București, 17, nr. 3 (2006), p. 91-92, 1 foto. Recenzia cărții *Căința*, autor bibliotecarul Horia Ioan Avram.

- *Premiile ANBBPR - 2005*/Redacția. În: *Biblioteca*, București, 17, nr. 5, 2006, p. 141. Premiul pentru „Cea mai bună publicație serială de specialitate,” Biblioteca Județeană Mureș: *Libraria. Studii și cercetări de biologie*, vol. 4, 2005 și Premiul „Traian Brad” (pentru merite deosebite într-un deceniu de activitate) Ana Todea, bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Biblioteca „Marisiana” nr. 1/2006*/Emil Vasilescu. În: *Biblioteca*, București, 17, nr. 6, 2006, p. 190. Prezentarea primului număr al revistei *Biblioteca Marisiana*, editată de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Biblioteca Județeană Mureș în presa anului 2005*: [Bibliografie]/Elena Hodoș, Ana Todea, Anna Vintilă. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 53-56.

- *Centrul de informare comunitară, un serviciu de perspectivă al Bibliotecii Județene Mureș*/Ramona Dragomir. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 29-30.

- „*Deschiderea spre Europa înseamnă în primul rând deschiderea spre noi înșine...*”/Anna Vintilă. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 15. Interviu cu Fülöp Mária, bibliotecară pensionară a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Despre starea bibliotecilor publice din județul Mureș*/Mircea Popescu. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1. (2006), p. 24-28. Cu referire și la Biblioteca Județeană Mureș.

- *Din partea ANBPR - Filiala Mureș = Közlemény*/Csiki Emese. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 57. Sediul Filialei Mureș al ANBPR este la Biblioteca Județeană Mureș și conducerea ei este alcătuită din bibliotecari ai Bibliotecii Județene Mureș.

- *Dincolo de evaluări*/Dóczy Őrs. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 33. Descrierea cărților vechi editate în secolul al XVII-lea, aflate în fondul Teleki-Bolyai al Bibliotecii Județene Mureș.

- *Educație - Dezvoltare - Armonie prin joc și lectură*/Anica Mașca. În: *Biblioteca Marisiana*, 1, nr. 1

(2006), p. 40-42. Concursul literar „Cade-n ruginita frunză o poveste,” organizat la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Prelucrarea publicațiilor - între clasic și modern*/Fall Maria Magdalena. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 19-21. Cu referire la Biblioteca Județeană Mureș.

- *Secția de artă a Bibliotecii Județene Mureș*/Angela Macarie. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 1 (2006), p. 43-44.

- *Aurel Filimon (1891-1946)*/Ana Todea. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 43-45. Biobibliografie: Aurel Filimon, bibliotecar și director al Bibliotecii Județene Mureș.

- *Biblioteca Județeană Mureș în presa anului 2003*: [Bibliografie]/Elena Hodoș, Ana Todea, Anna Vintilă. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2 (2006), p. 50-57.

- *Declarația de independență a Statelor Unite ale Americii aflată în colecția Bibliotecii Teleki-Bolyai*/Kimpian Annamária. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 28-30.

- *Fülöp Mária, Ferenc Klára, Bibliografia retrospectivă a județului Mureș - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete. - Târgu Mureș: Biblioteca Județeană Mureș, 2005, 2 vol.*/Ana Todea. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 46.

- *Gânduri, la început de drum.../Csiki Ramona*. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 25-27. Cu referire la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Între două bibliosofturi: TINLIB și ALEPHINO*/Melania Suciuc, Mihai Ciupină. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 7-9. Cu referire la Biblioteca Județeană Mureș.

- *Lumea cărților și vocația plastică - In memoriam: Elena Ispas*/Mihail Art. Mircea. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 31. Portret al Elenei Ispas, fostă bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Unele aspecte specifice privind lectura copiilor*/Emilia Cătană. În: *Bibliotheca Marisiana*, 1, nr. 2, 2006, p. 22-24. Referire la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Maros megye 1944-ig - könyvekben*/Gyuris György. În: *Könyvtári Figyelő* (Ungaria), 17., 4. sz. (2006.), p. 563-568. Prezentarea *Bibliografiei locale retrospective a județului Mureș: cărți editate până în anul 1944*, autoare Fülöp Mária și Ferenc Klára, lucrare editată de Biblioteca Județeană Mureș.

- *Activitatea desfășurată de Biblioteca Județeană Mureș în anul 2006*/În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 335-340.

- *Bufnita - simbol al înțelepciunii - siglă a Bibliotecii Județene Mureș*/Maria Magdalena Fall. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 70-82.

- *Care sunt interesele de lectură ale utilizatorilor noștri?-rezultatele unui sondaj de opinie* [la Biblioteca Județeană Mureș]/Adriana Popa. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, 5, 2006, p. 95-104.

- *Despre liberul acces la informații în biblioteca publică de drept public*/Mariana Istrate. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 53-64.

- *Fülöp Mária, Ferenc Klára, Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: cărți editate până în anul 1944-Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek, Târgu-Mureș, Biblioteca Județeană Mureș, 2005, 2 volume, 862 p.* /Vintilă Anna. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, 5, 2006, p. 267-270.

- *Gulyás Károly, un bibliotecar de altădată*/Bányai Réka. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 191-202. Gulyás Károly, bibliotecar la Biblioteca Teleki.

- *Kelemen Sándor (Kelly) - „sau lauda fidelității”*/Spielmann Mihály. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 263-264. Portret de bibliotecar: Kelemen Sándor.

- *Könyves műveltség Erdélyben, Marosvásárhely, Mentor kiadó, 2006, 267 p.*/Vintilă Anna. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 270-271. Volumul este redactat de Bányai Réka, bibliotecară la Biblioteca Teleki și cuprinde o parte din studiile prezentate la o sesiune științifică organizată la Biblioteca Teleki.

- *Lectura a trei generații de aristocrate: Rhédei Zsuzsánna, Wesselényi Kata și Bethlen Zsuzsánna*/Kimpian Annamária. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 135-146. Colecția celor trei aristocrate se găsește azi la Biblioteca Teleki.

- *Ovidia Mesaros (Vivi) - „o bibliotecară la Teleki”*/Spielmann Mihály. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 261-262.

- *Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș la 53 de ani. Contribuții la istoricul secției*/Emilia Cătană. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 5, 2006, p. 83-94.

*

* *

- *Dor de Eminescu*/Prof. Aurora Stănescu. În: *24 Ore mureșene* 15, nr. 3370 (12 ianuarie 2007), p. 2, 1 foto. Participarea dl. Mircea Art. Mihail, Șef serviciu relații cu publicul din cadrul Bibliotecii Județene, ca invitat la concursul interliceal „Din valurile vremii...”, organizat de Liceul Pedagogic.
- *„Porni Lucașfărul...”*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 8 (13 ianuarie 2007), p. 1, 1 foto. A XXI-a ediție a medalionului literar-artistic organizat de Biblioteca Județeană Mureș, pentru cinstirea zilei de naștere a lui Mihai Eminescu (15 ianuarie 2007).
- *„O superbă pledoarie pentru Lucașfărul eminescologilor...”*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 9 (4433), (16 ianuarie 2007), p. 15, 1 foto. Medalion literar-artistic, dedicat nașterii poetului Mihai Eminescu.
- *„Hai să dăm mână cu mână”*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 15 (1439), (24 ianuarie 2007), p. 10. Program dedicat zilei de 24 ianuarie.
- *400 de zile de școală*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 17 (26 ianuarie 2007), p. 9, 2 foto. La Biblioteca Județeană Mureș, Secția pentru copii, elevii clasei a III-a A de la Gimnaziul de Stat „Tudor Vladimirescu” din Târgu-Mureș au celebrat 400 de zile de școală.
- *Zilele Colegiului Național „Unirea”*/B. D. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 35 (21 februarie 2007), p. 6, 1 foto. Biblioteca Județeană Mureș a fost vizitată de elevii ai Colegiului Național „Unirea.”
- *Fabula în peisajul literaturii române*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 37 (23 februarie 2007), p. 15. Șezătoarea literară „Fabula în peisajul literaturii române,” organizată la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 23 februarie 2007.
- *A felvilágosodás könyvei: Tematikus tárlattal várja látogatóit a marosvásárhelyi Teleki Téka*/Antal Erika. În: *Krónika*, 9,49. sz. (2007. március 12.), p. 9. Expoziția „Europa iluministă,” organizată la Biblioteca Teleki.
- *„Brâncuși, privire înspre infinit”*/Alex Cristescu. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 51 (4475), (15 martie 2007), p. 6. Zilele brâncușiene la Secția de Artă a Bibliotecii Județene.
- *Tékatárlat a felvilágosodásról*/Nagy Botond. În: *Népújság*, 59., 61. sz. (2007. március 15), p. 8. Vernisajul „Europa iluministă,” organizat la Biblioteca Teleki.
- *A felvilágosodás Európája*/În: *Népújság* (Kalauz), 59., 62. sz. (2007. március 16), p. 1. Semnalarea expoziției de carte „Europa iluministă” la Biblioteca Teleki.
- *Conferință la Universitatea „Petru Maior”*/Iulian Boldea. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 58 (24 martie 2007), p. 6. Universitatea „Petru Maior,” Biblioteca Județeană Mureș, revista *Vatra*, Uniunea Scriitorilor, filiala Mureș, organizează o conferință despre literatura din Basarabia, susținută de scriitorul Emilian Galaicu-Păun (Republica Moldova).
- *„Conferință la Universitatea Petru Maior”*/Prof. univ. dr. Iulian Boldea. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 59 (4483), (27 martie 2007), p. 1. Conferință despre literatura din Basarabia.
- *Literatura basarabeiană contemporană*/Marin Căldăraru. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 61 (29 martie 2007), p. 1, 2, 2 foto. În organizarea Universității „Petru Maior,” a revistei *Vatra*, a Uniunii Scriitorilor, filiala Mureș, a Bibliotecii Județene Mureș a avut loc întâlnirea cu scriitorul Emilian Galaicu-Păun din Republica Moldova (29 martie 2007).
- *Csodálatos mesevilág*/În: *Népújság* (Kalauz), 59., 74. sz. (2007. március 30), p. 1. Cerc de lectură la Secția pentru copii, organizat cu ocazia Zilei Internaționale a Cărții pentru Copii.
- *Zina Mondială a Cărții pentru Copii*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 63 (31 martie 2007), p. 5. Semnalarea programului dedicat Zilei Mondiale a Cărții pentru Copii, organizat la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 3 aprilie 2007.
- *Prin artă, mai aproape de Dumnezeu*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 63 (31 martie 2007), p. 5. Semnalarea organizării medalionului „Prin artă, mai aproape de Dumnezeu,” la Secția de Artă a Bibliotecii Județene Mureș, 3 aprilie 2007.
- *Expoziție retrospectivă*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 63 (31 martie 2007), p. 14. Semnalarea expoziției retrospective - „10 ani (1997-2007) de activitate a Ludotecii „Alice” în Târgu-Mureș,” organizată la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 2 aprilie 2007.
- *Isaac Newton - 280 de ani de la moarte*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 64 (3 aprilie 2007), p. 16. Isaac Newton - 280 de ani de la moarte, medalion științific organizat de Consiliul Județean Mureș și Secția Cartea tehnică a Bibliotecii Județene Mureș, 3 aprilie 2007.
- *Kedvenc költemények a könyvtárban*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 59., 79. sz. (2007. április 5), p. 2. În luna aprilie se sărbătorește poezia la Secția de literatură a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Biblioteca și școala*/Mihail Art. Mircea. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 68 (7 aprilie 2007), p. 2. Activități dedicate Zilei mondiale a cărții, organizate la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 2-3 aprilie 2007.
- *Luna poeziei*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 68 (7 aprilie 2007), p. 2. Aprilie - luna poeziei la Biblioteca

Județeană Mureș.

- *Fascinația copilăriei*/N. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 76 (20 aprilie 2007), p. 2. Alături de alte instituții, Biblioteca Județeană Mureș coordonează faza județeană a concursului de recitări „Fascinația copilăriei,” 20 aprilie 2007, Târgu-Mureș.

- *Concurs de recitări „Fascinația copilăriei”*/N. Băciuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 78 (24 aprilie 2007), p. 2, 1 foto. Faza județeană a concursului organizat de Inspectoratul Școlar Mureș, în parteneriat cu Direcția Județeană pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național Mureș și Biblioteca Județeană Mureș.

- *Lansarea Albumului monografic „Marcel Lupșe - un pictor” și vernisajul expoziției „Marcel Lupșe - aici unde suntem e pace cu adevărat”*/N. Băciuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 78 (24 aprilie 2007), p. 1, 1 foto. Eveniment artistic desfășurat sub auspiciile Bibliotecii Județene Mureș și ale Studioului Regional de Radio Târgu-Mureș.

- *Ziua bibliotecarului a fost sărbătorită la Iernut*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 79 (25 aprilie 2007), p. 15. Conf. univ. dr. Corina Teodor, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a participat la manifestările dedicate „Zilei bibliotecarului,” organizate de biblioteca orașului Iernut, 24 aprilie 2007.

- *Zilele Europene continuă cu o suită de manifestări*/Lia Străuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 87 (8 mai 2007), p. 2. Expoziția de carte „Ziua Europei,” concursul de pictură „Europa mea,” manifestări organizate la Biblioteca Județeană Mureș, 9 mai 2007.

- *Könyvtárosok egy napra*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népújság*, 59., 105. sz. (2007. május 10.), p. 2. De 1 iunie, un grup de copii, cititori ai Bibliotecii Județene Mureș, au devenit bibliotecari la Secția pentru copii.

- *Bibliotecar pentru o zi*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 90 (11 mai 2007), p. 9. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș organizează acțiunea cu tema „Bibliotecar pentru o zi,” 1 iunie 2007.

- *Versajándék*/În: *Népújság* (Múzsza), 59., 107. sz. (2007. május 12.), p. 3. Publicarea în suplimentul *Múzsza* a celor mai populare două poezii, votate de cititorii Bibliotecii Județene Mureș în luna aprilie, la secția de literatură, cu ocazia sărbătoririi lunii poeziei maghiare.

- *Copiii de la „Europa” de Ziua Europei*/Mihai Art. Mircea. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 92 (15 mai 2007), p. 9. Reuniune cu caracter educativ-festiv organizată de Gimnaziul „Europa” din Târgu-Mureș la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 9 mai 2007.

- *Castelul fermecat*/L. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 99 (4523), (24 mai 2007), p. 6.

- *Ziua Jocului la Fundația de Ecologie umană „Oasis”*/Fekete Zsuzsanna. În: *24 Ore mureșene*, 15, nr. 3464 (26-28 mai 2007), p. 3.

- *Manifestări culturale dedicate Zilei Internaționale a Copilului*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 104 (31 mai 2007), p. 16. Manifestări dedicate Zilei Internaționale a Copilului, organizate de Consiliul Județean Mureș și Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *Rămas bun, copilărie!*/L. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 105 (4529), (1 iunie 2007), p. 5.

- *Gyermekek egynapos királysága: Könyvtárosok egy napra*/Összeállította: Berekméri Ildikó; Fotó: Szász Károly és Vajda György. În: *Népújság* (Színes világ), 59., 125. sz. (2007. június 2), p. 7. 5 elevi au devenit bibliotecari pentru o zi de 1 iunie la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.

- *O acțiune cu un succes neașteptat*/Csiki Ramona. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 110 (8 iunie 2007), p. 4. De Ziua Internațională a Copilului, la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș a fost organizată acțiunea „Bibliotecar pentru o zi”.

- *Primii pași în lumea păsărilor*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 112 (12 iunie 2007), p. 7. Microsimpozionul științific „Primii pași în lumea păsărilor,” organizat la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 13 iunie 2007.

- *In memoriam Mihai Eminescu*/Lia Străuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 113 (13 iunie 2007), p. 1, 1 foto. Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș organizează reuniunea literar-artistică memorială „Eminesciana,” ediția a XXI-a, 14 iunie 2007.

- *Imagine de la Reuniunea literar-artistică memorială „Eminesciana”*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 115 (15 iunie 2007), p. 1. Consiliul Județean Mureș și Biblioteca Județeană Mureș au organizat reuniunea literar-artistică memorială „Eminesciana,” 14 iunie 2007.

- *„Reuniunea literar-artistică memorială Eminesciana - ediția a XXI-a”*/Marin Căldărariu. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 116 (4540), (16 iunie 2007), p. 2, 1 foto.

- *Sub semnul lui Eminescu*/Otilia Chiraihalmi. În: *24 Ore mureșene*, an 15, nr. 3479 (16-18 iunie 2007), p. 3, 1 foto.

- *Előadás gyerekeknek*/Hírszerkesztő: Menyhárt Borbála. În: *Népújság*, 59., 141. sz. (2007. június 21), p. 2. Expoziție de păpuși și marionete la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, organizată în cadrul

Zilelor târgumureșene.

- „*Noi membri în administrația instituțiilor de cultură*”/Lia Străuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 125 (4549), (29 iunie 2007), p. 1. Numirea funcționarilor din Consiliul Județean Mureș în comisiile administrative ale instituțiilor de cultură, inclusiv la Biblioteca Județeană.
- *Az könyvtárnak báza tája: Beszélgetés dr. Corina Teodor igazgatónővel*/Nagy Botond. În: *Népszerűség*, 59., 158. sz. (2007. július 11), p. 2. Interviu cu dr. Corina Teodor, directorul Bibliotecii Județene Mureș.
- *Lansare de carte-Romeo Soare, „Orizonturi Oarbe” - partea I*/N. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 134 (4558), (12 iulie 2007), p. 1, 1 foto. Lansare de carte și inaugurarea spațiului cultural din curtea interioară a Bibliotecii Județene.
- *Romeo Soare: „Orizonturi oarbe”*/N. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 134 (12 iulie 2007), p. 1. Semnalarea lansării cărții *Orizonturi oarbe* de R. Soare, 16 iulie 2007, în organizarea Bibliotecii Județene Mureș, a Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniul Cultural Național și a cotidianului *Cuvântul liber*.
- *„Orizonturi oarbe”... sub clar de lumină!*/Dorin Borda. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 138 (18 iulie 2007), p. 2, 1 foto. Lansarea cărții de teatru *Orizonturi oarbe* de R. Soare, în curtea interioară a Bibliotecii Județene Mureș, 16 iulie 2007.
- *Nyáron is olvasnak a gyerekek*/Nagy Székely Ildikó. În: *Népszerűség*, 59., 179. sz., (2007. augusztus 4), p. 2. Cititorii Secției pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș vizitează biblioteca în perioada 30 iulie-24 august.
- *Lucrări de renovare la Biblioteca Teleki*/Lia Străuț. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 162 (4586), (21 august 2007), p. 8. Derularea lucrărilor de zugrăvirea fațadei Bibliotecii Teleki.
- *Lansare de carte*/L. B. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 184 (4608), (20 septembrie 2007), p. 6. Lansarea cărții *Delirium tremens*, autor dr. Adriana Mihai.
- *Spectacolul culorilor*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 185 (21 septembrie 2007), p. 9. Vernisajul expoziției „Spectacolul culorilor,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, 21 septembrie 2007.
- *Egy nap a műemlékek vonzásában*/Antal Erika. În: *Krónika*, 9, 184. sz. (2007. szeptember 21-23), p. 8. Biblioteca Teleki-Bolyai, inclusă în programul Zilei Europene a Patrimoniului.
- *Valori mureșene ale patrimoniului cultural și natural*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 187 (4611), (25 septembrie 2007), p. 2, 1 foto. Acțiuni dedicate Zilelor Europene ale Patrimoniului.
- *Cronica unei lansări de carte*/Monica Avram. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 187 (26 septembrie 2007), p. 2. Lansare de carte la bibliotecă, în cadrul „Zilelor Europene ale Patrimoniului,” septembrie 2007.
- *Un nou serviciu oferit de Biblioteca Județeană Mureș*. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 187 (4611), (26 septembrie 2007), p. 15. Anunț referitor la accesul online la colecția de reviste editate de Oxford University Press.
- *Rozsdaszínű ősz*/Hírszerkesztő: Mezey Sarolta. În: *Népszerűség*, 59., 249. sz. (2007. október 25.), p. 2. Expoziție despre toamnă la Secția pentru Copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *„Pelerini printre cărți”*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 211 (4635), (27 octombrie 2007), p. 6. Invitație la concursul „Pelerini printre cărți.”
- *Új kazán a Teleki Tékának*/Hírszerkesztő: Antalfi Imola. În: *Népszerűség*, 59., 255. sz. (2007. november 1), p. 2. La Biblioteca Teleki-Bolyai se va instala un cazan pentru încălzirea încăperilor.
- *Zilele Bibliotecii Municipale „Petru Maior,” Reghin*/Marin Șara. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 217 (6 noiembrie 2007), p. 8. Reprezentanții ai Bibliotecii Județene Mureș vor prezenta comunicări în cadrul Zilelor Bibliotecii Municipale „Petru Maior” din Reghin (8-9 noiembrie 2007).
- *DVD-bemutató a Bernády Házban*/Hírszerkesztő: Mezey Sarolta. În: *Népszerűség*, 59., 261. sz. (2007. november 8), p. 2. Prezentarea DVD-ului *A Teleki Téka kincsei* (Valori ale Bibliotecii Teleki) la Centrul Bernády.
- *Hors conceurs*/Sebestyén Mihály. În: *Népszerűség*, 59., 261. sz. (2007. november 8), p. 5. Despre respectul pentru cărți și plăcerea cititului pe marginea ideii lansate de Biblioteca Județeană Mureș în cadrul unui concurs de eseuri cu titlul „Pelerini printre cărți.”
- *Drepturile și îndatoririle copilului*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 223 (14 noiembrie 2007), p. 2. Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș și Gimnaziul de Stat „Serafim Duicu” din Târgu-Mureș.
- *Lansare de carte*/În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 223 (14 noiembrie 2007), p. 1. Lansarea cărții de teatru *Trepte*, de Z. Ghițulescu, la Biblioteca Județeană Mureș, în cadrul ediției 2007 a „Zilelor Bibliotecii Județene.”
- *Zilele Bibliotecii Județene Mureș*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 223 (14 noiembrie 2007), p. 2. Philobiblon mureșean, Zilele Bibliotecii Județene,” 14-16 noiembrie 2007.
- *Investiție la Biblioteca Teleki*/Lia Vințeler. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 224 (15 noiembrie 2007), p. 5.

Investiție pentru asigurarea unor condiții optime de lucru și de păstrare a obiectelor din dotare.

- *Primii pași în bibliotecă*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 224 (15 noiembrie 2007), p. 4. Lecția deschisă cu tema: „Primii pași în bibliotecă” organizată la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș, în colaborare cu Gimnaziul de Stat „Mihai Viteazul,” 15 noiembrie 2007.
- *Zilele Bibliotecii Județene Mureș continuă*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 224 (15 noiembrie 2007), p. 4.
- *Zilele Bibliotecii „Petru Maior” din Reghin*/Ilie Frandăș. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 224 (15 noiembrie 2007), p. 4. Reprezentanții ai Bibliotecii Județene Mureș au prezentat comunicări în cadrul Zilelor Bibliotecii „Petru Maior” din Reghin.
- *Könyvtárnapok 2007/N. B.* În: *Népiújság*, 59., 267. sz. (2007. november 15), p. 5. Zilele Bibliotecii Mureșene (ediția 2007).
- *Philobiblon mureșean, la final*/(L. B.). În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 225 (16 noiembrie 2007), p. 2. Festivitatea de acordare a titlului „Pro Libro Senator,” în cadrul Zilelor Bibliotecii Județene Mureș, noiembrie 2007.
- *Prietenia, strop de dragoste și frumusețe*/L. Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 225 (16 noiembrie 2007), p. 2. Șezătoare literar-artistică la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Primii pași în bibliotecă*/Lia Vințeler. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 225 (16 noiembrie 2007), p. 15. Acțiune sub genericul „Primii pași în bibliotecă,” la Secția pentru copii a Bibliotecii Județene Mureș.
- *Cărțile scriitorilor mureșeni*/Ileana Sandu. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 226 (4650), (17 noiembrie 2007), p. 3, 1 foto. Despre lansarea cărții *Trepte*, de Zeno Ghițulescu.
- *Pro Libro Senator*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 226 (4650), (17 noiembrie 2007), p. 1.
- *Întâlnire de suflet*/Ilie Frandăș. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 227 (20 noiembrie 2007), p. 15. La sărbătoarea Bibliotecii Comunale din Ibănești, conf. dr. Corina Teodor, directorul Bibliotecii Județene Mureș, a făcut o prezentare a lui M. Eliade.
- *Încă o zi de Festival național studențesc de satiră și umor*/Florentin Deac. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 230 (23 noiembrie 2007), p. 2. Biblioteca Județeană Mureș este unul dintre partenerii Festivalului național studențesc de satiră și umor, Târgu-Mureș, noiembrie 2007.
- *Invitație în lumea basmului*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 245 (4669), (14 decembrie 2007), p. 16. Manifestare cultural-artistică dedicată sărbătorilor de iarnă.
- *Cea mai sfântă noapte*/Letiția Bota. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 250 (4674), (21 decembrie 2007), p. 3, 1 foto.
- *Biblioteca județeană, accesată și pe internet*/A. C. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 253 (28 decembrie 2007), p. 2. Catalogele cu titluri ale Bibliotecii Județene Mureș vor putea fi consultate on-line, în primele luni ale anului 2008.
- *Díjazottainkról: Fülöp Mária - MKE-emplékérem./*În: *Hirlevél* (Ungaria) 1. sz. (2007), p. 5. Fülöp Mária, fosta bibliotecară a Bibliotecii Județene Mureș, premiată de Asociația Bibliotecarilor Maghiari din Ungaria.
- *Marketing și publicitate. Aspecte ale promovării serviciilor de bibliotecă*/Liliana Moldovan. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 6 (2007), p. 185-205. Cu referire și la Biblioteca Județeană Mureș.
- *Site-ul web - modalitate modernă de promovare a serviciilor și colecțiilor bibliotecii publice*/Mariana Istrate. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 6, 2007, p. 206-218. Cu referire și la Biblioteca Județeană Mureș.
- *Triada ardeleană - Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior - în colecțiile Bibliotecii Județene Mureș*/Monica Avram. În: *Libraria. Anuar. Studii și cercetări de bibliologie*, nr. 6 2007, p. 152-174.

MISCELLANEA

Armorial transilvănene din epoca lui Sigismund de Luxemburg*

WEISZ SZIDÓNIA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Grants of Arms Issued by Sigismund of Luxemburg for Transylvanians

The aim of this paper is to present those ten grants of arms that were given for Transylvanians, during the reign of Sigismund of Luxemburg, king of Hungary, focusing on the analysis of the standard and individual elements included in the charter. Also of great importance are the questions of what kind of information one can get from the study of this source type, and to what extent this information helps historians to reconstruct careers and biographies? Is there a general pattern in the structure and the ideas presented? What are the similarities and differences among the studied examples?

Besides demonstrating what information one can expect to derive from the study of this source type, even this limited sample of ten charters can show how the contents and purpose of this special kind of document determined the use of the standard elements of charters. Those parts which reflected royal power and even self-fashioning were always present with a pompous, but fairly standardized terminology: the salutatio, the arenga, and the special clause, on enhancing the fidelity of the grantees by this manifestation of royal grace. Furthermore, the individual elements referring to the grantee's deeds and the members of the family included in the grant, as well as a high-level depiction of the coat of arms before the text, the phrases on royal grace set the solemn and elevated tone of these documents. Sigismund and his chancery did not miss the opportunity to declare his power and glory while „radiating it out” onto his faithful subjects. It is conspicuous how consistent the use of the standard elements was for the almost 30 years comprised in this sample.

Keywords: *grants of arms, Sigismund of Luxemburg, Transylvania, charters, royal power.*

„A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis velud e sole radii nobilitates legitimo jure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia maiestate sic dependent, quod non sit dare alicuius generositatis insigne quod a gremio non proveniat cesaree aut regie claritatis.”¹

Pe parcursul celor cincizeci de ani de domnie, Sigismund de Luxemburg, regele Ungariei, a emis 97 de armoriale supușilor lui fideli.² Numărul mare de blazoane noi poate fi explicat prin dorința regelui de a-i răsplăti pe oamenii lui, această donație fiind foarte practică din punct de vedere material, iar pe de altă parte, și donatarii au realizat faptul că un blazon le poate înălța statutul lor social. Din acest număr de 97 de diplome, 10 au fost acordate pentru persoane (nobili și ne-nobili) care erau din Transilvania sau care au avut domenii în această provincie.³

Acest studiu își propune o analiză a semnelor distinctive interne ale armorialelor, și anume, a structurii și a textului. Întrebările care vor fi lansate sunt următoarele: Ce este un armorial? Ce fel de informații putem afla din el? Pentru ce fel de cercetări pot fi folosite aceste diplome? Cum arată structura internă? În ce măsură pot istoricii să reconstituie biografii și cariere individuale pe baza armorialelor, dacă formulele întâlnite sunt semne ale puterii regale? Există un model general în structura diplomelor și a ideilor prezentate în ele? Care sunt asemănările și diferențele între exemplele studiate?

* Acest studiu se bazează pe primul capitol - *The Grants of Arms* - al lucrării mele de masterat, susținută în iunie 2007 la Central European University, Budapesta, Ungaria. Pentru o variantă prescurtată a acestei lucrări, vezi Weisz Szidónia, *Price of Fidelity. Donations of Coats of Arms for Nobles from Transylvania during the Reign of Sigismund of Luxemburg*, în *Between Worlds, III, Sigismund of Luxemburg and his Time (Melanges d'Histoire Generale, Nouvelle Serie, I, 3)*, editor Florina Ciure, Alexandru Simon, Cluj-Napoca, I.D.C. Press, 2008 (în curs de publicare).

¹ Armorialul familiei Hótvafői, MOL DL 50514.

² Această cifră cuprinde numai acele documente despre existența cărora avem informații sigure. Însă, este posibil să fi fost emise mai multe armoriale, dintre care unele s-au pierdut de-a lungul secolelor sau așteaptă să fie descoperite în arhive.

³ Pentru prezentarea criteriilor pe baza cărora i-am identificat pe acești nobili ca transilvăneni, pentru o scurtă biografie a lor și pentru descrierea blazonului primit, vezi Weisz Szidónia, *op. cit.*, manuscris.

Următoarele familii transilvănene au primit un armorial de la Sigismund de Luxemburg:

- Mecsenicei Garázda și Szilágyi
- Somkeréki (MOL DL 104.871)
- Tamásfalvi (MOL DL 50.513)
- Hótvafői (MOL DL 50.514)
- Farnasi (MOL DL 98.477)
- Mindszenti (MOL DF 281415, fol. 274b-275a)
- Suki
- Ábrahámfalvi (MOL DL 13.509)
- Paczali Peres (MOL DL 69.451)
- Aszúvölgyi (MOL DL 50.528)

Textul complet a patru armoriale dintre cele zece analizate în cadrul acestui studiu (Mecsenicei Garázda, Somkeréki, Hótvafői și Suki) a fost publicat în jurnalul *Turul*; în celelalte șase cazuri, au fost consultate diplomele originale sau copiile lor. Opt armoriale au supraviețuit în forma originală, armorialul Mindszenti a fost transcris în stilionariul Werbőczy, iar cel acordat familiilor Mecseniczei Garázda și Szilágyi a dispărut în timpul celui de-al doilea război mondial.

Armorialele - ca tipuri de documente și importanța lor

Armorialele au fost emise de către cancelaria regală, în formă de privilegii regale. Având un aspect îngrijit, însoțit de un sigiliu atârnat, un privilegiu regal conținea dispoziții juridice cu caracter definitiv.⁴ Astfel, în cazul de față, rolul acestor documente era de a oferi o bază legală pentru donația regală și de a-i îndreptați pe donatari să folosească blazonul.⁵

Armorialele reprezintă produsul muncii mai multor persoane, și anume scribii, care au scris textul diplomei, și iluminatorii, care au decorat-o cu imaginea potrivită. Din păcate însă, identitatea niciunuia dintre acești oameni nu ne este cunoscută; singura informație exactă pe

⁴ Francisc Páll, *Diplomatica latină din Transilvania medievală*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2005.

⁵ Bartolus de Sassoferrato, primul care discută despre aspectele legale ale heraldicii, arată încă din secolul al XIV-lea că un blazon poate fi ales liber de către persoana care îl folosește, însă cel acordat de rege este mai valoros. Bartolus de Sassoferrato, *Tractus de Insigniis et Armis*, <http://www.heraldica.org/topics/bartolo.htm>

care o deținem este că erau în slujba cancelariei regale. În cazul iluminatorilor se pot găsi urme asupra originii sau apartenenței lor la un anumit atelier, dacă stilul lor este comparat cu codicele, diplomele sau miniaturile de origine cunoscută.⁶

Cu toate că armorialele, ca și tipuri de documente, sunt utile mai multor domenii de cercetare, până acum în special genealogia și istoria artei s-au folosit de ele. Principalele cărți și studii care se ocupă de genealogie și de cariere individuale utilizează armorialele, din cauză că aceste diplome conțin informații despre familie și viața individului (vezi descrierea activităților care au stat la baza donației sau menționarea celorlalți donatori, ceea ce ne oferă informații prețioase asupra relațiilor familiale). Interesul față de istoria și originea familiilor nobiliare ale căror descendenți mai trăiau în secolul al XIX-lea și care erau adesea în posesia armorialelor vechi, a sprijinit studiul și publicarea acestor documente.⁷

Din cauza relației lor cu miniaturile, armorialele au fost piese populare pentru cercetătorii istoriei artei. Au existat mai multe încercări de a-i conecta pe decoratorii armorialelor cu iluminatorii de manuscrise, deoarece datarea precisă a armorialelor poate fi de ajutor în încadrarea exactă în timp a diferitelor manuscrise iluminate.⁸ Totodată, din cauza

⁶ Pentru mai multe informații vezi Radocsay Dénes, *Gótikus magyar címereslevelek* [Armoriale maghiare gotice], în *Művészettörténeti Értesítő*, 1957, vol. 6, p. 271-294 sau Jékely Zsombor, *A Zsigmond-kori magyar arisztokrácia művészeti reprezentációja* [Reprezentarea artistică a nobilimii maghiare în epoca lui Sigismund de Luxemburg], în *Sigismundus Rex et Imperator - Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában* [Sigismundus Rex et Imperator - Artă și cultură în epoca lui Sigismund de Luxemburg], editor Takács Imre, Budapesta, Szépművészeti Múzeum, 2006.

⁷ Un studiu fundamental pentru genealogia maghiară este opera lui Nagy Iván, *Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal* [Familii din Ungaria cu steme și genealogii], Pest, 1857-1868, iar revista *Turul* publică rezultatele cercetărilor de heraldică, arhondologie și genealogie.

⁸ Vezi, de exemplu, Radocsay Dénes, *op. cit.*; idem, *Gotische Wappenbilder auf Ungarischen Andelsbriefen*, în *Acta Historiae Artium*, 1964, vol. 10, p. 57-68; Idem, *Über einige illuminierte Urkunden*, în *Acta Historiae Artium*, 1971, vol. 17, p. 31-61; Idem, *Wiener Wappenbriefe und die letzten Miniaturen von Buda*, în *Acta Historiae Artium*, 1973, vol. 19, p. 61-73; Wehli Tünde, *Magyar családok címereslevelei* [Armorialele familiilor maghiare], în *Művészet Zsigmond király korában. Katalógus* [Artele în timpul domniei lui Sigismund de

caracterului lor decorativ, armorialele au fost expuse în cadrul mai multor expoziții.⁹

Aceste documente reprezintă o bază potrivită pentru cercetările în diplomatică, arhontologie și istorie socială, cum subliniază Éva Nyulásziné prin studiul ei cel mai recent.¹⁰ Nu neapărat cantitatea informației prezentate (de exemplu, aceste texte pot fi reticente asupra detaliilor care i-ar putea interesa pe cercetători), dar varietatea ei ne permite să folosim aceste diplome în mai multe scopuri, atât ca documente individuale, cât și ca documente ale unui grup bine-definit.

Structura armorialelor¹¹

Aspectul exterior și structura armorialelor acordate de către regele Sigismund de Luxemburg au devenit constante începând cu anul 1411, odată cu emiterea armorialului lui Jakab Hideghéti (Hettendorfi).¹² Stema

Luxemburg. Catalog], editor Marosi Ernő, Budapesta, 1987, p. 383 sau Vajay Szabolcs, Radocsay Dénes, *Egy Zsigmond-kori címeradomány*, [O donație de armorial din timpul lui Sigismund de Luxemburg], în *Művészettörténeti Értesítő*, 1972, vol. 21, p. 272-278.

⁹ De exemplu, expozițiile organizate de Muzeul de Istorie din Budapesta „Mária, Mohács özvegye” (dedicată Mariei, văduva regelui Ludovic al II-lea) din 2005, și cea din Muzeul de Artă „Sigismundus, Rex et Imperator,” 2006, unde armorialele se numără printre cele mai valoroase obiecte expuse, ca urmare a faptului că epoca ambelor persoane menționate era bogată în asemenea privilegii. Pentru informații asupra armorialelor expuse în cadrul expozițiilor menționate anterior, vezi Jékely Zsmombor, *op. cit.* sau Mikó Árpád, *II. Lajos király címereslevelei. Egy speciális heraldikai reprezentációs forma művészettörténeti kérdései a késői Jagelló-korban* [Armoriale emise de regele Ludovic II. Aspecte artistice asupra unei reprezentări heraldice speciale din perioada Jageloniană târzie], în *Habsburg Mária, Mohács özvegye*, Budapesta, Történeti Múzeum, 2005, p. 73-87.

¹⁰ Nyulásziné Straub Éva, *Mohács előtti címereslevelek* [Armoriale de dinainte de Mohács [1526], în *Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára* [Studii pentru a șazecea zi de naștere a lui Géza Érszegi], editor Almási Tibor, Budapesta, MOL, 2005, p. 245-246.

¹¹ În cadrul acestei analize, vom folosi tipul de structură a diplomelor oferit de Imre Szentpéteri, *Magyar oklevéltan*, Budapesta, Magyar Történelmi Társulat, 1930, p. 18-20.

¹² Armorialele emise înaintea celui acordat lui Hideghéti sunt diferite, pentru că ori nu conțin o imagine a stemei, ori imaginea este poziționată în centrul

a fost desenată în colțul superior stâng al diplomei, imaginea fiind îndreptată spre stânga. Poziția imaginii, așa cum a fost evidențiată de mai mulți istorici,¹³ diferă de armorialele imperiale, unde a fost inserată în mijlocul diplomei, fiind înconjurat de text. Sigismund nu a semnat niciuna din aceste diplome, această practică fiind folosită numai după 1526, când toate armorialele au fost însoțite de semnătura autorității emitente.¹⁴

Fig. 1. *Armorialul familiei Somkeréki, MOL DL 104871, fotografiat de Czikkelyné Nagy Erika*

În ciuda elementelor specifice care unesc armorialele într-un bine-definit grup de diplome, nu s-a scris un studiu general asupra caracteristicilor lor interne. Există mai multe cărți de diplomatică,¹⁵ însă niciuna nu acordă atenție specială armorialelor, menționându-le numai

diplomei, fiind înconjurată de text; ex. armorialul familiei Tétényi, MOL DL, 64.122.

¹³ Radocsay Dénes, *op. cit.*, p. 272 și Jékely Zsombor, *op. cit.*, p. 298.

¹⁴ Nyulásziné Straub Éva, *Címereslevelek jegyzéke*, Budapesta, MOL, 2000, p. 6.

¹⁵ Vezi, de exemplu, *Charters and the Use of the Written Word in Medieval Society*, editor Karl Heidecker, Brepols, Turnhout, 2000; Olivier Guyotjeannin, Jacques Pycke, Benoit-Michel Tock, *Diplomatique médiévale*, Brepols, Turnhout, 1993; Solymosi László, *Oklevéltan* [Diplomatică], în *A történelem segéd tudományai* [Științele auxiliare ale istoriei], Budapesta, Pannonica - Osiris, 1998, p. 176-193.

printre celelalte produse ale cancelariei regale. De aceea, ar fi interesant să analizăm cum au fost adaptate diferitele elemente standarde ale diplomelor medievale pentru a corespunde nevoilor tematice și de reprezentare din armoriale. Armorialele respectă (cu anumite diferențe) structura tradițională a diplomelor medievale. Astfel, documentele sunt compuse din trei părți majore - *protocol*, *context* și *eschatocol* -, fiecare dintre acestea având la rândul lor mai multe secțiuni.

Protocolul (partea introductivă a diplomei) - este în majoritatea cazurilor studiate destul de lung și detaliat. Chiar dacă *invocația*¹⁶ lipsește, celelalte componente ale protocolului (*intitulația*, *inscripția*, și *salutația*) ne oferă informații importante despre relația dintre emitent și beneficiar.

Întrucât concesionarea armorialelor era o prerogativă regală în Ungaria, autoritatea emitentă a fost Sigismund de Luxemburg. Pronumele „Nos” apare rar, în majoritatea cazurilor intitulația începând direct cu numele regelui Sigismund, urmată de expresia „*dei gratia*.” Titulatura regală variază în funcție de momentul emiterii diplomei.¹⁷

Următorul fragment este numit *inscriptio*, și anume, definirea adresantului diplomei. Pe lângă o formulare generală neutră, folosită în majoritatea exemplurilor („*omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris presentium notitiam habituris*”), alte câteva expresii sunt utilizate. În pofida faptului că persoana a doua (singular sau plural) se folosea în special la mandate, rapoarte, jurăminte etc.,¹⁸ și nu la privilegii, întâlnim cazuri când beneficiarul armorialului este specificat direct. De exemplu, „*Tibi fideli nostro nobili Benedicto*” (armorialul Aszúvölgyi), „*nobili Anthonio*...

¹⁶ Invocația (*In nomine sancte trinitatis et individue unitatis*) dispăre din actele regale începând cu domnia lui Ștefan V. Vezi F. Páll, *op. cit.*, p. 138.

¹⁷ De exemplu, în cazul armorialelor Somkeréki, Tamásfalvi, Hótvafői, Mindszenti și Suki, intitulația e *Sigismundus Dei gratia Romanorum rex semper Augustus ac Hungarie, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex*, pe când în momentul emiterii armorialelor Paczali Peres, Aszúvölgyi și Ábrahámfalvi Sigismund era deja împărat roman și rege al Boemiei, de aceea intitulația era următoarea: „*Sigismundus dei gratia Romanorum imperator semper augustus ac Hungarie, Bohemie Dalmatie Croatie etc rex.*” Intitulația din armorialul Mecsenicei Garázda e cea mai complexă: „*Sigismundus dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanie, Bulgarieque rex ac marchio Brandenburgensis, sacri Romani imperii archicamerarius, necnon Bohemie et Lucemburgensis heres.*”

¹⁸ F. Páll, *op. cit.*, p.136.

nostro et sacri imperii fideli dilecto” (armorialul Somkeréki), sau „...*nobili Anthonio... familiari nostro continuo commensali ac sacri imperii fideli dilecto*” (armorialul Mindszenti).

Salutația este aproape identică în toate cazurile: „*salutem in eo qui dat regibus regnare et victorioso triumphare.*” Aceeași idee - cu mici schimbări - apare și în armorialul Hótvafoi („*salutem in eo, per quem reges regnant, et principes victorioso triumphant*”) și în cel oferit familiei Aszúvölgyi („*Salutem gratiamque nostram et omne bonum*”). Aceasta, în comparație cu mai des folosita „*salutem in omnium salvatore,*” sau alte formule similare, este mai ostentativă, și prefigurează expresia puterii și indulgenței regale din contex. Numai câteva dintre acele armoriale care au un *inscriptio* mai personal folosesc formula mai puțin elevată „*gratiam regiam et omne bonum.*”

Următoarea unitate mare este **contextul**, care conține actul legal sau dispoziția cuprinsă în document. Se construiește din *arenga*, *promulgația*, *narația*, *dispoziția*, *sanctiunea* și *coroborația*.

Arenga - o parte destul de schematică - are rolul de a justifica dispoziția diplomei printr-o afirmație elocventă generală. Prin folosirea elementelor puternice de propagandă, se accentuează ideea că regele sau împăratul este cel care are dreptul exclusiv de a acorda un asemenea privilegiu, iar statutul nobiliar, împreună cu simbolurile lui, depinde de favoarea regală și radiază din aceasta, la fel cum lumina radiază din soare.¹⁹ Lungimea și elaborarea diferă la fiecare arenga; de obicei, depinde de bogăția donatarului și de poziția sa în ierarhia curții regale. În conformitate cu acestea, arenga din armorialul Hótvafoi e cea mai lungă, deoarece Tamás Hótvafoi a fost *vicethavernicus* al reginei Barbara.

Promulgația („*ad universorum notitiam harum serie volumes pervenire...*”) este destul de generală, și nu diferă de cele folosite în alte diplome contemporane, această formulă fiind folosită încă din secolul al XIII-lea.²⁰ Scopul ei era de a face cunoscută tuturor celor interesați decizia cuprinsă în document.

¹⁹ „*A claro lumine throni cesaree aut regie maiestatis velud e sole radii nobilitates legitimo jure procedunt et omnium nobilitatum insignia ab imperatoria seu regia maiestate sic dependent, quod non sit dare alicuius generositatis insigne quod a gremio non proveniat cesaree aut regie claritatis.*” Armorialul Ábrahámfalvi, MOL DL 13.509.

²⁰ F. Páll, *op.cit.*, p. 158.

Partea următoare este *narația*, și anume, expunerea circumstanțelor care au dus la emiterea documentului. Fiecare armorial menționează motivul donației; diferența constă numai în cantitatea de informații prezentate, după cum aceste diplome pot fi reticente în legătură cu faptele nobililor. Pe lângă așa-zisul „*multiplicia merita*,” vitejia donatarilor în diverse campanii militare și loialitatea manifestată față de rege au fost motivele care au contat cel mai mult.

Fapte specifice de vitejie sunt menționate în mai multe cazuri, cum ar fi, de exemplu, participarea la bătălia de la Nicopole,²¹ sau episodul apărării cetății Srebrenik, în armorialul Mecsenicei Garázda și Szilágyi. Alte evenimente „populare” au fost campaniile împotriva venețienilor și bosniacilor, amintite în mai multe diplome.

Un alt motiv al donației - cum reiese din armoriale - a fost faptul că unii nobili au solicitat personal acordarea unui blazon. Din cauza frecvențelor călătorii în străinătate, alături de regele Sigismund, nobilii maghiari (inclusiv cei transilvăneni), au avut ocazia de a întâlni cavaleri occidentali și de a observa obiceiurile nobililor din Europa de Vest. Probabil în urma acestei întâlniri a avut loc o schimbare în mentalitatea acestor oameni, ei realizând că a fi în posesia unui blazon dobândit prin donație regală sporește importanța statutului lor.

Donația propriu-zisă este prezentată în *dispoziție*, care de obicei începe cu „*Unde nos...*” sau „*Volentes itaque...*” sau cu alte expresii similare. Stema este numită emblema sau simbolul nobilității („*arma seu nobilitatis insignia*”) și, în unele cazuri (Tamásfalvi și Hótvafoi), chiar descrie imaginea în detalii.²² Aici se arată clar care a fost scopul principal

²¹ Acest fenomen este foarte interesant, deoarece în cele mai multe cazuri au trecut mulți ani între participarea la bătălie și donația armorialului. Bătălia de la Nicopole a fost una dintre cele mai mari înfrângeri suferite de armata maghiară în evul mediu; astfel, este de înțeles că persoanele care au participat (și, bineînțeles, au supraviețuit) în bătălie, s-au folosit de acest prilej pentru a pretinde o răsplată.

²² „*In qua quidem carta forma clipei campum coloris celestini seu lasurini habentis, et in ius medio forma leopardi coloris aurei ore aperto per modum mordere volentis cum cauda elevata inter pedes anteriores leporem argenteum tenentis apparebat; in sumitate vero clipei... dis... celestini... ab extra, ab intra vero argentei coloris tamquam fodro seu subductura pereorundem videbatur... ata tamquam vento agitata aut alias motu forti imopresso dispersas; cassis vero seu galea pro crista seu*

al întregii proceduri de donație. Pe lângă a-i răsplăti pe nobili pentru serviciile aduse, regele a vrut să se asigure de servicii și loialitate și pentru viitor. De aceea, diplomele specifică faptul că, pe măsură ce donatarii vor simți iradierea favorului regal, vor servi țara și regele pe viitor cu o mai mare fidelitate.²³

Pe lângă aceste informații, dispoziția mai conține o listă cu acele persoane (familie și diferite rude), care au fost împuternicite să beneficieze de blazon, ca urmare a meritelor donatarilor.²⁴ Includerea rudelor în armoriale poate fi explicată prin faptul că dreptul de a folosi un blazon - ca și celelalte privilegii acordate nobilimii - nu se referea numai la o singură persoană, ci la toată familia lui,²⁵ fenomen numit de Erik Fügedi „solidaritatea clanului.”²⁶

Frații și descendenții legali sunt rudele cele mai des menționate, uneori cu numele, alteori numai ca și „*fratribus et heredibus*.” Tatăl donatarilor apare numai în două cazuri, în armorialele Aszúvölgyi și Hótvafői. Armorialul Suki vorbește despre anumiți „*patrueli et condivisionali fratri suo ipsorumque consanguineis heredibus*,” cărora le-a fost permis să folosească blazonul. Sunt menționați, de asemenea, câțiva „*fratres condivisionales*,” însă termenul este prea general pentru a putea defini exact care a fost relația dintre aceștia și beneficiarul principal.

O altă categorie de persoane care se menționează în armoriale sunt seniorii. Faptul că se vorbește despre ei înălța probabil mai mult valoarea și rangul celor care primeau armorialele. Unii donatari aveau seniori de un

nobilitatis clenodio formam leopardi sursum erecti coloris aurei leporem tenentis superius descriptam habebat.” Armorialul Hótvafői.

²³ „...*tantoque ampliori studio ad honorem regalis dignitatis eorum inantea solidetur intention quanto se largiori favore regio preventos conspiciunt...*” Armorialul familiei Ábrahámfalvi.

²⁴ O analiză amănunțită a acestui fenomen poate oferi informații interesante referitoare la legăturile de familie ale nobilimii transilvănene.

²⁵ Potrivit dreptului cutumiar, dacă o persoană - servindu-l pe rege sau pe senior - obținea o donație regală, prin clauza „*per eum*,” erau incluși și acei membri ai familiei care administrau casa și moșia comună; astfel, toți cei care au fost incluși în diplomă, beneficiau de aceleași drepturi, până când domeniile familiei erau împărțite. Werbőczy I., *Pars I. Titulus* 43. 109.

²⁶ Erik Fügedi, *The Elefánthy. The Hungarian Nobleman and his Kindred*, Budapest, Central European University Press, 1998, p. 50.

statut impresionant;²⁷ alții însă nu aveau un asemenea noroc, aparținând de nobili mai puțin cunoscuți.²⁸ În ciuda acestui fapt, chiar și un senior mai puțin influent putea interveni pentru obținerea unui blazon, deoarece acesta era și în beneficiul regelui.

Un alt aspect care merită studiat este cel referitor la locul și contextul în care donatarii pot să se folosească de blazoanele dobândite. Această parte - care este un alt element specific armorialelor din perioada lui Sigismund de Luxemburg - este relativ similară în exemplele studiate. Blazonul putea fi folosit de obicei în „*preliis, hastiludiis, torneamentis et in omni exercitio militari*,” însă anumitor nobili le-a fost îngăduit în mod expres să folosească blazonul într-un context mai larg, cum ar fi pe steaguri, corturi, sigilii, inele, clădiri etc. - ceea ce nu înseamnă că celorlalți le-a fost interzis să facă la fel; însă, într-o diplomă solemnă, pentru un beneficiar prestigios, era nevoie de o listă mai lungă. În ciuda caracterului schematic, aceste enumerații ne dau o impresie asupra penetrării culturii cavaleștești în viața nobilimii maghiare și transilvănene.²⁹

²⁷ De exemplu, Antal Mindszenti a fost *familiaris* regal (chiar dacă provenea dintr-o familie de *iobagiones castri*), Tamás Hótvafői era *vicethavernicus*-ul reginei Barbara, György Tamásfalvi îl servea pe Filippo Scolari, iar Antal Somkeréki a fost vasalul palatinului Miklós Garai.

²⁸ Este cazul lui Gergely Ábrahámfalvi și András Paczali Peres, când menționarea seniorilor (Péter Machalfalvi Reychel, respectiv Ferenc Csáki, amândoi având funcții în curtea regală) este de mare folos, deoarece ajută la identificarea lor ca transilvăneni. Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája, 1301-1457* [Arhondologia laică a Ungariei, 1301-1457], Budapesta, MTA TI, 1996.

²⁹ Pentru o introducere privind răspândirea culturii cavaleștești, vezi Szakács Béla Zsolt, *Saints of the Knights - Knights of the Saints: Patterns of Patronage at the court of Sigismund*, în *Sigismund von Luxemburg. Ein Kaiser in Europa: Tagungsband des internationalen historischen und kunsthistorischen Kongress in Luxemburg*, Mainz am Rhein, Philipp von Zabern, 2006, p. 319-330 sau Lóvei Pál, *Uralkodói lovagrendek a középkorban, különös tekintettel Zsigmond Sárkányrendjére* [Ordinele cavaleștești din evul mediu, cu accent pe Ordinul Dragonului fondată de regele Sigismund], în *Sigismundus Rex et Imperator - Művészet és kultúra Luxemburgi Zsigmond korában* [Sigismundus Rex et Imperator - Artă și cultură în epoca lui Sigismund de Luxemburg], editor Takács Imre, Budapesta, Szépművészeti Múzeum, 2006, p. 251-263.

Sanctiunea (pedeapsa) materială și/sau spirituală reprezintă partea de final a textului. Dintre cele zece armoriale transilvănene studiate, numai cele acordate lui Antal Somkeréki și Antal Mindszenti au fost protejate de sancțiune. Armorialul Somkeréki conține o sancțiune lungă, susținută de clauza prohibitivă „*nulli ergo ...*”; potrivit acestei părți, nimeni n-ar trebui să se îndoiască de validitatea donației, altfel, cea mai severă mânia regală îi va pedepsi pe sceptici. Pe lângă furia lui Sigismund, exista și amenințarea pedepselor bănești („*pena pecuniaria*”). O asemenea sancțiune este folosită în armorialul Mindszenti, unde, cel care sfidează donația regală, este obligat să plătească douăzeci de mărci de aur, zece pentru vistieria regală și zece pentru persoana jignită.³⁰ Menționarea celei mai severe mâinii contracarează și, în același timp, accentuează favoarea regală prezentată în cadrul dispoziției.

Validitatea armorialelor este confirmată în *coroborație*, unde se menționează felul sigiliului care însoțește diploma. Toate exemplele studiate au fost sigilate cu sigilii diferite, dintre care menționăm câteva: armorialul Somkeréki a fost sigilat cu „*nostrae maiestatis sigilli*,” armorialul Hótvafői - cu „*secreti nostri sigilli minoris*,” armorialul Paczali Peres - cu „*secreto sigillo nostro*,” iar armorialul Aszúvölgyi - cu „*sigillo nostro imperiali*.”³¹

Eschatocolul - numit și protocol final - este constituit, în general, din *subscrieri*, *dată* și *apreciație*, însă, în cazul armorialelor numai data apare în fiecare document. Întâlnim un singur exemplu de subscrieri, în cadrul armorialelor Mecsenicei Garázda și Szilágyi, unde o listă lungă de oficiali semnează și atestă diploma.

Fiecare armorial se sfârșește cu *data*, care, prin elementele topografice și cronologice prezentate, definește locul și momentul emiterii diplomei.³² Cele zece armoriale transilvănene au fost emise între 1409 și 1437, șase la Konstanz (în timpul sinodului), și câte unul în Nürnberg,

³⁰ „... *indignationem nostram gravissimam et penam viginti marcae aure puri se noverit tociens quociens contra factum fuerit incursum...*” Armorialul familiei Mindszenti, MOL DF 281415, fol. 274b-275a.

³¹ Sigiliile sunt elemente importante ale puterii regale, de aceea un studiu care să includă toate sigiliile folosite pe armorialele din epoca lui Sigismund ar fi folositor în a nuanța relația dintre rege și supușii lui.

³² F. Páll, *op. cit.*, p. 174.

Milano, și Praga; în cazul armorialelor Mecsenicei Garázda și Szilágyi, locul emiterii nu este cunoscut.

După menționarea locului emiterii diplomei, este definită data propriu-zisă. Datarea se alcătuieste din două părți: data calendaristică și anul domniei.

	Donatari	Locul emiterii diplomei	Data
1.	Mecsenicei Garázda și Szilágyi	Necunoscut	24 februarie 1409
2.	Somkeréki	Konstanz	25 ianuarie 1415
3.	Tamásfalvi	Konstanz	19 mai 1415
4.	Hótvafői	Konstanz	23 iunie 1415
5.	Farnasi	Konstanz	4 aprilie 1417
6.	Mindszenti	Konstanz	12 mai 1417
7.	Suki	Konstanz	29 martie 1418
8.	Ábrahámfalvi	Nürnberg	5 aprilie 1431
9.	Paczali Peres	Milano	8 decembrie 1431
10.	Aszúvölgyi	Praga	27 aprilie 1437

Fig. 2. Locul și data emiterii armorialelor

Pe lângă prezentarea structurii interne a armorialelor și a elementelor specifice care sunt cuprinse în ele, chiar și acest număr limitat de exemple studiate ne oferă informații interesante. Părțile care reflectă puterea regală apar în fiecare diplomă cu o terminologie pompoasă și destul de standardizată: *salutatio*, *arenga* și clauza specială despre întărirea fidelității donatarilor. Pe lângă elementele individuale care se referă la faptele donatarilor și la membrii familiilor incluse în donație, precum și imaginea blazonului pictată la începutul textului, frazele despre grația regală dau tonul solemn și elevat al acestor documente.

Sigismund și cancelaria regală n-au pierdut ocazia de a-și declara puterea și gloria, în timp ce o „radiau” asupra supușilor loiali. Este remarcabil cât de consistentă a fost folosirea acestor elemente standard în decursul celor aproape treizeci de ani. Concluziile formulate sunt valabile pentru documentele investigate; însă, pentru a primi o imagine mai nuanțată, toate diplomele existente din epoca lui Sigismund trebuie analizate și, totodată, comparate cu alte diplome contemporane din alte părți ale Europei.

**Principatele Române înaintea Europei:
o carte-manifest a principelui Gheorghe Bibescu**

*Prof. univ. dr. GHEORGHE BICHICEAN
Univ. „Petru Maior” Târgu-Mureș*

Abstract

*Romanian Principalities in Front of Europe:
A Manifest-Book of Prince Gheorghe Bibescu*

The purpose of this paper is to reveal a book of small dimensions that can be found today at „Astra” Library from Sibiu. It has been first written in French, in 1856, in the context of the Peace Conference from Paris, by Gheorghe Bibescu, the former ruler of Wallachia, who signed it with the pseudonym Sanejouand; one year later, it has been translated into Romanian and published by using the Cyrillic alphabet.

The book has not been known so far and its importance consists on revealing Gheorghe Bibescu’s attitude towards unity, so as his knowledge on Romanian history, as we may conclude by considering the historical, political and legal arguments he has brought out.

Keywords: *Romanian Principalities, Gheorghe Bibescu, 1856, Romanian unity, “Astra” Library, Sibiu.*

În colecțiile speciale ale Bibliotecii ASTRA din Sibiu - Cota C.I./88, nr. inventar 2715 - se găsește o carte de mici dimensiuni, care mi-a atras atenția de la început prin titlu (*Principatele Române înaintea Europei*), prin conținutul și mesajul său, prin momentul redactării și publicării. Cartea a fost scrisă de Gheorghe Dimitrie Bibescu, principe al Țării Românești în perioada 1842-1848.¹

Gheorghe Bibescu a scris și publicat această carte în anul 1856 la Paris, în momentul desfășurării Conferinței de pace care a urmat războiului Crimeei (1853-1856). Conferința de la Paris s-a reunit în perioada 25 februarie - 30 martie 1856, fiind prezidată de contele

¹ Gheorghe Bibescu s-a născut la Craiova în anul 1804 și a murit la Paris, la 1 iunie 1873.

Walewski, ministrul de externe al Franței. Rusia a fost marea perdantă în urma războiului și a hotărârilor Conferinței. La Paris s-a proclamat autonomia Principatelor Române, supunându-se hotărârii unirea Moldovei cu Țara Românească și internaționalizarea Dunării. Rusia, care nu mai conta ca putere în Europa, era obligată să retrocedeze Moldovei trei județe din sudul Basarabiei (anexate cu „bunăvoința” Turciei prin pacea de la București, în 1812), adică Bolgrad, Cahul și Ismail. Un adevărat act de justiție ar fi impus ca întreg teritoriul dintre Prut și Nistru să revină Moldovei.

Discuțiile aprinse și interesele divergente în privința unirii Principatelor Române au împărțit marile puteri în trei tabere. Franța, prin glasul contelui Walewski, Rusia - care, ca țară învinsă, dorea să obțină o pace cât mai puțin defavorabilă -, Prusia și Italia (ambele urmărind scopuri identice, adică realizarea unității politice) s-au pronunțat fără rezerve pentru unirea Principatelor; Anglia s-a pronunțat cu rezerve, știut fiind faptul că ori de câte ori se redeschidea „problema orientală,” interesele ei puteau fi atinse prin împărțirea „moștenirii Imperiului otoman;” Austria și Turcia au fost de la început împotriva, ambele fiind „beneficiare” ale stăpânirii unor teritorii românești de importanță majoră pentru imperiile lor, susținând că „popoarele” celor două Principate nu doresc unirea. De aceea s-a hotărât consultarea lor în cadrul Divanurilor Ad-hoc, organe consultative cu reprezentare socială largă. Falsificarea alegerilor în Moldova de către caimacamul Nicolae Vogoride a provocat un adevărat scandal diplomatic, iar un nou război a putut fi evitat doar prin compromisul realizat de Franța și Anglia, în urma întâlnirii dintre suveranii celor două țări la Osborne. În ciuda manevrelor Turciei și a hotărârii Conferinței de la Paris din 1858, cele două Principate Române s-au unit, prin alegerea lui Alexandru Ioan Cuza ca domn la 5 și respectiv 24 ianuarie 1859 (Iași și, respectiv, București).

În acest context, fostul principe al Țării Românești, Gheorghe Bibescu, s-a dovedit a fi un adevărat apărător al idealurilor de unire ale celor două Principate dunărene, inflamând prin mesajul său spiritele unioniste și dovedindu-se un foarte bun cunoscător al istoriei românilor. Argumentele pro-unioniste pe care le aduce sunt de ordin istoric, juridic și politic, subliniind statutul politico-juridic al Principatelor române de-a lungul veacurilor în raporturile cu Înalta Poartă și cu celelalte mari puteri europene interesate mai mult în promovarea propriilor interese în spațiul

românesc, devenit loc de intersecție a rivalităților acestora, care au îmbrăcat de cele mai multe forme violente.

Scrisă într-o primă ediție în limba franceză, cu titlul *Les Principautés roumaines devant l'Europe*, semnată cu pseudonimul Sanejouand, cartea a fost tradusă în românește un an mai târziu sub titlul *Principatele Române înaintea Europei* (Paris, Amyot, 8, Rue de la Paix, 1857). Această carte a fost semnalată de Nicolae Iorga în lucrarea *Istoria literaturii românești în sec. al XIX-lea* (vol. III, 1909, p. 78), de Lucian Predescu în *Enciclopedia Cugetarea* (București, 1940), iar mai târziu de Mihail Straje, în *Dicționar de pseudonime, alonime, anagrame, asteronime, criptonime ale scriitorilor și publiciștilor români* (București, Ed. Minerva, 1973, p. 69).

Scrierea, textul slavo-român, evidențiind o combinație a caracterelor slave cu cele latinești, dovedește că ne aflăm în perioada de tranziție spre adoptarea alfabetului latin.

Interesul pentru această lucrare este, în opinia noastră, de o mare actualitate, cartea nefiind semnalată între luările de poziție pro-unioniste din perioada premergătoare unirii. Cartea dezvăluie în același timp caracterul principelui Gheorghe Bibescu care, deși nevoit să abandoneze tronul Țării Românești la 1848, s-a dovedit fidel cauzei românești a Unirii de la 1859.

I. TRANSLITERAȚIE

PRINCIPATELE ROMÂNE ÎNAINTEA EUROPEI.

traducție DUNE SANEJOUAND.

PARIS, AMYOT, 8, RUE DE LA PAIX, 1857.

Ștăruind aceste foi asupra Prințatelor Române, am avut drept vint auzirea unor prinți sakră, alea al independenței și a libertății naționalității.

Destăle adionalități s-au stins din Ebroia. Fiind-kl a mai rămas una de care tratatele de la mai deks, deksm și de la mai noi, și mai kș seamă tratatșl de Paris, o ptele, rekșnoskândșo și parantândșo, de lșdin aleasta fiș deslektatș, și atș șterea kș și intriă rșmie fiș de resșltat din inaintea dreptșlș.

Șrile, a kșror kășzș dorim sș așrșim, ne sșnt kșnoskște. O pteleșere îndelșnatș în Prințate, și șn ștdiș serios al ștrșrii șșșlășiilor, al nșrașșrșlor, al șradșlș de șșșlășiie, ne șșnt în stare a trata așeastș kștie, de nș kș talent, de lșdin kș șșkșes, de nșș deea de se atinș de adșșșrșle istorișle, și șșteșla obserșșrșlor mele.

Șștea-șom oare lșmina șdestșl o deșbatere atș de imșortentș de nșș Romșnia, și a-ș șști ast-fel, deșș șșterile mele, datoră oșșșlășiilor!

Deșembriș, 1856

PRINKIPATELE ROMÎNE ÎNNAINTEA EUROPII.

Partea întâi.

I.

Kestia orlânizării Prințitelor de kare Țenim astăzi sî Țorbim Țsblikșlș, e șna din aleea kare traktatșl Țarisșlș a esșș, fîrș s-o hotșraskș.

Desbștșt de mai mșlte ori de Țele mai imșortante orșane ale Țresii Țeriodișle, tratatș Țrin reșiste, Țrin broșșere și kșrși. A rșmas kș toate aleeșta Țnkș Ținș akșm obskșrș Ți nekșnoskșș.

Dîșlomaliș Ți oamenii de Stat, adșnaș kș solemnitate la Konșresșl din Țaris, Țreăș kș nș se Țnkredș Țroșriilor lor lșmini, Țrelșnșind o solșșie de kare omnîșotenșla lor Ț Țșneăș Țn Țoziișle d'a o deslega.

șrmeazș sș ne Țnștrșșm d'astș Țrelșnșire? șaș șrmeazș din kontra sș fim mșșșșmiș? negreșit, Țn asemenea Țmșreșșrși, ori de Țnșțrșiere e fatalș. Țrinșlatele Romșne șșșinș adșștșnd Ți nerșșdarea lor e kș atșt mai Țiie Ți mai leșitimș, kș kșt agonia adșșșrșiș Ți nesîșșranșla keștiilor Țitale, Țentrș ele, se adaogș Țrin Țndelșnșitele șșferinșle ale okșșaliș streine. Țentrș toși, afarș de Romșni, rșșșoișl Ți relele sale aș Țnșetș. Țmîntșl Rșșii, Țștere *belșeranșl*, este liber, Ți al Moldo-Pomșniș, *de Ți neștrș*, e Țnkș dșle Țnkeerea Țșși okșșat de armile streine. Astș okșșaliș, Țrinșlatele n'aș Țroșokșt'o; Ți n'aș nișș șn Țretest, dșle kșm n'aș nișș șn drețt.

Eșroșla okșșidentalș, kare n'a intrat Țn Bosfor de kșt ka sș rșșșșnzș treșeri Țrșșșlș, Țoate ea dar sș Țngșdșe Așștriașilor Țeea Țe, din kontra, din Țarta Rșșilor Țrișea ka *kasș belli*? Moldo-Romșnia nș s'a mîntșit de Țrotektoratș Țarșlș, de kșt ka sș Țntre șșșt alt Țrotektorat noș, de Țn Țmșreșșrșile de fașș, se Țoate Țriși ka o adeșșratș alișare?

Bedeșla ea oare, drețșrile Ți Țrișeleșlele sale, nekontestate de nimeni, kșllkate dșle șn rșșboiș Țntreșrins Țentrș șșșșinerea drețșrilor?

II.

Fiind-kș armia Anglo-Franșezș aș eșakșat Krimeea, nș treșșe sș kredem kș rșșboișl s'aș șșrșit. Kșmșșl de bșștișle s'a șșrșmștat, Ți armile nș mai șint aleealiș; dar rșșboișl existș Țnkș, șn rșșboiș șșrd, Țlin de fineșș Ți strateșie, ai kșror nșmai taktiki aș skimbat nșmele; Generalilor le aș șșkședat Țolitișii.

Moldo-Romșnia e astșzi kșmșșl bșștișiei, șaș mai bine kșmșșl intrișlelor. Aleeșta e șoarta astop nenorșite Țșri de kștș-la Țreme Țnkoale. Țoziișlea Țeolrafiki estșlikș Țndestșl trista sa stare.

Sitșatș Țntre trei mari imșeriuri, fie-kare dintr'Țnșele aș dorit s'o kotrșșeaskș.

Tșrșlea are drețșri de *șșșeranitate*, de kare kașș Țnekonenit ale skimba Țn drețșri de *șșșeranitate*.

Rșșieea șșșșinș dșș drețșrile de Țrotektorat de dobșndise Ți de kare le a Țerdșt.

Așștria ar Țoi Ți dșna sș konfișle Țn benefișișl ei drețșrile de a Țerdșt Rșșieea.

șn Stat slab nș Țate fi fîrș Țagșba sa Țmșresșrat din toate Țșrșile de treș statșri mari. Țoloniea kșzș; Moldo-Romșnia se afliș deja Țn agonie.

Țrintr'o greșealș a Rșșiei, Eșroșla okșșidentalș de dormea, deskise okiș. Franșa Ți Englișera sș bașle Țnkș bine de seamș ! A birși nș este nimik, dakș Ține-la nș Țtie sș asigșre frșktele birșinșiei. Țn zadar s'ar fi Țșratș atșta șnșle, daka kașzele rșșboișlș ar eksista Țnkș, daka drețștea Ți ekșitate nș Țor dobșndi leșitima lorș Țndestșlare, daka noș ambiiș Țor mai strika Țnkș Țașlea Eșroșlii. de rșșinele Țekilorș traktate, e de treșșinșș a se zidi șnș edifișiș temeinikș, Ți edifișișlș nș Ța fi astfelș de kșș kșnd Ța așea de bazș drețșlș Țoșoarelorș, Ți kșnd mai nainte de toate konșenșișle Țele noș Țorș resșekta drețșrile Țele Țekș.

III.

Din treș mari Imșeriuri de mșrșinesk Țrinșlatele, nșmai șnșl are oare-kare drețșri așșrș-le: aleeșta este Tșrșieea, Țnș Ți alee drețșri șint mșrșinite lșmșrit Țrin kalitșlașișle de la kare Ți trag orișina.

Țel dintiș traktatșl al Moldo-Romșniș e de la așșl 1393; Ți fș Țnkeeat la Nikoșoli Țntre Mirșea Țntiș Ți baiazet Țntiș. Al Moldașniș datș de la așșl 1513, șșșskris de Țrinșl Țogdan Ți șșștanșl Selim I-șl.

de koșrindeăș alee traktate? de drețșri akordaș ele Țșrșilor kontraktante? Iatș de e de treșșinșș sș Țreșișșm kș essaktitate.

Traktatele aleeșta asigșraș Țrinșlatelor: Nekșștroșieea Țmîntșlș, oșșrind de ori de Mșșșlman d'a intra Țn Țarș fîrș de Țrișinș bine-kșșșntaș, Ți fîrș de Țoea Gșșlernșlș Țșri;

Țșștrarea relișiei, Ți deșșștrarea kșlșșlș maxometan;

Dreptul d'a se găserna d'om brodiile lor lefi, firi de amestekel g'omernelri Otoman intru nimik in trebile din l'omnru ale brinidatelor;

Dreptul d'a alea brini kreteni, alei de Elikokoi bi boierii iri, bi dreptul adestor brinid de l'icel bi de moarte as'ora s'omelilor lor, ksm bi a deklaral rusbois sa a inkeea l'ale.

In skimbol adestor garanii, la kare se adloga din l'artea l'orui indatorirea d'a l'rotele brinidatele, adestea din 8rm se indatora, bi din l'artele, a l'iti 8n tribet anbal bi a reknoalte s'olremliea Soltanlri as'ora S'olranilor lor.

Iati kare f'ru konleniile intru brinidate bi l'oarta Otoman; negrelit kl l'oarta tratind in adest ki l' k8 dinsele, trata de b'om l'oe a ei, kl' este l'itit kl ea era at'om in kl'mea l'oteri sale, bi kl, in lok d'a l'riimi lefi, ea le dikta altora.

IV.

L'oarta, kare trebeli s'o m'lrtrisim, n'a kontestat ni l' odat in brinid drepturile bi l'riilelele brinidatelor, ea le a klkat adesea in l'ioare l'rin falte. In lok d'a merita bi d'ali atrale siml'atiile Rom'nilor l'rin res'ektarea traktatelor bi indelinirea k8 sk'oml'tate a indatoririlor sale, ea ins'fla neinkrederea kl'kind mai mlte klase esenliale ale s'ol'l'adilor. Ea kotroli l'mintel Rom'ni, l'idikl forterele de kare le ok'ola, k8 garnizone kare sokotindse in l'mint l'rl'm'lesk, in l'rl'tia im'lj'88 jaf'ri bi omor'eri. Mai in 8rm indelinind l'oinla sa la dreptul de rek'noskse formal brinidatelor d'a alele incele de def'el lor, ea skimb' de l'rinid l'minteni l'rin l'rinid streini.

Ast' l'olitik' atit de l'oml'toare intereselor l'orui l'rekit bi de rea kredinl, ad' rezl'tat' de 8rma s' aib'. Rom'nia, ad'sat' k8 as'lime, ka'it' 8n reaz'm de l'inl' l'eterile kretime de o inkon'l'ora. l'rinid Rom'ni, l'rinkoleanl, se indre't' mai int'u l' kltre A'8tria, dar mai de 8rm' atras de l'ir'inlele l'ri l'etr' l'el mare, kare i' fl'gd'ise ka bi l'rinid'li Molda'li, Kantemir, indelendenla l'rinidatelor, se indre't' kltre alesta bi se indator' a-i l'one la dis'ozitie 8n kor' de armie d'aj'tor bi a-i ad'oliziona tot intr'o l'reme bi armia l'ri.

El'enimentele adesti rusbois s'nt k'noskse. l'etr' l'el mare inke k8 l'oarta traktat' de la l'rt; bi m'l'l'8mit kl'bi skl' armiea sa, l'or'li d'am'ndoi alial' l'rsb'nl'ri l'orui. Kantemir f'li in R'siea, iar le l'rinkoleanl i' l'lear' la Konstantinopol im'l'ren' k8 trei fi ai s'li.

Ast' alian' k8 streini, la kare Rom'ni se l'z'ser' din nenoro'ire s'ol'bi l'rin mari s'ferinle, 8rma s' fie o m'nt'itoare l'relestire l'entr' l'oart'. Se folosi l'oarta de d'insa sa 8n? In skimb' ea l'olitika? Se neloi s' intoark' s're d'insa inimile Rom'nilor l'rin essek'tarea indatoririlor de kontraktase, bi res'ektarea drept'rilor de kez'l'ise? Din nenoro'ire n8: Dekal'tarea l'rinkoleanl'ri f'8 semnal' 8nei l'erioade bi mai fatal'. At'8ni ind'le indel'ngata serie a l'rinid'lor Fanario'li, - arenda' mai bine de kit l'rinid, - n'8mi' de l'oart' k8 titl' de *beis*, konfiskind ast-fel l'ekli' drept' al l'rinidatelor, adik' alela d'ali n'8mi Domnitorii.

Kare f'8 administral'ia Fanario'ilor? Ea se l'oaate karakteriza in do'8 kl'inte, *l'nz'tori bi jef'itori*. Libertatea l'olitik' l'eri din'l'ren' k8 armiea Rom'ni bi ad'nl'ile ob'te'ti; dreptatea se k'om'l'ra k8 bani, komer'el in'l'etase, l'oarta l'8oa din l'arl l'rod'sktele k8 l're'l' de ea ins'oi xot'l'ra, ad'rik'l't'ra ad' aleee' soart' ka bi armia bi ad'bnarea ob'te'ask': l'ro'l'ietar' ka bi l'ranl' era'8 desk'rajaj' de dajdi. Ad'logind la adestea l'isa de kom'nikal'ie bi t'l'x'riile, alesta era l'resk'rt trist'el tablo' al s't'ri l'rinidatelor s'bt G'8ernl' Fanario'ilor, al kl'ror n'8me, kiar ast'zi, n8 este l'ron'nat dek'it k8 groaz' bi desg'8t in Rom'nia.

Aleas't' trist' l'erioad' l'in'8 mai ml't dek'it 8n l'cak, in l'remea kl'ria 36 Domn' f'rl im'l'8' n'8mai Rom'ni, ad'e'l'rate l'it'ori l'e'i s'ls'er' toate l'eterile f'rl mil'.

At'tea miserii 8rma neal'rat s'ad'skl' redolta. Ea is'b'kni la 1821, in alela' tim' k8 l'el'ol'iea Grel'i, bi sosirea l'ri l'silante in l'rinidate. Rom'ni ins' deklararl de la in'el'et, kl ka'za Grel'ilor de l'oea s' l'rag' de Rom'ni k8 d'ni, n8 era ka'za Rom'nilor bi kl' skol'el lor l'el'ol'tind'se n8 era de-a se l'ra de s'8 s'zeranitatea l'orui, bi alela de-a sk't'ra tirania Domn'lor streini, bi de a l'rein' in l'ekile lor drept'ri de li se kl'kase.

L'rl'iea dar n'al'8 ni' o g'retate d'a in'8'el' element' l'el'ol'ionar grek in l'rinidate, bi Soltanl l'rint'r' o skimbare a l'olitik'i, ar'l'ind'se, kredin'ol'ilor Rom'ni, leal l'ekilor ka'it'l'ad'li, deklar', l'rint'r'8n Xati-l'erif, hot'rl'iea sa d'a inkrede in l'it'or l'minteni'lor kl'rma l'rinidatelor.

L'rl'ia ar fi f'lk'et bine at'om d'a kom'lekta o'l'era de in'el'8se, bi d'a el'ak'8a l'rinidatele, kl'8 l'isind o armie de ok'ol'alie, ea dete R'siei 8n l'rl'ej, de kare aleasta din 8rm' de ml't i' kl'8ta, d'a inter'eni in fal'oarea Moldo-Rom'nilor.

V.

Desb'itind k8 isk'sinl' aleast' j'st' ka'z' a l'rinidatelor, kabinet' de Sant l'etr'e-l'8rg reklam' el'ak'8oarea teritor'li' Rom'ni de t'rl'ele Otomane. Konlen'liea de la Akerman intru R'siea bi l'oarta f'8 rezl'tat'el ale't'i reklamaj'i (1826). Se l'itea, intru altele, bi aleas't' insemnat' kl'az':

Oslodarii (sa8 boelozii) se lor alele în amîndoal aleste 00ri de ad8n0rile 0enerale ale di0anelor, dintre boerii 00mînteni. Ei lor 0riimi întîrîrea de la 0oartu... N8 0ot s0 fie de00rtat0 de kît k8 0riimirea R8sii. În kaz de skoatere, demisionare sa8 moarte a 8n8ia din domni interim8l se 0a kîrm8i de Kaimakamî n8mî0i de di0an8l 0rin00atelor.” R8siera n8 deklarase at8n0i 0entr8 întîua oar0 k0 se interes0 de soarta 0rin00atelor. Mai de m8lte ori, 0i înc0 de la 1774, în traktat8l de la Kainart0i 0i în 0ele de la Ia0i (1812), 0rotestase în fa0oarea 0ri0ile0iilor lor.

De este o datorie a fi 0ine-0a drept, kiar k8 0ri0jma08l s08, aleast0 datorie e mai sfînt0 în 8rma 8nei bir8in0i. K0 R8siera ar fi dorit încor0orarea Romîni0i k8 stat8l s08, ni0i n8mai încal8e îndoial0. Dar 0eea 0e treb8e s0 m0rt8risim, este, fiindk0 ade00rt8l are 0i el 0rerogati0ele sale, k0 amestek8l R80ilor în 0rin00ate a fost din origin0 0i 0înd0 mai încoa0e bine-0oitor 0i okrotitor Romînilor. Ori kare ar fi fost sko08rile lor ask8n8e 0i 0ederile ambli0ioase 0e alea8 0rote0înd 0rin00atele 0i s0r8înd în a s88ine a8tonomia lor, n8 ne 08tem o0ri k8 toate alestea, d'a n8 m0rt8risi k0 R8siera a a00rat m8lt tim0, 0i k8 efika0itate, ni0te drept8ri 0e kare 0oarta le k0lkase în 000ioare.

Ar fi oare drept a e80oata ast0zi, în desfa0oarea 0rin00atelor, temerea 0e îns8fla k8 drept k80înt ambli0ia r880 înaintea r0sboi8l8i, n8 n8mai ka s0 n8 li se dea nimik 0i înck0 ka s0 li se ia 0i 0eia 0e 0rotek0ia r880 le 00strase?

O asemenea 08rtare 8n 0ri0in0a Romînilor, n'ar fi ni0i drea00, ni0i bine în0eleas0, 0i în lok d'a fi 00g8bitoare R8siei, ea ar asig8ra din kontra înfiin0area înfl8in0iei sale, 0e kare iar 08ne s0 00teask0, ka s0 zik a0a, toate kelt8ielile r0sboi8l8i, 00sînd8-i d800 0800 într'o kondi0ie 0i mai rea de kît a0eea în kare le 08sease 0re0onderen0a R8sii.

S0 ne întoar0em la Istorie.

Kon0en0iea de la Akerman libera 0rin00atele de ok80a0iea Otoman0, 0i 0eea 0e e mai m8lt, este k0 ea sti08la k0 0rin0i în lok d'a fi n8mî0i 0i destit8a0i d800 0oea 0or0ii, se lor ale0e d'ak8m înnainte de na0ie 0e 8n termin de 0a0te ani. Trei ani d800 a0eea, la traktat8l de la Adriano0ole, R8siera reînnoi 0eki8l 0rin00i88 al a0e0erii 0rin0ilor 0e 0ia00.

A0a dar, ad8kînd80i 0ineta aminte de miseria 0e domnea în 0rin00ate 0rin deasa n8mire la tron a arenda0ilor fanario0i, 0a m0rt8risi ori-kare i'ar fi 0rin0ile 0olit0ie, k0 drept8l d'a ale0e 0rin0ii 0i întinderea dat0 îndel8n00rii 08tere0i lor, era8 do0 ade00rate 0rogrese. 0rintr'a0easta se asig8ra oare kare stabilitate 0ro0in0iilor b0n8ite de 0olitika skimb0toare a s8zeran8l8i. R8siera 0rofita k8 isk8sin00 de gre0alele 0or0i 0i le întor0ea k8 isk8sin00 în fa0oarea 0olit0i0i sale. 0rin00atele 0rin 8rmare î f8r0 datoare resta8rarea 0i garan0iea 0ri0ile0iilor lor, 0i mai în 8rm0 0entr8 stabilirea b8nei ori08iel0i 0'a 8nei 0ros0erit00i relat0e.

De 0e T8rt0iea n'a 08oat ini0iat0ia 8nei asemenea 0olit0ie? De 0e n'a în0eles ea k0 ade00rat8l ei interes era d'a 0rote0a 0e Romîni, ast-fel în kît s0 n8 mai aib0 treb8in00 d'o alt0 0rotek0ie? K8m n8 s'ar fi înfl8enat 0rin00atele de o 0rotek0ie kare n8 se manifesta la înde08t de kît k8 bine-fal8eri?

La 1828, se deklar0 r0sboi8l între R8siera 0i 0oarta. Armiea r880, în n8m0r de 100,000 oameni, trek8 0r8t8l, Mare0al8l Bitgenstein intr0 în Ia0i, detron0 0e Domn 0i adres0 Moldo-Romînilor o 0roklama0ie 0e'i în0tiin0a k0 o administrati0ie central0 0a fi insti0it0 s8bt 0rezident0ia konte08i 0alen. Aleast0 0roklama0ie fi00d8sea 0rin00atelor 0a0ea 0e kare o dorea8, bine-fal8erea asig8rat0 a 8nei existen0e le0itime 0i staton0ie, 0i 00strarea t8t8lor 0ri0ile0iilor lor. 08k8re0ti se ok80art0 ka 0i Ia0i, 0i la 16 Mai8, kontele 0alen se a0eaz0 în no8ile sale f8nk0ii. Trebb8e s0 în0et0m a deskrie starea 0rin00atelor în 0reame r0sboi8l8i. 0i8m0, foamete, e0izootie, 8n frig nes8ferit, 0i în sfîrt0i toate relele se 00rea8 8nite k8 a0eale ale r0sboi8l8i.

0a0ea se s8b-skrise la Adriano0ole la 14 Selt8m0rie 1829.

În 0ri0in0a 0rin00atelor romîne, traktat8l de la Adriano0ole f8 o no80 0i solemnel0 konsfin0ire a a8tonomie0i 0ia drept8rilor lor.

Oslorad8l, al k0r8i termen era fiksat 0e 0a0te ani, se hot0r0 0e 0iea00. Kanal8 D8n0ri 0înd0 la 8nirea sa k8 0r8t8l f8 0reskris de xotar al 0rin00atelor. Artikol8l al V-lea mai k8 seam0 im0ortant 0reskriea: „0rin00atele, Romîniea 0i Molda0ia, 08înd8-se 0rintr'o *kali080a0ie* s8b s8zeranitatea 0or0i, 0i R8siera garant0nd 0ros0eritatea lor, se în0ele0e k0 ele î0i 0or 00stra toate 0ri0ile0iele 0i im8nit00ile de mai 'nainte, 0i se lor b8k8ra de essersarea reli0ii lor, k8 o sek8ritate kom0lekt0, de o administrati0ie *independen0i 0i na0ional0i*, 0i d'o întreag0 libertate de komer0.” De 0a obser0a 0ineta k8 08are aminte 0a 0eeda k0 traktat8l de Adriano0ole n8 sti08la no8i drept8ri 0entr8 Romîni, a0easta era o rek8noa0tere 0re0i80 0i solemnel0 a 0ekilor lor libert00i.

În 0irt8tea a0el8ial0i traktat o komisie se ad8n0 la 08k8re0ti ka s0 redi0e0e Regl8ment8l organik 0e 8rma s0 fie karta sa8 kons0it0iea 00riilor.

0rin08l ales d800 dis0oziti0ile date de Regl8ment n8 era 8n 0rin0 absol0t, 0i 8rma s0 administrezee k8 konk8rs8l 8nei ad8n0ri na0ionale, k0reia i se 00strase drept8l d'a 0ota bir8l, d'a fal8e le0i 0i d'a adresa 0rin08l8i 0înd8rile na0ii kiar a0ergînd la 08terile s8zeran0 0i 0rotektoare.

Nea00rat Regl8ment8l organik n8 este ideal8l kons0it0iei 8n8i 0o0ol liber. Dar de 0a 0ri0i 0ine-0a d'o0arte miseria 0i anar0iea în kare k0z8se 0rin00atele în k8rs de 8n 0eak de arbitrari8, 0i de alt0 0arte de 0i 0a ar8nka okii as80ra a0e0ti0i s00iet00i înck0 în lea0m, 8nde n8 se g08sete de kît boer8l s88 0i 0ran8l jos, f8r0 klasa de mijlok koa00 0entr8 libertate 0i kare kons0ite în 00rile 0i0ilisate na0ia în sine, 0a rek8noa0te k0 Regl8ment8l Organik al Moldo-Romîni0i era 8n mare 0rogres 0i o kons0it0ie foarte liberal0 0entr8 8n 0o0ol a0e0at 0rin 0ozi0iea sa 0e0rafik0 între trei g88erne absol0te.

De la sfârșitul anilor 1829 și până la începutul anilor 1834, Răsia, ca și asigurare esekutarea tratatelor de Adrianopol, okșii, prin înțelegeri cu Târșia, amândoi oroninșile, alteleând lăkrarea reșlamenteșli și ăneria sa în lăkrare. Reșrezentantșl Rășii, generalșl Kiselef2, fș însrșinat cu administrașia ării, și ătiș atăt de bine s'li îndellineaski misia, inkăt gșărnarea sa fș ăș period de reșlarare ăentrș Romăni.

VI.

Konșenșia de la Sankt-Petersbșrg termină misia generalșli. Prin așea konșenșie de la 29 Ianșarie 1834, se kolrinda și eșlășarea ărinșitatei de armii Rășeșli; ăoarta din ăartei, rekșnoștea formal noșa konștitușie și se îndatora a ășblika ăș ferman însosit de ăș Xati-ăerif doș lăni dșe skimbșl ratifikașiiilor. Xati-ăerifșl se ășbliki și fș o noșl konșfinșire a dreștărilor, o rekșnoăștere reșetată a indșpendenșii lor administratișii și leșislatișii. ărinșitatele se zăea (Art.4) și ăor fașe în toată libertatea toate leșile trebșinșioase administrașii lor din ăăștrș, și Moldo-Romăni se ăor bșkăra asemenea d' o indșpendenșii leșislatișii *komălektii*, ăentrș tot ăea de ărișește la lăkrășile lor din ăăștrș. Dșe așeașta ășma sș ăroledeze la nșmirea ărinșiiilor; dar, în ăirtătea konșenșii de la ăetersbșrg, amăndoș kășșile, ăentrș *ăea datii nșma*, fșkășli ele aleșerea de kare regșlamentșl organik i-o resevase nășii. Amăndoș ărinșii, fășl dar nșmișli de kășșile șșzeranșli și protektoare dșe înșeleșerea de așșli între đșnese, Mixail Stărzea fș nșmit în Moldălia și Alexandă Gika în Romănia. Așeastl din ășmș aleșere fș nenoroșit și nș întăzșie mșlt ka sș se inkredinșeze de așeașta, și nășia și kășșile. Obșteaska adășnare se ăzș neșoișl a eșșăne ărinșr' o adreșl solemnel ăișăerile ării kășșiiilor șșzeranșli și protektoarșli.

Kășșile în ășma regșlășnii adășnări obșteșli, orăndșirșl a se fașe o ăerșetare administrării ărinșlișli, în ășma kășșia ăoarta ărinșr' ăș ferman, de akăza de ărinșl Gika, și deșertl, imăștăndș-i nedreștășie și abșzășile de se săișăirșl în ăreșea domni șaleș.

Atășnșli ăentrș întăia oarș se ășe în lăkrare Regșlamentșl orșanik; aleșerea ărinșlișli ăentrș întăia oarș se fșkș șăbt forma konștitușională a ării.

Nșmele de eșli din ășna aleșeri ș năionale fș așela al ărinșlișli ăibeskș. El domnea de ăase ani kănd izbăkni reșolășie de la 1848. De la ășmășșile Senei, așeastl reșolășie trekșse ăeste Eșrola și rșșășnș ăișnș în Orient. ăibeskș neșăișnd ășne ștașiiil reșolășiei și ne ărănd sș-i fie ăef se trase din domnie.

Reșolășia romănișli, ăeneroășl în sine, era în imășreșășșile de aășnșli o imitașie ăerikșloașl ăentrș ăarș, de ărin ăozișia și ștarea sa șolială nș era ăregștitl la niște asemenea eșenșimente.

Tristele șale rezăitate nș întăzșiarl a se arșta, și o îndoișl okșășie de Tășșli și Rășli, kășm și konșenșia de la ăalta-Liman (Mai 1-ș 1849) fășl konklăzia reșolășii.

ărin așeastl konșenșie se șășșenda adășnășile și în lokșlș lorș se adăta *ăășanele ad-bok*, ale kărorș membrii, în lok d' a fi aleșli de nășie, se nșmeăș de ărinșlș kare ăștea a' i deșărtă dșeșl ăoinșă sa. În lokș de ărinșli aleșli de ăiașli, se nșmea de amăndoș kășșile doș gșărnatori de kășșș de ăăte ani. În așeastl kalitate se aleșerl și se nșmirl Domnișl Șășrber în Romănia, și Gr. Gika în Moldălia.

Konșenșia de la Balta-Liman e ăea din ășmș de s' a inkęeat în ărișinșă ărinșitatei lorș între kabinetșlș Sant-ăetersbșrgșlișli și ăoarta otomanlș.

Așli se ăărește istoria trekștșlișli.

Partea a doua.

VII.

Din așl đăreoroășl istorie, ale kării trășșri ărinșitatele le-am skălat într' ășn kăi reșede, kare șănt în ăăăășșile de ăștem trășe, kare șăntș lekșșile de isăorșsk ăentrș ășterile eșroșene în ăeneral și ăentrș fie-kare din tr'ășșe în ăartikșlar?

Mai 'nainte de toate rezăitl kă ărinșitatele Romăne șănt *ăștonome*; și kă nimeni, nișli kiar ăoarta, de le este șșzeranșli, n' are dreștă d' a se amesteka în treble lor din ăăștrș.

Al doilea, kă Rășiea, ka șkol d' a șășli ăroiștele ei de întădere și konkistl, a garantat ărinșitatei niște dreștășli de kare ăoarta, fășl d' ale kontesta în ărinșii, le kăllka ărin faște.

Dakl este ăineșă în dreșt de a akăza ambăia ăeșli dintăș, kașzl eșidentl a rșșoișlișli trekșt, treșeșe însl sș rekșnoașk kă nișli o altl ăștere ka Tășșia, n' a șerșit, ărin greăalele șale, așeastl ambăie de era așroașe d' ai deșeni făneștł.

Așteșta șăntș konsiderășșile așăra kăroră insișșim.

Bom arșta în ășmș kare șăntș ăerikolele de amenișl așlăzi ărinșitatele în dreștășile și aștonomia lor, și tot într' o ăreșea ăom înșerka a găsi și ăimăđșirea așestor rele.

Austria se înțeală daka krede kî fîrî de Urimejdie Doate sîkîede Politiîi Parilorî.

În Țeneral se krede kî Statîrile Țele miîrî sînt lesne de kotroîit, Ți Țlekînd de la aîest Urinîiî nîmai, nî se gîndeîte kî de mîlte ori Țterea lor konsistî kiar îna Țrooria lor sîmbîiîone. Îna'altî kîî kîm am Țteea esîlika resîstîna Moldo-Romîniei, (daksî n'am Țorbi de kît de dînsa), de a nî kîdea îna mînîle Țneia dîna Țterile Țe o înaîîinesk?

Kîlkînd dreîterile Urinîiîatelorî, Țoarta a sîjîit Țroiktele Rîsiei, dîndîrî Țrilejî de amestek îna Țarî Ți de Țroteleare.

Rîsia, dîî Țe a Țregîit dîxîrile a îngîdîs dominaîia ei Țrin bine-faîeri, a înaîerkat îna Țrmî a kîlka îna Țiîoare înaîendîna Urinîiîatelorî Țe ea înaî-Ți garatase; înaî n'a îsbîit îna aîeasta.

Țîkînd aîeaeî înaîerkare, Austria nî se adastî la aîeaeî neîsbîndî?

Țkîînd Urinîiîatele kî konsîmîmîntîsî Țorîi, al Franîei Ți al Engîltereî, kî skoîsî de a Țstra neîtralitatea Țrîi, Ți de a o skîti de okîîalia rîsî, sîbtî Țe Țreteksî Ți kî Țe dreîtî mai le okîî astîzi kînd nî mai eksîstî niîrî Țnî motîsî dîna Țele Țe înaîemnaîm? Aliatî a Franîei Ți a Engîltereî îna'rînsî rîsîboîsî a kîrîî misie a fost d'a aîora dreîterile amerînîate de Țretenîile Rîsiei, Țrekîm Ți treîerea Țrîsîsî, Austria ar Țteea oare, fîrî de a da bînaîeli Eîroîei desîre înaîîile sale, sî kîlîe dreîtîrî Țe kare ea a Țrîsî sî fakî Țe aîîîî sî le resîekteze?

Țrelînaînd kî sîrînaîî okîîalia, nî Ța dobîndî altî resîltatî de kît a da bînaîeli desîre bîneîe'î kîîetîrî Ți d'a ridika îna kontra'î oînia Țîbîkî, Țe niîrî Țînaî astîzi nî Țrea 'î a fost faîorabîlî, dîna Țrîîna Politiîei sale Țoîîtoare îna Țrema rîsîboîsî. Sî adîogîm înaî kî Ți de Ța fi aîînd gîndîrî sekrete Ți ambîîioase, aîele nîdejdî nî Țot izbîti înaîrî nimikî. Țetersbîrgîsî obserîî Țiena, Ți nî Ța înaîdîsî sî îsbîteaskî îna folosî altîia kîîia Țnîrî orîînaîsî Țe n'a sîjîit Țe Rîsia; Franîa Ți Engîltera, kare n'aî Țerît resîbelîsî, îna Țor îine fîîîdîînaîele lor, adîkî de a nî Țermite Țneî aliata, Țe niîrî n/a trasî sîada, sî se bîkîre sîngîrî de o konkîstî teritoriîî, kî kare se kîlîsî dreîterile Ți înaîesele ekîlîbrîsî Eîroîei, Ți a kîleîe sînaîrî frîktele Țneî diktoriî kare n'o kostî nimikî Ți kare nî se a sa.

X.

Țkîîalia dar de astîzi a Urinîiîatelor de armîile aîstriaîe, kî Țrîîmîrea Țorîi, este o a doa înaîemnatî greîealî Țe faîe aîeasî Țtere îna aîîsîba Romîniei.

Dîna nenorîîre aîeasta nî se Țea dîna Țrmî, Ți mai aîem înaî o a treia înaîîtare a'î faîe atîîsî mai serioasî, kî kît se atîne mai mîlt de aîonomaîia Urinîiîatelor, îna momentîsî aîeasta kare Țeîl mai deîîsîî Ți mai kritikî. E Țorba desîre firmanî de konîokalia dîîanelor kemate Țentrî a esîrîma oînia Urinîiîatelor Ți dorînaîele lor îna Țrîînaîa orîanîzaîiei îîtoare.

Îna Țîrîteea aîestîrî firmanî, (îna kontra kîrîia Eîroîa n'a zîsî nimikî Țînaî akîm) Urinîiîatele Țor fi ele oare konsîltate? Îna Țe mod Ți Urinîe de organe îna Țor esîrîma dorînaîele Ți treîsînaîele lor?

Dînaî komîtetîrî, Țentrî formarea kîrîora nî s'aî konsîltatî niîrî leîile, niîrî datînele, niîrî obîîeîrile Ți gradî de Țîîîzaîie aîsî Țrîi, Țor konsîtîî fie-kare dîîan. Aîeste komîtetîrî se Țor mîrîînaî a'îî eksîrîma dorînaîele Țe se Țor examîna înaîî de kître Komîsîea eîroîeanî; Ți, dîî Țe Țor treîe mai înaîîîsî Țrînaî-aîest essamen, se Țor sîîîne Țnîrî al doilea examen Ți Țor deîeni obîektîl desbaterîlor îterîoare înaîe Țoartî Ți Țterile aliata.

Înaî, dîî aîeste înaîerkîrî Ți dezbatîrî, Urinîiîatelor, kare sînt Țarteîa înaîesantî Ți Urinîiîalî îna'rîaîeasî desbaterî, li se Țor da Țel Țîînaî dreîtîl d'a aîea reîreîzantî, komîsarî, saî mai bine aîokalaî îna konferînaîele Țe se Țor îine ka sî le jîstîfîeî Țoînaîele, sî le aîere Țererîle Ți sî le sîsîie dreîterile?

Nî! Firmanîl e xotîpîtorî; glasîl Moldo-Romînîlor nî se Ța aîzi îna konferînaîe: ei nî Țor aîea niîrî glasî delîberatîl, niîrî glasî konsîltatîl; nî Țor aîea niîrî kiar Țnî delegatî kare sî le aîere dreîterile, Ți relaîîle dîîanelor kî komîsîea eîroîeanî se Țor oîera *Țrin mîjîoîiea komîsarîlî otoman*.

Nî se destîl atîî: Țoarta înaî înaîkeî firmanîl mai rîsî de kît îl înaîeî. Țîrîîa, Țrin Țel dîna Țrmî artikol, deklarî kî ton de sîîînaî desîîrîîit, iar nî se sîzeran, kî daka dîîanele Țor înaîrîsîî sî îasî dîna Țîrîl îlkrîrîlor eksîstîntî, se Țor *lîoa mîsîrîe de dojenîre Țentrî asemenea Țîrtare*.

Țoarta, skîrînd Ți Țorbind ast-fel Romînîlor, Țîî kî adeîratîl ei tîîsî, aîela Țe î se da Țînaî astîzi de Eîroîa, aîela sîbî kare figîreazî înaî traktatîsî de Țaris, este tîîsîl de sîzeranî. D'aîî îl înaîsî dreîterile aîîra Romîniei, înaî d'aîî Ți înaîtorîrîle. Tonîl dar Ți dîsîoîîîle firmanîsî nî se asemînaî kî înaîtorîrîle Țorîi Ți Țîîesî Țeste dreîterile Urinîiîatelor.

Țraktatele Țorîi kî Rîsîea, desîînaîate înaîrî Țeae Țe Țrîîesîk relaîîle înaîe dînaîe a aîestor doî Țterî, rîmînaî înaî fîînaî înaî Țeae Țe Țrîîesîk dreîterile rekînoskîte Țrînaî'înaîe Urinîiîatelor, dreîtîrî kezîîsîte Urinî traktatîl de la 30 Martîe5, Țe kare Țoarta Țrîeazî sî'î resîekteze.

Sî ne înaîoîrîem akîm îar la fermaî. Kare 'î este sensîl? Kare este Țîrîl îlkrîrîlor dîna kare dîîanele nî Țot eîî? Țînaî la Țe Țînkî te este ertat a manifesta dorînaîele Țrîi? Li se Țorî lîa înaî bîgare de seamî aîea manifestare? Aîîra aîestor kestîî eksîstî o adînkî Țîîere.

lesne, și țara pe o țară aștef, în lok de a fi înmădit, 'i ar fi kș atŭt mai kpedinșoas, kș kŭt ar ņedea kŭ ņrin ņolitika înņealeaŭ ņi ņenepoasŭ a ņorșii, 'i a dobŭndit ņșterea a aņra kiar ņe ņoarta ņi a se aņra înņreșnŭ !

Șneaskŭ-se ņrinșitate ņi în lok de a fi șn kŭmŭ deskis tșșlorș nŭșșirilor ņi okșșadșilorș dekorate kș ori ņe titlș, în lok d'a fi eksșșe ņrin sitșadșia lor ņolitikŭ nekontenitelor înņazi, ka ņi lokșitori esșșș frigșrilorș de bŭŭ infekte, ņor forma o milișie destoinikŭ a aņra frontierele ņi a slșji de aņanșardŭ Otomanilor, atșnŭ ņmŭntșș lorș, okrotit de astŭ ņștere relatiŭ, ņa fi feritŭ ņi ņa ņrodșșe kș sekșritate bogșșile sale din ņșntrș. ņroņrietșșile, mai nekșșitșate astșzi, se ņor akoņeri kș bogate xolde. Ștelele sale ņŭnŭ alș ņșști, nestrŭbŭșște mai de nŭș șn drșm, se ņor akoņeri în skșrt timșș kș ņosele, kare ņor înlesni komșnikadșia, ņi în fine drșmșrile de feri ņor brŭzda lșnșile sale kŭmșii. Aņele sale ņor deņeni nŭște arteriș bine-fŭkștoare ņentrș komerșș ņi ņiņilizașie, ņi Eșșroa înțreagŭ ņa ņrŭi kș bkșșrie efekșșl ņrotekșșie sale ņi ņa ņriimi tribșșșș rekșșnŭșŭ Romŭnilorș.

Ka șș se realizeze aņest ņiitor, mai este înkŭ o mŭșșrŭ de înțreșșinșat, nș mai ņșșin folositoare de kŭt ņea din tŭșș. În sitșadșia ņolitikŭ în kare se gșșște Moldo-Romŭnia, dșșŭ kșm noș nșșmire a ņrinșșș ņe ņaște ani ni s'a ņrșșș șn ņas șșre ņrogres, ņi ņea ņe ņiașŭ se ņŭrea ņi mai mare, asemenea ņi ereditatea lșș ni se ņare neaņrat treșșinșoasŭ.

Atșnŭ nșșmai se ņa ņșne șn termen aņestei nestatornŭșii, kasșŭ ņrinșadșia a tșșșlor nenorșșirilor Romŭnșier. Atșnŭ nșșmai ņor înņeta intrŭșile în ņarŭ ņi kiar afarŭ din ņarŭ. Oamenșii lșșminașii ņi inflșșnŭ ai ņrinșadșelor, în lok de a se deņrta de alesșșș nășșie, se ņor strŭnșe înņreșșșș ņi ņor slșji înņreșșnŭ ņara, kŭnd nș ņor mai fi ņreokșșadșia a'ŭ slșji ņroņriile lor ambișii. ņeloziile, riņalșșile din familiș, tot-d'așna fșneste în Statșrile ņele mŭș, se ņor stinșe ņșșin kŭte ņșșin; ņi în fine, ņrinșșș ne mai fiind ņșș în lșșŭtŭ ka în trekșș, ne mai fiind silŭt a'ŭ înțreșșinșia ņrenea ņi fakșștșșile ka șș ņlakŭ ņșterilor streine ņi s'ŭ ņreņșteaskŭ lșș șaș la ai lșș mijloașe d'a ņiză la șn tron efemer, nș ņa mai așea alte grije șaș alt șșdșș de kŭt așlea de a administra ņara deșșșșșnd toate isșoarele de ņrosșritate șșbt ņrișșegerea șnei adșnŭri nașionale ņi șșbt garanșia ņorșii ņi a Eșșroșii.

Aņeasta este, ni se ņare, solșșia ņea mai de dorit în ștarea lșșkrșșilor de astșzi, fiind kŭ este ņea mai ņraktikabilŭ, ņi fiind kŭ, resșektŭnd drețșrile ņșterii șșzerane, așșșșș tot înțr'o ņrenea drețșrile ņi ņrișșeșle nășșie Romŭne.

XII.

Aņeastŭ solșșie konformŭ, în ņarte ņel ņșșin, kș intenșșile a treș din ņșterile ņe aș șșșskris traktatș ņarisșșș, Konņresșŭ ar fi ņșșș s'o xotņraskŭ ņi s'o adolțeze. Kș toate aņesteia ņlenșșotenișariș aș ņreferat șș mai adșște. Aņeastŭ adșștare fșneshŭ intereselor Romŭniș de kare o ņine de noș ani în neașșimșș, neșșșnd kșm o șș se rezolșșe keșșile fșndamentale a le organizașii ei, Romŭnia a ņriimit-o kș limiște ņi resșnașie.

Kșm ar fi ņșșș ea șș ņorbeaskŭ, kŭnd ņe ņi o gșșlernŭ ņi înkide gșra, șșșrimŭ șșrnalele; kŭnd armișle streine ņ okșșș teritorișșș kŭnd kiar Tșșrŭșia al kŭreia interes ar fi ka ea ņea dintŭșș șș așere indŭpendenșia Moldo-Romŭniș ņi ņmŭntșșș ei de okșșadșii streine, ea înșșdșe okșșadșia așșriakŭ, lasŭ șș se ņdeaskŭ dorinșia de dominașie, ņi ņrințr'șn firman se înșșotrișșe a lșșa ņe Romŭniș s'ŭ ņi manifesteze dorinșele ņi s'ŭ ņi așere drețșrile ņrin reșșzentanșii aņș de dŭndŭ, drețș de aņrare ņe se akordŭ kiar ņiņoșadșilor! Tŭșșea dar a Romŭnilorș nș este șn konsimșșmŭnt al lor, ņi este mai kș seamŭ o elokșșentŭ ņroteșșalie ņe le este ertatŭ ņelorș slabi. Askșște aņeastŭ ņŭșere ņșterile eșșroșene, ņi ņor așzi glasșl Romŭniș îndrețșndșșe la toate, ņi la fie-kare în ņarte, ņerŭndș kș traktatele în mŭnŭ aștonomia lor.

Rșșșilor le zŭșe: „M-aș ņroteșșeat mșșt timŭ ņi ņ'am fost rekșșnoskștoare. Dar înțr'o zi fŭrŭ ņretekst m-aș okșșat kș nedrețș, ņi nș ņ'aș șșit, înțr'o lșșŭtŭ ņe nș mŭ ņrișșe ņe mine, șș deklaraș Eșșroșii kŭ mŭ lșșaș drețșș zŭlogș.

„Kŭlkŭndș'mi indŭpendenșia, ņe'mi ņroteșșeaș ņŭnŭ aș, m'aș aștorizata a krede kŭ bine-fașșerile ņoastre era diktașe de interes, ņi aș ņierdșt înțr'o zi inflșșenșia ņe dobŭndșșerș dșșŭ mșșŭ ani de okrotire. Înđrețșadșŭŭŭ greșeala; aņņraș-ne aștonomia ņe kare n'aș ņșșș-o kŭlka fŭrŭ ņeđeașș.

Așșriș: „Aș ņenit în ņrinșitate kș skŭŭ mŭrșșrisitș d'ale aņra de nŭșșirele ņi relele rŭșboișșș. B'am fostș rekșșnoskștoriș ņi ņ'am ņriimit kș frŭșie ņi bșnŭŭoinșș; dar kŭnd ne-am înkredinșat kŭ de ņi s'a fŭkșșș ņașea, armișle tale totș ņorș șș okșșe ņara, n'am ņșșș șș mai xŭnesk ņentrș tine de kŭt nemșșșmire ņi neŭnkredere. Interesele tale komerșșiale ņi inflșșinșia ņe ai treșșinșŭ a ņșștra ņe Dșșnșre te inșșŭ șș adŭșŭ altŭ ņolitikŭ, ņi în lok d'a insșșfa șra șileșște șș ne atraș simlașiile, resșektŭndșne drețșrile ņi aștonomia”.

Tșșrŭșii: „Îmi eșșș șșzeranș: nș'ŭ amș kontestat nŭș odatŭ aņest titlș. Bșș s'ŭ ņer a'mi resșekta drețșrile. De ņe nș te înkrezi în mine? De ņe înșșdșe okșșadșia teritorișșș meș? De ņe ameninș ņekile noastre ņrișșeșșș? De ņe înņbșșeșș glasșl dorinșelor mele? De ņe nș înņdșș ka la konferinșele ņe ņor xotŭrŭ ņiitorș meș, șș am, daka nș reșșșșanș ai nașionalitșș mele, kare șș ņoteze kș jșđekștoriș mei, ņel ņșșin deșgaș kare șș așere dorinșele mele? Nș lșșa altora ņretekșșș, doritș ņoate, d'a ne ņroteșșe. ņroteșșe-ne kiar tș! Resșekțeaș-ne aștonomia ņe am kŭșșigat-o ņrin șŭșe de la Șșșani ņolțri, ņi ne-a konsfinșit'o nenșșmŭrate traktate.”

Înșșrŭșit, Franșii ņi Enșșlșteri: „Aș komșștșt în nșmele drețșșș: fașșe ņi șș se resșekțeze drețșșe. Nș ne trașșŭ din giarele șnei ambișii ka șș ne lșșaș în giarele altiea. Așșria n'a ņrșsat nŭș o ņișșșș de șŭșe, în ņrenea ņe ņoi aș ņrșsat ņ'al ņoșrș. N'o lșșaș șș kșșeșș roadele șnșș rŭșboiș, ale kŭrșș đrșrș nșșmai ņoi le aș șșferit. Tșșrŭșia ņŭ e

datoare respekt pentru integritatea de 'i-adă asiđerat; întrebându-i influența legitimă de ați dobândit asșur'ı, ka sđ ıledađı kașsa noaștrđ, de este dreađtı ıi kare interesđ atđ de ıoi kđt ıi de noi.

„De ıi Stat sekendar, Romđnia are ıi ea ıaloare ın oki Eșrođi ıi ın ekilibrel ei. Ea neștralizaez adest mare rđș al Dșnđri, șnșl din ırinđıdale arteri ale kontinentșlș. Adı fost destel de ıșternıde ka sđ ıređntđmđinađı, fıđı destel de ınđelește ka sđ ıređedeđı rđșl.

„Gređdale dıđlomalı sđ nș mai formeze alealeı nod al kestii Orientșlș de kare sabia ıoaștrđ 'ıș a ııatș.

„Asıgșralı-ne aștonomie ıi nș ıngđđđıđı ka sđ fıfıș nıđı ıalalık tșrdesk, nıđı ırolındıe rșseaskđ saș așștriakđ.

„Aleasta ar fı ın kontra interesșlș Eșrođi ıi dșđ kșm a zıs șn mare orator Englez: *ın kontra dretșlș.*

„Ministerel kare dirıde trebile Englıteri, s'a arlat tot-d'așna ađrđtor al dretșlș nađıilor; ıđrđsınd aștızi ađırrae dretșrılor Romđnıi nș 'ıı ar skimba ıolitika, ıi nș 'ıı ar ınmșđı nșmđrșl ınemıđılor sđı.

„Kđt pentru Franđa, Romđnia de tot-d'așna a simđit o ıie simđatie pentru đnsa, ııı ıntoarđe oki așșur'ı ka sđre o sorđ mai mare ın ııilızalıe ıi ırolres ıi adastđ de la đnsa sđrıjin ıi ırotekđıe.”

Iatđ de zıde Eșrođi ıđđere Romđnıi. ıi noi, ka sđ ınkeđm, ne ıntoarđem la o konsideralıe dezđoltatđ ın aleaștı skriere ıi ıntrebđm: Kae a fost kașza amestekșlș Rșsıi ın ırinđıdale Romđne? Kđlkare dretșrılor ırinđıdalelor de ıoarta Otomanđ.

Alealeı kașze n'ar ırodșde alealeı efekte? Mıjlokșl ıel mai sigșr pentru Okđident d'a desfııda ınflșnđa rșșl ın Orient, nș este d'a ıterde ıınđ ıi șrmele bine-fađerilor rșseđı; ıi de a garanta dretșrıle ıoaloarelor ıi de a le da mai mșlt de kđt de le dedese Rșsia.

ıșterile okđidentale se ındoesk oare de ısbđnda șnei asemenea ıolitıdı?

Traktatșl din ıaris fı-đa oare nșmai o xđrtie skrıșđ?

FINE.

II. TRANSCRIERE ÎN ALFABETUL LATIN MODERN

PRINCIPATELE ROMÂNE ÎNAINTEA EUROPEI

Traducție după SANEJOUAND

PARIS, AMYOT, 8, RUE DE LA PAIX, 1857

Publicând aceste foi asupra Principatelor Române, am avut drept țință apărarea unui princip sacru, acela al independenței popoarelor și al respectului naționalităților.

Destule naționalități s-au stins din Europa. Fiindcă a mai rămas una pe care tractatele cele mai vechi, precum și cele mai noi, și mai cu seamă tratatul de Paris, o protecție recunoscând-o și garantând-o, cel puțin aceasta fie respectată, și atât puterea cât și intriga rămâie fără de rezultat din-naintea dreptului.

Țările, a căror cauză dorim să apărăm, ne sânt cunoscute. O petrecere îndelungată în principate, și un studiu serios al stării populațiilor, al năvurilor, al gradului de civilizație, ne pun în stare a trata această chestie, de nu cu talent, cel puțin cu succes pentru ceea ce se atinge de adevărurile istorice, și poate de justeța observărilor mele.

Putea-vom oare lumina îndestul o dezbatere atât de importantă pentru România și a-i plăti astfel, după puterile mele, datorita ospitalității !

Decembrie 1856.

PRINCIPATELE ROMÂNE ÎNNAINTEA EUROPEI.

Partea întâi

I.

Chestia organizației Principatelor de care venim astăzi să vorbim publicului, e una din acelea care Tratatul Parisului a expus, fără s-o hotărăscă.

Dezbătută de mai multe ori de cele mai importante organe ale presei periodice, tratată prin reviste, prin broșuri și cărți. A rămas cu toate acestea încă până acum obscură și necunoscută.

Diplomații și oamenii de Stat, adunați cu solemnitate la Congresul din Paris, păreau că nu se ıncred propriilor lor lumini, prelungind o soluție pe care omnipotența lor îi punea în poziție de-a o dezlega.

Urmează să ne întristăm de-astă prelungire? sau urmează din contră să fim mulțumiți? negreșit, în asemenea împrejurări, ori ce întârziere e fatală. Principatele Române suspină adăstând și nerăbdarea lor e cu atât mai vie și mai legitimă, cu cât agonia adăstării și nesiguranța chestiilor vitale, pentru ele, se adaugă prin îndelungatele suferințe ale ocupației străine. Pentru toți, afară de Români, războiul și relele sale au încetat. Pământul Rusiei, *putere beligerantă*, este liber, și al Moldo-României, *deși neutru*, e încă după încheierea păcii ocupat de armile străine. Astă ocupație, principatele n-au provocat-o; și n-are nici un pretext, după cum n-are nici un drept.

Europa Occidentală, care n-a intrat în Bosfor decât ca să răspundă trecerii Prutului, poate ea dar să îngăduie Austrieilor ceea ce, din contră, din partea Rușilor privea ca *casus belli*? Moldo-România nu s-a mântuit de protectoratul țarului, de cât ca să intre sub alt protectorat nou, ce în împrejurările de față, se poate privi ca o adevărată apăsare?

Vedea-ea ea oare, drepturile și privilegiile sale, necontestate de nimeni, călcate după un război întreprins pentru susținerea drepturilor?

II.

Fiindcă armia Anglo-Franceză au evacuat Crimeea, nu trebuie să credem că războiul s-a sfârșit. Câmpul de bătălie s-a strămutat, și armile nu mai sânt aceleași; dar războiul există încă, un război surd, plin de fineță și strategice, ai căror numai tactici au schimbat numele; Generalilor le-au succedat politiciii.

Moldo-România e astăzi câmpul bătăliei, sau mai bine câmpul intrigilor. Aceasta e soarta astor nenorocite Țări de câtăva vreme încoace. Poziția geografică explică îndestul trista sa stare.

Situată între trei mari Imperii, fiecare dintr-însele au dorit s-o cotopească.

Turcia are drepturi de *suzeranitate*, pe care caută neconținut a le schimba în drepturi de *suveranitate*.

Rusia suspină după drepturile de protectorat ce dobândise și pe care le-a pierdut.

Austria ar dori și dânsa să confişte în beneficiul ei drepturile ce a pierdut Rusia.

Un Stat slab nu poate fi fără paguba sa împresura din toate părțile de trei staturi mari. Polonia căzu; Moldo-România se afla deja în agonie.

Printre-o greșală a Rusiei, Europa occidentală ce dormea, deschise ochii. Franța și Englitera să bage încă bine de seamă! A birui nu este nimic, dacă cineva nu știe să asigure fructele biruinței. În zadar s-ar fi vărsat atâta sânge, dacă cauzele războiului ar exista încă, dacă dreptatea și echitatea nu vor dobândi legitima lor îndestulare, dacă noi ambiții vor mai strica încă pacea Europei. Pe ruinele vechilor tractate, e de trebuință a se zidi un edificiu temeinic, și edificiu nu va fi astfel de cât când va avea de bază dreptul popoarelor, și când mai înainte de toate consecințele cele noi vor respecta drepturile cele vechi.

III.

Din trei mari Imperii ce mărginesc Principatele, numai unul are oare-care drepturi asupra-le: acesta este Turcia, însă și acele drepturi sânt mărginite lămurit prin capitulațiile de la care își trag originea.

Cel dintâi tractat² al Moldo-României e de la anul 1393; și fu încheiat la Nicopole între Mircea întâi și Baiazid întâi. Al Moldovei dată de la anul 1513, scris de Prințul Bogdan și sultanul Selim I-ul.

Ce cuprindeau acele tractate? Ce drepturi acordau ele părților contractante? Iată ce e de trebuință să precizăm cu exactitate.

Tractatele acestea asigurau Principatelor: Necotropirea pământului, oprind pe ori ce Musulman de a intra în țară fără de pricină binecuvântată, și fără de voia Guvernului Țării;

Păstrarea religiei, și depărtarea cultului mahomedan;

Dreptul de a se guverna după propriile lor legi, fără de amestecul Guvernului otoman întru nimic în trebile din lăuntru ale Principatelor;

Dreptul de a avea Prinți creștini, aleși de Episcopii și boierii Țării, și dreptul acestor Prinți de viață și de moarte asupra supușilor lor, cum și a declara război sau a încheia pace.

În schimbul acestor garanții, la care se adăuga din partea Porții îndatorirea de-a proteja Principatele, acestea din urmă se îndatorau, și din partea, a plăti un tribut anual și a consimți supremația Sultanului asupra Suveranilor lor.

² Un al doilea tractat a încheiat România la 1460, între Vlad al V-lea și Mahomed al II-lea.

Iată care fură convențiile între Principate și Poarta Otomană; negreșit că Poarta tratând în acest chip cu dânsele, trata de bună voie a ei, căci este știut că ea era atunci în culmea puterii sale, și că, în loc de-a primi legi, ea le dicta altora.

IV.

Poarta, care trebui s-o mărturisim, n-a contestat nici odată în prințip drepturile și privilegiile Principatelor, ea le a călcat adesea în picioare prin fapte. În loc de-a merita și de-ași atrage simpatiile Românilor prin respectarea tractatelor și îndeplinirea cu scumpătate a îndatoririlor sale, ea insufla neîncrederea călcând mai multe clauze esențiale ale stipulațiilor. Ea cotropi pământul României, rădica fortărețe pe care le ocupa, cu garnizoane care socotindu-le în pământ vrăjmășesc, înprăștia împrejur jafuri și omoruri. Mai în urmă îndeplinind voința sa la dreptul ce recunoscuse formal Principatelor de-a alege însele pe șeful lor, ea schimbă pe Prinții pământeni prin Prinți străini.

Astă politică atât de vătămătoare intereselor Porții precât și de rea credință, avu rezultatul ce urma să aibă. România, apăsată cu asprime, caută un reazăm pe lângă puterile creștine ce o înconjura. Prințul României, Brâncoveanu, se îndreptă mai întâi către Austria, dar mai pe urmă atras de biruințele lui Petru cel mare, care îi făgăduie ca și Prințului Moldaviei, Cantemir, independența Principatelor, se îndreptă către acesta și se îndatoră a-i pune la dispoziție un corp de armie de-ajutor și a-i aproviziona tot într-o vreme și armia lui.

Evenimentele acestui război sunt cunoscute. Petru cel mare încheie cu Poarta tractatul de la Prut; și mulțumit că-și scapă armia sa, părăsi pe-amândoi aliați răsbunării Porții. Cantemir fugi în Rusia, iar pe Brâncoveanu îl tăiară la Constantinopol împreună cu trei fii ai săi.

Astă alianță cu străinii, la care Români se văzuseră din nenorocire supuși prin mari suferințe, urma să fie o mântuitoare prevestire pentru Poartă. Se folosi Poarta de dânsa sau nu? Își schimbă ea politica? Se nevoi să întorcă spre dânsa inimile Românilor prin executarea îndatoririlor ce contractase, și respectarea drepturilor ce cheazăuise? Din nenorocire nu: Decapitarea Brâncoveanului fu semnalul unei perioade și mai fatală. Atunci începe îndelungata serie a Prinților Fanarioți, - arendași mai bine de cât Prinți, - numiți de Poartă cu titlu de *bei*, confiscând astfel vechiul drept vechiul drept al Principatelor, adică acela de-ași numi Domnitorii.

Care fu administrația Fanarioților? ea se poate caracteriza în două cuvinte, *vânzători și jefuitori*. Libertatea politică peri dinpreună cu armia Română și adunările obștești; dreptatea se cumpăra cu bani, comerțul încetase, Poarta lua din țară produsele cu prețul ce ea însăși hotăra, agricultura avu aceeași soartă ca și armia și adunarea obștească: proprietarul ca și țăranul erau descurajați de dajdii. Adăugând la acestea lipsa de comunicație și tâlhăriile, acesta era prescurt tristul tablou al stării Principatelor sub Guvernul Fanarioților, al căror nume, chiar astăzi, nu este pronunțat decât cu groază și desgust în România.

Această tristă perioadă ținu mai mult decât un veac, în vremea căruia 36 Domni fură impuși numai României, adevărate lipitori ce-i supseră toate puterile fără milă.

Atâtea mierii urma neapărat s-aducă revolta. Ea izbucni la 1821, în același timp cu revoluția Greciei, și sosirea lui Ipsilante în Principate. Români înșă declarară de la început, că cauza Grecilor ce voia să tragă pe Români nu dânsii, nu era cauza Românilor și că scopul lor revoltându-se nu era de-a se trage de sub suzeranitatea Porții, ci acela de-a scutura tirania Domnilor străini, și de a reintra în vechile lor drepturi ce li se călcasese.

Turcia dar n-avu nici o greutate de-a înăbuși elementul revoluționar grec în Principate, și Sultanul printr-o schimbare a politicii, arătându-se, credincioșilor Români, leal vechilor capitulații, declară, printr-un Hati-Șerif, hotărârea sa de a încrede în viitor pământenilor cărma Principatelor.

Turcia ar fi făcut bine atunci de-a complecta opera ce începuse, și de-a evacua Principatele, căci lăsând o armie de ocupație, ea dete Rusiei un prilej, pe care aceasta din urmă de mult îl căuta, de-a interveni în favoarea Moldo-Românilor.

V.

Dezbătând cu iscusință această justă cauză a principatelor, cabinetul de Sankt Petres-burg reclamă evacuarea teritoriului Român de trupele Otomane. Convenția de la Akerman între Rusia și Poartă fu rezultatul acestei reclamații (1826). Se citea, între altele, și această însemnată clauză:

Hospodarii (sau vovozii) se vor alege în amândouă aceste țări de adunările generale ale divanelor, dintre boerii pământeni. Ei vor primi întărirea de la Poartă... Nu pot să fie depărtați de cât cu primirea Rusiei. În caz de scoatere, demisionare sau moarte a unuia din domni interimul se va cârmui de caimacami numiți de divanul Principatelor." Rusia nu declarase atunci pentru întâia oară că se interesa de soarta Principatelor. Mai

de multe ori, și încă de la 1774, în tratatul de la Kainargi și în cele de la Iași (1812), protestase în favoarea privilegiilor lor.

De este o datorie a fi cineva drept, chiar cu vrăjmașul său, această datorie e mai sfântă în urma unei birușiri. Că Rusia ar fi dorit încoronarea României cu statul său, nici numai încape îndoielă. Dar ceea ce trebuie să mărturisim, este, fiindcă adevărul are și el prerogativele sale, că amestecul Rușilor în Principate a fost din origină și până mai încoace binevoitor și ocrotitor Românilor. Ori care ar fi fost scopurile lor ascunse și vederile ambițioase ce aveau protejând Principatele și stăruind în a susține autonomia lor, nu ne putem opri cu toate acestea, de-a nu mărturisi că Rusia a apărut mult timp, și cu eficacitate, niște drepturi pe care Poarta le călcase în picioare.

Ar fi oare drept a exploata astăzi, în defavoarea Principatelor, temerea ce insufla cu drept cuvânt ambiția rusă înaintea războiului, nu numai ca să nu li se dea nimic ci încă ca să li se ia și ceea ce protecția rusă le păstrase?

O asemenea purtare în privința Românilor, n-ar fi nici dreaptă, nici bine înțeleasă, și în loc de-a fi păgubitoare Rusiei, ea ar sigura din contra înființarea influenței sale, pe care iar pune să plătească, ca să zic așa, toate cheltuielile războiului, lăsându-i după luptă într-o condiție și mai rea de cât aceea în care le pusese preponderanța Rusiei.

Să ne întoarcem la Istorie.

Convenția de la Akerman libera Principatele de ocupația Otomană, și ceea ce e mai mult, este că ea stipula că prinți în loc de-a fi numiți și destituați după voia Porții, se vor alege de-acum înnaite de nație pe un termen de șapte ani. Trei ani după aceea, la tratatul de la Adrianopol, Rusia reînnoie vechiul principiu al alegerii prinților pe viață.

Așa dar, aducându-și cineva aminte de miseria ce domnea în Principate prin deasa numire la tron a arendașilor fanarioți, va mărturisi ori care i-ar fi principiile politice, că dreptul de-a alege Prinții și întinderea dată îndelungării puterii lor, erau două adevărate progrese. Printr-aceasta se asigura oare care stabilitate provinciilor bănuite de politica schimbătoare a suzeranului. Rusia profita cu iscusință de greșalele Porții și le întorcea cu iscusință în favoarea politicii sale. Principatele prin urmare îi fură datoare restaurarea și garanția privilegiilor lor, și mai în urmă pentru stabilirea bunei orânduieli ș-a unei prosperități relative.

De ce Turcia n-a luat inițiativa unei asemenea politici? De ce n-a înțeles ea că adevăratul ei interes era de-a proteja pe Români, astfel încât să nu mai aibă trebuință de-o altă protecție? Cum nu s-ar fi influențat Principatele de o protecție care nu se manifesta la început de cât cu bine faceri?

La 1828, se declară războiul între Rusia și Poartă. Armia rusă, în număr de 100.000 oameni, trecu Prutul, Mareșalul Bitgenstein intră în Iași, detronă pe Domn și adresa Moldo-Românilor o proclamație ce-i înștiința că o administrație centrală va fi instituită sub prezidenția contelui Palen. Această proclamație făgăduia Principatelor pacea pe care o doreau, binefacerea asigurată a unei existențe legitime și statornice, și păstrarea tuturor privilegiilor lor. București se ocupară ca și Iași, și la 16 mai, contele Palen se așează în noile sale funcții. Trebuie să încetăm a descrie starea Principatelor în vremea războiului. Ciumă, foamete, epizootie, un frig nesuferit, și în sfârșit toate relele se păreau unite cu acelea ale războiului.

Pacea se subscrie la Adrianopol la 14 septembrie 1829.

În privința Principatelor române, tratatul de la Adrianopol fu o nouă și solemnă consfințire a autonomiei și-a drepturilor lor.

Hosporadul, al cărui termen era fixat pe șapte ani, se hotărî pe viață. Canalul Dunării până la unirea sa cu Prutul fu prescrist de hotar al Principatelor. Articolul al V-lea mai cu seamă important prescria: „Principatele, România și Moldavia, puindu-se printr-o *capitulatie* sub suzeranitatea Porți, și Rusia garantând prosperitatea lor, se înțelege că ele își vor păstra toate privilegiile și imunitățile de mai nainte, și se vor bucura de excitarea religiei lor, cu o securitate completă, de o administrație *independentă și națională*, și d-o întregă libertate de comerț.” DE va observa cineva cu luare aminte va vedea că tratatul de Adrianopol nu stipula noi drepturi pentru Români, aceasta era o recunoaștere precisă și solemnă a vechilor lor libertăți.

În virtutea aceluiași tractat o comisie se adună la București ca să redigeze Regulamentul organic ce urma să fie carta sau constituția Țărilor.

Prințul ales după dispozițiile date de Regulament nu era un Prinț absolut, ci urma să administreze cu concursul unei adunări naționale, căreia i se păstrase dreptul de-a vota birul, de-a face legi și de-a adresa Prințului plângerile nației chiar alergând la puterile suzerană și protectoare.

Neapărat Regulamentul organic nu este idealul constituției unui popor liber. Dar de v-a privi cine va de-o parte miseria și anarhia în care căzuse principatele în curs de un veac de arbitrar, și de altă parte de și va arunca ochii asupra acestei societăți încă în leagăn, unde nu se găsește de cât boerul sus și țăranul jos, fără clasa de mijloc coaptă pentru libertate și care constituie în țările civilizate nația în sine, va recunoaște că

Regulamentul Organic al Moldo-României era un mare progres și o constituție foarte liberală pentru un popor așezat prin poziția sa geografică între trei guverne absolute.

De la sfârșitul anului 1829 și până la începutul anului 1834, Rusia, ca să asigure exercitarea tratatului de Adrianopol, ocupă, prin înțelegere cu Turcia, amândouă provinciile, așteptând lucrarea regulamentului și punerea sa în lucrare. Reprezentantul Rusiei, generalul Kiselef³, fu însărcinat cu administrația țării, și știu atât de bine să-și îndeplinească misia, încât guvernarea sa fu un period de reparare pentru Români.

VI.

Convenția de la Sankt- Petersburg termină misia generalului. Prin acea convenție de la 29 ianuarie 1834, se coprindea și evacuarea Principatelor de armile Rusești; Poarta din parte-i, recunoștea formal noua constituție și se îndatora a publica un firman însoțit de un Hati-șerif două luni după schimbul ratificațiilor. Hati-șeriful se publică și fu o nouă consfințire a drepturilor, o recunoaștere repetată a independenței lor administrativă și legislativă. Principatele se zicea (Art.4) și vor face în toată libertatea toate legile trebuincioase administrației lor din lăuntru, și Moldo-Români se vor bucura asemenea d-o independență *legislativă completă*, pentru tot ceea ce privește la lucrările lor din lăuntru. După aceasta urma să procedeze la numirea prinților; dar, în virtutea convenției de la Petersburg, amândouă curțile, *pentru acea dată numai*, făcură ele alegerea pe care Regulamentul Organic i-o recunoaște nației. Amândoi prinți, fură dar numiți de curțile suzerană și protectoare după înțelegerea ce-a avut între dânsele, Mihail Sturza fu numit în Moldavia și Alexandru Ghica în România. Această din urmă alegere fu nenorocită și nu întârzie mult ca să se încredințeze de aceasta, și nația și curțile. Obșteasca adunare se văzu nevoită a expune printr-o adresă solemnă atingerile țării(i) curților suzerană și protectoare.

Curțile în urma rugăciunii adunării(i) obștești, orânduiri a se face o cercetare administrării prințului, în urma căreia Poarta printr-un firman, ce acuza pe Prințul Ghica, îl depărtă, imputându-i nedreptățile și abuzurile ce se săvârșiră în vremea domniei sale⁴.

Atunci pentru întâia oară se puse în lucrare Regulamentul organic; alegerea prințului pentru întâia oară se făcu sub forma constituțională a țării.

Numele ce ieși din urma alegerii naționale fu acela al prințului Bibescu. El domnea de șase ani când izbucni revoluția de la 1848. De la țărmurile Senei, această revoluție trecuse peste Europa și răsună până în Orient. Bibescu neputând pune stavilă revoluției și ne vrând să-i fie șef se trase din domnie.

Revoluția română, generoasă în sine, era în împrejurările de atunci o imitație periculoasă pentru țară, ce prin poziția și starea sa soțială nu era pregătită la niște asemenea evenimente.

Tristele sale rezultate nu întârziară a se arăta, și o îndoită ocupație de Turci și Ruși, cum și convenția de la Balta-Liman (Mai 1-i 1849) fură concluzia revoluției.

Prin această convenție se suspenda adunările și în locul lor se adopta *divanele ad-hoc*, ale căror membrii, în loc de-a fi aleși de nație, se numeau de Prinț care putea a-i depărta după voința sa. În loc de Prinți aleși pe viață, se numea de amândouă curțile doi guvernatori pe curs de șapte ani. În această calitate se aleseră și se numiră domnii Știrbei în România, și Gr. Ghica în Moldavia.

Convenția de la Balta-Liman e cea din urmă ce s-a încheiat în privința Principatelor între cabinetul Sankt-Petersburgului și Poarta otomană.

Aci se oprește istoria trecutului.

PARTEA A DOUA

VII.

Din astă dureroasă istorie, ale cărei trăsuri principale le-am schițat într-un chip repede, care sânt învățăturile ce putem trage, care sânt lecțiile ce izvorăsc pentru puterile europene în general și pentru fie care dintr-însele în particular?

³ Generalul Kiselef este astăzi reprezentantul Rusiei pe lângă curtea Franței.

⁴ Nu intră în cadrul acestei lucrări tabloul deosebitelor guverne ce s-au schimbat în Moldo-România de la anul 1834; și de-am vorbit de Prințul Ghica, am făcut-o numai ca să ne întrebăm cum acela ce s-a depărtat prin firmanul din 1842 s-a putut numi la 1856 Caimacam al domniei.

Mai înainte de toate rezultă că Principatele Române sânt *autonome*; și că nimeni, nici chiar Poarta, ce le este suzerană, n-are dreptul de-a se amesteca în trebile lor din lăuntru.

Al doilea, că Rusia, ca scop de-a sluji proiectele ei de întindere și conchistă, a garantat Principatelor niște drepturi pe care Poarta, fără de-ale contesta în prințip, le călca prin fapte.

Dacă este cineva în drept de a acuza ambiția celei dintâi, cauză evidentă a războiului trecut, trebuie însă să recunoască că nici o lată putere ca Turcia, n-a servit, prin greșele sale, această ambiție ce era aproape de-ai deveni funestă.

Acestate sânt considerațiile asupra cărora insistăm.

Vom arăta în urmă care sunt pericolele ce amenință astăzi Principatele în drepturile și autonomia lor, și tot într-o vreme vom încerca a găsi și tămăduirea acestor rele.

După cum am expus faptele istorice cu cea mai riguroasă nepărtinire, asemenea le vom discuta cu sinceritate. Concluziile noastre vor fi dictate de sentimentele dreptăți(i): îndrăznim a zice chiar de înțelegerea stări(i) și a intereselor puteri(i) lor.

Oamenii de Stat ai Țării aruncă-și ochii asupra trecutului, întrebe-se care a fost pricina progresării influenței rusești în principatele Române, și nu vor găsi alt decât abuzurile și excesele puterii guvernului otoman, abuzurile pașilor au silit Principatele a se întoarce spre puterile creștine. Administrația Fanarioților, impusă de Poartă în contra capitulațiilor și a tractatelor, a ocazionat intervenția rusă și a dat prilej Țarului a lua în Principate rolul de protector și de binefăcător.

Rusia însă, cu toată dibăcia ei, a făcut o mare greșală amestecându-se într-un chip prea direct în trebile din lăuntru ale Principatelor, a căror afecție au pierdut-o numai din pricina aceasta. Un popor este ca un cal de bună viță, pe care mâna ce-l conduce trebuie să fie foarte ușoară ca să-l poarte de frâu fără de-al supăra zăbala.

Cu cât Rusia eșia din rolul ei de protectoare, luând p-acela de suzerană, cu cât mai mult se amesteca în guvernul României, cu atât ea își pierdea popularitatea sa. Și din contra, cu cât Turcia făcea să se simță puterea ei, cu atât mai mult se ștergea din inimile Românilor vechile prejucii în contra acestei puteri, și în locul lor renăștea simpatiile. Tractatul de la Balta-Liman fu cea mai însemnată greșală a Rusiei, căci printr-însul lua Românilor o parte din privilegiile, pe care protecția sa făcuse să li se recunoască în nou. Rusia nu se opri aci, ea făcu o greșală și mai mare încă în ziua când, călcând în picioare independența României, pe care o garantase câți-va ani mai înainte, declară în fața Europei că ea va păstra ca un gaj, până la îndeplinirea cererilor sale, aceste două Principate unde armatele sale pătrunseră într-un mod nelegitim.

Faptele vorbesc mai bine de cât am putea vorbi noi; dar mai cu seamă pot arăta Turciei politica ce urmează să aibă în viitor în privința Principatelor. Interesele ei se unesc într-aceasta cu îndatoririle pe care i le impun tractatele. Încredințezese⁵ Principatele că Turcia le voiește binele, că este dispusă a le proteja, că garanția autonomiei lor le va veni mai mult de la Poartă de cât de la cele-l-alte puteri, ș-atunci aceste țări în loc de-ai aduce confuzie și anevoințe în lucrări, îi vor fi un ajutor și o barieră contra năvălirilor străine.

VIII.

Ce a făcut cu toate acestea Turcia de când războiul și tractatul Parisului, ce suprimară protectoratul Rusiei, a dat României libertatea de a-și manifesta dorințele și trebuințele ei?

Ea a arătat din contra, niște tendințe nu numai de dominație asupra Principatelor, ci încă și de întrupare. În conferințele Constantinopolului de la 1856 Ianuarie, ea nu și-a ascuns Pretențiile de a trata principatele ca pământ conchis și ca provincie făcând parte integrantă din imperiul otoman. Ea a făcut a se crede desfăcută de ori ce îndatorire în privința lor în urma călcării(i) tractatelor încheiate cu Rusia, ca cum aceste îndatoriri n-ar rezulta din acele tractate și nu s-ar cuprinde în ele. Ea manifestă curat intenția de-a nu lua în nici o considerație (de-ar fi lăsat-o puterile străine în voia ei) privilegiile restituite prin tractatele de spre care vorbirăm. A declarat voința sa de-a ridica fortărețele dărămate, izvor al atâtor calamități și ură, pe când acestea existau ! Ea pretinde să numească prinți sau de-a dreptul, sau după o listă de candidați ce va da țara, ca să poată da curs vechilor intrigi, nestatornicii de-altă dată, și atârânărilor servile ale guvernatorilor pe care ea-i va alege. Ea merge și mai departe de cât tot-deauna: a încercat ș-a izbutit a se amesteca în guvernarea din lăuntru a țărilor sub pretext *de-a armoniza instituțiile din lăuntru după timp și trebuințele generale*; în sfârșit Poarta s-a arătat dispusă a nesocoti toate drepturile principatelor, chiar acela pe care le respectase în timpii trecuți pe când România era prada arbitrarului Porții.

A se governa după legile lor, fără a adopta altele, după trebuințele epocii, a fost un drept pe care Principatele l-au (lu a) exersat tot deauna în toată întinderea lui. De va consulta cineva istoria lor legislativă în

⁵ În sensul de „a fi convinse” (n. n.)

periodul acestor cinci-zeci din urmă ani, va rămâne în uimire văzând câte modificări s-au introdus în legislația lor, cât progres au făcut în acest mic spațiu de timp, ast mic popor Român, abia cunoscut Europei occidentală. În această transformare progresivă, în această lucrare din lăuntru, operată în sânul unei societăți turburată de rele și intrigă neconținute, nu vedem pe niciări amestecul Porții. Tot s-a operat după voința și trebuințele astei societăți reprezentată de prinții și adunările țării.

Pretențiile ilegale ce Poarta a manifestat înaintea tractatului de Paris, le-a reprodus, cu oare-care sfială, la congresul din Paris; și în urmă, la conferințele din Constantinopol după ce s-a sub-scris tractatul de la 30 martie.

IX.

Turcia a făcut o nouă greșală protestând în contra prelungirii ocupației austriece în Principate, arătându-se, din contra, favorabilă acestei prelungiri.

Oamenii ei de Stat nu văd că astă ocupație nu poate avea alt efect, decât a face pe Români să le pară rău de trecut din pricina vexațiilor prezentului?

Austria se înșeală dacă crede că fără de primejdie poate succede politicii țărilor.

În general se crede că Staturile cele mici sânt lesne de cotropit, și plecând de la acest prințip numai, nu se gândesc că de multe ori puterea lor consistă chiar în propria lor slăbiciune. Într-alt chip cum am putea explica rezistența Moldo-României, (dacă n-am vorbi de cât de dânsa), de a nu cădea în mâinile uneia din puterile ce o învecinesc?

Călând drepturile Principatelor, Poarta a slujit interesele Rusiei, dându-i prilej de amestec în țară și de protejare.

Rusia, după ce a pregătit duhurile a îngădui dominația ei prin binefaceri, a încercat în urmă a călca în picioare independența Principatelor ce ea însăși garantase; însă n-a izbutit în aceasta.

Făcând aceeași încercare, Austria nu se adastă la aceeași neizbândă?

Ocupând Principatele cu consimțământul Porții, al Franței și al Engliterei, cu scopu() de a păstra neutralitatea țării, și de a o scuti de ocupația rusă, sub ce pretext și cu ce drept mai le ocupă astăzi când nu mai există nici un motiv din cele ce însemnarăm? Aliată a Franței și a Engliterei într-un război a cărei misie a fost de-a apăra drepturile amenințate de pretențiile Rusiei, precum și trecerea Prutului, Austria ar putea oare, fără de a da bănuielei Europei despre intențiile sale, să calce drepturi pe care ea a vrut să facă pe alții să le respecte?

Prelungind cu stăruință ocupația, nu va dobândi alt rezultat de cât a da bănuielei despre bunele-i cugetări și de-a ridica în contra-i opinia publică, ce nici până astăzi nu prea i-a fost favorabilă, din pricina politice sale șovăitoare în vremea războiului. Să adăugăm încă că și de va fi având gânduri secrete și ambițioase, acele nădejdi nu pot izbuti întru nimic. Petersburg observă Viena, și nu va îngădui să izbutească în folosul altuia copia unui original ce n-a slujit pe Rusia; Franța și Englitera, care n-au cerut războiul, își vor ține făgăduințele lor, adică de a nu permite unei aliate, ce nici n-a tras spada, să se bucure singură de o conchistă teritorială, cu care se calcă drepturile și interesele echilibrului Europei, și a culege singură fructele unei victorii care n-o costă nimic și care nu e a sa.

X.

Ocupația dar de astăzi a Principatelor de armile austriece, cu primirea Porții, este o a doua însemnată greșală ce face această putere în paguba României.

Din nenorocire aceasta nu e cea din urmă, și mai avem încă o a treia imputare a-i face atât mai serioasă, cu cât se atinge mai mult de autonomia Principatelor, în momentul acesta care este cel mai decisiv și mai critic. E vorba despre firmanul de convocăția divanelor chemate pentru a exprima opinia Principatelor și dorințele lor în privința organizației viitoare.

În virtutea acestui firman, (în contra căruia Europa n-a zis nimic până acum) Principatele vor fi oare consultate? În ce mod și prin ce organe își vor exprima dorințe și trebuințele lor?

Cinci comiteturi, pentru formarea cărora nu s-au consultat nici legile, nici datinele, nici obiceiurile și gradul de civilizație al țăr(i), vor constitui fiecare divan. Aceste comiteturi se vor mărgini a-și exprima dorințele ce se vor examina întâi de către Comisia europeană; și, după ce vor trece mai întâi printr-acest examen, se vor supune unui al doilea examen și vor deveni obiectul desbaterilor ulterioare între Poartă și puterile aliate.

Însă, după aceste încercări și dezbatere, Principatelor, care sânt partea interesantă și principală într-această desbatere, li se vor da cel puțin dreptul de-a avea reprezentanți, comisari, sau mai bine avocați în conferințele ce se vor ține ca să le justifice voințele, să le apere cererile și să le susție drepturile?

Nu ! Firmanul e hotărâtor; glasul Moldo-Românilor nu se va auzi în conferințe: ei nu vor avea nici glas deliberativ, nici glas consultativ; nu vor avea nici chiar un delegat care să le apere drepturile, și relațiile divanelor cu comisia europeană se vor opera *prin mijlocirea comisariatului otoman*.

Nu este destul atât: Poarta își încheie firmanul mai rău de cât îl începe. Turcia, prin cel din urmă articol, declară cu ton de stăpân desăvârșit, iar nu de suzeran, că dacă divanele vor îndrăzni să iasă din șirul lucrurilor existente, *se vor lua măsuri de dojenire pentru asemenea purtare*.

Poarta, scriind și vorbind astfel Românilor, uită că adevăratul ei titlu, acela ce i se da până astăzi de Europa, acela sub care figurează în tratatul de Paris, este titlul de suzerană. De-acți îi vin drepturile asupra României, însă de-acți și îndatoririle. Tonul dar și dispozițiile firmanului nu se aseamănă cu îndatoririle Porții și pășesc peste drepturile Principatelor.

Tractatele Porții cu Rusia, desființate într-o parte ce privește relațiile între dânsle a acestor două puteri, rămân în ființă în ceea ce privește drepturile recunoscute printr-însele Principatelor, drepturi chezașuite prin tratatul de la 30 Martie 6, pe care Poarta urmează să-l respecteze.

Să ne întoarcem acum iar la firman. Care-i este sensul? Care este șirul lucrurilor din care divanele nu pot eși? Până la ce punct le este iertat a manifesta dorințele țării(i)? Li se vor lua în băgare de seamă acea manifestare? Asupra acestor chestii există o adâncă tăcere.

Comitetele, zice firmanul, „au drept a delibera asupra Regulamentelor Principatelor”. Acesta e dreptul cele mai întins ce li se acordă. Să lăsam că dreptul acesta l-a avut Principatele și că era de prisos a se mai specifica din nou, dar să ne întrebăm și să întrebăm pe Poartă, Regulamentele sânt ele oare instituții vițioase? Imperiul otoman are mai bune? și n-ar fi de dorit pentru regenerația Imperiului său să aibă asemenea Regulamente în toate provinciile ei? Cine mai crede astăzi că Regulamentele sânt pricina relelor ce băntuie țara Românească? Cine nu știe că ele provin mai mult din nestatornicia și slăbiciunea guvernului ei, iar mai cu osebire din neîncrederea ce are Românul în ziua de mâine, și din necontenitele frământări provenite din intrigile ambițiilor, neconținut în luptă, și de conflictele în care sânt puse interesele puterilor ce-o învecinesc?

Uitând Europa acestea și ocupându-se numai cu revizia legilor din lăuntru, n-ar putea cineva să creadă că nu este serios dispusă a tămădui răul și că fuge de prilejul a găsi rana ca să nu fie silită a o vindeca?

Dreptul de-a delibera asupra Regulamentelor Principatelor, drept pe care firmanul nu-l contestează, cum îl înțelege oare? Alegerea Prinților este oare coprins într-însul? sau puterile voesc să-și însușească misia de-al numi? Poarta voește să-l aleagă ea? și puterile voesc să se amestice în revizia Regulamentelor?

Înainte de firmanul din Octombrie 1856, aceste puncturi nici că erau în dezbateri.

Convenția de la Balta-Liman (care nu suspenda de cât pentru șapte ani, astăzi expirați constituția țării), această convenție este acum desființată prin război și Principatele reintră neapărat, astfel o cere dreptatea și tratatul Parisului⁶, în drepturile lor recunoscute de tratatul de Adrianopol și regulamentele organice. Vor fi dar în dreptul privilegiilor lor de-ași alege prinții și de-a se administra în virtutea vechilor lor capitulații, neîncetat reînnoite sau confirmate.

Dacă dreptul de a-și alege prinți se va lua Principatelor, dacă autonomia lor se va mântui, dacă Europa va pretinde a se amesteca în redacția Regulamentelor lor, atunci ori ce om serios se va putea întreba la ce a slujit Românii războiul, în urma căruia au suferit atât de mult, la ce le slujește astăzi protecția Europei; neapărat nu alta, de cât ai face mai nenorociți, mai maltratați, mai puțin independenți, dându-le legi dictate de străini; ar greși atunci oare Români(i) dacă suspinând ar cere trecutul cu relele lui?

XI.

Tratatul de Paris, ce păstrează privilegiile Principatelor, a introdus o simțitoare modificare în starea lor.

Poarta rămâne suzerană cu drepturile ei de tribut și omagiu, și ci îndatoririle ce de mai multe ori a subscris, dar în locul protectoratului *exclusiv* al Rusiei, succede protectoratul *colectiv* al puterilor celor mari ale Europei.

⁶ Art. XXIII din tratatul de Paris, ce coprinde că administrația Principatelor va fi independentă și națională.

⁷ Art. XXII. Principatele vor urma a se bucura, sub suzeranitatea Porții și sub garanția puterilor contractante, de privilegiile și imunitățile ce posedau.

Acest protectorat colectiv va fi sau o vorbă zadarnică, sau va avea de țintă scopul de a da Principatelor o cheazăire mai interesantă și cu rezultate priincioase de cât acelea ce le dăduse Rusia, va avea de țintă apărarea drepturilor lor în contra tuturor acelor ce ar voi să le calce.

Care sânt pericolile ce amenință drepturile Principatelor?

Care sânt mijloacele cele mai sigure pentru a le feri de-acele pericole?

Înainte de războiul din urmă primejdia venea de la Rusia. Mulțumită unei politic iscusite, ea știu a-și statornici și a-și crește influența sa în Principate. Acum însă proiectele ei s-au dat pe față; masca a căzut și nu ne mai putem teme de dânsa.

Ceea ce este de temut astăzi pentru Principate, este acel spirit de temere în privința Rusiei, pe care l-am mai spus și care există chiar după războiul trecut. Este cu dreptul oare a nu lăsa pe Români să se bucure de drepturile ce le-a dat Rusia, numai fiind că le sânt date sau garantate de ea?

O asemenea greșală, a lua umbra drept realitate, nu se poate face de niște adevărați politici.

Primejdiile ce amenință astăzi Principatele, o putem zice cu încredere, vin mai mult de la Austria și Poarta de cât de la Rusia.

Ce trebuie dar să facă puterile Europei ca să spere drepturile Principatelor Române și să le asigure prosperitatea? După idea noastră, doar lucruri ar ridica anevoințele, ar nimic toate stavilele, ar înfrâna toate ambițiile, și ar face a înceta toate intrigile.

Cea dintâi, să declare apărare de ori ce călcare drepturile ce Principatele dobândiseră în urma tractatului de la Adrianopol.

Cel de-al doilea, să dea două garanții acestor drepturi: Unirea Principatelor și ereditatea Prințului, ales de nația Română în deplină libertate.

Unirea Principatelor are în favorul ei un proverb vechi dar adevărat: Unirea face puterea. Nu este dovedită puterilor, acelor cel puțin ce n-au nici o ambiție că puterea relativă a Principatelor, în loc de-a fi păgubitoare la vreuna dintr-însele este o garanție de repaos și liniște pentru fie care dintr-însele în parte, și o balanță pentru echilibrul Europei.

Unească-se Moldo-România, și va forma o nație în care intriga cu anevoință se va strecura. Vecinii vor găsi o barieră grea de sărit; Turcia are înainte-i o barieră mai serioasă: integritatea ei nu va mai putea fi amenințată așa de lesne, și țara ce o va apăra astfel, în loc de a fi împotriva-i, iar fi cu atât mai credincioasă, cu cât ar vedea că prin politica înțeleaptă a Porții, și-a dobândit puterea a apăra chiar pe Poarta și a se apăra împreună!

Unească-se Principatele și în loc de a fi un câmp deschis tuturor năvălirilor și ocupațiilor decorate cu ori ce titlu, în loc de-a fi expuse prin situația lor politică neconținutelor invazii, ca și locuitorii expuși frigurilor de bălți infecte, vor forma o miliție destoinică a apăra frontierele și a sluji de avangardă Otomanilor, atunci pământul lor, ocrotit de astă putere relativă, va fi fericit și va produce cu securitate bogățiile sale din lăuntru. Proprietățile, mai necultivate astăzi, se vor acoperi cu bogate holde. Stepele sale până aci pustii, nestrăbătute mai de nici un drum, se vor acoperi în scurt timp cu șosele, care vor înlesni comunicația, și în fine drumurile de feri vor brăzda lungile sale câmpii. Apele sale vor deveni niște arterii binefacătoare pentru comerț și civilizație, și Europa întreagă va privi cu bucurie efectul protecției sale și va primi tributul recunoștinței Românilor.

Ca să se realizeze acest viitor, mai este încă o măsură de întrebuițat, nu mai puțin folositoare de cât ce dintâi. În situația politică în care se găsește Moldo-România, după cum noua numire a Prințului pe șapte ani ni s-a părut un pas spre progres, și cea pe viață se părea și mai mare, asemenea și ereditatea lui ni se pare neapărat trebuincioasă.

Atunci numai se va pune un termen acestei nestatornicii, cauză principală a tuturor nenorocirilor României. Atunci numai vor înceta intrigile în țară și chiar afară din țară. Oamenii luminați și influenți ai Principatelor, în loc de a se depărta de alesul nației, se vor strânge împrejur-i și vor sluji împreună țara, când nu vor mai fi preocupați a-și sluji propriile lor ambiții. Geloziile, rivalitățile din familii, tot deauna funeste în Staturile cele mici, se vor stinge puțin câte puțin; și în fine, Prințul ne mai fiind pus în luptă ca în trecut, ne mai fiind silit a-și întrebuița vremea și facultățile ca să placă puterilor străine și să-și pregătească lui sau la ai lui mijloace de-a viza la un tron efemer, nu va mai avea alte grije sau alt studiu de cât acelea de a administra țara desfășurând toate izvoarele de prosperitate sub privegherea unei adunări naționale și sub garanția Porții și a Europei.

Aceasta este, ni se pare, soluția cea mai de dorit în starea lucrurilor de astăzi, fiind că este cea mai practicabilă, și fiind că, respectând drepturile puterii suzerane, asigurăm tot într-o vreme drepturile și privilegiile nației Române.

XII.

Această soluție conformă, în parte cel puțin, cu intențiile a trei din puterile ce au subscriș tractatul Parisului, Congresul ar fi putut s-o hotărască și s-o adopteze. Cu toate acestea plenipotențiarul au preferat să mai aștepte. Această așteptare funestă intereselor României pe care o ține de nouă ani în neastâmpăr, neștiind cum o să se rezolveze chestiile fundamentale a le organizației ei, România a primit-o cu liniște și resignație.

Cum ar fi putut ea să vorbească, când cei ce o guvernă îi închide gura, suprimă jurnalele; când armile străine îi ocupă teritoriul când chiar Turcia al căreia interes ar fi ca ea cea dintâi să apere independența Moldo-României și pământul ei de ocupații străine, ea îngăduie ocupația austriacă, lasă să se vădească dorința de dominație, și printr-un firma se împotrivesc a lăsa pe Români să-ți manifesteze dorințele și să-și apere drepturile prin reprezentanți aleși de dânși(i), drept de apărare ce se acordă chiar vinovaților ! Tăcerea dar a Românilor u este un consimțământ al lor, ci este mai cu seamă o elocventă protestație ce le este ertată celor slabi. Asculte această tăcere Puterile europene, și vor auzi glasul României îndreptându(-)se la toate, și la fie care în parte, cerând cu tractatele în mână autonomia lor.

Rușilor le zice: „M-ați protejat mult timp și v-am fost recunoscătoare. Dar într-o zi fără pretext m-ați ocupat cu nedrept, și nu v-ați sfii, într-o luptă ce nu mă privea pe mine, să declarați Europei că mă luați drept zălog.

„Călcându-mi independența, ce-mi protejați până aci, m-ați autorizat a crede că binefacerile voastre era dictate de interes, și ați pierdut într-o zi influența ce dobândiserăți după mulți ani de ocrotire. Îndreptăvăți greșeala; apărați autonomia pe care n-ați putut-o călca fără pedeapsă.”

Austriei: „Ai venit în Principate cu scop mărturisit de ale apăra de năvălirile și relele războiului. V-am fost recunoscători și v-am primit cu frăție și bunăvoință; dar când ne-am încredințat că de și s-a făcut pacea, armile tale tot vor să ocupe țara, n-am putut să mai hrănesc pentru tine decât nemulțumire și neîncredere. Interesele tale comerciale și influința ce ai trebuință a păstra pe Dunăre te invită să adopți altă politică, și în loc de-a insufla ura silește(-)te să ne atragi simpatiile, respectându(-)ne drepturile și autonomia”.

Turciei: „Îmi ești suzerană: nu ți-am contestat nici odată acest titlu. Viu să-ți cer a-mi respecta drepturile. De ce nu te încrezi în mine? De ce îngădui ocupația teritoriului meu? De ce ameninți vechile noastre privilegii? De ce înăbușești glasul dorințelor mele? De ce nu îngădui ca la Conferințele ce vot hotărâ viitorul meu, să am, dacă nu reprezentanți ai naționalității(i) mele, care să voteze cu judecătorii mei, cel puțin delegați care să apere dorințele mele? Nu lăsa altora pretextul, dorit poate, de-a ne proteja. Protege-ne chiar tu ! Respectează-ne autonomia ce am câștigat-o prin sânge de la Sultan(i) voștri, și ne-a consfințit-o nenumărate tractate”.

În sfârșit, Franței și Engliterei: „Ați combătut în numele dreptății: face-ți să se respecte dreptatea. Nu ne trageți din ghiarele unei ambiții ca să ne lăsați în ghiarele alteia. Austria n-a vărsat nici o picătură de sânge, în vreme ce voi ați vărsat pe-al vostru. N-o lăsați să culeagă roadele unui război, ale cărui dureri numai voi le ați suferit. Turcia vă e datoare respect pentru integritatea ce i-ați asigurat; întrebuițați influența legitimă ce ați dobândit asupra-i, ca să pledați cauza noastră, ce este dreaptă și care interesă atât pe voi cât și pe noi.

„De și Stat secundar, România are și ea valoare în ochi(i) Europei și în echilibrul ei. Ea neutralizează acest mare râu al Dunării, unul din principalele arterii ale continentului. Ați fost destul de puternice ca să preîntâmpinați, fiți destul de înțelepte ca să prevedeați răul.

„Greșalele diplomației să nu mai formeze același nod al chestiei Orientului pe care sabia voastră l-a tăiat.

„Asigurați-ne autonomia și nu îngăduiți ca să fim nici Pașalâc turcesc, nici Provincie rusească sau austriacă.

„Aceasta ar fi în contra interesului Europei și după cum a zis un mare orator Englez: *în contra dreptului*.

„Ministerul care dirije treburile Engliterei, s-a arătat tot-deauna apărător al dreptului națiilor; părăsind astăzi apărarea drepturilor României nu și-ar schimba politica, și nu și-ar înmulți numărul inamicilor săi.

„Cât pentru Franța, România ce tot-deauna a simțit o vie simpatie pentru dânsa, își întoarce ochi(i) asupra-i ca spre o soră mai mare în civilizație și progres și adastă de la dânsa sprijin și protecție.”

Iată ce zice Europei tăcerea României. Și noi, ca să încheiem, ne întorcem la o considerație dezvoltată în această scriere și întrebăm: Care a fost cauza amestecului Rusiei în Principatele Române? Călcarea drepturilor Principatelor de Poarta Otomană.

Aceleași cauze n-ar produce același efecte?

Mijlocul cel mai sigur pentru Occident de-a desființa influența rusă în Orient, nu este de-a șterge până și urmele binefacerilor rusești; ci de a garanta drepturile popoarelor și de ala da mai mult decât le dăduse Rusia.

Puterile occidentale se îndoiesc oare de izbânda unei asemenea politici?

Tratatul din Paris fi-va oare numai o hârtie scrisă?

FINE.

Congresul studentesc de la Târgu-Mureș din 1936 (I)

ALINA DORINA FOKT
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Student's Congress from Târgu-Mureș in 1936

The Iron Guard, as an extremist movement of right-wing political orientation, had arisen in a political climate based on immorality and corruption. Undertaking a messianic role, it has been extremely tempting for both the underprivileged from villages and towns and for the renowned intellectuals. Seen as a peril to Romanian democracy, that has been quite fragile, the Iron Guard has been permanently watched by the authorities.

The legionary movement had found a favourable area to expand itself in the entire Transylvanian space; in Mureș county, the villages were most on the row. We can explain this phenomenon of spreading the legionary ideas in Transylvania, after 1935, as a reaction to Hungarian revisionism. In April 1936, the legionaries have organised a national congress at Târgu-Mureș, that has been strongly criticised by some politicians.

In the Northern part of Transylvania, that has changed its political statute after the Diktat from Vienna, in 1940, the legionary movement has registered a revulsion, after the territory that has been given away turned back to Romania. But this time, it was on different terms.

Keywords: *Iron Guard, Târgu-Mureș, Students' Congress, nationalism, legionary movement.*

În Mureș, ca de altfel în întreaga Transilvanie, mișcarea legionară a găsit un teren propice de afirmare mai ales în lumea satului.¹ Iar pentru

¹ Date generale privind mișcarea legionară din România, în Grigore Traian Pop, *Garda, Căpitanul și Arhanghelul din cer... O istorie obiectivă a Mișcării legionare*, București, Editura Eurasia, 1995; Idem, *Mișcarea legionară - idealul izbăvirii și realitatea dezastrului*, București, Editura Ion Cristoiu, 1999; Adrian Iorgulescu, *Dreapta - principii și perspective*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000; Petre Pandrea, *Garda de Fier. Jurnal de filozofie politică. Memorii. Penitenciare*, București, Editura Vremea, 2001.

anii de după 1935, acest fapt se explică mai ales ca un element de contrapondere față de afirmarea revizionismului maghiar. În aprilie 1936, cu un an înainte de alegerile din 1937, legionarii au organizat la Târgu-Mureș un Congres foarte viu criticat de anumiți oameni politici. Referitor la acest Congres, Nicolae Iorga scria în memoriile sale: „*La Târgu-Mureș, 3000 de studenți au defilat înaintea generalului Cantacuzino, după ce au spurcat crucea din gara Sinaia, amintind omorul lui Duca...*”² Tot la acest Congres a fost pronunțată sentința de condamnare la moarte a tuturor dușmanilor gărzii. Referitor la același Congres, Ion Mihalache, președintele Partidului Național-Țărănesc, spunea: „...*acest Congres a fost ținut pe cheltuiala statului, cu trenurile statului, cu mese de la stat, cu primiri oficiale de la stat, cu muzici de stat și acest stat este reprezentat prin guvernul Tătărescu.*” Or, în acel moment, reprezentanții guvernului în județul nostru, erau prefectul avocat dr. Francisc Porubschi și primarul liberal, avocatul dr. Emil Aurel Dandea. O atitudine dacă nu duplicitară, cu siguranță discutabilă.³

Congresul studențesc de la Târgu-Mureș, 3-5 aprilie 1936

„*Jurăm cu prețul sângelui că ne vom apăra onoarea și vom pedepsi pe trădători și canalii. Dacă vom da vreun pas înapoi, asupra noastră să cadă blestemul neamului.*”⁴ Astfel își defineau crezul, la Târgu-Mureș, studenții legionari, dând naștere unui amalgam de opinii și controverse.

Mișcarea legionară în ansamblul ei, pe structura ei națională, a fost și va fi un subiect amplu al istoriografiei românești și universale. Sacrificând generalului particularul și pierzând prin generalizări de suprafață, istoriografia românească despre legiune se consacră, în genere, numai faptelor mari.

Ce se cunoaște azi despre Congresul studențesc de la Târgu-Mureș este foarte puțin, pentru că, integrat în mișcarea legionară, el pare că a dat posibilitatea istoricilor de a trage concluzii generale, a-l structura pe linii

² *Congresul general studențesc de la Târgu-Mureș*, în *Universul*, București, an 53, nr. 97, 7 aprilie 1936, p. 3.

³ Nicolae Balint, *Horia Sima, în consemn la Târgu-Mureș*, în *Ziarul de Mureș*, 3 iulie 2006, p. 3.

⁴ Apud Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995, p. 303.

comune și, în general, la a se mulțumi cu faptele de suprafață, autorii folosindu-l ca argumentare în funcție de subiectul lucrării, al cercetărilor.

Astfel, în monografia consacrată lui Iuliu Maniu, Apostol Stan prezintă reacția acestuia și a P.N.Ț. împotriva congresului și a mișcării legionare în general,⁵ lucru pe care-l face și Ioan Scurtu în a sa istorie a P.N.Ț.⁶ Același autor prezintă altfel evenimentul în *Istoria României în anii 1918-1940*, argumentând subtitlul *Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, considerând Congresul de la Târgu-Mureș momentul decisiv al rupturii dintre Carol II și legionari, ca primul pas spre dictatura regală. Mai înainte, Mihai Fătu și Ion Spălățelu au privit lucrurile dintr-o perspectivă specifică istoriografiei marxiste, subordonând întreaga desfășurare a faptelor relevării importanței muncitorimii (și a P.C.R. în genere), muncitorime care ar fi provocat atitudinea lui Carol II de aliere cu legionarii, ca o contrapondere a mișcărilor de stânga. Armand Călinescu în ale sale *Însemnări politice*, arată că era la curent cu evenimentele, manifestând intransigență politică față de ele.⁷ Alături de feluritele interpretări, dispunem de puține informații factice, de detalii concrete privind Congresul, una din excepții constituind-o mărturia lui Nae Tudorică, participant direct la această manifestare, în calitate de student, care ne oferă detalii cu privire la drumul studenților spre Târgu-Mureș.⁸

Obstrucționată din start de lipsa materialelor de arhivă, care din variate motive au fost trimise la arhivele centrale, lucrarea se focalizează pe analiza presei locale mureșene de toate culorile politice și etnice.

Revenind la momentul 1936, trebuie stabilite câteva elemente conjuncturale generale, naționale și internaționale, începând cu cele din urmă, care au determinat evoluția sau măcar reacția celor din țară. Pe plan european manifestându-se o recrudescență a naționalismului, promovat și justificat prin aportul ideologiilor fasciste, România n-a putut rămâne în

⁵ Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, București, Editura Saeculum I. O., 1997, p. 306-307.

⁶ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. 1926-1947*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 342-343.

⁷ Armand Călinescu, *Însemnări politice 1916-1939*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 295.

⁸ Nae Tudorică, *Mărturisiri în dubul adevărului. Mișcarea legionară și Căpitanu așa cum au fost*, Bacău, Editura Plumb, 1993, p. 101-103.

afara acestei direcții, care s-a conturat tocmai în ideologia legionară pusă în practică de **Garda de Fier**, devenită mai târziu **Partidul „Totul pentru Țară.”** Coloratura specific națională apărea în legătură cu o profundă mistică religioasă creștină, care susținea superioritatea și puritatea rasei românești și rolul important pe care Dumnezeu l-a hărăzit României, idei expuse și la Târgu-Mureș. Cuvântarea lui D. P. Andronescu este relevantă în acest sens: „*În noi, studențimea română se vede reînvierea vechilor traci, cari se sacrificau pentru binele patriei. În studențimea română se vede reînvierea unui neam amenințat să se stingă de o epidemie morală. Dar traci au suferit de o mare boală: aceea a dezbinării și trădării. Aceasta i-a făcut să nu fie stăpâni ai lumii.*”⁹

În același timp însă, România era legată prin tratate de vecinii săi și de puterile occidentale, Anglia, Franța, și nu putea tolera puternica afinitate a legionarilor față de Germania, Italia și Spania. Pe de altă parte, existau și felurite grupări politice, care, din, rațiuni diferite se împotriveau ideologiilor și practicilor extremiste.

Congresul aprobat de Ministerul de Interne, cu condiția ca toate universitățile să fie de acord, a fost amenințat în chiar organizarea lui de refuzul rectoratelor Universităților din Cluj și Iași de a le permite studenților să participe la acesta. Presa centrală a relatat aceste evenimente cu câteva zile înainte de Congres. Astfel, Ministerul de Interne se vede nevoit să aprobe Congresul numai pentru studenții facultăților din București și Cernăuți. În preziua deschiderii sale, rectorul Universității din Cluj, profesorul Ștefănescu-Goangă, într-un comunicat, aproba participarea la Târgu-Mureș a studenților din Universitate, dar numai a acelora care făceau parte din organizații studențești recunoscute de Senatul Universității.¹⁰

Rectorul Universității din Iași, Traian Bratu, aflat la București în timpul Congresului, și-a motivat refuzul său și al Senatului Universității prin faptul că Uniunea Națională a Studenților Creștini Români nu avea ființă legală și aceasta primea la Congres doar studenți ce făceau parte din organizație. Studenții au încercat să-l „înduplece” pe rector și să obțină măcar o aprobare verbală din partea lui.¹¹ Neobținând-o, ei au ascultat de

⁹ *Congresul general studențesc de la Târgu-Mureș*, în *loc. cit.*

¹⁰ *Ibidem*, an 53, nr. 93, 3 aprilie 1936, p. 7.

¹¹ Stelian Neagoe, *Triumful rațiunii împotriva violenței*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 430.

îndemnul lui Codreanu care le cerea să fie prezenți la Congres. Studenții ieșeni s-au urcat în trenul ce-i ducea spre Pașcani, înlocuindu-i pe mecanic și pe fochist cu doi studenți. Trenul i-a luat de la Pașcani și pe studenții din Cernăuți, iar în cursul nopții vagoanele cu studenții din București au fost și ele alăturate. Apoi, cu luminile stinse, și-a continuat drumul spre Târgu-Mureș.¹²

În cursul nopții, trenul s-a oprit în gară la Sinaia, unde era ridicată o placă în memoria ministrului asasinat I. G. Duca. Știrile pe care le avem din presa vremii, referitoare la acest moment, sunt foarte contradictorii. Pentru studenții care veneau la Congres, chiar și oprirea în această gară ar fi fost provocată de un agent al securității, persoană rămasă neidentificată. Gheorghe Furdui, președintele UNSCR, declară că în gara Sinaia s-au cântat doar cântece naționaliste, așa cum s-a făcut în fiecare stație de oprire.¹³ Chiar și Ministerul de Interne, într-un comunicat preluat și de presa locală, declara că zvonurile potrivit cărora la Sinaia s-ar fi profanat placa memorială I. G. Duca sunt lipsite de temeii.

Totuși, la Sinaia s-a întâmplat mai mult decât atât, dacă ar fi să ne luăm după urmările incidentului - rapoarte ale poliției orașului Sinaia, studenți deferiți justiției, rapoarte ale Ministerului de Interne, răspunsuri la aceste acțiuni ale unor mari personalități, cum ar fi Armand Călinescu, folosirea incidentelor de la Sinaia ca argument în demisia forțată a lui Eugen Triteanu, subsecretar de stat al Propagandei, pe lângă Ministerul de Interne, din guvern -, dar și după memorialistica contemporană.

Așadar, aproape 4000 de studenți se îndreptau spre Târgu-Mureș; era normal ca populația orașului să fie, dacă nu îngrijorată, măcar sub o stare de surescitare. Presa locală mureșeană reflectă starea de spirit a localnicilor. Încă înainte de a se ști cu siguranță că acest Congres se va desfășura la Târgu-Mureș, populația mureșeană a primit fel de fel de sfaturi de comportare și cuvinte de îmbărbătare. Pe lângă vorbe, aflăm tot din ziare că autoritățile însărcinate cu organizarea acestui Congres au împânzit orașul cu poliție și jandarmerie aduse din alte localități, „orașul semănând cu un câmp de bătălie.”¹⁴ Alți localnici, persoane importante de etnie

¹² Nae Tudorică, *op. cit.*, p. 101.

¹³ Gheorghe Furdui, *În jurul incidentelor din gara Sinaia*, în *Universul*, an 53, nr. 101, 11 aprilie 1936, p. 11.

¹⁴ *Diákkongresszus* [Congres studentesc], în *Hiradó*, Târgu-Mureș, an XXIII, nr. 14, 6 aprilie, 1936, p. 1.

maghiară și evreiască, și-au găsit brusc afaceri importante în alte orașe, fiind ținta glumelor presei la întoarcerea lor, după încheierea Congresului.

Se remarcă faptul că ziarele maghiare și evreiești târgumureșene acoperă evenimentele cu mult mai mult realism, chiar dacă au încercat uneori să le bagatelizeze prin glume.¹⁵

Interesați mai mult ca românii de substratul politic al Congresului, maghiarii și evreii au fost mult mai atenți la problemele interne ale Congresului și nu s-au sfiit să denunțe spiritul legionar al acestuia:

A fost Congres studentesc la Târgu-Mureș?, se întreba ziarul *Uj szó* în 13 aprilie, și denunța implicarea partidului renăscut din cenușa-i proprie, „Totul pentru Țară,” în acest Congres. Mulțumiți de buna organizare a Congresului, ei trec repede peste aspectul organizatoric și insistă asupra evenimentelor dintr-o perspectivă mai adâncă, precum pronunțarea condamnărilor la moarte împotriva personajelor politice calificate ca trădători și canalii.¹⁶

Ziarele românești liberale și țărăniște, reflectând bucuria pentru prezența a aproape 4000 de studenți, care le vizitau orașul, „*minoritar încă din nenorocire*,”¹⁷ îi considerau pe aceștia purtătorii mesajului țării, care integra astfel Mureșul în cadrul intelectual al patriei mamă. Îngrijorate însă și ele de conotația politică a Congresului, și-au îndreptat privirile spre organizarea exterioară, mulțumiți că totul s-a terminat fără manifestări de violență și că, din acest punct de vedere, ei nu și-au atras asupra lor oprobiul maghiar și evreiesc. Astfel, ziarele românești nu prezintă pe prim plan desfășurarea Congresului, ci mai mult chestiuni externe.

Pe de altă parte, preocupați de problemele politice locale, ei dau importanță maximă, în unele articole, unor fapte particulare minore pentru desfășurarea Congresului, iscându-se polemica între ziarele partidelor țărăniște, aflat în opoziție, și liberal, aflat la guvernare în acea perioadă, care ocupă un spațiu important în paginile celor două periodice.

¹⁵ Doi legionari cazați la un avocat minoritar, discutând cu o fată de gimnaziu (fiica acestuia) după 2 zile au trecut la sentimente mai bune, mai rezonabile. Tânărul, indiferent de uniformă, e tânăr, și femeia a învins și acum fanatismul. Benczel Béla, *Még mindig a diákkongresszus* [Tot despre congresul studentesc], în *Hétfői ujság*, Târgu-Mureș, an III, nr. 13, 13 aprilie 1936, p. 2.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Congresul Studenților Creștini în orașul nostru*, în *Mureșul*, an VII, nr. 3, 1 aprilie 1936, p. 3.

Dacă primarul liberal, Emil A. Dandea a stat sau nu în picioare cu mâna ridicată în timpul imnului legionar, este un fapt de mare importanță pentru politica locală, ce necesita un răspuns în ziarul liberal, răspuns ce-l situează pe primarul Dandea la egalitate cu protipendada țărănistă în ceea ce privește timpul de stat în picioare și felul cum s-a comportat.¹⁸

Ungurii și evreii au fost mai atenți simțindu-se direct vizați de acest Congres, pe când românii, bucuroși să primească în orașul lor pe semenii ce le vorbeau limba, nu s-au mai gândit ce se ascunde sub pavăza acestui încăpător nume de Congres studențesc, mai ales că unirea din 1918 era încă proaspătă în conștiința lor și se cerea întărită prin mai puternice legături cu centrele importante ale țării.¹⁹

Diferența de interpretare și atitudine față de evenimentele de la Târgu-Mureș rezultă din dualitatea Congresului, titulatura de Congres Studențesc mascând de fapt, o acțiune politică ce n-a fost sesizată decât parțial de presă, organe administrative și populație. Această bivalență s-a manifestat și în timpul Congresului, expunându-se aici unele lucrări științifice și rapoarte care au dat un aspect intelectual, studențesc și oficial reflectat pe larg de presă. Printre acestea se aflau rapoarte privind probleme specific studențești: situația materială a studenților, poziția acestora față de politica externă, starea în care se afla sportul studențesc, precum și probleme generale ale națiunii în optica lor, românii de peste hotare, problema evreiască, curente sociale distructive, economie, industrie. S-au susținut și revendicări materiale ale studențimii. Și-au făcut loc însă și manifestări verbale violente, antisemite și antidemocratice, care au fost doar amintite, și nu prezentate în sine în presa locală.

Partidele au încercat să folosească evenimentele de la Târgu-Mureș ca argumentație pentru conflictele lor politice, dând dovadă, în bună măsură, de o ignorare a evenimentelor petrecute și a pericolului pe care acestea îl reprezentau. Astfel, PNȚ se manifestă contra PNL, pe plan local contra primarului Dandea și pe plan central contra guvernului Tătărescu, care, nevoit să se apere pentru a-și păstra poziția, încearcă o justificare a reacției sale, folosindu-l ca țap ispășitor pe Eugen Titeanu - subsecretar de stat, care prin funcția și persoana sa ingrată ca cenzor al presei - atrăsese deja în

¹⁸ *Glasul Mureșului*, Târgu-Mureș, an III, nr. 57, 5 aprilie 1936, p. 4.

¹⁹ *Cuvântarea domnului Emil Dandea*, în *Glasul Mureșului*, an III, nr. 58, 25 aprilie 1936, p. 3.

mod negativ atenția acesteia și ar fi fost oricum „debarcat” mai devreme sau mai târziu.

„Cazul Titeanu” reușește să stârnească pasiuni ce se bucură în presa centrală de o atenție mai mare decât Congresul însuși, constituind subiectul unui adevărat foileton în *Universul*.²⁰

Înscriindu-se și el în aceeași direcție a încercării folosirii Congresului pentru a câștiga capital politic, P.C.R. avertizează populația, într-un manifest difuzat cu ocazia organizării în 31 mai a unei demonstrații pentru răsturnarea guvernului organizată de P.N.Ț., de pericolul legionar: „*Veți îngădui ca lanțul asasinatelor începute cu Duca să se lungească cu noi victime? Veți îngădui asasinarea șefilor național-țărăniști Mihalache, Lupu, Madgearu etc. - cum au jurat gardiștii la Congresul de la Târgu-Mureș?*”²¹

Dintre numeroasele reacții provocate de constituirea „echipelor morții” care își propuneau lichidarea unor personalități ale vieții publice și politice, amintim arestarea capilor studențimii: Gh. Furdui, Al. Cantacuzino, Ion Antoniu, Paul Craja. Acestora li se vor intenta procese, fapt la care reacționează printr-un manifest care a fost răspândit în universitățile din țară. Manifestul prezenta situația din țară în viziunea studenților legionari și măsurile pe care ei le considerau potrivite pentru remedierea acestei situații, referindu-se și la personajele vieții publice pe care ei le considerau periculoase pentru țară.²²

De ce Congres studențesc la Târgu-Mureș ?

Necunoscând persoanele care au luat decizia la nivel central, presa neacoperind această latură a Congresului, nu ne rămâne decât să facem supoziții pe marginea răspunsului la această întrebare.

Din presă putem să presupunem existența unui consens în ceea ce privește ținerea Congresului la Târgu-Mureș și chiar mai mult, presa românească ne dă un posibil răspuns la această problemă.

Târgu-Mureșul nu era un oraș universitar și nejustificând din acest punct de vedere ținerea Congresului acolo, nu ne rămân decât explicații de sorginte etnică, redate pe ocolite de presa românească, care a privit

²⁰ *Și totuși subsecretarul de stat dela interne va fi demis*, în *Universul*, București, an 53, nr. 100, 10 aprilie 1936, p. 5.

²¹ Apud Ioan Scurtu, *Din viața politică...*, p. 354.

²² Idem, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1996, p. 226.

Congresul ca pe un mesaj pe care țara îl transmite orașului, integrându-l circuitului cultural și intelectual.

Tot pe această linie etnică se mai poate presupune că acest Congres era un avertisment față de iredentismul manifestat de statul maghiar după Versailles, care a generat temeri puternice în rândul românilor de pretutindeni, și mai ales din Ardeal, unde a și avut ecou. Târgu-Mureșul, fosta capitală a secuimii, cu o majoritate etnică maghiară, putea justifica astfel alegerea ca loc de desfășurare a Congresului studentesc.

În ședința festivă de deschidere a Congresului, Gheorghe Furdui, președintele Uniunii Naționale a Studenților Creștini, a încercat să explice de ce a fost ales Târgu-Mureș ca loc de desfășurare a Congresului: *„Ca un omagiu adus Ardealului, pe plaiurile căruia se desfășoară Congresul studentesc, gândul nostru se îndreaptă către cel mai venerabil reprezentant al bisericii și al naționalismului ardelean, protopopul Moța; iar ca un omagiu suferințelor Ardealului, am înțeles să dăm președinția de onoare la trei țărani din Munții Apuseni. Nu este o simplă întâmplare, că cel de al 10-lea Congres se ține în cetatea Tg.-Mureș, simbolizând astfel legătura noastră cu Ardealul, ci am făcut aceasta spre a demonstra forța tineretului românesc naționalist și a conducătorilor României de mâine.”*²³

Congresul general al studenților de la Târgu-Mureș s-a încheiat pe data de 5 aprilie, iar studențimea prezentă la acest Congres a aprobat, în unanimitate următoarea moțiune: *„După 14 ani de suferință și jertfe, studențimea română creștină se regăsește pe aceeași linie de credință și luptă naționalistă și creștină, începută la 1922 și afirmă cu hotărâre aceleași crezuri.*

Studențimea română, ca un corp conștient, își afirmă completa independență a spiritului de acțiune și de disciplină, încuviințând ca, individual, studenții să poată da concurs activ mișcărilor naționaliste: Totul pentru țară, Partidul Național Creștin, Frontul Românesc și Liga corporatistă.

Studențimea declară unanim și solidar, că realizarea integrală și definitivă a idealurilor naționale și dezideratelor profesionale nu se va putea face decât prin instaurarea la conducerea statului român a unui organism politic naționalist.

Până la rezolvarea integrală a dezideratelor din 1922 și reafirmate an de an de studențime în Congres, prin instaurarea la cârma destinului națiunii

²³ *Congresul general studentesc de la Târgu-Mureș*, în loc. cit, an 53, nr. 95, 5 aprilie 1936, p. 11.

române, mișcarea integrală naționalistă a studențimii afirmă încă odată progresivul și marele pericol spiritual, etnic, cultural, economic și politic al elementului minoritar - evreii - și încearcă să lupte, prin orice mijloace, pentru definitivă instaurare a românilor în drepturile lor firești.”²⁴

Congresul studențesc se declară solidar cu dezideratele materiale și profesionale ale neamului și în consecință cere:

1. românizarea industriei și comerțului;
2. desființarea legii care hotărăște limitarea numărului studenților la universități;
3. autonomia organizațiilor studențești, studențimea singură fiind indicată să se conducă, conform spiritului și nevoilor ei;
4. reducerea taxelor universitare și abolirea celor de examen;
5. ameliorarea stării materiale prin acordarea de burse și subvenții, să li se aplice principiul conducerii autonome, cu controlul forurilor care le subvenționează. Să se interzică patronajul politic al căminelor și cantinelor;
6. călătoria studenților pe C.F.R. și S.M.R. să se facă cu reducere de 50 la sută în tot timpul anului;
7. casa studenților din cadrul Cetății universitare să fie administrată după principiul autonomiei studențești;
8. sancționarea cu pierderea oricărui drept a studenților de peste hotare, care se dedau la manifestații ce ating reputația și interesele românești;
9. înființarea unei politehnice agricole la Craiova, adaptată la structura agrară a țării.²⁵

Acest Congres general al studenților de la Târgu-Mureș „a amplificat animozitățile dintre suveran și Garda de Fier, dintre legionari și Guvern, dintre această grupare și opinia publică democratică și patriotică.”²⁶

În prima jumătate a anului 1937, viața politică se derula într-o atmosferă de acalmie, mai ales datorită tacticii de „așteptare” a conducerii Partidului Național-Țărănesc. Pe acest fond, Garda de Fier și Partidul Național Creștin au devenit tot mai energice, ținta lor fiind partidele

²⁴ *Ibidem*, nr. 98, 8 aprilie 1936, p. 8.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Traian Bosoanca, Ilarie Gh. Opreș, *Alegerile parlamentare din județul Mureș 1919-1939*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2004, p. 163.

democratice și mai ales Partidul Național-Țărănesc al lui Mihalache, acuzat de „bolșevism” și „comunism.”

Grație propagandei agresive pe care a făcut-o, dar și simpatiei de care se bucurau, la alegerile din 1937 legionarii s-au clasat ca al treilea partid, după PNL, cu 35,9%, și PNTȚ, cu 20,4%.

După constituirea la 17 noiembrie a guvernului Gheorghe Tătărescu (17 noiembrie - 28 decembrie 1937), alegerile parlamentare au fost fixate pe data de 20 decembrie, la Adunarea Deputaților, și la 23-28 decembrie, la Senat.

În județul Mureș, pentru cele 6 locuri de deputați, și-au depus candidatura 12 partide politice: Partidul Național Liberal, Partidul „Totul pentru Țară”, Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Creștin, Partidul Maghiar, Partidul Național Liberal (Gh. Brătianu), Partidul Țărănesc-Radical, Partidul Poporului German, Partidul Social Democrat, Partidul Poporului, Partidul Evreiesc, Partidul Agrar.

În județul Mureș, pentru prima oară în cele 10 alegeri parlamentare din perioada interbelică, victoria a revenit Partidului Maghiar, cu 26,49%, Partidul „Totul pentru Țară” clasându-se pe locul al patrulea, cu 12,62%. Au fost declarați ca deputați aleși: Mihail Șerban și dr. Emil Dandea - liberali, Ion Găvănescu - legionar, dr. Ioan Vescan - național-țărănesc, Octavian Goga - național-creștin și Bethlen Gheorghe - Partidul Maghiar.²⁷

Ziarul *Buna Vestire* prezintă într-un scurt articol activitatea legionară în județul Mureș: „*de la un capăt la celălalt al județului Mureș se aude răsunând „Imnul tinereței legionare” și „Ștefan Vodă al Moldovei”, care este cunoscut și de ultimul țăran din cel mai îndepărtat cătun. Dacă mișcarea legionară se bucură în județul nostru de deosebită simpatie a întregii mase țărănești, acest lucru nu se datorește nici întrunirilor „turbate”, nici promisiunilor, ci se datorește sufletului curat al legionarului, și cântecului tinerețesc care izvorăște din acel suflet.”*²⁸

Toate celelalte partide mergeau prin sate zilnic, făcând tot felul de promisiuni, posibile și imposibile, și cerșind votul țăranului. „*În acest vacarm de patimi, când partidele politice se înjură ca la ușa cortului, învinuindu-se unele pe altele că au furat banul public și că au trădat interesele*

²⁷ *Ibidem*, p. 173.

²⁸ *Activitatea legionară în județul Mureș*, în *Buna Vestire*, an I, nr. 246, 20 decembrie 1937, p. 3.

alegătorilor naivi, singur legionarul își păstrează sângele rece și se poartă demn, așa cum se cere unui luptător în aceste vremuri grele. Niciodată nu promite alegătorilor nimic. Legionarii spun: Cine crede în noi, să ne urmeze. Cine așteaptă ca pe urma votului să primească serviciu la oraș, ori alt favor, să voteze cu alții la noi n'are ce căuta. Peste tot legionarii sunt primiți cu dragoste.”²⁹

Cu toate că în zona Mureșului existau elemente legionare sau cu vădite simpatii legionare, rapoartele care se primeau la Biroul Siguranței din cadrul Chesturii de poliție Târgu-Mureș erau laconice, inexacte sau, pur și simplu, superficiale. Acest lucru este și mai evident dacă avem în vedere notele raport de răspuns ale Birourilor de Siguranță din teritoriu. Iată, spre exemplu, ce comunica Biroul Siguranței din cadrul Comisariatului de Poliție Reghin: „*Avem onoarea a vă raporta că pe raza acestui Comisariat nu s-a semnalat până în prezent apariția legionarilor Traian Borobaru și Ilie Smuiteda și nici a altor legionari... De altfel, pe raza Comisariatului nostru, nu s-a semnalat prezența vreunui legionar notoriu.*” Cu certitudine că mare parte din cei ce încadrau atunci birourile respective erau slab pregătiți și depășiți de evenimente, devreme ce ar fi fost de ajuns să citească doar *Monitoarele Oficiale* care se difuzau și unde apăreau liste întregi cu legionarii din fiecare județ, fie că se mai aflau sau dispăruseră din țară imediat după 1941.³⁰

Congresul studentesc de la Târgu-Mureș a fost o manifestare a tineretului legionar. Studențimea a defilat în întregul oraș, stârnind admirație, astfel că nu a fost necesară intervenția armatei. La finalul congresului, studențimea română declara că, pentru realizarea integrală și definitivă a idealurilor naționale, e nevoie de instaurarea la conducerea statului a unui organism politic naționalist. Naționalismul Mișcării legionare nu era însă un ideal care să se închidă în clipa în care va fi cucerită puterea politică a statului.

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Nicolae Balint, *op. cit.* p. 3.

Dinamica identitară în cultura teatrală contemporană: dramaturgia absurdului

INOCENȚIU DUȘA

Universitatea de Artă Teatrală, Târgu-Mureș

Abstract

*The Identitary Dynamics in Contemporary Theatral Culture:
The Dramaturgy of the Absurd*

The purpose of this study is to analyse the manner in which the issues of identity have been delineated for the theater of absurd representatives, by insisting over the way the playwrights have been falling upon hard times, of difficulties and crisis, close connected to the loss of identity and recover a new one. These biographical details thus become interpretative keys of the playwright works, the obsession of the biographic being reflected in the written pages.

We have started our analissys by an incursion in the term identity semantics and we have concluded that any comment concerning the identity can not skip its dialogical essence, the identitary construction being made only by using the dialogue to the others. Thus, any "self image" must be recognized by the others, it needs a comparative context. Thus, the close relation between identity and culture can be explained, because the cultural diversity represents the main laboratory that allows this comparison.

During the last decades, the identity as a separate notion, has successfully grabed the attention of the researchers representing various domains, such as sociology, antropology, politology and history. The literary one, along with its segments, the theory of literature, dramaturgy, has been preoccupied by this aspect. The dramaturgy of the absurd is a very interesting territory to explore the identity aspects, especially because between the parents of the absurd theater we may find playwrights of various origins: an Irish, Samuel Beckett; an Armenian Russian, Arthur Adamov; a French, Jean Genêt; a Romanian, Eugen Ionescu.

It is an important and significant theme, as long as the identity dilema of those personalities we have mentioned, has spread for several decades. We must consider the positive aspect that allows us too to retrace the identity dilema by using the playwrights own confessions, diaries, or the interviews they have offered at the age of absolute maturity; it is simptomatically that, in its public revelation, the starting point was represented by the playwrights themselves, that were in close connection to the literary critics. Thus, we have in front of our eyes a real and complex "file" of

playwrights identity, consisting of their own confessions, of their family reflections and finally by information offered by the contemporary critics.

Keywords: *Eugen Ionescu, theater of the absurd, identity crises, characters, author, alter ego.*

1. În căutarea identității: orizonturile unui concept

Problema identității pare a fi la prima vedere un subiect căruia nu-i putem omite implicațiile politice, ideologice sau culturale. Vorbim azi în mod firesc de o identitate europeană, după cum ne rețin atenția identitățile naționale, cele culturale sau individuale. Europa este un continent de răscruce, unde s-au întâlnit și s-au întrepătruns diverse culturi și civilizații încă din antichitate. Cum spunea Țvetan Todorov, când două culturi se întâlnesc, nu intră în război, ci în metisaj.¹ Aceste întâlniri au fost sursa unei perpetue reinventări europene, garanție a evoluției și deci a supraviețuirii vechiului nostru continent. Așadar, diversitatea culturală, schimburile și dialogurile între aceste diferite culturi nu sunt fenomene noi pe scena europeană, ci unele care o definesc și asigură bazele unității europene. România, în aceste sens, este un minilaborator al diversității, care se înscrie perfect în contextul continentului.

Există multe definiții ale culturii, dar pentru mulți ea rămâne mai ales o curiozitate a spiritului, o sete de a învăța și de a înțelege, care îi permite omului să-și exprime sentimentele și să-și depășească astfel condiția de ființă muritoare. Arta ne ajută să uităm timpul și ne dă posibilitatea să transmitem printr-o cercetare profundă și intimă ceea ce înseamnă condiția umană.² Valorile culturale, ordonând conștiințele și modelând personalități, au puterea de a întregi identitățile colective sau pe cele individuale, fiind un aport cu atât mai prețios într-o lume amenințată de uniformizarea comercială.

În cadrul studiilor culturale, care în ultimele decenii și-au extins rapid domeniul și și-au câștigat legitimitatea în mediul academic, chestiunile de identitate sunt adeseori prezente. Diferența este totuși o condiție necesară existenței. Pentru a deveni om, fetusul trebuie să iasă, să fie expulzat și separat de mama sa; de aceea mai târziu omul visează să-și

¹ Țvetan Todorov, *Omul dezrădăcinat*, Iași, Editura Institutului European, 1999, p. 165.

² Jerome Clement, *Ce este cultura? În dialog cu fiica mea*, București, Editura Nemira, 2005, p. 114.

regăsească unitatea originală - visul unui paradis pierdut în van, recăutat în iluzia și negația oricărei alterități.³

Pentru că persoana umană se identifică întotdeauna în referință cu grupul său, ea nu există cu adevărat ca persoană decât diferențiindu-se: autonomia sa, libertatea sa și capacitatea sa de relaționare există cu acest preț.

Noțiunea de identitate a intrat cu succes în ultimele decenii în atenția cercetătorilor din mai multe domenii, de la sociologie la antropologie, de la politologie la istorie. Nici domeniul literar, cu toate diviziunile lui, teoria literaturii, dramaturgia, nu a rămas străin unor astfel de preocupări.

Tocmai de aceea îmi propun prin lucrarea de față să analizez cum se conturează problema identității în cazul reprezentanților teatrului absurdului, insistând asupra felului în care au traversat momente dificile, de criză, legate de pierderea identității și redobândirea unei noi identități. Ulterior, doresc să surprind, pornind de la piesele clasice din dramaturgia absurdului, cum personajele sunt și ele însele în căutarea identității. Așadar, cum obsesia biografică a dramaturgilor se reflectă în paginile scrise.

Înainte de a începe această analiză, o incursiune în semantica termenului de **identitate** consider că este necesară.

A vorbi la modul teoretic despre identitate pare a fi o tentativă destul de dificilă, deoarece este vorba de o noțiune complexă. Înainte de a o putea include într-o frază afirmativă, ea se enunță într-o manieră interogativă.⁴ Problematika identității pleacă întotdeauna de la interogația „cine sunt eu?”; numai că această întrebare, contrar a ceea ce am putea crede, nu s-a pus la fel în toate timpurile, ea fiind de fapt o problemă tipic modernă.

Recunoașterea celuilalt implică și constatarea că suntem asemănători, dar și diferiți unul în fața altuia. Recunoașterea identității se asociază așadar cu recunoașterea *alterității*. Cu atât mai mult cu cât natura umană n-a fost niciodată unitară, ci întotdeauna diferențiată. Paul Ricoeur a fost între cei ce a observat și a evocat o solidaritate care a existat mai degrabă în funcție de diferențele dintre oameni decât în funcție de similarități.⁵

³ Inocențiu Dușa, *Singurătatea spectatorului de cursă lungă*, în *Symbolon. Revistă de științe teatrale*, nr. 9, 2005, p. 229.

⁴ Sorin Alexandrescu, *Identitate în ruptură*, București, Editura Univers, 2000, p. 273.

⁵ *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, coord. Gilles Ferreol, Guy Jucquois, Iași, Editura Polirom, 2005, p. 329.

În termeni contemporani, prelungind această constatare, se poate spune că recunoașterea diferențelor este elementul care ne poate uni mai bine. Într-o Europă multietnică și multiconfesională, alegerea anului care tocmai s-a încheiat, 2008, ca an al dialogului intercultural, a fost o provocare pentru întărirea elementelor identitare, dar și pentru prețuirea valorilor culturale ale celorlalți. Apărarea identităților, culturale, lingvistice, religioase, sexuale etc., adică a dreptului de a rămâne tu însuți, joacă un rol important în dinamica politică contemporană.

Așadar, identitatea nu este o esență sau o realitate statică, ci dimpotrivă, o substanță, o realitate dinamică, care nu poate fi analizată decât prin lentila unei logici a diferenței, a dinamicii, a schimbării. Conform lui Charles Taylor, „*ceea ce noi suntem nu poate epuiza problema condiției noastre, fiindcă suntem mereu supuși schimbării și devenirii.*”⁶ De asemenea, *problema identității* poate fi judecată corect numai prin asociere cu cea a *alterității*, fiindcă orice identitate, orice conștiință identitară presupune existența unui Celălalt. Identitățile se construiesc prin interacțiune socială; iar dacă limba este unul din elementele esențiale ale identității, tot limba implică și un dialog cu Celălalt, pentru conștientizarea identității.

Sunt deci numeroase evaluările care precizează că identitatea are un caracter „paradoxal,” precum avertismentul lui Heraclit, conform căruia nu te poți scâlda de două ori în același râu; toate conduc spre constatarea că identitatea se construiește prin confruntarea dintre *același* și *altul*, dintre *similitudine* și *alteritate*. Orice analiză asupra identității nu poate omite esența ei dialogică,⁷ construcția identitară înfăptuindu-se doar prin dialogul cu celălalt. Așadar, orice „*image de sine*” este supusă recunoașterii de către celălalt, are nevoie de un context comparativ. De aici și relația strânsă dintre identitate și cultură, fiindcă diversitatea culturală este laboratorul principal care permite această comparație.

2. Paternalismul multiculturalist al dramaturgiei absurdului

La începutul anilor 50, în Franța, ca de altfel în întreaga Europă, în care amintirea dramatică a războiului, emigrația, urbanizarea, nevoia industrializării au condus spre o revizuire a valorilor, inclusiv a celor culturale, are loc geneza a ceea ce s-a numit „*noul teatru,*” după exemplul „*noului roman.*” Evenimente aproape contemporane au făcut loc dramaturgiei absurdului în conștiința publicului, începând cu premiera

⁶ Charles Taylor, *Etica autenticității*, Cluj, Editura Idea Design&Print, 2006, p. 80.

⁷ Zygmunt Bauman, *Etica postmodernă*, Timișoara, Editura Amarcord, 2000, p. 76.

din 1950 a piesei lui Ionescu, *Cântăreața cheală*, la Théâtre de Noctambules, continuând în același an cu *L'Invasion* și *La Grande et la Petite manoeuvre* de Arthur Adamov la studioul Champs Elysée și cu *L'Equarrissage pour tous*, de Boris Vian. În anul 1951 debutează Georges Schéhadé, în 1952 Jean Vauthier, în 1953 Samuel Beckett.⁸ Cu toate că acestui curent li s-au mai alăturat Jean Genêt, Fernando Arrabal, Edward Albee, Edward Bond, Günther Grass, Harold Pinter, Robert Pinget, reprezentativă rămâne triada Ionescu, Beckett și Adamov. Acest nou teatru n-a rămas circumscris doar dramaturgiei franceze, devenind definitoriu pentru o întreagă generație postbelică, reținând chiar și azi atenția pe scenele din întreaga Europă.

Cunoscut și ca „antiteatru” (cum îl definea Ionescu) sau „teatru experimental,” s-a impus în limbajul criticii de specialitate și al publicului mai ales cu denumirea de „teatru absurdului,”⁹ după ce Martin Esslin i-a consacrat mai multe analize sub acest generic. Debutând cu intenția de a deveni „punctul omega” al dramaturgiei, dărâamând principiile dramaturgice care s-au impus încă din antichitate, teatrul absurdului a fost în cele din urmă integrat într-o tradiție și încărcat de ideologie și de sens, datorită acelorași exegeți și critici literari. Termenul de teatru al absurdului își datorează, în mare măsură, cariera fericită, criticului englez Martin Esslin. În studiul său, *Teatrul absurdului* (Londra, 1961),¹⁰ Esslin a încercat să definească acest fenomen teatral, să-l circumscrie și să-l recomande ca fiind, prin excelență, teatrul care exprimă tendințele inovatoare și o atitudine comună în fața existenței.

Încercarea de a caracteriza teatrul absurdului ca expresie a unei gândiri filosofice articulate, a existențialismului francez, s-a izbit de evidente greutăți. Mai fericită a fost tendința de a încadra teatrul absurdului într-o mișcare vastă de avangardă teatrală și a face din el expresia cea mai caracteristică a acestei avangarde.

Sub orice egidă s-ar așeza este evident că teatrul absurdului încearcă, în feluri multiple, să lărgească aria spectacolului. Eseistul Luc Estang scria, în urma primelor reprezentații cu *En attendant Godot* de Samuel Beckett, în anul 1953, că un astfel de teatru ar trebui numit „antiteatru, în raport cu concepțiile obișnuite ale artei dramatice,” iar doi ani mai târziu Eugen

⁸ Iustin Ceuca, *Evoluția formelor dramatice*, Cluj, Editura Dacia, 2002, p. 364.

⁹ Nicolae Balotă, *Lupta cu absurdul*, București, Editura Univers, 1971.

¹⁰ Martin Esslin, *Le théâtre de l'absurde*, Paris, Éditions Buchet/Chastel, 1963, passim.

Ionescu declara: „Nu fac antiteatru decât în măsura în care teatrul care se vede de obicei este luat drept teatru.”¹¹ Denumirea a prins.

Antiteatrul este înainte de toate anti-realist, anti-contingent și anti-rațional. El nu este o imitație, ci o refracție a realității. El pretinde să exprime această realitate într-o formă nu relativă și contingentă, ci universală și permanentă: cea a universului irațional al erei atomice.

De altminteri, el se consideră drept o artă specifică, ce trebuie să se elibereze de orice constrângere pentru a nu se supune decât legilor ce-i sunt proprii. Antiteatrul respinge în general categoriile dramatice tradițional admise: timpul și locul, acțiunea, caracterele, limbajul.

Maniera voit inedită, tendința stăruitoare de a violenta gustul publicului, tipică dramaturgiei absurdului nu trebuie considerate niște ciudățenii.

Dacă teatrul absurdului se caracterizează prin atitudini inovatoare, chiar în aceste tendințe inovatoare se proclamă legătura cu o îndelungată tradiție teatrală. O tradiție care, în esență, se caracterizează prin diminuarea importanței textului dramatic, text care, în teatrul modern, fusese considerat ca principalul vehicul al spectacolului.¹² De fapt, nu este vorba atât de demonetizarea limbajului în teatrul absurdului, cât de găsirea, în spectacol, a unor modalități propice să transmită, mai mult și mai bine, ceea ce este specific teatrului; se încearcă, cu alte cuvinte, o reîntoarcere spre forme vechi, non-verbale. Se preiau și se prelucrează baletul, pantomima, teatrul de marionete, elementele spectacolului de music-hall.

Năzuința dramaturgiei absurdului nu se oprește însă doar la prelucrarea unei experiențe teatrale, la captarea unor procedee tehnice și la prelucrarea unei experiențe literare. Antiteatrul nu este numai distructiv, el construiește peste ruinele pe care le-a provocat. Considerat sub acest aspect pozitiv, el este în esență un tablou al condiției umane și mai cu seamă al angoasei și nefericirii omului în luptă cu un univers absurd,¹³ care nu poate nici să-i satisfacă aspirațiile cele mai profunde, nici să răspundă la întrebările ce-l urmăresc.

Însă noul teatru nu oferă dizertații despre neliniștile noastre; el ni le arată, sugerând indirect unele adevăruri privind condiția omului.

¹¹ Eugen Ionescu, *Între viață și vis. Convorbiri cu Claude Bonnefoy*, București, Editura Humanitas, 1999, p. 41.

¹² Iustin Ceuca, *op. cit.*, p. 59-61; John Gassner, *Formă și idee în teatrul modern*, București, Editura Meridiane, 1972.

¹³ Matei Călinescu, *Eugen Ionescu. Teme identitare și existențiale*, Iași, Editura Junimea, 2006, p. 115.

De aici importanța pe care o capătă în această dramaturgie gesturile, mișcarea scenică, aparițiile fantastice, luminile, sunetele și mai ales obiectele¹⁴ a căror năvală evocă un univers antispiritual, mai consistent prin însăși opacitatea sa decât universul omenesc.

În sfârșit, teatrul absurdului prezintă un dozaj original de comic și tragic. Într-o lume din care este izgonită orice urmă de absolut, n-ar putea exista nici tragedie, nici comedie în stare pură: comicul *este* tragic și invers.

Ființa umană este totodată ridicolă și demnă de milă; universul este total lipsit de sens, fapt tragic, dar ar fi și mai tragic să luăm această lipsă de sens prea în serios.

Apelul la comicul batjocoritor este un mijloc de demistificare și de eliberare; el îngăduie distanțarea necesară pentru o privire asupra absurdității lumii.

Părinții teatrului absurdului sunt deja clasicizați, în special în persoanele unor dramaturgi cu origini foarte diverse: un irlandez, Samuel Beckett; un rus armean, Arthur Adamov; un francez, Jean Genêt; un român, Eugen Ionescu.

Nașterea a acestui fenomen teatral - ce a avut implicații culturale globale - la mijlocul secolului al XX-lea, a fost o adevărată provocare estetică și filosofică adresată atât criticilor, cât și publicului.

Astfel creațiile lui Beckett și Ionescu au generat adevărate „școli” de înțelegere a lumii prin intermediul artei, a celei teatrale în special, conducând la conturarea temelor non-comunicării și a așteptării morții din *no man's land*.

În fața unui teatru atât de complex și cu virtualități practic inepuizabile, se naște o irepresibilă nevoie artistică de abordare personală a lui, pentru a-l perpetua în spațiul românesc (din care Eugen Ionescu, exasperat de conformismul balcanic, s-a autoexilat), pentru a-i împlini cariera universală și, în special, pentru a avea șansa de a ne putea autodefini credibil în lumea postmodernă.

Analizat prin lentilele filosofiei existențialiste, îndeosebi a ideilor lui Jean Paul Sartre, teatrul absurdului se recomandă ca un teatru al unui triplu refuz: *refuzul psihologiei, al intrigii și al realismului*.¹⁵ Ca o consecință a refuzului psihologiei, dramaturgii „construiesc” personaje din care a dispărut complexitatea vieții psihice, sentimentele lor devenind superflue în dinamica relațională. Refuzul intrigii a făcut ca dramaturgii să comunice prin textul lor tocmai o experiență personală, stăruind asupra condiției umane, reflectând stările de spirit ale individului contemporan, cu ajutorul metaforelor, simbolurilor, alegoriilor și parabolilor. În fine,

¹⁴ Peter Brook, *Spațiul gol*, București, Editura Unitext, 1997.

¹⁵ Iustin Ceuca, *op. cit.*, p. 368.

refuzul realismului înseamnă refuzul raționalului, al unei logici stricte a faptelor. Raționalul este abandonat intenționat tocmai pentru a atrage atenția asupra pericolelor reale ale înstrăinării și dezumanizării individului. Realitatea nu mai este argumentată logic în dramaturgia absurdului, ci ea este prezentată ca atare, în imagini concrete, sub toate fațetele sale.

Criticat adesea pentru pesimismul și pentru iraționalismul său, teatrul absurdului este însă la o privire mai atentă tocmai o pledoarie pentru umanitate, o introspecție tragică asupra condiției umane. Dramaturgii au ales să exprime „*eforturile omului modern de a se adapta la lumea în care trăiește. Ei încearcă să-l facă pe individ să înfrunte condiția așa cum este ea în realitate, să-l elibereze de iluziile care, în mod inevitabil, îl fac să se simtă inadapdat și dezamăgit.*” (M. Esslin).¹⁶

Undeva la întrepătrunderea moștenirii culturale, a libertății lingvistice, a tradițiilor, artefactelor, identitatea dramaturgilor absurdului se construiește și se re-construiește în corelație cu provocările destinului. Astfel, construcția lor identitară este rezultatul melanjului unui număr incalculabil de factori.

3. Parcursul non-identitar: de la exil la alienare

Am reținut așadar, că identitatea este un produs social și istoric, căreia au încercat să-i confere un sens atât savanții europeni, cât și cei din S.U.A., până când a ajuns un construct esențial al științelor sociale.

Dinamica identitară se învâрте în jurul unor întrebări și se reflectă atât în identitatea individuală, cât și în cea națională. Comunitățile naționale, *comunități imaginare* în expresia lui Benedict Anderson,¹⁷ îi permit individului să se explice, să se autocunoască, să se raporteze la Celălalt. Construcția identitară este cu atât mai dificilă în cazul unor personalități prinse într-un bilingvism, ereditar sau cultural, pentru care inserția verbelor *a fi, a deveni* în propria biografie declanșează de cele mai multe ori crize durabile de conștiință.

Tentativa de la care am pornit, preliminară în aceste pagini, cu perspectiva reluării și detalierii subiectului, este de a urmări cum s-a realizat în cazul dramaturgilor principali din teatrul absurdului, definirea identității, trecând prin pierderea și re-construcția identitară.

Un subiect nu lipsit de semnificație, atâta vreme cât dilema identitară s-a prelungit timp de mai multe decenii; pozitiv este însă faptul că o putem reconstitui din confesiunile proprii ale dramaturgilor, din paginile lor de

¹⁶ Martin Esslin, *op. cit.*, p. 309.

¹⁷ Benedict Anderson, *Comunități imaginate*, București, Editura Integral, 2001, passim.

jurnal sau din interviurile de la vârsta deplinei maturități, după cum simptomatic este că au pornit în dezvăluirea ei publică, dramaturgii înșiși, cei apropiați criticii literari. Astfel că avem în față un adevărat „dosar” al identității dramaturgilor, complex, compus din propriile lor mărturisiri, din reflecțiile în familie, ca și din întregirile criticii contemporane.

Obsesie a întregii lor existențe, problema identitară s-a transferat nu de puține ori în textele lor dramatice. Și personajele lor trec prin același filtru (non)identitar, o trăsătură comună fiind aceea că universul lor afectiv este dominat de relațiile non-eroului cu existența, de tipul celor care ilustrează stări afective negative, adesea foarte apropiate de stările patologice.¹⁸ Dramaturgii refuzului stăruie cu ostentație asupra unei umanități suferinde, traumatizate, alienate; astfel, omul este reprezentat ca un animal bolnav de o misterioasă maladie *existențială*, aparent incurabilă.

Non-eroul din antiteatrul pe care l-au promovat Ionesco, Beckett, Adamov etc. nu numai că nu este scutit de suferință, dar de fapt aceasta este starea sa naturală, evoluția lui; angoasate de moarte, de singurătate ori de păcatul originar, de suspiciunea cu care sunt privite de ceilalți, de neputința comunicării cu cei din jur, de excesiva stare de dependență, personajele din aceste piese sunt anxioase prin excelență.¹⁹ Toate aceste trăsături rezonază la ceea ce Herbert Marcuse numise „*omul nefericit*” din societatea industrială de consum. Anxietatea lor, o stare definitorie și constantă, devine, prin decriptare psihologică, o reacție umană, înțepătoare, dureroasă chiar, care restrânge câmpul conștiinței și totodată pe acela al existenței.

Adesea parteneri în cupluri umane, personajele din dramaturgia absurdului nu mai stabilesc nici o trăsătură de unire care să-i apropie, după cum relațiile dintre individ și umanitate sunt în aceste cazuri adevărate raporturi de adversitate. Formula *noi* este din ce în ce mai rară și subminată în mod continuu atât de dorința de dominare, cât și de replierea indivizilor care apar în piese ființe traumatizate și înfrânte.

Non-eroul din dramaturgia absurdului devine astfel individul cel mai singur din întreaga literatură dramatică. O singurătate multiplă și copleșitoare: singur cu coșmarurile și angoasele sale, singur în fața morții, singur în fața durerii și a crimei, singur în familie, în mulțime, non-eroului tăindu-i-se astfel toate mijloacele de comunicare cu ceilalți.²⁰ Alienat în

¹⁸ Peter Brook, *A spune da noroiului*, în *Secolul 20*, nr. 10-11-12, 1985, p. 126-129.

¹⁹ Valentin Silvestru, *Paradoxul tragi-comic*, în *Secolul 20*, nr. 10-11-12, 1985, p. 186-198.

²⁰ Guy Scarpetta, *Becket sau neapartenența*, în vol. *Elogiu cosmopolitismului*, Iași, Editura Polirom, 1997, p. 139-144.

existență, măcinat de permanentele anxietăți, angajat pe un traseu labirintic pe care trebuie să evolueze asemenea unui clown, lipsit de orice speranță, acest *homme égaré* este în viziunea dramaturgilor absurdului un simbol al condiției umane.

Dramaturgii absurdului au ales în mod programatic acest drum și au conturat o *literatură a refuzului* societății care nu acordă individului dreptul la o existență firească. Un asemenea gen de creație artistică are prin chiar finalitatea sa o funcție alienantă. Apelând la caricatură, la grotesc, la situații aberante, limbaj incoerent, scene de music-hall, dramaturgii absurdului ajung să etaleze, în personajele cu care își populează piesele, conștiințe nefericite, chircite, bântuite de instincte opresive, paralizate de spaime, dominate de sentimentul alienării.

Teatrul absurdului - ca joc fără început și fără sfârșit, teatru al angoaselor, al singurătății și al alienării, rămâne în memoria noastră culturală îndeosebi prin trăsăturile sale definitorii, prin *ambivalența* sau *oximoronul* acestora: alternanța între real și vis, concret și abstract, între particular și general, între serios și parodie, între tragic și comic, disperare și burlesc, adevăr și ludic, teatru și teatralizarea vieții. Această ambivalență reflectă de fapt criza identitară pe care au traversat-o dramaturgii reprezentativi ai teatrului absurdului.

Education and Employment in Communist Albania

Asist. univ. ROZETA BICI
Universitatea „Aleksander Xhuvnai,” Elbasan

Rezumat

Educația și profesiile în Albania comunistă

Istoria Albaniei este o luptă continuă pentru independență care, deși a fost obținută în 1912, a fost păstrată pentru puțin timp. Cele două războaie mondiale, care au afectat întreaga lume, au impus Albaniei un regim de ocupație italiană, apoi nazistă; cel care a condus lupta de eliberare, carismaticul lider Enver Hoxha, este totodată cel care a deschis calea regimului comunist în Albania, preluând toate funcțiile-cheie pe linie politică.

În încercarea de a crea un echilibru între istoriografia comunistă, care glorifică regimul, și cea postcomunistă, care îl denigrează, lucrarea de față își propune să evidențieze două aspecte sociale - educația și profesiile, considerate prioritare de către liderii comuniști.

La preluarea puterii de către comuniști, sistemul educațional era foarte deficitar; 8% dintre bărbați și 92% dintre femei nu aveau deloc pregătire școlară. Astfel, guvernul și-a propus eradicarea totală a acestui fenomen al analfabetismului; măsurile adoptate prin reforma din 1946, după model sovietic, au afectat toate nivelele de învățământ: au fost stabilite cele patru nivele fundamentale de școlarizare - învățământul preșcolar, școala generală, liceul și universitatea, ultimele două având specializări diverse, în funcție de necesitățile statului; a sporit numărul profesorilor, cu studii de specialitate; s-a pus accent pe educarea adulților, prin constituirea așa-numitelor „școli de noapte”; au fost fondate principalele instituții de învățământ superior; s-a îngăduit studiul limbilor străine, rusa și engleza etc.

Profesiile erau, la rândul lor, sub controlul statului și în strânsă legătură cu studiile absolvite. Principiul după care se conduceau liderii comuniști era acela de a oferi o slujbă tuturor celor capabili să muncească. O importanță deosebită s-a acordat și femeilor, încurajate să renunțe la mediul casnic, în favoarea unei slujbe plătite de stat. Treptat, Albania trece de la statutul de țară agricolă, la cel de țară industrializată; s-au construit numeroase fabrici, uzine, sporind numărul angajaților; s-a dezvoltat sectorul comercial, schimburile de produse; s-a acordat atenție sectorului medical.

În concluzie, se poate spune că regimul comunist în Albania a avut atât aspecte pozitive, cât și negative - s-a eradicat analfabetismul, dar copiii comuniștilor au fost favorizați; toți albanezii au un loc de muncă, dar cei cu un trecut necorespunzător standardelor comuniste, nu au posibilitate de avansare etc.

Keywords: *Albania, USA, immigration, Melting Pot, Salad Bowl, social integration.*

Introduction

„Albania is a country as old as the Balkans themselves, inhabiting the Balkans before the Greek world, the Roman occupation and the Slavic invasion, which survived slavery and which inhaled to be alive, in every part where Albanians struggled for independence.”¹ One of the characteristics of Albanian history is the relation to its endless wars for independence, an independence, which would be gained on November 28, 1912. This independence would last for a few months due to the Balkan Wars, which would separate it definitely from some of its territories, such as Kosova, Çamëria, part of Macedonia and part of Montenegro as well, as a result of the Conference of Ambassadors in London, in 1913.

This would not be the last hardship for Albania, as it experienced other war disasters, such as World War I and World War II. The end of the latter had a strong impact on countries in Central and Southeastern Europe. Nevertheless, Albania was involved in World War II due to its invasion and then occupation by Fascist Italy, in 1939; later on, Albania was occupied by Nazi Germany, experiencing thus two totalitarian regimes. The fight against the Germans led to the creation of the Albanian National Liberation Army, followed by the foundation of the Albanian Labor Party (PPSH), in 1941. The leader of these forces was Enver Hoxha, a figure who distinguished himself during the war of liberation. Finally, the Albanian army succeeded in liberating Albania on November 29, 1944.

The National Liberation War was the beginning of the charismatic leadership of Enver Hoxha, who later on would be regarded by Albanians as the savior of the country with the partisan forces. All this would lead to the communist take-over and the creation of the new government headed by Enver Hoxha, in which the new leadership would embark on an assiduous campaign of reconstructing and transforming Albania. This campaign was directed by the leader of the country, who appointed himself to various posts in the new government, such as head of the

¹ Sheradin Berisha, *Kryengritja Shqiptare e Vjeshtës së Vitit 1913* [The Albanian Appraisal of Autumn 1913], in <http://www.agimi.com>, 2004, (last visited February 2007).

Central Committee of the Albanian Labor Party (PPSH), Prime Minister from 1944-1954, simultaneously holding the ministry of foreign affairs, from 1946 to 1953, and President of Albania. As first secretary of the Party's Central Committee and President of Albania as well, he retained effective control of the government until his death.

The communist regimes in various regions of the world have been subject to intense academic interest, and the Albanian case is not an exception. To date, scholarly research has nevertheless focused mostly on political aspect, pointing out the lack of civil rights and liberties under communist totalitarian systems. The same case is valid for the study of communism in Albania, as well. A majority of the works on the history of the communist regime in Albania either glorify the regime if they are products of that period, or blame it for its obvious negative sides, if these works have been written after the regime's collapse.

In an effort to overcome this dichotomy, the current paper focuses on social history; especially on the education and employment aspect. I argue that they were the priority of the government and that all the active Albanians could enjoy this facility.

In this paper, I will concentrate on the means of the government to develop education and employment during communism. Another focus of this paper will be the employment procedure during this period. I have made good use of oral history with people who lived and worked during communist Albania, as well the written books and articles.

Education during Communism in Albania.

The new government embarked on assiduous campaigns to transform the country and transformation included all the spheres of life, education incorporated. Considering the fact that the illiteracy rate in Albania at the beginning of the communist takeover was 8 per cent of the entire population, whereas the female illiteracy was 92 per cent,² the main task of the government turned out to be its eradication. One of the ex-leaders who occupied the position of Minister of Education in 1955-1958, Mr. Ramiz Alia, confirms that the communist government decided that till 1959 they would obliterate illiteracy. This would lead to the spread of literacy and to the high rate of employment. As previously mentioned, the communist government aimed at the obliteration of illiteracy involving all the generations in the education process, shape the education

² <http://www.demographc-research.org/Volumes/Vol19/11>.

system in accordance to the Soviet Model and develop foreign language education in consistency with the Soviet ideology.

Primarily, the Albanian communist government decided the eighth form school be mandatory, open up new schools and supply these schools even in the most remote areas of Albania with teachers, despite the small number of kids. Even if there were just four kids, they appointed a teacher to that school. The first teachers were not really qualified. They were just young boys and girls who had attended the high school or the eighth form school. All this led to the fact that, as Mr. Alia states in his interview, „*there were 160.000 young boys and girls had attended the university by 1985. As such our youth was educated and 60 per cent of it had attended the high school. We never regarded any expenses to education as worthless. We never restricted education as today it occurs.*”³ In fact, they fulfilled this aim and the Albanian youth was attending all the grades of education.

The educational system was organized according to a four general categories' system: pre-school, general eight year program, secondary and higher education. Previously the compulsory eight form school was just seven years, but with the reform it changed into 8 years. „*The eight year program was designed to provide pupils with elements of ideological, political, moral, aesthetical, physical and military education.*”⁴ This means that the pupils had to be aware of all the actual issues Albania and the State Party were undergoing. One of the teachers under the communist regimes states today that there was a common rule that they should mention the state party in the lesson plan very often and the pupils had to know all the names of the members of the Political Bureau.⁵ Secondary education began with grade nine and ended with grade twelve. The secondary education schools were divided in two categories, the general one and the professional one. The profiles of the secondary professional schools involved the industrial, agricultural, electrician, pedagogic, trade, arts, health tracks as well. At the end of the four year secondary vocational profile, the pupils were supplied with a diploma, including the categories

³ Ramiz Alia, ex-President of Albania, interview by the author, April 27, 2007, tape recording, Tiranë.

⁴ <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-189.html>, data of April 1992.

⁵ A teacher who taught during communism in Albania.

in some professions, whereas the pupils of the general secondary school were supplied with acknowledgement of maturity. The higher education, or university, lasted from 3-5 years and tuition was free.⁶ This system had its advantages and disadvantages. The students were appointed the study direction in accordance to their GPA and the biography. The children of the communist were prioritized.

The youth was not the only section of the population to study, as the adults were obliged to some extent to attend schools which in Albania were called „*night schools*.” Most of the Albanians who worked were obliged to work during the day and then study at the evenings. Adult education was provided in the same sequence as fulltime schooling for younger students, with two exceptions. First, the eight-year general education segment was noncompulsory, and was compressed into a six-year program that allowed the completion of the first four grades in two years. Second, those who wanted to proceed to higher institutes after completing secondary school had to devote one year to preparatory study instead of engaging in production work, as full-time students did.⁷

The next characteristic of the communist Albanian education aspect is its shape in line with the Soviet Models. The consistency to the Soviet Models is visible since in the content of the school texts. The 1946 Education Reform Law provided specifically that the Marxist-Leninist principles would penetrate all school texts. Another aspect of the Soviet orientation became official in 1950 in terms of communist ideological propaganda and central government control. The secondary technical schools complied with the same line. This would be followed by the foundation of three institutes of higher learning in 1951: the Higher Pedagogic Institute, the Higher Polytechnic Institute and the Higher Agricultural Institute, which were patterned in accordance to the Soviet Models. The majority of the scientific books, especially the technical matter ones were just translations from the Soviet ones. Courses for teachers were taught by Soviet instructions and Soviet methods of

⁶ <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-189.html>, data of April 1992.

⁷ http://en.wikipedia.org/wiki/Education_in_Albania#Education_Under_Communist_Rule.

pedagogy and psychology were implemented. The curricula as well was shaped and controlled by Soviet educators.⁸

The common knowledge about the communist regimes would lead to the reasoning that the Albanian communist leader had isolated Albania from other countries; the foreign language education was prohibited. On the contrary, this was not applicable for the Albanian case. The Albanian government had decided to allow foreign language education. They made mandatory one foreign language in the eight form school and two foreign languages in secondary school. The two foreign languages allowed in the Albanian schools during communism were Russian and English.⁹ The foreign language education was continued in the university as well, where teachers of English and Russian were prepared for the young generations, as it was claimed by the communist government.

Employment during Communist Albania

The state party had a very essential role in controlling people's life and taking decisions instead of them. Employment as well was managed by the government. I will demonstrate that though the state party had a final decision in employment, still, this had a positive impact in people's life as the government provided a job to everyone capable to work. The state party had established a plan on the employment for its people. Which was the employment process, how were people appointed the job position and which was the impact of the communist ideology will be the focus of this section.

The communist embarked on the development of Albania and special attention was paid to employment. According to people who lived and worked during communism, one of the principles in employment was related to education. Thus, all the pupils who did not attend the high school could be employed and simultaneously attend „*night schools*,” as they called them, without interrupting the job. They were engaged in farms and some state enterprises. The same happened with the secondary school students who could not attend the university for any reasons, including here personal or professional.¹⁰

The vocational high school students were prioritized as they could work within their field of qualification. Thus, they were appointed a job in a factory in accordance to the diploma they had or the category they obtained. Students who completed vocational high schools were

⁸ *Ibidem*.

⁹ Oral history, A teacher during communist regime in Albania.

¹⁰ Oral History, People who studied and worked during communism.

appointed a job and they could keep it forever.¹¹ This meant for the Albanian government employment for the entire working force.

The next prioritized stratum was women. The 1965 would mark for the Albanians the launch of Cultural and Ideological Revolution.¹² During this period, women were encouraged to work outside home attempting to overcome conservatism. „Hoxha himself proclaimed that anyone who trampled on the party's edict on women's rights should be 'hurled into the fire'.“¹³ This period as it is stated from women of different generations marked the emancipation of women as they were given posts similar to men and paid equally.¹⁴ It became important for enterprises, as well as for institutions, to have as many women in their personnel as possible.

A special help for the employment of the Albanians was the development of Albania, which for the communist regime was equalized to industrialization. The development of industry was achieved in Albania through the five year plans. The third five-year plan denotes the beginning of heavy industry. The special credentials given to heavy industry led to the construction of the heavy industry plants during this period. The construction plans for this period grew 16 per cent compared to the first five-year plan, the yield increased 44 per cent, the cost decreased of 16 per cent.¹⁵ Elbasan, a city situated in the center of Albania, is one clear example of employment due to the heavy industry, due to the construction of the Metallurgical Plant. This plant would employ people from other regions as well who were deported to Elbasan, as it was claimed by the communist government „their motherland needed them.“¹⁶ Consequently, the number of people deported by the government to be employed in this plant in 1974 was 859.¹⁷ The entire plant was composed of various yards. In 1966-1967, the following yards had the respective number of workers:

¹¹ *Ibidem.*

¹² http://www.knowledgerush.com/kr/encyclopedia/Communist_and_post-Communist_Albania/

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Oral History, Women who worked during communism in various professions.

¹⁵ Anthim Konomi, Irfan Veteriku, Egon Gjadri, Stavri Naço, Dhori Guri, Agim Shehu, Riza Minarolli, Kosta Goga, *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, [Construction in Socialist Albania], Tiranë, 8 Nëntori, 1980, 27.

¹⁶ Enver Hoxha, *Raport në Kongresin e VI të PPSH*, [Report in the Sixth Congress of PPSH], Tiranë, 8 Nëntori, 67.

¹⁷ Documents in the Municipality of Elbasan about Metallurgical Plant, 1974.

Yard	Number of Workers
Construction Yard No. 1	1113
Construction Yard No. 2	3202
Cement Factory	1617
External Yard	701
Black Metallurgy Yard	723

Table 1: *Number of Workers in the Metallurgical Plant in 1966-1967*¹⁸

As seen from the table, this plant employed a big part of the population of Elbasan as well as from other cities. Whereas according to Mr. Biba, who worked in the Metallurgical Plant from 1970, there were 12.000 people working in this plant.¹⁹ This meant that the communist government aimed at expanding the range of enterprises built and the employers' number was increasing. The next factory in Elbasan, which employed a really considerable number of people, was the Cement Factory. It was the product of the fourth five-year plan. In 1979, the Cement Factory in Elbasan started functioning in full capacity.²⁰ As the other factories of the time its number of workers was growing and just in 1966 there were 1617 workers.²¹ The workers were of both genders demonstrating the aims of the government to emancipate women as well.

Summarized, the employment of people in the entire Albania in accordance to the sectors would be as demonstrated in the following chart in percentages. As the table demonstrates, the highest percentage of employment is falls under the category of agriculture, due to the profile of the country and moreover due to the fact that people with an adequate profession could work in the farm of the country. This sector as well included the young ages as well, especially the one who did not attend the secondary school. Not just this but the next category of people employed in this sector was also the declassed ones, people had problems with their

¹⁸ Documents in the Metallurgical Plant in the Municipality of Elbasan, 1966-1967.

¹⁹ Kozma Biba, Director of the Metallurgical Plant, for the correspondent of BBC, May 19, 2005.

²⁰ Anthim Konomi, Irfan Veteriku, Egon Gjadri, Stavri Naço, Dhori Guri, Agim Shehu, Riza Minarolli, Kosta Goga, *Ndërtimet në Shqipërinë Socialiste*, [Construction in Socialist Albania], Tiranë, 8 Nëntori, 1980, 45.

²¹ Documents in the Cement Factory, Essential Register of Workers, 1966.

biography provenience. With the development of the country, it switched from an agricultural one to an industrialized one and subsequently the number of the employees lowered in this category and commenced to increase in the industrial sector. The progress in industry led to the necessity to have more qualified people to be employed in this sector. The government again took care of this leading to the growth of this area. The beginnings of 1960 marked the construction of the most important plants and enterprises as such the number of employees was bigger, but later on, the number of constructions was lower and respectively the number of employees decreased. Trade is a sector which was doomed to lose terrain with the passing of the years. The break with Soviet Union, China and Yugoslavia led to the isolation of Albania remaining in stagnation, not being able to export and import goods from other countries. Due to this, the number of people employed in trade sector lowered. As mentioned previously, the education level of the Albanians was lower, but aiming at its improvement initiated the increase of the educated people who would be employed in the education sector later on.

Health was another focus of the Albanian communist government and the number of the employees in this sector would increase until 1980, whereas the period afterwards will mark regression in this field, as it coincides with the isolationist period and the beginnings of the collapse of the regime in terms of economic view.

Sector	1960	1970	1980	1985	1987
Agriculture	55.6	52.2	51.4	51.3	52.0
Industry	15.1	19.2	21.8	22.3	22.9
Construction	11.4	9.9	9.1	8.0	7.1
Transportation and communications	2.0	2.3	2.5	2.9	2.9
Trade	5.9	5.9	4.8	4.8	4.6
Education and culture	3.4	4.7	4.6	4.5	4.4
Health	2.7	2.6	3.0	2.8	2.9
Other	3.9	3.2	2.8	3.4	3.2
TOTAL	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Table 2. *Structure of Work Force by Sector, Selected Years, 1960-1987*²²

²² *Vjetari Statistikor i R.P.S. Të Shqipërisë 1988* [Statistical Yearbook of the Peoples Socialist Republic of Albania, 1988], Tiranë, 1988, 69.

The government had calculated everything and appointed the job positions to people in accordance to the necessities of the country, as it was always commented by the government. The Albanians used to accept any job offered, no matter where they had to work, in terms of geography or in terms of enterprises. It was common that Albanians from central Albania went to work in the most remote villages of Northern Albania and the government provided residence for them in the zone they would work. These people were of different professions and of different backgrounds. None of the strata of population were prioritized. The better paid professions during communism were doctors, teachers and drivers, then the other professions.

The employment of all the people appointed by the government had a positive and negative impact as well. The positive impact was related to the merit of getting a work place. No matter who you were, in case there was a vacancy the government would immediately employ the person. The negative impact was related to people who had a defect in provenience. One of the drawbacks of the communist regime in Albania were the purges and the conviction of the entire kin due to the fault of one person. If one had a defect in biography, he was regarded as declassified and had no rights to occupy the same position as the others. Despite being graduated and having a very nice position, one if being part of a kinship who was persecuted by the communist government, it was enough to be sent to work in a farm or in the most remote areas of Albania.²³

The government was the one to decide on the employment in accordance to the principles of the regime. Although the doctrines of the regime could be interpreted as the children of the communist leaders were prioritized, but there was a good position even for the simple people. It was important just to follow the ideology line and act in accordance to it.

Conclusions

Despite the negative impact the communist regime had in people's life, it had its crimes as well, which cannot be denied at all. The latter has been the focus of many articles displaying just one side of the coin. The Albanian communist regime's history is being filled with such prejudiced writings. I do believe that history of a country needs to be written accordingly and the political system should not intervene in history writing. Both sides of the coin, meaning the communist regime, need to be displayed. Thus, as all the regimes, it had its negative and positive impact as well.

²³ Oral history, A veteran of the communist regime.

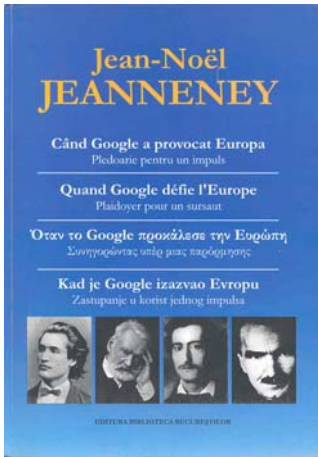
In terms of education and employment, the communist regime acted mainly on bases of merits and fulfilled its aims the government had pre-stated. Thus, they started with the most immediate issue, illiteracy eradication, and then switched to making mandatory the eighth-form school. Subsequently, they concentrated on the qualification of the staff. The negative impact was that the children of the communists were prioritized. The Soviet example was glorified and the education system was shaped accordingly. This accordance was revealed not just in the content of books, the division of classes, but as well in the ideology that filled the courses and moreover that led people's life. This ideology was the blame for many families, whose children were not accepted to a higher education.

Lastly, the employment aspect as well had its advantages and drawbacks. The advantages were related to the merit bases and the unfinished opportunities of achievement. What needs to be accepted is the fact that all the working potential of Albania were supplied with a job and that the youth was not vagabondizing in the streets of the city due to the lack of employment. The drawbacks of this aspect again were related to the biography of the kinship. It was enough one person in a kinship that would convict all the kinship. The job appointment by the government in various zones was another drawback as one was obliged to go for it, no matter where it was; on the contrary one was labeled an enemy of the regime and the country.

The communist legacy still hunts Albania and the process of transformation proved to be long and arduous, consequently it is visible a slight nostalgia of people for communism, although they never want it back as a regime. This nostalgia is related mostly to the benefits of the Albanians during communism meaning social life. As far as the transformation is completed, the Albanians who did not suffer from any negative sides of communism will keep on glorifying it.

NOTE DE LECTURĂ

Jean-Noël Jeanneney, *Când Google a provocat Europa: pledoarie pentru un impuls*, București, Editura Biblioteca Bucureștilor, 2008, 279 p.

În cadrul Simpozionului Internațional **Cartea. România. Europa**, desfășurat între 20-23 septembrie 2008, în organizarea Bibliotecii Centrale Universitare București și a Bibliotecii Metropolitane, prilejuit de împlinirea a 500 de ani de tipar pe teritoriul României, a fost lansată ediția bibliofilă a lucrării lui Jean-Noël Jeanneney, *Când Google a provocat Europa: pledoarie pentru un impuls*. Este vorba de o doua ediție, revăzută și actualizată, imprimată în condiții grafice deosebite, în patru limbi - română, franceză, greacă și sârbă, fiecare dintre aceste versiuni fiind prefațată de portretele a trei scriitori marcanti. Pentru versiunea în limba română, traducerea a fost realizată

de Jean Yves Conrad, pentru limba greacă – de Gheorghia-Gabriela Simigdala, pentru limba sârbă - de Simona Berlovan.

Jean-Noël Jeanneney, specialist în domeniul mass-media, în calitate de președinte al Bibliotecii Naționale a Franței, la data apariției primei ediții, expune în ziarul *Le Monde*, la 24 ianuarie 2005, miza și motivele care i-au animat *impulsul*, provocând la nivel internațional dezbateri pe seama legitimității, dar și asupra actualității subiectului, angrenând o serie de personalități din spațiul francez, cum ar fi fostul președinte Jacques Chirac, și nu numai.

Este un discurs mobilizator la adresa Franței și a altor biblioteci naționale din Europa în vederea creșterii numărului de cărți digitizate, un impuls pentru crearea unei Biblioteci Digitale Europene, care să pună la dispoziția internautilor material cultural divers, pe lângă cărți. Miza unei acțiuni comune e dezvoltarea unui proiect similar Google Book Search, un motor de căutare specific european, cu Franța deținând „leadership-ul” proiectului.

Lucrarea își are originile în reacția la anunțul lansat pe 14 decembrie 2004, conform căruia, Google, prin proiectul *Google Print* (ulterior, își va schimba denumirea în *Google Book Search*), își propunea, în decursul a șase ani, un plan gigant, de punere on-line a 15 milioane de cărți, aproximativ 4,5 miliarde de pagini. Proiectul urma să înglobeze întreaga știință umană și să o pună în mod gratuit la dispoziția oamenilor. Este o reacție justificată, generată de proporțiile și însemnătatea unui asemenea proiect grandios, și de actualitate, chiar dacă prima ediție a văzut lumina tiparului în anul 2005.

În introducerea cu titlul sugestiv *Cronica unei lupte*, sunt trasate cadrele generale, dezvoltate ulterior pe parcursul lucrării.

În cele șapte capitole este analizat proiectul Google Book Search și pericolul așa numitei *hegemonii* americane, în paralel cu imboldul pentru crearea Bibliotecii Digitale Europene. Astfel, sunt punctate câteva idei despre America și piața economică, originile culturii europene, inserate printre criticile aduse politicii Google Book Search. Se oprește asupra dezechilibrul cultural determinat de supremația culturii anglo-americane în defavoarea altor culturi, supremație ce reiese din selecția textelor digitizate, pe care o face Google Book Search, în condițiile în care o este imposibilă stocarea a tot ceea ce s-a scris de-a lungul timpului. Prioritizarea culturii anglo-saxone și a limbii engleze americanizate („dominația lucrărilor de peste ocean”) este agravată de propagarea informației prin intermediul web-ului, facilitând „concesia către *lingua franca*, în detrimentul francofoniei,” la care se adaugă și refuzul Statelor Unite de a semna moțiunea Unesco referitoare la diversitatea culturală, din anul 2001.

Lipsa entuziasmului cu care a fost primit în Europa anunțul făcut de Google, s-a datorat faptului că, în cea mai mare parte, au fost selecționate pentru digitizare cărți din biblioteci universitare americane, Harvard, Michigan, New York Public Library și una engleză, Stanford.

O altă critică este îndreptată asupra modalităților de căutare, în special asupra cuvintelor cheie scoase din context, lipsa prezentării unor algoritmi de selecție și ierarhizare a materialului stocat, nerespectarea drepturilor de autor, problemele cenzurii, publicitatea excesivă alăturată textelor on-line, precum și calitatea slabă a acestora, puse la dispoziția internauților, metodele Google Book Search nu sunt compatibile cu noțiunea de cultură a autorului. Jeanneney rămâne din punct de vedere a organizării datelor digitizate, în opoziție cu ceea ce propune Google.

Își expune pledoaria în favoarea unui motor de căutare specific bibliotecilor digitizate europene, trasează limitele acestuia, estimează costurile pe care le presupune digitizarea cărților, implicarea forurilor Comisiei Europene care, prin Societatea de Informare și Media oferă cadrul legal pentru protecția și aplicarea drepturilor de proprietate intelectuală în biblioteca digitală, colaborări interstatale (a se vedea, de exemplu, proiectul *Quaero*, lansat în 2005).

Din punct de vedere financiar, reacția Comisiei Europene, însă nu s-a materializat în buget și s-a decis ulterior ca statele să suporte financiar costurile digitizării (pe 27 septembrie 2007).

Lucrarea este bine documentată, oferă trimiteri la o serie de proiecte: biblioteca virtuală *Gallica*, site-ul Bibliotecilor Naționale Europene - *TEL* (The

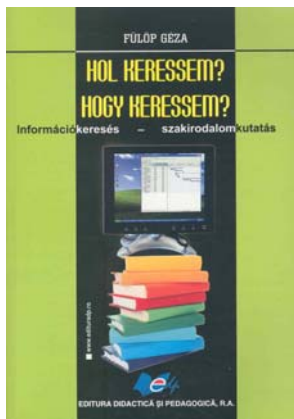
European Library) și programe culturale care vizează dezvoltarea conceptului de bibliotecă virtuală: *Joconde*, *Enluminures*, *Cultural Material Alliance*, pe cale de dezvoltare *CAIRN* pe partea de științe umaniste și sociale și *MathDoc* - destinat matematicienilor, programul *SPAR* al Bibliotecii Naționale a Franței, *Open Content Alliance*, care încearcă să echilibreze interesele asupra proprietății intelectuale cu facilitarea accesului la conținutul documentelor digitizate, proiectul *Million Books* (stocarea textelor de origine indiană și chineză) etc.

Privirea escatologică asupra proiectului Google Book Search, cu titlul sugestiv *Google nu este nemuritor*, și problemele pe care le-ar ridica încredințarea patrimoniului digital în urma posibilei dispariții Google, dar și atribuirea rolului salvator Franței, aduce un aer ușor desuet lucrării.

Prin resursele umane și materiale implicate, proiectul lui Jeanneney prezintă cadrul ideal al unor portaluri la nivel național, unde se găsesc atașate, repertoriare, validate și clasificate toate documentele digitizate, cu sprijinul și la inițiativa unor instituții publice și private, cu respectarea drepturilor de autor și ale traducătorilor, care să se reunească la nivel european. Pe alocuri, tonul eseului capătă unele accente dure dacă ținem cont de faptul că nu se poate vorbi despre un monopol al Google Book Search asupra bibliotecilor virtuale, însă ceea ce transmite este în concordanță cu politica culturală europeană.

Raluca Nuțiu
Biblioteca Județeană Mureș

Fülöp Géza, *Hol keressem? Hogy keressem?*
Információkeresés- szakirodalomkutatás, București,
Editura Didactică și Pedagogică, 2007, 222 p.

Chimist de profesie, domnul Fülöp Géza s-a adâncit în această lume a informației, publicând mai multe articole, chiar și o carte cu titlul *Informația (Az információ)*.

Unde să cauți? Cum să cauți? (*Hol keressem? Hogy keressem?*), apărută la Editura Didactică și Pedagogică, este o carte de referință, un manual care adună la un loc o serie de termeni de biblioteconomie și informatică, încercând să îndrume cititorul în această lume a informației.

Informația este o cunoaștere elementară care poate fi transmisă, stocată, conservată și utilizată datorită unui suport. După criteriul zonei de interes poate fi locală sau

universală. În funcție de modul de transmitere a informației, prin diferitele mijloace de comunicare, ea poate fi directă sau indirectă. Informația poate fi o resursă de abilități care modifică mentalitățile; în același timp, poate fi și un obiect fizic (document), o stare subiectivă de spirit și un proces ce reprezintă acțiunea cunoașterii obiective asupra stărilor de spirit subiective.

Pentru a înlesni căutarea și regăsirea informației autorul enumeră diferite surse de informare, menționând că bibliotecile sunt cele care stochează și gestionează, în vederea comunicării, cele mai numeroase instrumente de informare, dintre care voi enumera câteva: lucrările de referință, dicționare, enciclopedii, tratate, ghiduri; documente primare: periodice, literatura „gri;” diferite tipuri de cataloage de bibliotecă: alfabetic, sistematic, pe subiecte, pe numere, cumulativ și catalog central; documente secundare: bibliografiile de toate tipurile, indexuri, reviste de referate, la care se adaugă mijloacele de comunicare mai noi: casetele, CD-urile, suporturi electronice care stochează cărți, periodice etc.

La aceste suporturi de informație se adaugă și câteva moduri de căutare pentru regăsirea informației: clasificarea zecimală Dewey, Clasificarea Zecimală Universală, clasificarea Bibliotecii Congresului SUA.

După aceste modele tradiționale, autorul se referă și la noul sistem mondial de informare și comunicare, constituit din rețele de calculatoare interconectate - adică internetul.

Un alt capitol se referă la cercetarea documentelor în vederea elaborării unor lucrări științifice. Autorul oferă explicații concrete în ceea ce privește etapele realizării unei lucrări, de la documentare (conspectare, note de lectură) la prelucrarea informațiilor, până la redactarea textului lucrării și întocmirea aparatului critic.

Ca orice carte bine documentată, cu atât mai mult cu cât este vorba de o lucrare de referință, autorul a redactat un aparat critic foarte vast, la care putem adăuga și dicționarul de termeni specifici de la începutul cărții, și vasta Webgrafie, care adună adrese ale unor pagini web, linkuri pentru accesarea bazelor de date full-text etc., de la sfârșitul volumului.

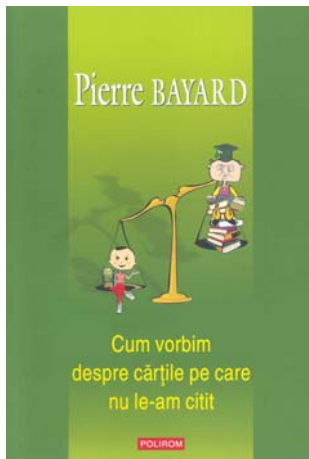
Cartea **Unde să cauți? Cum să cauți? (Hol keressem? Hogy keressem?)** se dovedește importantă pentru că adună la un loc informații, noțiuni tradiționale de biblioteconomie, prezentând detaliat diverse suporturi tradiționale pentru informații, alături de cele mai noi metode și modele concrete de căutare și regăsire a acestora. Cartea poate fi utilă atât pentru bibliotecari, cât și pentru elevi și studenți.

Agyagasi Hajnal
Biblioteca Județeană Mureș

**Pierre Bayard, *Cum vorbim despre cărțile pe care nu le-am citit*,
Iași, Editura Polirom, 2008, 240 p.**

Profesor de literatură franceză la Universitatea din Paris, Pierre Bayard a publicat mai multe eseuri înainte de apariția cărții *Cum vorbim despre cărțile pe care nu le-am citit*, editată în România la Editura Polirom, în traducerea Valentinei Chiriță.

În această carte, autorul conturează trei tipuri de biblioteci imaginare, care ar trebui să construiască cunoștințele unui intelectual. Prima dintre aceste biblioteci este **biblioteca colectivă**, care stochează majoritatea schimburilor de păreri despre o carte; nu se referă la ea, ci la un ansamblu mult mai amplu, cel al tuturor cărților hotărâtoare, pe care se fundamentează o anumită cultură, la un moment dat.

Următoarea bibliotecă este cea **interioară**; ea adună un ansamblu de cărți pe care se construiește orice personalitate și care organizează apoi relația ei cu textele și cu ceilalți. Al treilea tip de bibliotecă este **biblioteca virtuală**, care asigură spațiul, oral sau scris, al discuției cu ceilalți despre cărți. Ea este o parte mobilă a bibliotecii colective a fiecărei culturi și se situează în punctul de intersecție al bibliotecii interioare a participanților la discuție.

Orice intelectual care s-a format în aceste trei biblioteci, poate depăși niște situații care apar în viață, cum ar fi:

- **cărțile pe care nu le cunoaștem** - nu se poate uita că, până și un mare cititor, are acces la o proporție infimă din cărțile existente. De aceea, important este nu atât să citești o carte, cât să ai o privire de ansamblu asupra totalității cărților.

- **cărțile pe care le-am răsfoit** - să răsfoim cărțile, fără a le citi cu adevărat, nu ne împiedică să le comentăm. Acesta poate fi modul cel mai eficient de a ne apropia de ele, respectând capacitatea lor de îmbogățire, evitând să ne pierdem în detalii.

- **cărțile despre care am auzit vorbindu-se** - cultura așează anumite cărți în biblioteca colectivă, ceea ce ne obligă să le citim. Dar, în afară de a o citi, ne putem face o idee despre ceea ce conține fiecare carte prin faptul că parcurgem ceea ce au scris alții despre ea sau ascultăm părerile altora; astfel, ne putem forma o idee asupra conținutului, și chiar să formulăm o judecată argumentată asupra lui.

În viața mondenă, în fața profesorului, în fața scriitorului care nu a citit cartea al cărei autor este, cu persoana iubită, acestea sunt cazuri frecvente în care orice intelectual este obligat să vorbească despre cărțile pe care nu le-a citit.

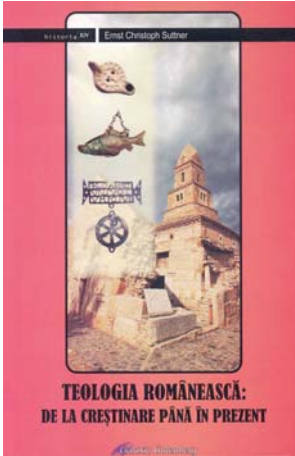
La sfârșitul cărții, în ultimele capitole, autorul oferă soluții, metode pe care să le utilizăm pentru a face față cu eleganță situațiilor stânenitoare. Aceste conduite de urmat ar fi: **să nu ne fie rușine** să vorbim despre cărțile necitite, căci adevărul destinat celorlalți contează mai puțin decât adevărul despre sine, accesibil numai celui care se eliberează de exigența constrângătoare de a părea cultivat, care ne tiranizează lăuntric și ne împiedică să fim noi înșine. La aceasta se adaugă **curajul de a impune propriile idei**, asemenea lui Balzac, care dovedește că e cu atât mai ușor să-ți impui punctul de vedere în ceea ce privește o carte, cu cât ea nu este un obiect fix. Următorul sfat ar fi **să inventăm cărțile despre care vorbim** fără să avem sentimentul că am mințit; mai degrabă enunțăm de fiecare dată o formă de adevăr subiectiv. Paradoxul lecturii este că drumul către noi înșine trece prin carte. Această carte însă trebuie să rămână un loc de trecere, de aceea, următorul sfat al autorului ar fi **să vorbim despre noi înșine**. Pentru că un bun cititor traversează cărțile, știind că fiecare dintre ele este purtătoarea unei părți din el însuși și îi poate deschide calea către sine, dacă are înțelepciunea să nu se oprească asupra cărții.

La sfârșitul volumului, autorul concluzionează: *„dincolo de posibilitatea descoperirii de sine, discursul despre cărțile necitite ne plasează în inima procesului creator, întrucât ne conduce la originea lui. Căci dezvăluie subiectul pe cale de a se naște a creației, făcându-l pe cel care practică să experimenteze acel moment inaugural al separării dintre sine și cărți în care cititorul, eliberându-se de povara cuvintelor celorlalți, găsește în sine forța de a-și inventa propriul text și de a deveni scriitor.”*

Agyagasi Hajnal
Biblioteca Județeană Mureș

Ernst Christoph Suttner, *Teologia românească: de la creștinare până în prezent*, Târgu Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2008, 138 p.

Dr. Ernst Christoph Suttner este preot, profesor la Facultatea de Teologie Catolică a Universității din Viena. Născut în 1933, la Regensburg, Germania, a studiat filosofia și teologia la Regensburg și la Roma. În 1960 a devenit preot, iar în 1967 a obținut doctoratul în teologie. Din 1975 este Director al Institutului de Teologie și Istorie a Bisericilor Răsăritene, Facultatea de Teologie Catolică, Universitatea din Viena, iar din 1979 este membru al

Comisiei Internaționale Mixte pentru Dialog Teologic între Biserica Romano-Catolică și Biserica Ortodoxă. Membru corespondent al Academiei Austriece de Știință (din 1989) și membru al Academiei Europene pentru Știință și Artă (din 1991), doctor Honoris Causa al universităților din Cluj (1999), Arad și Alba-Iulia (2003), senator onorific al Universității din Arad (2001), E. C. Suttner este un rafinat cunoscător al Bisericii Răsăritene. Are o activitate vastă de cercetare: 15 cărți de autor, 115 recenzii și 150 studii traduse din alte limbi.

În cartea sa, *Teologia românească: de la creștinare până în prezent*, istoricul german ne prezintă o istorie bine documentată a teologiei românești. Lucrarea este structurată în șase capitole, un spațiu mai amplu acordându-se evenimentelor din secolele XVI-XVIII.

În primul capitol - *Constantinopolul și strămoșii românilor* - autorul susține, cu argumente, creștinarea în rit latin a populației de pe actualul teritoriu al României. Această afirmație contrazice punctul de vedere al ortodoxiei, conform căruia, populația din spațiul carpato-danubiano-pontic a fost creștinată în rit bizantin. E. C. Suttner afirmă că bizantinizarea ritului folosit de strămoșii românilor a început la sfârșitul secolului al IX-lea și începutul secolului al X-lea. Acest popor „s-a dovedit a fi singurul popor de origine romană care a preluat ritul bizantin, pe care l-a păstrat cu atenție și îl păstrează chiar și în zilele noastre.”

Capitolul al doilea - *Românii și influențele apusene asupra Europei de sud-est în secolele XVI-XVII* - ne prezintă o viziune de ansamblu asupra influenței catolicismului și Reformei în Transilvania, Moldova și Țara Românească, pe parcursul secolelor XVI-XVII. Până la 1517, creștinii orientali din Transilvania, dacă doreau integrarea în „*natio Hungarica*,” trebuiau să treacă la ritul latin. Cei care nu au trecut la ritul latin, au rămas în straturile sociale inferioare. Reforma a pătruns și aici; s-au constituit comunități de doctrină luterană, calvină sau unitariană. În exteriorul arcului carpatic au pătruns, de asemenea, ideile Reformei. Domnitorul Alexandru Lăpușneanu a invitat în Moldova erudiți protestanți și a înființat la Cotnari o bibliotecă și o școală. Pentru a opri răspândirea Reformei, Petru Șchiopul a chemat iezuiții în Moldova. Conlucrarea iezuiților cu Biserica ortodoxă din Moldova, pentru a combate „*modernismele vremii*,” s-a dezvoltat bine. În Țara Românească, viața publică era orientată spre Grecia, datorită reorganizării mitropoliei de către patriarhul Nifon al II-lea, din anii 1502-1508, și a relațiilor strânse cu muntele Athos.

În continuare, sunt prezentate câteva figuri de cărturari români care, în secolul al XVII-lea, au influențat teologia românească: Petru Movilă și reforma

introdusă de el în Biserica din Kiev, care a influențat toate bisericile bizantine; Mitropolitul Varlaam, în timpul căruia s-au făcut primele încercări ne-protestante de a introduce limba română în uzul liturgic și publicarea de cărți religioase în limba română; Mitropolitul Dosoftei; Episcopul Mitrofan de Huși; Udriște Năsturel; Nicolae Milescu.

În Transilvania se dorea încorporarea creștinilor de tradiție bizantină, a căror religie nu era recunoscută de legile statului, în Biserica Reformată. Autorul identifică trei atitudini diverse, prin care românii au răspuns acestor presiuni: unii au trecut la confesiunea calvină, adoptând și limba maghiară; alții s-au opus presiunilor, sprijinindu-se pe teologia lui Petru Movilă, elaborată la Kiev, cunoscută în Transilvania prin intermediul mitropolitului moldovean Varlaam; al treilea grup evita, de asemenea, trecerea la calvinism, dar se lăsau conduși de calvini, căutând o nouă exprimare a propriei credințe - o încercare originală de a transpune învățăturile bizantine într-o formă protestantă.

La sfârșitul acestui capitol este abordată Unirea bisericii românilor de rit bizantin cu Roma, după cucerirea Transilvaniei de către Austria. Autorul descrie diferite viziuni care au existat asupra Unirii. Prima viziune este cea a misionarilor iezuiți care au ajuns în Transilvania, împreună cu armata austriacă. Aceștia erau mandatați să ia legătura cu Biserica românilor bizantini și să le propună o unire în sens florentin, prin păstrarea ritului bizantin și acceptarea celor patru puncte care erau respinse de Bisericile Ortodoxe: 1. primatul papal; 2. validitatea folosirii pâinii nedospite pentru administrarea cuminecării; 3. purgatoriul; 4. filioque. Practic, se dorea anularea schismei din 1054. Iezuiții au fost abilitați să le promită românilor, din partea statului, recunoașterea tuturor drepturilor de care se bucurau cetățenii și clericii unei religii recepte, în cazul unirii lor cu Biserica latină. Intenția inițială era de a-i ajuta pe români ca națiune și Biserica de rit latin din Transilvania - Biserica de rit bizantin avea mulți credincioși, dar era lipsită de drepturi, iar Biserica de rit latin avea puțini credincioși, dar se bucura de toate drepturile; prin unire, cele două biserici s-ar fi ajutat reciproc pe plan socio-politic.

Dieta Transilvaniei a avut o altă viziune asupra Unirii; s-a opus realizării acesteia, deoarece, unirea a două biserici, care ar fi adus drepturi sociale românilor, nu corespundea scopurilor urmărite, și a propus convertiri individuale ale credincioșilor. După ce Atanasie Anghel și colaboratorii săi au semnat actul de unire, în 1698, Dieta Transilvaniei a inițiat acțiuni care să promoveze ideea că unirea ar fi o decizie individuală a unor clerici. Înainte ca Unirea să fie promulgată de autoritățile austriece, conducerea Transilvaniei a inițiat un referendum, românii fiind chemați în fața unei comisii formate din reprezentanții celor patru confesiuni recepte, pentru a declara dacă rămân în credința lor sau vor să se unească cu una dintre cele patru confesiuni.

A treia viziune asupra Unirii este cea a cardinalului Leopold Kollonitz, primatul Ungariei. Fără să țină cont de indicațiile primite de iezuiți din partea

Romei, el vroia să îi integreze pe români în Biserica latină post-tridentină. La Viena, în 1701, când a fost consacrat episcop Atanasie Anghel, cardinalul Kollonitz a făcut pasul decisiv, impunându-i acestuia și clericilor din episcopia sa, preluarea crezului tridentin cu filioque, purgatoriu și alte formulări teologice apusene și adoptarea catehismului redactat de Petru Canisius. Atanasie Anghel a fost obligat să accepte alături de el, ca sfătuitor, un teolog latin, în absența căruia nu putea vizita parohii sau convoca sinoade, nu putea excomunica pe nimeni fără acceptul acestuia și avea nevoie de consimțământul său pentru sfințirea preoților sau ridicarea lor la rangul de protopopi. Autorul consideră că Atanasie Anghel nu ar fi remarcat nici o diferență esențială, în afara faptului că, de atunci încolo, superiorul său nu mai era mitropolitul Țării Românești, ci primatul Ungariei.

O a patra viziune asupra Unirii este cea a consistoriului calvin, care dorea să-i atragă pe clericii greco-catolici spre o viziune calvină asupra teologiei. Aceasta nu a influențat însă evoluția istorică a Bisericilor din Transilvania.

În continuare, autorul se referă la importanța „legii strămoșești” pentru românii din Transilvania, subliniind că este caracteristic Bisericilor de tradiție bizantină de a-și transmite patrimoniul de credință într-o formă comunitară. Este, de asemenea, semnalată opoziția la actul unirii, din afara arcului carpat și din Transilvania.

Capitolul al treilea - *Români și reforma studiilor teologice înfăptuită de Patriarhul Dosoftei al Ierusalimului* - se referă la un nou sistem de învățământ al grecilor, manifestat cu precădere în cadrul mănăstirilor închinat Patriarhatului din Ierusalim. Dintre acestea, marea majoritate se aflau în Principatele românești de la Dunăre.

În capitolul patru - *Secolul al XVIII-lea* - autorul se referă la evenimentele istorice din Principate: cucerirea părții de nord-vest a Moldovei de către Austria, anexată Imperiului; Rusia a început să se considere, în secolul al XVIII-lea, apărătoarea Bisericilor ortodoxe de pe teritoriul Imperiului Otoman, iar în 1775, după pacea de la Kuciuk Kainargi, i s-a acordat oficial statutul de protectoare a Bisericilor ortodoxe; astfel, tinerii care studiau teologia în academiile ruse de teologie, întorcându-se în țările lor de origine, aduceau cu ei și gândirea teologică rusească. Este menționat ucraineanul Paisie Velickovski care, după ce a stat 17 ani la Muntele Athos, a reformat viața monahală din mănăstirile Dragomirna, Secu și Neamț, influențând activitatea școlilor teologice din Principate.

În Transilvania austriacă, Unirea a adus românilor care au acceptat-o, o rapidă dezvoltare culturală. Energeticul episcop unit, Ioan Inocențiu Micu-Klein, a înființat la Blaj, în 1754, un gimnaziu având ca model învățământul austriac. În jurul acestuia s-a format cercul de intelectuali, cunoscuți sub denumirea de „Școala Ardeleană.” Este subliniată importanța acestei mișcări și beneficiile pe care le-a adus neamului românesc, prin contactul cu mediile intelectuale din

Viena și Roma, care au favorizat conștientizarea înrudirii limbii române cu limba latină, a originii latine a poporului român. Cei care studiau la Roma, la întoarcerea în Transilvania se implicau în îmbunătățirea sistemului de învățământ românesc, contribuind la înnoirea limbii române. Autorul se referă în termeni elogioși la Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Petru Maior .

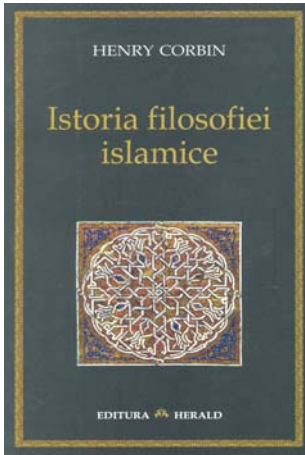
Capitolul cinci - *Diferite evoluții ale secolului al XIX-lea* - urmărește, în patru subcapitole, evenimentele din Bucovina, din Basarabia, din Transilvania și din Principate. În Bucovina, după anexarea de către Imperiul Habsburgic, este prezentată reformarea culturală sub împăratul Iosif al II-lea, deschiderea Facultății de Teologie din Cernăuți și prestigiul crescând al acesteia. Cât timp Bucovina a aparținut imperiului Habsburgic, în această facultate a dominat spiritul lui Petru Movilă, deschis Occidentului și Bisericii Apusene. În Basarabia, biserica a fost luată sub oblăduirea Bisericii ruse. În Chișinău, noua capitală administrativă după 1812, Biserica rusă a înființat o episcopie, în cadrul căreia viața bisericească se desfășura în limba rusă. În Transilvania, sub conducerea lui Andrei Șaguna, Biserica Ortodoxă s-a eliberat de sub jurisdicția mitropoliei sârbești de la Karlowitz. În 1868, Parlamentul ungar a recunoscut dreptul ortodocșilor de a-și înființa o mitropolie. În Principate, după perioada domniilor fanariote, ierarhia Bisericilor era formată din greci emigrați, cu o atitudine anti-occidentală. Sunt consemnate evenimentele care au loc după unirea celor două Principate din 1859 și recunoașterea, în 1885, a autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române.

În capitolul șase - *Problemele teologice din Patriarhatul românesc până la sfârșitul păstoririi celui de al treilea patriarh* - autorul prezintă situația bisericii după cele două războaie mondiale, hotărârea lui Stalin de a impune „reîntoarcerea” uniților în cadrul Bisericii Ortodoxe, eșuarea „apostolatului social,” precum și încercările de reconstrucție a patriarhului Iustinian. E. C. Suttner înscrie printre cele mai frumoase realizări ale Patriarhul Iustinian, în plină epocă comunistă, dezvoltarea studiilor teologice.

În final, chiar dacă unele lucruri nu ne convin sau nu vrem să le acceptăm, trebuie să ne sumăm trecutul. Teritoriul locuit astăzi de români a fost locul de întâlnire al influențelor apusene și răsăritene, cu perioadele lor de înflorire și declin.

Emilia Cătană
Biblioteca Județeană Mureș

Henry Corbin, *Istoria filosofiei islamice. De la origini până la moartea lui Averroes (595-1198). De la moartea lui Averroes până în zilele noastre*, București, Editura Herald, 2008, 460 p.

„Metafizica nu este defel condiționată de mutațiile sociale, ci de însuși obiectul pe care ea îl atinge, adică universurile spirituale pe care, prin vocația ei, trebuie să le descopere și să le cerceteze.

Lecția metafizicienilor din Islam este aceea că ei au considerat întotdeauna că esoterismul lor, adică interioritatea lor, nu este posibil fără o nouă naștere interioară. O tradiție nu este vie și nu se transmite celui în viață decât cu condiția de a fi perpetuă renaștere.”

Conflictele recente între diferite falii ideologice demonstrează necesitatea unei mai bune înțelegeri interculturale. Sistemele religioase, prin ramificațiile lor sociale, au determinat și continuă să determine însăși geneza ființei umane. Nu arhetipurile individualizate de religie, nu paradigmele și dogmele în sine, ci riturile, obiceiurile impuse adeptilor au, în cele mai multe dintre cazuri, consecințe dăunătoare, suprimând individualitatea și încurajând mentalitatea de grup, atât de nocivă prin multiplele ei manifestări ontologice.

Religia islamică este astăzi considerată prin excelență o ideologie a violenței. Fanatismul religios este asociat cu dogma musulmană, portretizând astfel fals o lume pe care occidentalul nici măcar nu încearcă să o înțeleagă. Prejudecățile conceptuale nu fac decât să afecteze incipiența teoretică.

Mai întâi de toate, trebuie să vorbim de „filosofie islamică” și nu, așa cum s-a folosit mult timp după Evul Mediu, de „filosofie arabă.” Cu siguranță, s-a putut și s-ar putea considera că termenul de „filosofie arabă” trebuie înțeles doar ca o filosofie scrisă în limba arabă, adică în acea arabă care este legătura liturgică, atât între membrii ne-arabi ai Comunității islamice, cât și între facțiunile națiunii arabe, particularizate fiecare prin araba sa dialectală. Din păcate, această definiție „lingvistică” este inadecvată și lipsită de sens. Dacă ar fi acceptată, nu am mai ști unde să-i clasăm pe unii mari gânditori iranieni, ale căror lucrări sunt toate scrise integral în limba persană, fără a mai vorbi de toți cei care, de la Avicenna și Sohrawardi până la Mir Damad (secolul al XVII-lea), Hadi Sabzavari (secolul al XIX-lea) și contemporanii noștri, au scris când în persană, când în araba literară.

Nu putem înțelege cu adevărat semnificația și perpetuarea meditației filosofice în Islam decât cu condiția de a nu pretinde în nici un fel să regăsim în ea echivalentul exact a ceea ce numim în Occident, de câteva secole, drept „filosofie.” Termenii înșiși de *falsafa* și de *faylas*, ce rezultă din transcrierea termenilor grecești în arabă și raportați la peripateticienii și neoplatonicienii din primele secole ale Islamului, nu echivalează întru totul cu conceptele noastre de „filosofie” și de „filosof.” Distincția, puternic trasată, între „filosofie” și „teologie” urcă, în Occident, la scolastica medievală. Ea presupune o „secularizare,” a cărei idee nu putea exista în Islam pentru simplul motiv că Islamul nu a cunoscut fenomenul Bisericii, cu implicațiile și consecințele sale.

Schema obișnuită, care împarte istoria filosofiei, ca și istoria în general, în trei perioade denumite antichitate, ev mediu, epoca modernă, nu poate fi raportată la periodizarea istoriei filosofiei islamice, decât ca un artificiu verbal. Conform lucrării de față, putem distinge următoarele trei mari perioade:

a) O primă perioadă - de la origini până la moartea lui Averroes (595 - 1198). Sub unele dintre aspectele sale, această perioadă este cea care a fost cel mai bine cunoscută până acum. Odată cu Averroes, un capitol s-a încheiat în Islamul occidental. În aceeași perioadă însă, odată cu Sohrawardī și Ibn 'Arabi, începe ceva care, în Orient, se perpetuează până în zilele noastre.

b) O a doua perioadă se întinde peste cele trei secole care vor preceda Renașterea safavidă din Iran. Ea este marcată în special de ceea ce s-a convenit a se numi „metafizica sufismului”: dezvoltarea școlii lui Ibn 'Arabi și a școlii provenite de la Najm Kobra, unificarea sufismului cu shi'ismul duodeciman, pe de o parte și, pe de alta, cu ismaelismul reformat, posterior ruinării Alam-ului de către mongoli (1256).

c) A treia perioadă - cu toate că se consideră că peste tot în Islam, după Averroes, cercetarea filosofică s-a redus la tăcere, iată că în secolul al XVI-lea, odată cu Renașterea safavidă, apare în Iran o prodigioasă înflorire de gândire și de gânditori, ale cărei efecte se vor perpetua, trecând prin perioada qajara, până în zilele noastre. Autorul supune analizei motivele pentru care fenomenul se produce tocmai în Iran și într-un mediu shi'it.

Filosofia islamică își precizează orientarea și capătă forță în secolul al VII-lea p.Chr., o dată cu apariția traducerilor textelor grecești în limba arabă. În secolele al IV-lea și al V-lea, un număr considerabil de lucrări, multe dintre ele consacrate medicini, au fost traduse din greacă și siriană de către creștinii sirieni, dar traducerea acestora în arabă nu a început decât în 750 p.Chr., când un grup de învățați sirieni a fost invitat în acest scop la Curtea din Bagdad. În secolul al IX-lea, o școală de traducători și savanți, cunoscută drept Casa Întelepciunii, a fost înființată la Bagdad.

Natura filosofiei islamice timpurii a fost influențată de doi factori importanți, fiecare cu propria lui complexitate internă. Primul dintre aceștia

este teologia scripturilor islamice, care tratează fiecare aspect al culturii musulmane, inclusiv instituțiile sale politice, juridice și sociale. Această teologie a fost inițial propovăduită de Profetul Mahomed (circa 570-632 p.Chr.), care se considera trimisul lui Dumnezeu și purtătorul cuvintelor exacte ale Acestuia, cele ale **Coranului**. **Coranul** afirmă că mesajul său este universal și că mahomed este ultimul Profet.

Către secolul al VIII-lea, s-au conturat două școli principale de teologie islamică: Mutazila, școală raționalistă ai cărei adepți considerau că rațiunea poate descoperi adevăruri confirmate de revelație pentru că Dumnezeu nu acționează în mod rațional, și Sunni, ce se opunea raționalismului primei școli, susținând că Dumnezeu nu se supune nici unei norme, că faptele devin bune sau rele prin hotărârea Acestuia și că voința divină este inaccesibilă rațiunii. În mare, asupra acestei structuri culturale complexe, bazată pe credință și dogmă, dar capabilă de dinamism intern, și-a exercitat influența gândirea filosofică greacă.

Al doilea element care a imprimat filosofiei islamice caracterul său distinct a fost, în bună parte, un accident al istoriei intelectuale. Printr-o eroare de atribuire, o parte a Eneadelor neo-platonicianului Plotin a fost atribuită lui Aristotel și a devenit cunoscută sub numele de **Teologia lui Aristotel**. În consecință, unele idei platoniciene și neo-platoniciene au fost asimilate cu cele ale lui Aristotel, astfel încât filosofia greacă a fost văzută și tratată de către traducătorii ei ca fiind mai unitară decât era în fapt. Aceasta înseamnă că filosofi arabi ai celor timpurii au presupus că, în studiul scrierilor grecești, aveau de-a face cu un corp de gândire coerent, conținând un puternic element mistic derivat din întreaga filosofie greacă. De fapt, misticismul care i-a atras era mai degrabă caracteristic neo-platonismului decât întregii filologii grecești. Dar tocmai cu acest misticism neo-platonist, filosofia islamică își găsește cele mai strânse afinități și, astfel, își construiește propria sa viziune asupra dezvoltării în relație cu filosofia greacă.

În ultima parte a secolului al IX-lea, filosoful și teologul al-Ghazali a pus sub semnul întrebării raționamentul predecesorilor săi, nu prin reafirmarea întâietății credinței, ci prin argumente care subminau acele exagerări și răstălmăcirii ale dogmei **Coranului**. El a adoptat învățăturile sufismului, sectă islamică ce practica un ascetism sever în căutarea unei comuniuni mistice cu Dumnezeu.

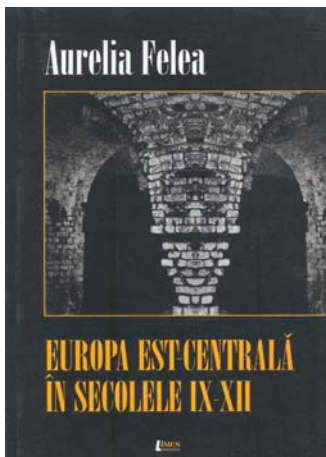
În secolul al XX-lea, filosofia și cultura islamică au primit provocarea unor idei și moduri de viață față de care, până atunci, păstrasera o anumită distanță. Îndeosebi, Islamul trebuia să-și definească o atitudine față de rapidele schimbări tehnologice și, în același timp, o strategie politică de supraviețuire. Filosofi săi au căutat să cultive un oarecare dinamism în gândirea islamică, lucru clar exprimat în filosofia lui Muhammad Iqbal (1876-1938), care

considera că atât raționalismul grec, cât și misticismul sufir au exercitat o influență negativă asupra Islamului.

Se vorbește, pe bună dreptate, de impactul occidental care a ruinat structurile civilizațiilor tradiționale. Dar ar trebui să se vorbească și despre ceea ce ar putea să contrabalanseze acest impact. Pentru întâia oară, după atâtea secole, mijlocele de care dispunem permit o intrare în contact a cercetărilor care lucrează în fiecare dintre cele trei căi ale tradiției islamice.

Alina Fokt
Biblioteca Județeană Mureș

Aurelia Felea, *Europa est-centrală în secolele IX-XII*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, 343 p.

Am avut bucuria de a prezenta cartea doamnei Aurelia Felea, distinsă reprezentantă a istoriografiei din Republica Moldova în 3 aprilie 2008, în cadrul unei acțiuni culturale organizată anual de Biblioteca Județeană Mureș în prag de primăvară, sub genericul *Basarabia română*. Lansarea acestei cărți a fost onorată atât de prezența autoarei, cât și de cea a editorului cărții, Mircea Petean din Cluj-Napoca. Rândurile de față sunt un rezumat al prezentării făcute atunci.

Într-un sintetic portret bio-bibliografic, Aurelia Felea este o tânără cercetătoare, absolventă a Facultății de Istorie a Universității de Stat din Republica Moldova (1989), doctor în istorie cu o teză despre *Unitatea românească în publicistica politică a lui Mihai Eminescu* (1997), beneficiară a unor stagii academice în România, Germania și Austria. Am regăsit cu bucurie și o oarecare simetrie în datele noastre biografice, astfel că, înainte de a o cunoaște, aveam deja o familiaritate față de ea. O întregire a portretului ne-o oferă prefațatorul cărții, medievalistul Ovidiu Pecican, care remarca, în urma unei prime lecturi, „profilul unei tinere cărturare ce nu își înțelege vocația ca pe o frecventare anodină de izvoare vetuste, ci preferă să se interogheze asupra trecutului, căutând răspunsuri pentru prezent și viitor, care reacționează la seismograful sensibil al actualității cu zestrea de inteligență și simțire proprii, și care beneficiază de achizițiile de cea mai bună factură ale școlii istorice germane” (p. 8).

Expunerea de față nu aspiră să respecte canoanele unei recenzii, ci doar să ofere răspunsuri la o întrebare simplă: De ce să citim această carte?

1. fiindcă ne oferă o imagine globală asupra Europei medievale, asupra Europei pe cale de a se naște: O carte care ne învață „cine suntem? De unde venim? Încotro ne îndreptăm?” conform formulei introduse în circulație de Jacques le Goff, în prefața ce însoțește cărțile din colecția „Construcția Europei” de la Editura Polirom.

2. fiindcă e o carte despre regatele din vecinătatea noastră, iar cunoașterea istoriei lor este cheia spre înțelegerea istoriei noastre, la fel cum Nicolae Iorga ne avertiza că nu există istorie națională în afara istoriei universale.

3. epoca pe care Aurelia Felea o supune analizei este una postcarolingiană, de dinainte și de după anul 1000, una în care termenul de Europa este menționat tot mai frecvent în sensul unei comunități nu atât geografice, cât începând să aparțină treptat creștinătății. O carte despre *noii veniți* în istorie, slavi și maghiari, de aceea remarcăm îndeosebi importanța capitolului III - **Regatul ungar în primele secole medievale**, care aduce un plus de înțelegere pentru cei interesați de istoria Transilvaniei, pentru cei aflați într-un spațiu în care ne definim unii prin alții și suntem de secole parte a aceleiași istorii, în sensul unei complementarități.

Aceste reconstituiri ale Aureliei Felea le putem asocia cu alte lucrări recente care completează informațiile istoricilor români despre istoria Ungariei, precum traducerea cărții lui Paul Lendvai - **Ungurii**, la Editura Humanitas, a cărții lui Pál Engel despre Regatul Ungariei, într-o ediție îngrijită de Adrian Andrei Rusu și de Ioan Aurel Pop.

4. cartea pe care o supunem analizei este cartea unui *istoric profesionist*. Acest profesionalism este deconspirat de încărcătura bibliografică (între autorii citați - nume cunoscute în medievalistica românească și cea europeană, precum Alain Guerreau, Alexandru Florin Platon, Georges Duby, Franco Cardini, Jacques Le Goff, Alexandr Gieysztor, Piotr Wandicz, Oskar Halecki, Gábor Klaniczay etc.), de rigoarea aparatului critic, de meticulozitatea cu care prezintă sursele medievale, dar și destinul lor, conjunctura în care s-au redactat acele cronici.

Aurelia Felea este un istoric atent și la metodă, care trece dincolo de relatările cronicilor, apelând la semnificația simbolurilor, în condițiile în care Evul mediu nici nu poate fi conceput decât ca o civilizație a simbolurilor. O carte în care sunt aduse cu maximă obiectivitate în fața judecății cititorilor mai multe opinii din istoriografie în legătură cu un subiect, ceea ce trădează o extrem de clară notă de rigurozitate, datorată stagiilor de documentare ale autoarei în spațiul german.

5. aparent este doar o carte despre Europa est-centrală din punct de vedere politic, fiindcă Aurelia Felea urmează conștiincios cronologia evenimentelor, istoria celor trei regate, Boemia, Ungaria, Polonia, dar din care nu sunt omise relațiile internaționale, în special cu centrele de putere din Evul mediu, Imperiul, papalitatea. Așadar, e o carte complexă, în care se pune și problema identităților naționale, a mentalităților colective, a cadrului ecleziastic, a orizontului cultural al personajelor vremii.

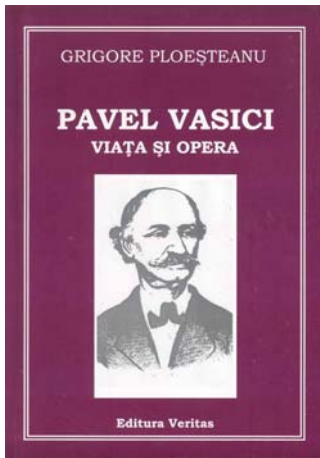
Departate de a încerca să dezvălui prin această prezentare toate atuurile acestei cărți, vreau doar să subliniez faptul că această tentativă istoriografică recuperează pentru istoriografia română un subiect de mare însemnătate, cel al istoriei est-centrale a Europei, după cum reia importanța studiilor slave la noi, ca și a metodei școlii istoriografice germane. O carte foarte utilă prin subiect, pentru profesori, studenți, cercetători, pasionați de istorie. Dar și o carte care a învins frontierele, rezultat al unei colaborări românești, în condițiile în care editorul român, scriitorul Mircea Petean, s-a aventurat să publice o carte de debut a unei tinere cercetătoare din Republica Moldova. Este deopotrivă cartea unei edituri în plină afirmare, Limes, care s-a axat pe o selecție valorică a titlurilor, o carte care are girul științific al coordonatorului colecției, prof. univ. dr. Ovidiu Pecican. Să remarcăm și eleganța copertei, „în croiala” lui Alexandru Pecican, exemplară pentru felul în care sugerează esența, lumea medievală, pentru felul în care dezvăluie și ascunde un univers trecut.

Aventura intelectuală a Aureliei Felea este abia la început. *„O astfel de lucrare lipsea în limba română și faptul că ea este organizată riguros, dar cu simplitate, în patru capitole, fiind scrisă într-o limbă frumoasă și accesibilă, din perspectiva șoimului ce survolează teritoriile de sub întinderea aripilor sale, nu poate decât să atragă către o lectură deplin profitabilă.”* (Ovidiu Pecican, coperta IV). Un început deosebit de promițător însă!

Corina Teodor
Biblioteca Județeană Mureș

Grigore Ploeșteanu, Pavel Vasici. Viața și opera, Târgu-Mureș, Editura Veritas, 2008, 337 p.

Lucrarea *Pavel Vasici. Viața și opera* nu este doar biografia unui cărturar român, a cărui activitate, în întreaga ei dimensiune culturală, științifică, economică, politică etc. uimește prin complexitate; nu e doar *„o investigație a unui segment de istorie modernă a românilor transilvăneni,”* după aprecierea profesorului universitar dr. Vasile Dobrescu, care semnează *Cuvântul înainte*; nu e doar prima monografie a învățământului bănățean, ce se suprapune, în mare parte, activității acestui deschizător de drumuri, care, pe

urmele lui Șincai, a influențat profund dezvoltarea sistemului educațional românesc în calitate de inspector pentru școlile ortodoxe din cadrul Guberniului pentru mai bine de două decenii... Este mai mult. Este, considerăm noi, cartea care a influențat un destin; cu această lucrare, profesorul Grigore Ploesteanu își începea cariera științifică, ca doctor în istorie și, printr-un joc al hazardului, este ultimul dar pe care ni-l oferă, cu generozitate, la doi ani de la prematura-i dispariție. În fond, istoria se repetă...

Monografia dedicată cărturarului bănățean P. Vasici a constituit subiectul tezei de doctorat a profesorului, teză coordonată de prof. univ. dr. Bujor Surdu și susținută în anul 1979 în cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. În pofida eforturilor autorului de a-și publica teza, aceasta a rămas în manuscris; astăzi, ne este accesibilă grație bunăvoinței d-nei Mariana Ploesteanu, care și-a asumat dificila sarcină de a edita această lucrare, bucurându-se, totodată, de sprijinul Institutului de Cercetări Socio-Umane „Gheorghe Șincai” Târgu-Mureș al Academiei Române, pe care profesorul l-a condus timp de mai mulți ani, a Universității „Petru Maior” și a Asociației Academice „Grigore Ploesteanu.”

Familiarizarea cu biografia lui P. Vasici îi prilejuește autorului o incursiune în istoria românilor transilvăneni din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Pentru o mai bună înțelegere a contextului în care acesta a activat, profesorul Ploesteanu creionează, cu acribia care l-a caracterizat, situația politică și culturală a românilor din Transilvania, subliniind acele aspecte caracteristice societății românești moderne: lupta pentru drepturi politice, sociale și naționale, legăturile dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților, încercările lor comune de a transforma societatea românească, în acord cu ideile propovăduite de mișcările revoluționare din Europa.

În conturarea portretului lui P. Vasici, autorul pornește de la bibliografia dedicată acestuia de Iosif Vulcan, în 1871, pentru a ne familiariza apoi, într-un amplu excurs bibliografic, cu tot ceea ce s-a scris, în timp, despre personajul pe care, conform tendințelor manifestate în special în istoriografia interbelică, încearcă să-l „readucă la viață.” De remarcat și multitudinea documentelor de arhivă pe care profesorul le-a adus la lumină, cercetând cu migală fondurile arhivistice de la București, Cluj-Napoca, Sibiu, Arad, Brașov, dar și cele din Ungaria, Austria, Germania.

Deși autorul subliniază încă de la începutul demersului său că a ales două metode tradiționale ale cercetării științifice - istorică, în înțelesul larg al

prezentării evenimentelor, în derularea cronologică firească, și statistică - la finalul lucrării înțelegem cât de dificilă este o astfel de abordare, în condițiile în care un intelectual de anvergura lui P. Vasici s-a manifestat continuu pe mai multe planuri; este aproape imposibil să separi, după criteriile cronologice, activitatea medicului, omului de cultură, poetului, prozatorului, folcloristului, publicistului, revoluționarului, inspectorului școlar, omului politic Pavel Vasici.

Cu toate acestea, în cele 11 capitole ale lucrării, profesorul Ploeșteanu a reușit să contureze portretul lui P. Vasici în diversele sale ipostaze. Fie că îl vedem pe marele cărturar preocupat de starea de sănătate a populației, sau ca pionier în impunerea igienei ca disciplină obligatorie în școală, fie că îl privim prin prisma eforturilor de unificare și cultivare a limbii literare, a preocupărilor economice, ca președinte al filialei Timișoara a Băncii „Albina,” ca redactor la ***Telegraful român*** sau ca intermediar și om de legătură între liderii pașoptiști din provinciile române, mereu se remarcă aceeași preocupare a autorului de a interpreta în mod obiectiv, științific, datele istorice.

Parcurgând cu atenție filă după filă, înțelegem că P. Vasici a făcut parte din rândul acelor intelectuali care nu s-au mulțumit doar să trăiască istoria, ci să o și modeleze. Și a făcut-o implicându-se total, fără rezerve, asemenea lui Cipariu, Bariț, Maiorescu sau Iacob și Andrei Mureșianu, de care l-a legat o strânsă prietenie și afecțiune reciprocă.

Vom încheia scurta noastră prezentare, în care nu ne-am propus să punem în discuție personalitatea lui Vasici sau valoarea incontestabilă a monografiei, ci doar să lansăm o provocare - o provocare de lectură - celor interesați de trecutul nostru istoric, atât de agitat, nu înainte de a remarca faptul că farmecul lecturii și frumusețea cărții sunt completate de un bogat indice de nume și de locuri, precum și de fotografii vechi, de epocă, ce ilustrează în imagini aspecte din viața cărturarului. O carte scrisă „*fără ură și fără părtinire*” - așa cum îi plăcea profesorului să spună de la catedră - în care regăsim în egală măsură conștiinciozitatea cercetătorului, dar și căldura sufletească a celui care ne-a călăuzit pașii în anii studiilor universitare.

Monica Avram
Biblioteca Județeană Mureș

Carmen Chivu-Duță, *Culte din România între prigonire și colaborare*, Iași, Editura Polirom, 2007, 224 p.

Instaurarea sistemului totalitar a însemnat marginalizarea cultelor, culte tolerate de conducerea atee. Măsurile legislative, represiunea împotriva clerului, supravegherea permanentă exercitată prin intermediul așa-zișilor „inspectori de culte” și descurajarea sistemului religios au urmărit îndepărtarea individului de rădăcinile sale spirituale. Însă controlul cultelor nu ar fi fost posibil fără un aport însemnat venit chiar din interiorul acestora.

Lucrarea *Culte din România între prigonire și colaborare* dezvăluie aspecte surprinzătoare legate de relația dintre officianții diferitelor confesiuni și autoritățile statale, dovedind, prin numeroasele documente prezentate, că aspectul colaborării cu Securitatea nu poate fi ignorat. Cel mai simplu argument este acela că nu poți controla cu adevărat un mediu dacă nu infiltrezi în interiorul lui informatori care să furnizeze informații cât mai amănunțite.

Nu este „o arătare cu degetul” sau o judecată. Cartea își propune, în fapt, să dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute și mai cu seamă să arate colaborarea celor mai înalți demnitari ai cultelor cu securitatea. Dosarele studiate sunt alese aleatoriu, fără intenția de a acuza unele personalități din domeniul cultelor.

În faza de tranziție către un regim totalitar, simpla numire în funcțiile administrative ecleziastice a unor persoane de încredere n-ar fi fost suficientă pentru subordonarea Bisericii, dacă n-ar fi fost sprijinită de un întreg suport legislativ, care să servească intereselor Partidului Comunist în relația dintre stat și culte. Strategiile față de Biserica Romano-Catolică, tolerată, dar nu recunoscută, și cea Greco-Catolică au urmărit nu atât desființarea acestor culte, ci manipularea lor, în încercarea de a înlocui autoritatea Vaticanului prin cea a statului român.

Biserica a fost astfel supusă unui tratament represiv, intensificat după preluarea totală a puterii politice de către comuniști, ea fiind aservită statului prin succesive epurări ale clerului, prin naționalizarea proprietăților lor, iar în cazul Bisericii Unite chiar prin lichidarea sa ca entitate autonomă.

Comportamentul mult mai agresiv față de Biserica Catolică se explică prin structura centralizată a acesteia, prin subordonarea ei față de papă și solidaritatea între comunitățile catolice din întreaga lume.

Unirea cu Roma a fost catalogată de publicațiile comuniste drept *antinațională* și *antiistorică*, întrucât aceasta rupsese unitatea poporului român, omițându-se cu bună știință rolul pe care Biserica Unită l-a avut în promovarea culturii naționale românești din Transilvania.

Decretul din 4 august 1948, de fapt o nouă lege a cultelor, împrumuta valori și concepte din legislația sovietică. Noul act normativ renunța la un principiu fundamental al legii din 1928, privind regimul general al cultelor, potrivit căruia, „*statul garantează tuturor cultelor libertate și protecție, întrucât exercițiul lor nu atinge ordinea publică, bunele moravuri și legile sale de organizare.*” Deși se garanta, formal, libertatea de conștiință și cea religioasă pe întreg teritoriul românesc, prin noile reglementări, statul prelua controlul asupra problemelor ecleziastice, iar Ministerul Cultelor devenea mai degrabă un organism de supraveghere și control.

Securitatea a acordat atenție deosebită forurilor conducătoare ale Bisericii; liderii acesteia au beneficiat de instrucțiuni complexe, urmând apoi să fie infiltrați în diferite posturi, inclusiv să fie trimiși în străinătate pentru a culege informații, pentru a desfășura activități de propagandă național-comunistă, de dezinformare.

Odată cu **Legea 187** din 1999, care permite accesul la propriul dosar, reprezentanții Bisericii Ortodoxe Române au încercat eliminarea amendamentului prevăzut de articolul 2, litera t, referitor la dreptul fiecărui cetățean de a fi informat cu privire la calitatea de colaborator al vechiului regim. Pentru prima dată, după decembrie 1989, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a recunoscut oficial faptul că unii preoți ar fi putut să cedeze presiunilor Securității, sfârșind prin a colabora cu aceasta.

În arhivele CNSAS există un număr foarte mare de dosare ale demnitarilor diferitelor culte, acestea constituind, de altfel, fundamentul pe care s-a construit această carte. Este suficient să studiezi un dosar de urmărire informativă al unui preot pentru a vedea câți informatori din același mediu erau dirijați pe lângă titular și ofereau informații despre acesta.

Regimul comunist a acționat violent împotriva militanților religioși, între 1940-1960 recurgând la arestări, încarcerări; unii credincioși, protestanți sau neoproteștanți activi, au avut parte de același tratament. De altfel, Departamentul Cultelor din subordinea Consiliului de Miniștri, a înaintat autorităților, la 18 decembrie 1959, o notă în vederea aprobării unor „*măsuri privind cultele neoproteștante.*” Ceea ce îi alarmase pe guvernanții comuniști era spectaculoasa creștere numerică a aderenților bisericilor neoproteștante, dinamica lor și imposibilitatea de a fi controlați de către stat.

Încă din primii ani de existență, Securitatea a încercat să controleze Biserica prin internarea unor preoți în închisori, controlul manifestărilor la

nivel înalt, recrutarea și infiltrarea de informatori în rândul clerului etc. Rolul informatorilor era acela de a relata toate aspectele vieții cotidiene și, citind rapoartele înaintate de aceștia, nu putem să nu remarcăm invidia și competiția pentru un statut privilegiat, între preot și medicul satului. Se semnalează comentariile nepotrivite ale preotului la adresa regimului comunist și a implicării politicului în viața Bisericii.

De remarcat faptul că, de multe ori, între informator și ofițerul de legătură se stabileau relații de prietenie, în timpul colaborării, fie se cunoșteau înainte.

Rezistența Bisericii față de aceasta abordare a autorităților a fost diversă. Rezistența credincioșilor greco-catolicilor a fost cea mai organizată. Preoții care refuzaseră să treacă la ortodoxie oficiau serviciul religios în propria casă, iar tradiția cultului era transmisă din generație în generație; tinerii preoți erau unși în preoție de către cei mai vârstnici. Autorităților le-a fost astfel foarte ușor să-i identifice, să-i urmărească și să-i aresteze.

Situația baptiștilor, a penticostalilor, a evreilor etc. nu diferă foarte mult în epocă. Cu toate acestea, evreii se bucură de unele privilegii, care țin însă de mai buna lor organizare, de susținerea reciprocă, fiecare membru al comunității primind un ajutor substanțial de la ceilalți; în plus, trebuie adăugat și sprijinul extern, primit de la Federație.

Securitatea a acordat așadar o atenție deosebită forurilor conducătoare ale Bisericii; liderii acesteia au beneficiat de instructaje complexe, urmând apoi să fie infiltrați în diferite acțiuni de propagandă naționalist-comunistă, misiuni de dezinformare, infiltrare în posturile străine de radio și TV, cu impact puternic în țară (precum Europa Liberă); rolul lor era acela de a „cosmetiza” imaginea „șifonată” a României și a protipendadei comuniste de la conducere. Pregătirea lor pentru scopurile urmărite de comuniști s-a făcut și prin cursuri de politică, organizate de Academia „Ștefan Gheorghiu,” de spionaj și contraspionaj, filaj, montare a aparatului de ascultare etc. Un rol important a revenit Programului ATLAS, care contoriza toate deplasările în străinătate ale diverselor categorii de intelectuali - medici, profesori, ingineri, ziariști, preoți etc.

O lucrare de actualitate, care aruncă o nouă lumină asupra impactului și controlului comunist în societatea românească.

Ramona Dragomir
Biblioteca Județeană Mureș

Julien Benda, *Trădarea cărturarilor*, București, Editura Humanitas, 2007, 208 p.

„Cei care au practicat acest fanatism, cărturari fiind, și-au trădat menirea, căci aceasta constă tocmai în a opune popoarelor și nedreptății la care le împinge cultul lor pentru țară o corporație al cărei unic cult este cel al dreptății și al adevărului. Drept este că acești cărturari moderni declară că nu știu ce înseamnă dreptate, adevăr și alte asemenea <năluci metafizice>; că pentru ei adevărul se naște din utilitate, iar dreptatea din circumstanțe. Toate acestea le susține cândva și Callicles, cu singura deosebire că stârnea indignarea gânditorilor de seamă din vremea lui.”

Se poate afirma fără exagerare că Julien Benda este un necunoscut. Deși bibliografia lui numără peste patruzeci de volume, în domenii precum critica literară, filozofia sau cultura politică, iar *Trădarea cărturarilor*, a reușit la vremea publicării - în anul 1927 - să provoace adversitatea intelectualilor de toate orientările politice, după numai două reeditări răzlețe ale acestei lucrări autorul a fost uitat de Franța natală.

Una din temele fundamentale ale cărții este aceea că „pasiunile politice” au cunoscut o extindere fără precedent începând cu secolul al XIX-lea, pentru a se ajunge, la începutul secolului trecut, la contextul în care „aproape nu există om în Europa care să nu fie sau să nu se creadă atins de o pasiune provocată de rasă, de clasă sau de națiune, sau, cel mai adesea, de toate trei deodată.” Extinderea, prin efectul concurent al mijloacelor de comunicare, face ca pasiunile politice să capete, mai mult ca oricând, coerență și omogenitate. Efectul conjugat al acestor factori, dezvoltă Benda mai departe, este dobândirea unor caractere deseori atipice sentimentelor obișnuite: continuitate și preeminență față de celelalte „pasiuni.” Deraierea fundamentală se produce însă din clipa în care aceste pasiuni capătă *conștiință de sine*, devenind apte de a se autodefini cu precizie, de a-și regla dinamica proprie și de a-și fixa obiectul manifestării.

Benda stabilește o diferențiere clară între *laici* (oameni ai temporalului, ai concretului, ghidați de interese, operând cu date concrete) și *cărturari* (oameni care desfășoară activități fără scop „practic” - artă, religie, metafizică, știință, gândind *in abstracto*), demonstrând că trecerea dintr-o „tabără” în alta nu

poate avea decât consecințe catastrofale. Rostul cărturarilor, de-a lungul istoriei este, dacă nu de a-i împiedica pe laici să înfăptuiască răul, acela de-a nu permite nașterea *cultului răului înfăptuit*. O centură de siguranță morală, transistorică, a cărei eficiență depinde însă de „*neamestecul în treburile interne*” ale statului. Cărturarul, desigur, poate lua parte la viața publică, însă numai cu condiția păstrării unei distanțe generoase, fără a-și lăsa rațiunea să se subordoneze pasiunilor ori intereselor de moment. Trădarea are loc când cărturarul coboară în cetate și își însușește viziunea laicilor, iar cel mai pervers efect al acestei opțiuni este că el nu numai că nu va renunța la dreptul de a critica de pe poziția „superioară,” conferită de statutul de cărturar, dar va lăsa pasiunea politică să îi infesteze domeniul de activitate. Astfel, filozofia, știința, arta, religia, metafizica ori perspectiva lui istorică vor deveni instrumentele cele mai rafinate de fundamentare a ideologiei. Numai astfel legitimată și întărită cu un atât de vast arsenal de argumentații, ideologia se poate revendica drept posesoare unică a adevărului. În numele căruia va începe să ucidă.

Dincolo de descrierea înfiorătorului proces de metamorfozare al rolului gânditorului, în *Trădarea cărturarilor* se demonstrează un adevăr salutar - acela că raportarea la un Etern de dincolo de istorie este nu un act „naiv” ori „idealist”, ci unul cât se poate de *necesar* pentru minima condiție preliminară a ameliorării lumii: posibilitatea reală de a distinge între bine și rău.

Julien Benda a condamnat implicarea politică a intelectualilor, a cărturarilor, numai când aceștia își propuneau să susțină cauza unei clase, a unei națiuni sau a unei rase, însă admitea o singură excepție, în cazurile în care această angajare a cărturarilor apăra un principiu abstract, anume dreptatea. Prin reproșul adus cărturarilor implicați politic și care, deci, idealizau practica și implicit creau prin politică ordinea practică în scopul dobândirii de avantaje materiale, ignorând și trădând vocația eternă a cărturarului (care este una teoretică), Benda avea dreptate sută la sută.

La 81 de ani de la apariția sa în lume sub pana lui Julien Benda (*La trahison des clercs*), cartea *Trădarea cărturarilor* rămâne una dintre cărțile esențiale ale secolului XX, una din cele 40 semnate de Benda. La baza ei a stat convingerea autorului că înfruntarea permanentă dintre totalitarism și libertate nu privește numai problematica politică, ci se extinde și la artă și morală. Julien Benda a observat, întâiul, urmărind fenomene din sfera politologiei, că ideile politice și morale sunt adoptate în măsura în care satisfac nu rațiunea, ci sentimentele, iar ulterior aceste idei politice sunt invariabil deformatate de propria lor popularitate.

Alina Fokt
Biblioteca Județeană Mureș

Mircea Zăciu, *Interviuri*, Cluj-Napoca, Editura Limes, 2007, 358 p.

Lucrarea *Interviuri*, a lui Mircea Zăciu, este o ediție îngrijită de Grațian Cormoș, apărută la Editura Limes, în 2007, în colecția *Paraliteraria*, coordonată de Ilie Rad. Cartea a apărut cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor, prin intermediul Administrației Fondului Cultural Național.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, **interviul** este o convorbire între o personalitate politică, culturală etc. și un ziarist, în cursul căreia acesta îi pune întrebări spre a afla părerile personalității respective în diverse probleme (de actualitate), în vederea publicării lor în presă sau a difuzării lor la radio și televiziune.

Lucrarea de față este o culegere de interviuri cu Mircea Zăciu, realizate de personalități de seamă ale culturii române, printre care se numără Nicolae Prelipceanu, Adrian Păunescu, Aurel Sasu, Dorin Tudoran, Ioan Groșan, Radu G. Țeposu, Mihai Sin, George Pruteanu, Alexandru Cistelean, Cristian Teodorescu, Ioan Vieru, Virgil Podoabă, Irina Petraș, Angela Băciu, Titu Popescu, Al. Lungu, Mircea Petean, Mircea Iorgulescu și alții.

Interviurile au fost publicate în perioada 1972-2005 în reviste importante, precum: *Vatra*, *Tribuna*, *România Literară*, *Lucefărul*, *Echinocțiu*, *Dilema*, *Steaua*, *Cronica*, *Astra* etc. Unele interviuri au fost reluate de Mircea Zăciu și publicate în lucrările *Lancea lui Abile* (București, Editura „Cartea Românească,” 1980) și *Departee / Aproape* (București, Editura Didactică și Pedagogică, 1998).

Această carte pune în lumină personalitatea lui Mircea Zăciu, activitatea sa multiplă. Mircea Zăciu a fost profesor universitar, în același timp, eseist, ziarist, prozator, poet, coordonator al *Dicționarului scriitorului român*, a format la Cluj-Napoca o adevărată școală de critică și istorie literară.

Despre copilăria sa, formarea profesională, lecturile sale, statutul criticului literar, relația cu Blaga, Agârbiceanu, Mircea Zăciu se confesează lui Dorin Tudoran în *Am. Sigur că am nostalgia prozei*, interviu apărut în *Lucefărul*, 19, nr. 5, din 31 ianuarie 1976, p. 3, reluat în Dorin Tudoran, *Biografia debuturilor*, Iași, Editura Junimea, 1978, p. 285-302, în Dorin Tudoran, *Onoarea de a înțelege*, București, Editura Albatros, p. 648-667 și în

Mircea Zaciuc, *Lancea lui Abile*, București, Editura „Cartea Românească,” 1980, p. 313-329. Mircea Zaciuc vorbește despre învățătoarea sa, Smaranda Marcovici, căreia îi murise unicul băiat motiv pentru care ea s-a devotat total muncii ei de educatoare, dar și despre profesori din liceu; el mărturisește că a învățat cum să citească o ediție critică de la profesorul său, Mihai Păun. Citea cu plăcere din Sadoveanu, Rebreanu, Cezar Petrescu, Teodoreanu, C. Stere, pe care i-a descoperit în biblioteca unchiului său, dar nu îi erau străine nici reviste și opere ale literaturii franceze. Zaciuc a debutat în 1944 cu un articol „medalion” despre Duiliu Zamfirescu, apărut în ziarul *Ecoul*.

În interviul *Eu cred că adevărul nu e mai greu de rostit astăzi decât era pe vremea lui Tolstoi sau Dostoievski*, realizat de Adrian Păunescu și publicat în *Tribuna*, nr. 15, din 13 aprilie 1972, p. 8-9, Mircea Zaciuc se întoarce spre Liviu Rebreanu, I. L. Caragiale, Marin Preda, Ioan Alexandru, spre mari scriitori români. Mircea Zaciuc consideră că „scriitorul de astăzi s-a dezobișnuit să facă acel efort maxim de creație, singurul care-i poate asigura șansa unei opere adevărate.” E de părere că „adevărul nu e mai greu de rostit astăzi decât era pe vremea lui Tolstoi sau Dostoievski, scriitorul contemporan nu mai investeste atâta ardere, el eludează mai bine anumite probleme sau scrie pe gustul primului său cititor și nu al publicului cititor.”

Scrisul este, mai degrabă, drumul meu prin melancolie... În acest interviu, Aurel Sasu reușește să afle ce a însemnat, pentru Mircea Zaciuc, descoperirea omului și a scriitorului Agârbiceanu, dar și care este importanța unor nume ca ale lui Bogdan-Duică, Ion Breazu, Dimitrie Popovici, pentru istoria literaturii române, adiacent cu alte secvențe critice ale lui Mircea Zaciuc.

Pe Mircea Zaciuc l-au interesat mai mult formele majore ale prozei române, de la C. Negruzzi la L. Rebreanu, Camil Petrescu, H. P. Bengescu și până azi; proza păstrează, cu trecerea timpului, șansa unei supraviețuirii, prin documentul conținut, prin desuetudinea ei.

Pentru Mircea Zaciuc, scrisul e lupta pentru adevăr, pentru impunerea libertății rostirii adevărului. În interviuri, se oprește și la opera sa, la *Glose, Teritorii, Colaje, Monografia Agârbiceanu, Ordinea și aventura, Lecturi și zile, 111 Scriitori români, Masca geniului, Dicționarul literaturii române* etc.

Despre *Dicționarul literaturii române* autorul afirmă că „vrea să umple un gol real în cultura noastră, care are o imperioasă nevoie de instrumente de informare, de lucru, de cercetare etc., obiective moderne pe măsura dimensiunilor limbii române.”

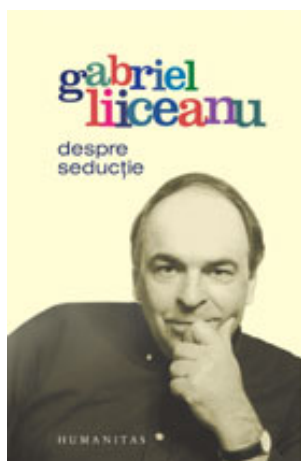
În interviul realizat de Ilie Călian cu Mircea Zaciuc și Vasile Rebreanu despre piesa lor *Singurătatea trăgătorului la țintă*, Mircea Zaciuc afirmă că

„fiecare autor trebuie să aibă conștiința valorii operei create, conștiința lucidă, care percepe și ceea ce s-a realizat și ceea ce ar mai trebui împlinit.”

În cele peste 350 pagini ale acestei cărți, sunt adunate interviuri de valoare, interviuri realizate de oameni importanți ai culturii și literaturii române, prin care se conturează viața, opera și activitatea ilustrului Mircea Zăciu.

Aurica Cîmpean
Biblioteca Județeană Mureș

Gabriel Liiceanu, *Despre seducție*, București, Editura Humanitas, 2007, 260 p.

„Prima concluzie a cărții este: Vai de cei care nu au apucat niciodată să fie seduși! Iar dacă este așa, apare imediat întrebarea: Unde ne sunt seducătorii?”

Cartea lui Liiceanu ridică o problemă acută și contemporană, cea a seducătorilor spirituali capabili să creeze o lume nouă și magică celui ce dorește și se lasă sedus, concluzionând pesimist lipsa acestora. Abordarea lui se îndepărtează de cea a actului de seducție fizică, căutând mai întâi să înțeleagă cauzele ce permit seducerea spirituală și atragerea celui sedus, fie de *„partea bună sporindu-l și (con)ducându-l către propria împlinire și libertate,”* fie de *„partea rea punându-l pe o cale greșită și corupându-l.”* Astfel, seducția poate exista doar datorită exercitării puterii de atragere de către seducător și acceptării supunerii celui sedus.

Analiza fenomenologică pornește de la general, adică de la capacitatea fiecăruia de a participa în actul de seducere, trecând apoi la subiectiv, prin analiza unor episoade care au în comun tema seducției. Episoadele alese, cuprinse în capitolele I-V, analizează transformările mentale din istoria culturală europeană în disputa carne - spirit. Seducția este văzută ca fiind posibilă datorită unei predispoziții generale spirituale (dorința de *„ieșit din comun”*) și nevoia satisfacerii ei. Satisfacerea ei se produce prin transpunerea într-o lume magică și eternă, accesibilă doar seducătorului și celui sedus. *„Seducția apare, am putea conchide, acolo unde se deschide dialogul dintre carne și spirit, dirijat de un principiu al plăcerii.”*

Platon, creștinismul și *amour courtois* percep carnea drept cel mult un complice, cu ajutorul căruia spiritul se înalță, dar nefiind capabilă de a purifica omul. „*Din clipa în care este scăldată în frumusețe, ea devine orbitoare și astfel, translucidă. Depășirea ei se face așadar dinlăuntrul ei.*”

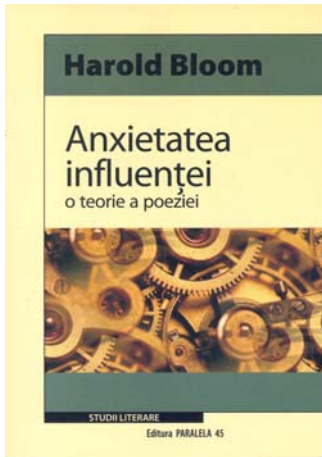
Apariția eroticului și sentimentului dragostei în actul seducției dă naștere egalității dintre carne și spirit, păstrându-i natura transcendentă. Fie că este vorba de ficțiune, Romeo și Julieta, fie de iubire reală, Martin Heidegger și Hannah Arendt, seducția, în acest caz, se întemeiază pe dorința sexuală, care produce sacralizarea cărnii „*învăluită de erotism.*”

Decameronul restituie întreaga „*dimensiune terestră*” a eroticului, care devine o sensibilitate umană acceptată și asumată de ambele sexe. Exacerbat însă, el devine o extremă, și anume, cea a subjugării totale a seducătorului de către erotism. Liiceanu denunță concluzia moralizatoare asupra libertinajului lui Don Juan a lui Molière (și, prin asimilație, Don Giovanni din opera lui Mozart), concentrându-se spre a-l prezenta drept eternul căutător al obiectului dorinței, singurul lui scop fiind exercitarea puterii lui de seducție, și nu rezultatul spiritual, devenind însă, în acest mod, sclavul propriei senzualități exacerbate.

Cel din urmă tip de seducție analizat este seducția prin cultură: „*cea mai mare operație de seducție din câte există pe lume.*” Cultura este triumful final al spiritului, prin care cititorul (adică cel sedus) este „*luat la o parte*” de trăirea personală, unică și extraordinară, a creatorului. În acest caz, este vorba doar de un contact indirect între seducător și cel sedus, de o trăire indirectă din partea celui sedus a unei stări nerepetabile, ce aparține, în esența sa, doar seducătorului. Seducția culturală se dovedește a fi singura capabilă să împace nevoia cărnii cu nevoia spirituală, deoarece creatorii culturii și-au permis „să cadă” și să restituie astfel imaginea reală și „întregă” a omului.

Sabina Cismaș
Biblioteca Județeană Mureș

Harold Bloom, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, Pitești, Editura Paralela 45, 2008, 205 p.

Apărută în 1973, *Anxietatea influenței. O teorie a poeziei*, se prezintă ca o veritabilă teorie a intertextualității care, de la publicarea ei, a avut un impact enorm asupra deconstrucției și teoriei literare poststructuraliste; aceasta, în pofida faptului că Harold Bloom a avut grijă, totuși, să nu se plaseze în nici o „tabără” a criticii.

O nouă prefață scrisă de Bloom, la mai bine de 20 de ani de la prima ediție a cărții, în limba engleză, analizează influența pe care această lucrare a avut-o în ultimii ani asupra criticii literare, precum și câteva dintre sursele ei cele mai importante, mărindu-i, astfel, importanța pedagogică pentru toți cei care studiază sau sunt interesați de literatură și critică.

Cartea este, în fapt, o teorie a poeziei, care se bazează pe sublinierea influenței poetice și a relațiilor intra poetice. Scopul acestei teorii este acela de a idealiza relațiile acceptate, privitoare la modul în care un poet contribuie la formarea altuia.

Sunt decelate șase raporturi revizioniste, exemplificate în capitole distincte: *Clinamen* (răstălmăcirea sau mepriza poetică propriu-zisă, termen preluat de la Laurențiu), *Tessera* (împlinire și antiteză, termene preluate din cultele antice ale misterelor), *Kenosis* (discontinuitate, preluat de la Sf. Paul), *Demonizarea* (îndepărtarea către un Contra-Sublim personalizat), *Akesis* (autopurificare, termen preluat din practicile șamanilor), *Apophrades* (sau reîntoarcerea morților).

Critica nu poate să dezvăluie decât cruzimea, denaturarea, implicate în actul imaginativ al poetului, poetul puternic, autentic (eludând deci rolul minor), în formula unei proze poetice, marcate de propriile anxietăți.

În această dimensiune, discursul lui Bloom pare doar o reformulare a unor practici curente, o conștientizare a unor fluxuri energetice ce traversează travaliul poetic și pe cel critic, permițând o confluență deseori ratată, dar și o introducere a comparatismului clasic în analiza textelor.

Doar poeții puternici interesează, doar ei fac subiectul acestei cărți. Din mai multe motive, cel mai mare poet, Shakespeare, a fost exclus din desfășurarea argumentului acestei cărți. Unul dintre motive este în mod necesar istoric: Shakespeare aparține epocii uriașilor dinainte de „potop,” de dinainte ca

anxietatea influenței să devină centrală în conștiința poetică. Cauza principală o reprezintă faptul că precursorul lui cel mai de seamă a fost Marlowe, un poet mult inferior urmașului său. Marlowe este atât de departe de a reprezenta caracterul și personalitatea umană, încât devine grotesc în comparație cu Shakespeare. Totuși, forța pură este de neconfundat; primele părți din *Tamerlan* și *Evreul din Malta* sunt propulsate de o energie lipsită de remușcări, căreia publicul, sau un dramaturg aflat la început de drum, cu greu îi pot rezista.

Monoloagele protagoniștilor lui Marlowe se mișcă atât de repede, încât avem sentimentul că se grăbesc foarte tare, nu neapărat pentru a ajunge undeva, ci mai ales pentru a ne domina cu puterea retoricii lor.

Pentru Shakespeare, Marlowe a fost înainte de toate imaginea personală a puterii exercitate de dramaturg asupra publicului său, o putere greu de împăcat cu moralitatea tradițională, constrângerile sociale și pioșenia ortodoxă.

Shakespeare împrumută de la toți și de pretutindeni cu ambele mâini; geniul său l-a mânat înainte.

Influențele poetice nu-i fac pe poeți mai puțin originali; adesea, îi fac mai originali, dar nu neapărat mai buni.

Oscar Wilde, care știa că a eșuat ca poet pentru că-i lipsea forța de a-și depăși anxietatea influenței, cunoștea, de asemenea, și adevărurile sumbre ale influenței. *Balada închisorii din Reading* devine o lectură stânjenitoare de îndată ce ne dăm seama că lustrul ei reflectă pe cel din *Balada bătrânului marinar*, al lui Coleridge și că versurile lui Wilde fac analogia întregului romantism înalt din Anglia. Știind aceasta, și înarmat cu obișnuita-i inteligență, Wilde observă cu amărăciune în *Portretul domnului W. H.* că „*influența este pur și simplu un transfer de personalitate, un mod de a înstrăina ceea ce este mai de preț în sinele cuiva, iar exercițiul ei produce un sens al pierderii, și poate, o realitate a ei.*”

Orice discipol ia ceva de la maestrul său. Aceasta este anxietatea influenței și nici o inversare de sens în acest domeniu nu e o inversare reală. Și Woodsworth vedea repetiția sau a doua șansă ca fiind esențială dezvoltării și *Oda* sa admite că ne putem reorienta nevoile prin substituție sau sublimare. Un exeget woodsworthian, ca Geoffrey Hartmann, poate și el insista asupra deosebiri dintre *întâietate*, ca și concept al ordinii naturale, și *autoritate*, aparținând ordinii spirituale; însă oda lui Woodsworth refuză să facă o asemenea distincție, căutând să depășească *întâietatea*.

Cine sunt generatorii acestei anxietăți a lui Bloom, de fapt? Nietzsche, cu trăsăturile lui revizioniste, Freud, cu a sa „*fantezie familială*” a copilului ce își închipuia că a fost adoptat? Nietzsche și Freud reprezintă, pe cât ne putem da seama, influențele principale asupra teoriei în discuție, prezentate în această

carte. Nietzsche este profetul antiteticului, iar *Genealogia moralei* este cel mai profund studiu pe care îl avem la dispoziție privind trăsăturile revizioniste ale temperamentului estetic.

Fapt mai adevărat, însă, când vorbim de natura lui Goethe, mai mult decât de cea umană. „*Orice talent trebuie să se desfășoare în luptă,*” remarca Nietzsche, viziunea lui asupra lui Goethe fiind așadar aceea a unui luptător pentru Totalitate. Goethe reprezintă, în viziunea lui Nietzsche, în ultimă instanță, o depășire a simplei umanități; „*el s-a disciplinat întru deplinătate, s-a creat pe sine.*” Ce putem înțelege dintr-o asemenea afirmație? În primul rând că ea se susține solid pe înfiorătoarea încredere în sine a lui Goethe însuși. De îndată ce ne naștem, lumea începe să ne influențeze și continuă să o facă până murim. Trăim când și alții trăiesc.

Tot ceea ce contează în relația dintre efeb și precursor se poate regăsi, cu excepția, de fapt, a ceea ce contează cel mai mult - melancolia ireversibilă - anxietatea, care face inevitabil disprețul. Definind anxietatea, Freud vorbește despre „*angst vor etwar.*” Anxietatea de dinainte de ceva este, evident, un mod al expectativei. Anxietatea și dorința sunt antinomiile efebului sau ale poetului începător. Anxietatea influenței este o anxietate în așteptarea faptului de „*a fi inundat.*” Efebul se teme de precursorii săi, așa cum s-ar teme de o viitură, care să-l inunde.

Trăim într-o epocă în care, tot mai adesea descrieri prostești ale anxietății devin vandabile și sunt consumate cu voioșie. În veacul nostru, o singură analiză a anxietății are ceva valoros de adăugat la moștenirea moralistilor clasici și a romanticilor speculativi, iar această contribuție este în mod necesar a lui Freud.

Ramona Dragomir
Biblioteca Județeană Mureș

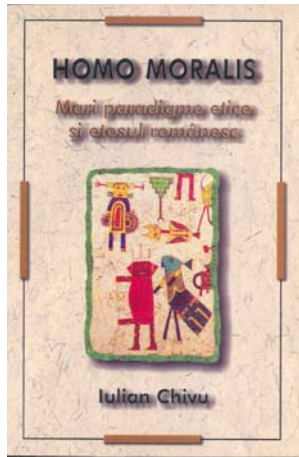
**Iulian Chivu, *Homo Moralis: mari paradigme etice și etosul românesc*,
București, Editura Herald, 2008, 320 p.**

Lucrarea *Homo Moralis: mari paradigme etice și etosul românesc*, semnată de Iulian Chivu, a apărut la Editura Herald, în 2008. În această lucrare, autorul nu și-a propus să facă o critică a ideilor etice, ci observă orientări și tendințe, valorifică pe cât posibil texte aparținând folclorului românesc, mitologiilor, dar și legăturii dintre valorile etice consemnate de etnologi, antropologi, teologi și istorici ai civilizațiilor, pe o arie extinsă la scara largă a unor identități și afinități.

Autorul și-a structurat cartea în opt capitole, în care prezintă geneza opțiunii etice, argumente ale primitivismului, paradigmele orientale și creștine,

virtuțile persoanei, relația cu ceilalți, spiritul dreptății, etosul românesc, etica universală. La sfârșitul cărții, autorul adaugă câteva fragmente din opere folclorice ca *Mahabharata* (povestea lui Nala), *Odiseea*, *Ghiță Cătănuță*, *Milea*, *Constantin Brâncoveanu*, pentru a se putea observa mai ușor ideile, tendințele din opere.

Iulian Chivu își concentrează atenția în cadrul problemelor abordate pe compatibilitățile condițiilor de funcționare ale sistemelor sociale de referință, pe termenii formulării normelor de comportare în afara sau în interiorul exigențelor sociale, pe deschiderile de strategii în idealul etic.

Etica și-a instituit propriile concepte încă de la începuturile ei, acestea presupun ideea de valoare, adevărul rămânând în centrul tuturor, fiind valoare supremă care direcționează judecățile, iar conștiința este un proces de cunoaștere a valorilor. Valorile etice au o viață istorică, apar, se afirmă și dispar tot așa după cum ele pot să rămână de actualitate, cât timp răspund unor scopuri actuale. Cultura a fost și rămâne simultan o condiție și un efect al moralității. În ce privește raportul eticului cu religiozitatea, cultura poate să ducă la noi profunzimi și contradicții. Iulian Chivu arată că, simultan, cultura este o condiție și un efect al moralității, cu toate că moralitatea a creat un anumit nivel de cultură (cultura civică). Materialele etnologice arată că în lumea primitivă s-a dezvoltat o cultură a binelui și răului, care se păstrează până astăzi. Oamenii simpli, cu o cultură a binelui și a răului, se tem mai întâi de judecata oamenilor, și nu de judecata de apoi. Argumentele folclorului, patrimoniul aspirațiilor și al valorilor greu perisabile pe care geniul popular le propune într-un cod estetic simplu și sincer, constituie etosul românesc. Decizia de a recurge la tradiție, conform autorului, este o garanție că suntem în fața unor fenomene de durată. Conform lui Maslow, insul este condiționat mai întâi de exigențele etice materiale și apoi de cele spirituale. I. Chivu arată că cercetările etnologilor au pus în evidență, atât la primitivi, cât și la civilizațiile moderne, motive care duc la formulări de scopuri morale ce păstrează o constantă concentricitate în jurul insului (al sinelui).

În capitolul II, *Argumentele primitivismului*, autorul arată motivul pentru care se concentrează pe relevanța materialului etnologic de referință care ne propune un primitivism ca formulă socio-culturală, și mai puțin ca timp istoric. Materialele etnologice oferă detalii despre virtuțile probate de primitivi, virtuți care le permiteau să se afirme și să-și atragă respectul comunității. Autorul prezintă obiceiuri la diferite triburi, cum sunt triburile africane Thonga, Bantu, triburile Maori din Noua Zeelandă etc. La majoritatea triburilor, este

prezentă preocuparea pentru administrarea de probe, atât în acuzarea, cât și în apărarea unui învinuit de o faptă penală.

I. Chivu consideră că popoarele, cu cât s-au trezit mai repede la viața socială, cu atât mai mult s-au afirmat în istorie. Limba și religia le-au dat vigoare, organizarea socială a asigurat armonia cu destinul. La finele Evului Mediu, umaniștii au constituit o mișcare care avea drept scop eliberarea din izolare a limbii latine, limitată doar la tradiția ecleziastică. S-a încercat o extindere a limbii latine asupra societății laice. Din lucrările păstrate se remarcă puternica constrângere a oamenilor, unii asupra altora, orice manifestare contrară devenea grobiană.

În capitolul III, *Paradigma orientală*, autorul prezintă identități dintre mitologia vedică și cea greacă sau romană. Aceste identități au asigurat, pe fondul comun indo-european, o deplasare simultană de valori etice spre ținuturile europene. Preluările țin de fond, ele se regăsesc în criteriile etice, în atitudini morale. În etapa mitologică politeistă a religiozității se vorbește despre moralitate ca o nevoie de conformare rituală. Apar numeroase tensiuni de principiu între morală și religie, contradicții de acțiuni, sunt situații în care înșiși zeii fac pladoarie pentru acte imorale.

În capitolul IV, *Proiectul beladic*, autorul prezintă lumea greacă ca fiind cel mai complex model de civilizație. „*Civilizația greacă a dăinuit îndelung, deși încă de la începuturi fusese teatrul unor campanii armate care nu i-au dat liniște.*” Grecii au înțeles că marea și ideile le pot fi atât aliați, cât și potrivnici. Educația ateniană avea un caracter procesual și se întindea pe toată durata vieții, școala și societatea au modelat la greci, în secolele V-IV a.Chr., caractere puternice, echilibrate și motivate. Grecii s-au remarcat prin opțiunea pentru drept, care valorifică simțul uman înăscut al Binelui și al Răului, valori definite conceptual în secolul al V-lea a.Chr. După ce a prezentat lumea elenă în capitolul V, *Apendicele roman*, autorul arată că, din mai multe puncte de vedere, culturile nu se cer justificate, ci doar înțelese. Romanii au creat o cultură care să le răspundă doar lor, ei erau de principiu unei vieți necugetate, în care ideile filosofice sunt cultivate doar pentru frumusețea, nu pentru utilitatea lor.

În capitolul VI, autorul vorbește de paradigma creștină. André Malraux, în legătură cu secolul al XXI-lea, avertiza că, dacă nu va fi prin excelență religios, ar putea să nu mai fie deloc. În acest capitol, autorul arată evoluția creștinismului, care cunoaște o îmbogățire constantă în conținut; primul pas spre universalizarea creștinismului s-a făcut odată cu așa-zisa primire a neamurilor în Biserică, prin botezul sutașului roman Corneliu de către Apostolul Petru. Evoluția creștinismului a cunoscut șase etape: Epoca lui Iisus Hristos, Mântuitorul Lumii; Epoca sinoadelor ecumenice; biserica secolelor VIII-XI, cu creștinări masive în Bizanț, la sârbi, bulgari, moravi, ruși; epoca

cruciadelor și a încercărilor eșuate de unire dintre catolicism și ortodoxie; perioada modernă a secolelor XVI-XVIII; perioada contemporană (neoprotestanții, anglicanismul și noile dogme în Biserica Apuseană, conciliile de la Vatican din 1870, 1962, 1965). Creștinismul a evoluat în cinci mari ramuri confesionale: religia ortodoxă, în Europa de Est și Rusia; religia romano-catolică; luteranismul, calvinismul sau Biserica reformată, congregațională; baptistă; biserica anglicană. După I. Chivu, „*fără morală creștină nu ne-am fi îndreptat prea mult de ororile păgânismului;*” astfel, crede că Biserica este garantul ca întemeiere a lui Iisus Hristos.

După ce ne-au fost prezentate civilizațiile greacă și romană, lumea creștină, autorul se oprește în capitolul VII asupra etosului românesc. După o introducere, autorul prezintă modelul tradițional al culturii române, oferind și câteva repere etice din folclorul românesc: basmul, paremiologia, snoava, balada. „*Românii au moștenit de la strămoșii lor romani simțul ordinii și al ierarhiei sociale, un anume echilibru spiritual și moderație în fanatism.*” După M. Eliade, românii au rădăcini „*atât de adânci pe pământul pe care trăiesc, încât mai degrabă acceptă să piară decât să-l părăsească.*”

Dumitru Drăghicescu, Emil Cioran și Constantin Rădulescu-Motru au reușit să facă un portret psihologic general al românului. Românul nu crede în bunătățile oamenilor, el nu are o concepție idilică și sentimentală asupra vieții, este o fire extrovertită, a cărei morală suportă greu excepțiile, are o educație bazată mai mult pe criteriile bunului simț și mai puțin pe rigorile rațiunii.

Pe lângă modelul psihologic al românului, folclorul românesc prefigurează un model etic, alcătuit la nivelul aspirațiilor care mărturisesc sensul moral al destinului său. Romulus Vulcănescu, în lucrarea *Etnologie juridică*, vorbește despre țaranul român și obiceiurile sale, demonstrează că pe plan estetic, opțiunile românului tind spre finalitate, nu spre modalitate, el nu are ispita monumentalului, a grandiosului epopeic, el se limitează la armoniile simple ale proporțiilor, la epicul cotidian al evenimentului mundan.

Etosul românesc tradițional ține de perioada premodernă a moralei, astfel pentru morală modernismul începe cu o dezbatere pe tema valorii. Etica a recunoscut valorile, în cadrul căroră distinge patru grupe: valori de natură psihologică; valori de natură logică sau raționale; valori biologice și valori sociale, ceea ce a dus la o etică universală.

Iulian Chivu ajunge la concluzia că „*cunoașterea morală depinde de cunoașterea de și despre Dumnezeu, iar argumentul ei este inspirat de răsplata sau pedeapsa divină.*”

Lavinia Betea, Alexandre Dorna (coordonatori), *Psihologia politică, o disciplină societală*, București, Editura Curtea Veche, 2008, 462 p.

Proiectul editorial are ca și rădăcini eforturile lui Alexandre Dorna, președinte și fondator al primei asociații europene de psihologie politică, *Association Française de Psychologie Politique*, redactor șef al primei publicații cu apariție periodică (on-line) de specialitate de pe continent: *Les c@biers de psychologie politique*, și ale Laviniei Betea, conferențiar la Facultatea de Științe Politice a Universității București.

Sub titlul de tratat general, *Psihologia politică, o disciplină societală*, sunt reunite 14 studii semnate de specialiști din domeniul psihologiei politice: Orlando D'Adamo - Universitatea Belgrano, Argentina; Jacqueline Barus-Michel - Universitatea din Paris; Jean-Léon Beauvois - Universitatea din Nisa; Lavinia Betea - Universitatea din București; Natalia Cojocaru - Universitatea de Stat din Chișinău; Alexandre Dorna - Universitatea din Caen; Edgar Galindo - Universitatea Lusofonă, Lisabona; Virginia García Beaudoux - Universitatea din Buenos Aires; Alin Gavreliuc - Universitatea de Vest, Timișoara; Georgeta Ghebreă - Universitatea din București; Jorge Correia Jesuino - ISCTE, Lisabona; Adrian Neculau - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; Claude Rainaudi - Universitatea din Nisa; Constantin Sălăvăștru - Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași. La aceste contribuții, se adaugă și cea a Doinei Jelea, prin deschiderea spre diverse subiecte, cum ar fi și psihosociologia, subiecte care și-au găsit găzduire în paginile colecției *Actual*, coordonată de renumita publicistă.

Demersul Laviniei Betea și al lui Alexandre Dorna a pornit de la ideea conceperii unui manual de psihologie politică, la impulsul celui care a pus bazele școlii ieșene de psihosociologie, Adrian Neculau.

În introducerea semnată de Lavinia Betea, sunt prezentate resorturile generale ale psihologiei politice, prin marcarea cadrelor care delimitează subiectul, dar și prin legitimarea *identității* și a *utilității* psihologiei politice.

Dincolo de constatările pur teoretice, volumul de față redă în mod sintetic *rezultatele înregistrate prin investigația psihologiei politice*, ale căror rădăcini se găsesc în psihologia individuală, psihologia socială și psihologia raselor.

Studiile reunite sub titlul generic *Psihologie politică*, propun cititorului o abordare a fenomenului politic din perspectiva psihosocială, ale cărei constatări se bazează pe analiza informațiilor culese din teren.

Poate fi considerată o pledoarie pentru *cercetarea-acțiune* (concept atribuit lui K. Lewin), folosind instrumentele de lucru și metodologiile psihologiei sociale, adaptate și aplicate fenomenului politic.

Actualitatea lucrării este dată atât de subiectele abordate, cât și prin dezvăluirea mecanismelor și a fenomenelor politice și modul în care acestea se răsfrâng asupra noastră.

Pe scurt, sunt atinse subiecte care vizează psihologia puterii, a democrației și totalitarismului; psihosociologia crizelor, revoltelor și schimbărilor politice; autoritatea, populismul și carisma liderilor; propagandă, comunicare și discurs politic; război psihologic și psihologia diplomației; factorii psihologici în campaniile electorale; influență politică, memorie socială și necesitatea diagnosticării realităților contemporane în continuă mișcare și schimbare.

Este o lucrare bine structurată, cu un aparat critic cuprinzător, la sfârșitul fiecărui capitol. Traducerea textelor a fost realizată de Marius Chitoșca, Monica Negrescu și Florența Opreșan.

Coautorii nu au avut intenția elaborării unui *manual*, deși prin conținutul său este un instrument facil de lucru, adresându-se atât studenților sau cadrelor didactice de la Științe Politice, cât și iubitorilor de gen.

Raluca Nuțiu
Biblioteca Județeană Mureș

Valentin-Stelian Bădescu, *Umanizarea dreptului umanitar*, București, Editura C. H. Beck, 2007, 328 p.

Umanizarea dreptului umanitar este o temă actuală, deoarece, după cum spune și autorul, „*probabil că nici secolul care tocmai a început nu va aduce «pacea eternă» la care omenirea visează de mii de ani.*” Dreptul umanitar încearcă să „umanizeze” războiul, să reducă la minimum consecințele sale, realizând, pe cât posibil, un echilibru între necesitățile militare și principiile umanitare, protejând, astfel, oamenii, de efectele acțiunilor militare.

Abordând pentru prima dată un asemenea subiect în literatura juridică românească, lucrarea are un caracter interdisciplinar și multidisciplinar, fiind semnată de un fost ofițer de carieră, care a îmbrățișat ulterior meseria legilor, fapt care „a determinat o schimbare de atitudine și mentalitate vizavi de obținerea victoriei cu orice preț și indiferent cu ce mijloace, la o atitudine firească de respect a ființei umane, mai ales în caz de conflict armat.”

Structurată în șase capitole, lucrarea debutează cu un „argumentum”, în care se prezintă importanța studierii rolului dreptului umanitar, evidențiind evoluția, în sens ascendent, a voinței statelor de a asigura luarea măsurilor și de a efectua acțiuni necesare respectării normelor de drept internațional, aplicabile în caz de conflict armat.

În primul capitol, autorul conturează relevanța acestei teme pentru dezvoltarea cunoașterii științifice, atingând următoarele aspecte: revoluția în domeniile științei și tehnologiei, care reprezintă adevărate provocări pentru educația și instruirea în domeniul dreptului militar și al dreptului internațional umanitar, războaiele moderne, relațiile între conflictele armate și dreptul internațional umanitar, războaiele din perspectivă juridică, precum și funcțiile dreptului internațional umanitar.

Capitolul al doilea prezintă un scurt istoric al dreptului umanitar, dar și al umanizării dreptului umanitar, și abordează unele chestiuni semantice, întrucât, pe bună dreptate, a vorbi despre umanizarea legilor războiului pare a fi o contradicție de termeni. De asemenea, se mai arată că, în secolul XXI, dreptul internațional umanitar are o nouă configurare. Mai ales după 1945, dreptul statelor de a face război a fost înlocuit printr-un adevărat drept al păcii. Rolul drepturilor omului în umanizarea dreptului umanitar este un alt aspect dezbătut în acest capitol. Deși dreptul internațional al drepturilor omului și dreptul internațional umanitar alcătuiesc două sisteme juridice distincte, între ele există legături intrinseci, „sunt «rude apropiate» fiind intim legate de persoana umană.”

Capitolul al treilea se referă la diseminarea, aplicarea și implementarea dreptului umanitar, fiind relevat și rolul organizațiilor internaționale.

În capitolul patru sunt prezentate modalitățile juridice de protecție a unor categorii de persoane în situațiile de conflict armat (prizonieri de război, femei, copii), principiile dreptului internațional contemporan, principiile fundamentale ale dreptului internațional umanitar, principiile comune dreptului internațional comunitar și drepturilor omului, principiile dreptului umanitar specifice victimelor conflictelor armate, precum și principiile specifice dreptului războiului.

Dreptul umanitar a dobândit în ultima vreme noi dimensiuni, inclusiv dimensiunea ecologică. Problematika ecologiei în cazul conflictului armat

reprezintă o preocupare importantă a factorilor de decizie politico-militară. Protecția mediului în astfel de situații este subiectul capitolului cinci al lucrării.

Volumul nu ar fi fost complet dacă nu s-ar fi efectuat și o analiză referitoare la problema răspunderii internaționale penale în contextul dreptului umanitar. Chestiunea este examinată, pe larg, în capitolul șase.

La finalul lucrării, autorul își prezintă concluziile la care a ajuns în urma acestui studiu, formulează propuneri în plan normativ și instituțional și sugerează unele obiective și recomandări.

O bogată bibliografie este trecută la finele lucrării, fiind împărțită în tratate, cursuri și monografii, studii și articole, tratate și documente internaționale, precum și dicționare.

Umanizarea dreptului umanitar, lucrare valoroasă destinată nu numai cercetătorilor din domeniu, ci și celor care activează în planul activităților practice, este scrisă într-un mod original, completând un gol ce se resimte în literatura de specialitate românească.

Mariana Istrate
Biblioteca Județeană Mureș

Felicia Marinca, *Dimensiunea timp: note de călătorie, mărturii, cronici*, București, Editura Paideia, 2007, 260 p.

Editura Paideia s-a îmbogățit în anul 2007 cu încă un volum important, cel al Feliciei Marinca, intitulat ***Dimensiunea timp: note de călătorie, mărturii, cronici***.

Felicia Marinca a avut o activitate prolifică: redactor la ***Gazeta învățământului***, profesor de limba și literatura română, redactor principal la Editura pentru Literatură. A publicat cronici literare și eseuri în ***Cotidianul***, în pagina culturală și în suplimentul ***Litere, Arte, Idei***, în ***Libertatea*** și în revista literară ***Viața Românească***. De asemenea, a colaborat și cu Radiodifuziunea Română, din 1967; este membră a Fondului Plastic al Uniunii Artiștilor Plastici din România, membră titulară a Uniunii Scriitorilor din România, membră activă a Societății Poetilor și Artiștilor din Franța.

Dimensiunea timp este o culegere de eseuri, note de călătorie, publicate de Felicia Marinca în perioada 1992-2005 în diverse seriale, precum ***România Literară***, ***Cotidianul***, ***Inedit***, ***Azi Literar***, dar și în ***Libertatea*** și ***Adevărul***. Acestea li se mai adaugă și trei înregistrări transmise la radio, în cadrul emisiunii „Atlas Cultural.”

În notele de călătorie cuprinse în carte, autoarea ne vorbește despre Paris, piramidele din Egipt, Köln, malul Bosforului, Ierusalim. Pentru Felicia Marinca, Parisul este o metropolă mustind de viață, un oraș agitat, cu trecători grăbiți, plin de mașini ca Chevrolet-uri, Peugeot-uri, Rols-Roys-uri, miros de

benzină și uleiuri arse; doar în umbra monumentalei Notre-Dame îți poți trage sufletul. Pe malul Senei, pictorii fac portrete pe fundalul Eiffel-ului, Arcului de Triumf, Notre-Dame-ului. Din Paris nu lipsesc, bineînțeles, muzeele; autoarea ne vorbește despre Muzeul de Artă Modernă, unde se află și sala dedicată lui Brâncuși, aranjată după tradiția veche românească, cu opere aparținând marelui artist: o coloană de lemn și una de ghips, copii ale celei de la Târgu-Jiu, fragmente din „Poarta Sărutului.” Brâncuși și-a creat la Paris un univers românesc într-o singură încăpere.

Despre piramide, Felicia Marinca ne spune că vorbesc: „am fost ridicate piatră de piatră, până la cer. În încăperile noastre, se află prezența eternității.” Relatează despre Sfinx, despre Spectacolul de noapte la Piramide (Keops, Kepfren, Mikerinos), numit „Sunet și lumină,” inițiativă a Oficiului Turistic din Cairo. În această notă de călătorie ne este prezentat și Egiptul cu deșertul său, cu orașele, dar și viața din Egipt, Delta Nilului.

Orașul Köln, „renăscut din cenușa celui de al II-lea Război Mondial, este astăzi un oraș modern, cu o arhitectură ce se impune privitorului;” aici „se împletește poezia rurală cu eleganța și luxul metropolei.” Când vorbește despre orașul Köln, autoarea sesizează și spiritul german, care „nu concepe să te situezi în afara ordinii, a muncii, să ai o mentalitate de parazit.”

În *Pe malul Bosforului*, autoarea se oprește asupra comerțului care se practică în bazaruri, asupra arhitecturii turcești, covoarelor turcești, Turcia fiind țara covoarelor, acestea fiind consemnate încă din secolul al XIII-lea de Marco Polo, în peregrinările sale.

În 1994, la Editura RAO, a apărut romanul *Primul om*, al lui Camus, cartea fiind o reconstituire a copilăriei scriitorului, o carte a condiției umane; *Istoria evreilor din Transilvania (1623-1944)*, apărută la Editura Enciclopedică, în 1994, semnată de Mosche Carmilly Weiberger, carte redactată cu migală, analizează fiecare etapă istorică a vieții evreilor în Transilvania, poate fi sursa unei literaturi despre viața evreilor, poate fi bază de referință și de studiu pentru doctoranzii în istorie; cartea lui Sigmund Freud, *Omul cu sobolani*, care dezvăluie cât de amară și grea este munca psihanalistului pentru

a vindeca o nevroză obsesivă. Cartea este tradusă de Cornelia Irimia; Descartes, *Discurs asupra metodei*, apărută la Editura Paideia, lucrare trilingvă (latină, franceză și română), numită de Dan Negrescu „o expunere despre metodă;” Descartes expune în lucrarea sa regulile, principiile morale care stau la baza cercetării adevărului; *Agresivitatea umană*, a profesorului dr. I. Eibl-Eibesfeldt, apărută la Editura Trei, o lucrare în care autorul elaborează o adevărată istorie a sistemului conceptual, a teoriilor și metodelor etologiei, în carte sunt analizate diferite manifestări de agresivitate.

De asemenea, trebuie amintite studiile referitoare la *Viața lui Isus*, de Hegel, editată de Paideia; Hegel nu repovestește, pur și simplu, întâmplările din *Biblie*, ci recurge la interpretarea sensurilor din perspectiva istoriei religiei; *Recviem pentru o călugăriță*, a lui Faulkner, lucrare hibrid, împreunează romanul cu piesa de teatru, a apărut la Editura Univers. Paul Tumanian a publicat în 1995, la Editura Ararat, *Domnul Marius și Doamna cea Mică*, în care pune în discuție procedeul intrării în tunelul timpului. *Profeții biblice vorbind filosofiei*, semnată de Ion Banu, relevă ideile filosofice din *Biblie* prin comentarea unor texte aparținând profeților, binecunoscuți istoriei religiei.

Limitele certitudinii, de Orio Giarini și Walter Stahel, apariție din 1995 a Editurii Edimpres-Camro, o lucrare utilă pe plan microeconomic, la nivelul agenților economici, sau chiar al individului, dar și la nivel macroeconomic, al statului; *Distrușgerea trecutului României*, de Dinu C. Giurescu, apărută în SUA, în 1989, și la noi în 1994, la Editura Museion, prezintă demersurile făcute de autor, în țară, și de către alți istorici și intelectuali de vârf, din diaspora, către conducerea statului în vederea apărării patrimoniului urban și rural; *Cuviința tainei*, de Elena Solunca Moise, apărută în 1996 la Editura Crater, o lucrare în care autoarea ne îndeamnă să privim ca veacul următor ca unul religios. Felicia Marinca arată că Elena Solunca Moise „dialoghează” cu filosofia, cu știința - din antichitate până în contemporaneitate, „polemizează” cu toți „Toma necredincioșii,” care vorbesc de dragoste, de scris în proza științei filosofice, închinată omului.

Mărturiile unui neisprăvit, carte semnată de Mariana Șora – este romanul vieții unui rățăcitor prin lume - al cărui erou vrea să ne convingă că este un neisprăvit, care se îneacă la mal. *Viața lui Tudor Vianu*, de Henri Zalis este și ea în atenția Feliciei Marinca, elaborând un adevărat eseu, fiind de părere că „Vianu a dăruit generației noastre adevărata Bucurie: bucuria culturii.” H. Zalis ne prezintă și un Vianu cu frământările lui interioare, cu accentele tragice din viața particulară. Această monografie este un omagiu adus cu prilejul aniversării Centenarului Vianu de către Academia Română (1997).

Încercarea la utopie a profesorului Gh. Vlăduțescu, pseudo-roman, nu este o operă purtătoare a unui conflict major, ci se derulează în „*dialoguri monologate*”, deseori pe două planuri: cel personal și cel social.

Prin aceste note, însemnări de lectură, Felicia Marinca ne informează despre aparițiile editoriale, ni le prezintă, dar ne și îndeamnă să le citim, să le studiem.

În lucrarea **Dimensiunea timp...**, Felicia Marinca prezintă și oameni de cultură, pictori, poeți, scriitori, dar și eseuri despre România. Astfel, se descoperă în fața privirii noastre Brâncuși, în **Brâncuși pe Sena și la el acasă**, Proust, în **Proust în România** și din acest eseu reiese ce a însemnat Proust pentru Camil Petrescu, H. Papadat-Bengescu; totodată, pune accent pe romanul proustian **În căutarea timpului pierdut**. În **Actualitatea lui Rimbaud**, sunt prezentate traduceri în limba română a operelor autorului.

Blaga apare în **Centenar Lucian Blaga; O carte despre Lucian Blaga; Lucian Blaga, un destin sub presiunea timpului**. F. Marinca ne vorbește de poezia poetului, despre viața, dar și despre relația poetului cu soția sa, Cornelia și fiica sa, Dorli.

Curie - nume care domină secolul XX este un eseu despre soții Curie, Pierre și Marie, premiați cu Premiul Nobel pentru Fizică.

Liviu Voinea este, la rândul său, un poet care manevrează cuvintele cu ironie - ne spune despre el F. Marinca, în **Întru destinul poeziei**; el invocă motivele biblice, ale crucificării și învierii lui Iisus, pentru a caracteriza prezentul bolnav.

Scriitorul Nicu Caranica apare în **Ecologia spiritului**; F. Marinca face o radiografie a operei scriitorului, fiind însă de părere că „*poetul N. Caranica ne-a oferit un dar de mare preț: Noapte și iar Noapte, este o carte de ecologie a spiritului.*”

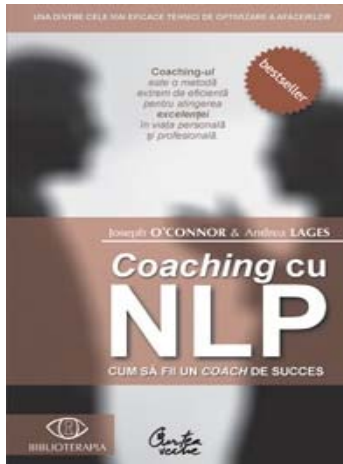
Printre cei evocați în această carte se numără și Mircea Dinescu, C. D. Nenițescu, George Vulturescu, Martha Bibescu, Petre Ghelmez, Mihai Șora, Mircea Malița, Mihai Ralea.

Din evocările Feliciei Marinca nu lipsesc nici chipurile și operele unor artiști, pictori, precum Alexandru Vlașin, Theodor Pallady, Sabina Ivașcu.

În această lucrare, Felicia Marinca prezintă atât portrete ale unor artiști și oameni ai culturii române și universale, cât și operele acestora, mai ales opere apărute în perioada anilor '90.

Aurica Cîmpean
Biblioteca Județeană Mureș

Joseph O'Connor, Andrea Lages, *Coaching cu NLP: cum să fii un coach de succes*, București, Editura Curtea Veche, 2007, 320 p.

Programarea Neuro Lingvistică poate fi definită, în manieră prescurtată, ca un instrument eficient de dezvoltare personală. Ideea NLP (programarea neuro-lingvistică) a prins contur în mediul afacerilor din Statele Unite și a devenit, la începutul anilor '80, una din cele mai populare metode de influențare și schimbare a mentalităților individuale și organizaționale. În scurt timp, psihologii și managerii europeni au început să creadă în puterea NLP de a modela destine și de a deschide zăgăzurile unei gândiri conectate la succes. De altfel, programarea neuro-lingvistică deține secretele aplicării corecte a tehnologiei succesului în combinație cu folosirea eficientă a creierului uman. Pentru a înțelege cum funcționează această tehnologie, este indicat să avem în preajmă un „coach,” sau, în cazul cel mai bun, o carte despre „coaching.”

Subiectul este dezvoltat în volumul *Coaching cu NLP: cum să fii un coach de succes*. Publicarea lui de către Editura Curtea Veche, în cadrul colecției *Biblioterapia*, poate fi considerată un act pionierat, deoarece știința despre NLP a pătruns în România abia prin anul 2002 (vezi în acest sens Andy Szekely, *Introducere în Programarea Neuro Lingvistică*, București, Editura Amaltea, 2003), iar termenii de „coach” și „coaching” se zbat încă să iasă de sub presiunea conotațiilor din domeniul sportului. În ciuda acestor aspecte, manualul de inițiere scris de Joseph O'Connor și Andrea Lages merită citit din mai multe motive:

- pentru a afla care sunt dimensiunile unei existențe pline de succes;
- pentru a înțelege rolul schimbărilor în viața de familie și în activitatea personală;
- pentru a dobândi „*flexibilitatea comportamentală*” necesară în vederea acceptării și rezolvării provocărilor generate de rapidele schimbări din societatea contemporană.

Filozofia NLP pornește de la premisa că oamenii sunt ființe perfectibile, că resursele dezvoltării personale se află în noi înșine și că nivelul înalt al erudiției sau volumul mare al cunoștințelor nu te înscriu automat pe calea unui destin plin de succes.

Cum putem însă atinge nivelul unei existențe exemplare? Există o rotiță care mișcă întregul mecanism al devenirii personale? Dacă ar fi să ascultăm de sfatul unuia dintre cei mai bogați oameni din lume, Burke Osborne Hedges, calea spre succes ține de nivelul motivației și perseverenței personale și se reduce la stabilirea unui strâns raport între cine ești și între cine vrei să devii în viitor. Sub reflectorul acestei convingeri, coaching-ul nu reprezintă un șir interminabil de ședințe și întâlniri, la finalul cărora asistăm la schimbarea radicală a ființei noastre. Dimpotrivă, printr-o subtilă analiză a acțiunilor noastre anterioare, prin aducerea în fața conștiinței a credințelor și impulsurilor care le-au generat, metodele coaching-ului ne împing, prin intermediul unor principii științific formulate, pe drumul regăsirii de sine, pe drumul redescoperirii unor idealuri demult uitate.

Volumul *Coaching cu NLP: cum să fii un coach de succes* are un caracter interactiv. El ne ajută la construirea unor seturi de strategii pe baza cărora învățăm să devenim eficienți, atât în activitatea profesională, cât și în viața personală. Strategiile propuse de Joseph O'Connor și Andrea Lages funcționează în mai multe situații:

- în procesele de luare a deciziilor;
- în construirea unor relații sociale armonioase;
- în universul familiei;
- ele sunt destinate îndrumării unei echipe;
- și pot fi utile în viața de zi cu zi a fiecărei persoane.

Prin urmare, lecturarea acestei cărți este o formă de antrenament. Un antrenament necesar, în primul rând, pentru cultivarea abilităților de coach; în al doilea rând, pentru autocultivare personală. Fiecare capitol este urmat de o suită de exerciții practice și de întrebări, care au rolul să îl ajute pe cititor:

- să identifice factorii motivaționali externi și credințele care stau la baza unei decizii;
- să obțină o clarificare a scopurilor și obiectivelor personale;
- să înțeleagă nevoia de schimbare;
- să gestioneze mai eficient reacțiile la schimbare;
- să-și formeze un stil propriu de gestionare a conflictelor personale și colective;
- să devină mai productiv și să-și îmbogățească harta vieții cu noi experiențe.

Uneori, cititorii sunt nevoiți să zăbovească un timp mai îndelungat asupra exercițiilor propuse, alteori, exercițiile sunt mai relaxante și nu te supun unor examene de conștiință.

Fiind rezultatul colaborării lui Joseph O’Connor cu talentata scriitoare braziliană Andrea Lages, **Coaching cu NLP...** este de fapt o colecție de învățături despre cum să fii un coach de succes. Structurat în patru părți, volumul debutează cu definirea procesului de coaching. Încă din primele pagini autorii țin să sublinieze că, în esență, „*coachingul este una dintre cele mai concentrate metode de progres pentru oamenii de afaceri*” (p. 34). Afirmatia este urmată imediat de convingerea că această inovatoare metodă de autocunoaștere și devenire personală „*îi ghidează pe oameni spre fericire.*”

Într-adevăr, obiectivul unui exercițiu de tip coaching poate fi fericirea. Cu toate acestea, experiența acumulată de cei doi autori în domeniul strategiilor de dezvoltare personală a demonstrat că motivele care îi îndeamnă pe oameni să apeleze la un coach sunt extrem de variate, și sunt legate, în primul rând, de varietatea idealurilor la care aceștia visează.

Metoda descrisă de Joseph O’Connor și Andrea Lages se inspiră din psihoterapie și înglobează tehnicile programării neuro-lingvistice. Ei insistă asupra ideii că există diferențe evidente între „coaching” și „training.” Termenii nu trebuie confundați deoarece, dacă trainingul se referă la un proces de învățare în urma căruia se obțin noi cunoștințe, noi aptitudini și atitudini, coaching-ul este un proces mai complex și scoate în evidență ceea ce noi știm deja. Coaching-ul ne ajută să ne clarificăm obiectivele și să acționăm pe baza experiențelor și aptitudinilor personale existente, deja, în fiecare din noi și care se manifestau în stare latentă. În timpul ședințelor de coaching se stabilește o relație de parteneriat între îndrumător și client. Coach-ul coboară de pe pedestalul unui maestru atotștiutor și încearcă să colaboreze cu clientul pentru a afla de la acesta:

- care sunt obiectivele pe care dorește să le atingă;
- ce îl împiedică să realizeze aceste obiective;
- care sunt credințele de la care pornește;
- ce schimbări vor interveni în viața acestuia după atingerea obiectivului.

Din această perspectivă, coaching-ul se aseamănă cu celebra tehnică maieutică descoperită și pusă în practică de înțeleptul Socrate, atunci când dorea să-și provoace interlocutorii și să-i invite la dialog. După modelul filosofului antic, un coach talentat este nevoit să își perfecționeze arta de a întreba. În cadrul ședințelor de coaching, el va trebui să își subjuge interlocutorul cu o avalanșă de întrebări provocatoare. Prin întrebări meșteșugit formulate, persoana care accede la titlul de coach poate descoperi cum gândește interlocutorul, poate afla ce își dorește acesta, poate face un inventar al obstacolelor ce îl împiedică să-și finalizeze scopurile. Pe de altă parte, întrebările îl ajută pe client să își clarifice intențiile, să-și diversifice opțiunile pentru a putea lua, în cele din urmă, decizia de a acționa. Întrebările exprimate

în timpul ședințelor de coaching sunt „*invitații la cugetare*” adresate clientului. Prin intermediul răspunsurilor date la aceste întrebări și a acțiunilor pe care le generează, clientul ajunge să își finalizeze sarcinile, prin schimbarea și reevaluarea obiceiurilor și a credințelor perimate, și prin înlocuirea lor cu noi convingeri și noi atitudini.

Observăm că limbajul și metodele folosite de un coach sunt diferite de cele utilizate de psihologi, spre exemplu. Limbajul folosit în coaching și metodele puse în practică trebuie ajustate în așa fel încât, la sfârșitul suitei de întâlniri, clientul să plece mulțumit pentru că și-a activat capacitatea de a găsi soluții la problemele care îl frământau, pentru că a descoperit noi mijloace de acceptare a schimbărilor intervenite în viața privată sau în activitatea personală. De obicei, ședințele de coaching ne pot ajuta să ne îmbunătățim încrederea și să accesăm la un nivel mai înalt al stimei de sine.

Vestea bună este că volumul prezentat joacă rolul unui consilier. Parcurș cu atenție, el poate deveni un real factor mobilizator. Apărut în cadrul colecției ***Biblioterapia*** a Editurii Curtea Veche, manualul de coaching poate fi folosit atât de cei care doresc să descifreze tainele meseriei de coach, cât și de persoanele care vor să se antreneze singure pentru a avea un comportament excelent în familie, la locul de muncă, în relația cu prietenii și chiar în cadrul legăturilor de natură pasională.

Pe scurt, ***Coaching cu NPL...*** îți oferă șansa de a evolua! Nu este o carte comodă și nici nu le doresc celor ce vor să o citească lectură plăcută. Le doresc, mai curând, inspirație, le doresc să aplice o parte din instrumentele coaching-ului de succes pentru a ieși din amorțeala cotidiană, pentru a gusta din sensul adânc al vorbelor lui Woody Allen, care spunea: „*Poți să trăiești o sută de ani, dacă renunți la toate acele lucruri care te fac să-ți dorești să trăiești atât.*”

Liliana Moldovan
Biblioteca Județeană Mureș

**Tom Rath, *Prieteni esențiali. Cei fără de care nu te poți descurca*,
București, Editura ALLFA, 2008, 222 p.**

Care este cea mai rapidă cale de a curma o prietenie? Oare există ceva specific tuturor marilor prietenii? Oare prietenii de la serviciu sunt contraproductive? Sunt doar câteva dintre întrebările la care cartea încearcă să ofere un răspuns. Răspunsurile sunt bazate pe decenii de studii ample cu privire la impactul prietenilor, autorul colaborând cu echipe de cercetători la analiza a mai mult de opt milioane de interviuri din baza de date a Organizației Gallup.

Autorul cărții, Tom Rath a absolvit University of Michigan cu o diplomă în psihologie, în prezent fiind înscris la cursurile de masterat de la John Hopkins University of Pennsylvania. După 12 ani de activitate în cadrul Organizației Gallup, Rath conduce acum Grupul de Cercetare și de Consultanță Gallup pentru lideri din întreaga lume. În același timp, face parte din comitetul VHL, o organizație dedicată cercetărilor din domeniul cancerului și ajutorării pacienților. Gallup Press a fost înființată cu scopul de a educa și de a informa pe cei care sunt conducători politici, manageri, profesori și lideri economici ai celor șase miliarde de cetățeni ai planetei. Fiecare carte editată de Gallup Press îndeplinește criteriile privind integritatea, încrederea și independența, stipulate de Gallup Organization, și este fundamentată pe activitatea științifică și de cercetare desfășurate de organizație.

Produsul echipei sale este chiar ***Prieteni esențiali***, o carte care schimbă radical percepțiile puternic înrădăcinate ale multor oameni despre relațiile lor. Studiile făcute au relevat faptul că *„oamenii întrețin prietenii semnificativ superioare atunci când pot descrie contribuția fiecărui prieten într-o relație.”* Cercetătorii afirmă că: *„E limpede că prieten nu mai este un cuvânt exclusivist, devenind un reper generic. De aceea am ales să ne folosim de cuvântul „esențial.” Nu e un cuvânt folosit în mod obișnuit pentru a descrie o prietenie, înțelegând prin el ceva ce este fundamental pentru viața noastră.”*

Concepută ca literatură de specialitate ce poate fi folosită în autocunoaștere, în dezvoltarea profesională și personală, lucrarea tratează întrebări și răspunsuri concrete. În locul unor simple rețete, se pot găsi sfaturi care au fost pregătite în urma unor studii cu privire la prietenie. Motivația autorului este că prietenii conferă valori semnificative căsniciei, familiei,

muncii și vieții. Prietenii esențiali sunt definiți astfel: 1. „*cineva care vă sporește măsurabil calitatea vieții*, 2. *o persoană din viața personală sau de la locul de muncă, de care nu vă puteți lipsi.*” Mai mult cartea ne pune la îndemână un test prin care se poate identifica o așa-numită „prietenie esențială”, fiind suficient să răspunzi cu DA la una din întrebările: „*Dacă această persoană n-ar mai fi în preajmă, ar scădea satisfacția de ansamblu pe care o încercați în viață? Dacă această persoană ar înceta să mai facă parte din viața voastră, ar scădea implicarea sau nivelul de performanță la locul vostru de muncă?*”

În ce privește familia, a descoperit că, deși majoritatea cuplurilor se ceartă, ceea ce diferențiază cuplurile fericite de restul căsnicilor e modul în care se înțeleg partenerii atunci când nu se ceartă. A judeca o prietenie pe baza momentelor negative ar constitui o eroare. Cea mai bună măsură a unei relații sănătoase este fericirea persoanei pe parcursul interacțiunilor zilnice.

Marea descoperire a echipei este faptul că, e de 7 ori mai probabil ca angajații al căror cel mai bun prieten este un coleg de serviciu, să fie puternic implicați în munca lor, constatare care zdruncină structurile din lumea întregă. Studiul de ultimă oră sugerează că prietenii între colegi conduc la sporiri substanțiale, și nu diminuări ale satisfacției angajaților și succesului lor în carieră. Excepție fac cei pe care îi numește „*amici amarnici,*” a căror conversație se limitează de regulă la plângeri și descărcări emoționale. „*Locul de muncă fără prieteni este de fapt un dușman*”, comentează Washington Press. Firmele care descurajează prietenii între angajați greșesc enorm, spun cercetătorii. Organizația Gallup a studiat prietenii la locul de muncă și a determinat că angajații cu cel puțin un prieten la locul de muncă, cu care pot socializa, atât în timpul programului de lucru, cât și în afara acestuia, sunt mult mai implicați în muncă.

Angajații care au o relație apropiată de managerul lor au de 2,5 ori mai multe șanse de a fi satisfăcuți de munca lor, iar managerii ajung să cunoască fiecare persoană ca individ, ajustându-și formula de management în funcție de preferințele fiecărui angajat. Atmosfera creată este incomparabil pozitivă, față de acei manageri care reușesc să te fac să te simți mizerabil, mai puțin productiv. Oamenii în mijlocul cărora muncești te fac să devii pasionat de jobul tău. Conform studiilor, a fi ignorat constituie una dintre cele mai distructive stări psihologice pentru ființele umane. E chiar mai rău decât a fi tratat cu severitate exagerată pentru munca ta. Dacă managerul te ignoră în esență, șansele tale ca tu să fi dedicat muncii tale sunt de un lamentabil 1 la 50.

Prieteni esențiali relevă aspectul comun al tuturor prietenilor durabile, faptul că acestea sunt ancorate în faptele cu care fiecare dintre prieteni contribuie la relația lor, în opoziție cu pretențiile nejustificate, dar foarte des întâlnite, că fiecare dintre prieteni să fie bun la toate. Fiecare prietenie înseamnă

a da și a primi, iar ceea ce *dai* are tendința să fie chiar mai important decât ceea ce *primești*, concluzionează autorul.

O parte semnificativă a lucrării definește opt roluri esențiale ale prietenilor esențiali în viața noastră: constructorul, supporterul, colaboratorul, camaradul, mediatorul, optimistul, mentorul și ghidul. Fiecare în parte beneficiază de o descriere.

Cartea include și un cod unic de identificare ce va permite accesul la Evaluatorul Prietenilor Esențiali (Vital Friends Assessment) și va furniza un site personalizat dedicat prietenilor. Astfel, cei care citesc această carte vor putea aprecia ce rol esențial joacă fiecare dintre prieteni în viața lor, profesională sau personală.

Ana Todea
Biblioteca Județeană Mureș

În îngrijirea Bibliotecii Județene Mureș au apărut:

- ❖ *Catalogus incunabulorum Bibliothecae Teleki-Bolyai = Catalogul incunabilelor din Biblioteca Teleki-Bolyai*, 1971.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mészáros Iosif, *Biblioteca Județeană Mureș* [Ghid], 1979.
- ❖ *Bibliotheca Telekiana*, [Ghid ilustrat, limbile: română, maghiară, germană, franceză și engleză], [1994].
- ❖ *Țara Fagilor*, vol. 3 - 13. Almanah cultural-literar al românilor nord-bucovineni. Întocmit de Dumitru Covalciuc, Cernăuți, 1994-2004.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 23 dec. 1989 - 31 dec. 1994 - Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 1995. (Bibliografii mureșene, 1).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor, hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 1990-1995*, 1997. (Bibliografii mureșene, 2).
- ❖ *Biblioteci, Arhive & Centre de informare în secolul XXI*. Lucrările conferinței Brașov, 18-22 august 1997, Brașov - Târgu-Mureș - Austin, Texas, SUA, 1997.
- ❖ Tereza Periș Chereji, *Interferențe teatrale româno-maghiare*, 2000.
- ❖ Ana Cosma, *Scriitori români mureșeni: dicționar biobibliografic*, 2000.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, Mózes Júlia, *Publicațiile periodice mureșene 1795-1972 = Maros megyei időszaki kiadványok bibliográfiája 1795-1972*, 2000.
- ❖ *Aurel Filimon - consacrare și destin*, 2001.
- ❖ *Bibliografia publicațiilor periodice 1995-2000 = Időszaki kiadványok bibliográfiája*, 2001.
- ❖ *Catalogus Librorum Sedecimo Saeculo Impressorum Bibliothecae Teleki-Bolyai. Novum Forum Siculorum*, vol. 1 - 2, 2001.

- ❖ *Biblioteca Județeană Mureș*. Caiet documentar elaborat cu prilejul împlinirii a 200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș, 1802-2002, 2002.
- ❖ *Libraria* : Anuar. Lucrările simpozionului național „200 de ani de lectură publică la Târgu-Mureș,” 1, 2002.
- ❖ Fülöp Mária, *Județul Mureș în cărți = Maros megye a könyvekben, 1990-1999* : Bibliografie - Bibliográfia, 2002. (Bibliografii mureșene, 5).
- ❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 1996-2000*, 2003. (Bibliografii mureșene, 6).
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 2, 2003.
- ❖ Dimitrie Poptămaș, *Philobiblon mureșean* : o viață printre oameni și cărți, 2003. (Caiete mureșene; 14).
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 3, 2004.
- ❖ Ana Todea, Fülöp Mária, Monica Avram, *Oameni de știință mureșeni: dicționar biobibliografic: medicină, farmacie, biologie, botanică, zoologie, economie, matematică, fizică, chimie, geologie, astronomie, tehnică, agricultură*, 2004.
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 4, 2005.
- ❖ Fülöp Mária, Ferencz Klára, *Bibliografia locală retrospectivă a județului Mureș: Cărți editate până în anul 1944 - Maros megye retrospektív helyismereti könyvészete: 1944-ig megjelent könyvek*, 2 vol., 2005. (Bibliografii mureșene, 7).
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*. Publicație a Bibliotecii Județene Mureș, nr. 1, 2006.
- ❖ *Bibliotheca Marisiana*. Publicație a Bibliotecii Județene Mureș, nr. 2, 2006.
- ❖ *Libraria* : Anuar, nr. 5, 2006.

❖ *Bibliografia cărților, albumelor și hărților editate în județul Mureș = A Maros megyében kiadott könyvek, albumok, térképek bibliográfiája : 2001-2005*, 2008. (Bibliografii mureșene, 8).

❖ *Libraria* : Anuar, nr. 6, 2007.

*

Publicațiile se pot solicita la sediul Bibliotecii Județene Mureș,
540052, Târgu-Mureș, str. George Enescu, nr. 2,
Telefon 0265 - 262631, fax 0265 - 264384,
E-mail: secretariat@bjmures.ro ; itbjm@bjmures.ro ; biblio@bjmures.ro
Adresa web: www.bjmures.ro